Libri IX

49
A. lat. b.
667

4 [illegible] A [illegible] 1667 [illegible]

[illegible] sibi [illegible]

[illegible] 7 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] immediate [illegible]

libe [illegible] copia [illegible]

7 volumina [illegible] parte

[illegible] in [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Sunt oculos clari, qui cernis
Sydera tanquam

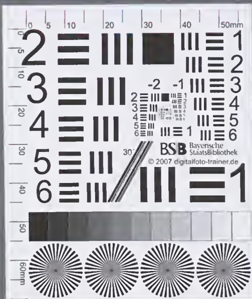
Turtur edit pane panniumque sus-
tinet amicis

Nolis pro ponte vir huius proicit
in ionem

Flunt pisto [illegible]

q [illegible]

BSB Bayerische StaatsBibliothek
© 2007 digitalfoto-trainer.de

4 A lat. b. 667

i.

VALERII MAXIMI Dictorum, & factorum memorabilium, Libri Nouem.

Cum priuilegio Imperiali ad Sexennium

Ad Conuent: Monac. [illegible] S. Aug. 1643

Valerius Maximus ciuis Romanus, Patricio genere natus, oēm pueritiā, & magnam adolescentiæ partem literis percipiendis, & honestis artibus dedit. Inde sumpta virili toga, se contulit ad rei familiaris disciplinam. vbi aliquandiu stipendia fecisse, & in Asiam cum Sexto Pompeio nauigasse dicitur. Vnde reuersus, cū videret se patriæ suæ tam benedicendo, q̄ benefaciendo posse prodesse, a quo incepto studio militiæ gloria detinuerat, eodem regressus, statuit vrbis Romæ, exterarūq; gentiū facta, simul ac dicta memoratu digna, ut ipse fatetur, literarū monumentis commendare, quod fœliciter, & gloriose consecutus est. Floruit autem Tiberij Cæsaris temporibus, & sub eius imperio hanc scripsit historiam, cuius etiā numen inuocat. Imperatores enim Romani cum virtute sua iuste sanctęq; gessissent imperiū, diuino celebrabantur honore, & in deorum numerum transferebantur, vnde etiā diuos imperatores appellamus. Genus uero suum paternum a gēte Valeria, Maternum a Fabia duxisse fertur, vnde Valerius Maximus ex vtraq; familia ei nomen est, de cuius morte certi nihil potest afferri.

VALERII MAX. LIBRORVM NOVEM CAPITA.

SEPTIMI LIBRI.

OCTAVI LIBRI.

NONI LIBRI.

FINIS.

VALERII MAXIMI FACTORVM, AC DICTORVM MEMORABILIVM LIBER PRIMVS, AD TIBERIVM CAESAREM.

PROLOGVS.

RBIS ROMAE exterarumq; gentiũ facta, simul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffusa sunt, q̃ vt breuiter cognosci possint, ab illustribus electa autoribus, deligere cõstitui, vt documẽta sumere volẽtibus, longæ inquisitionis labor absit. Nec mihi cũcta complectẽdi cupido incessit. Quis enim omnis æui gesta, modico voluminũ numero cõprehenderit? Aut quis compos mentis, domesticæ, peregrinæq; historiæ seriem, fœlici superiorũ stilo conditã, vel attentiore cura, vel præstãtiore facundia, traditurũ se sperauerit? Te igit̃ huic cœpto, penes quẽ hominũ, deorũq; cõsensus, maris, ac terrę regimen esse voluit, certissima salus patrię Cæsar inuoco, cuius cœlesti prouidẽtia, virtutes, de q̃bus dicturus sum, benignissime fouent̃, vitia seuerissime vindicant̃. Nam si Prisci Oratores ab Ioue Opt. Max. bene orsi sunt, si excellẽtissimi vates a numine aliquo principia traxerũt, mea paruitas, eo iustius ad fauorẽ tuũ decurrerit, quo cætera diuinitas opinione colligit̃, tua præsenti fide, paterno, auitoq; syderi par videt̃, quorũ eximio fulgore, multũ cerimonijs nostris inclytę claritatis accessit. Reliquos enim deos accepimus, Cæsares dedimus. Et quoniã initiũ a cultu deorũ petere in animo est, de conditiõe eius summatim disseram.

De cultu deorum. CAPVT. I

MAiores, statas, solennesq; cerimonias, pontificũ scientia, bene gerendaq; rerũ autoritate, augurũ obseruatione, Apollinis prædictiõe, vatũ libris, portentorũ depul

sis, Hetrusca disciplina explicari voluerunt. Prisco etiã instituto rebus diuinis opera datur, cũ aliquid cõmendandum est, precatiõe: cũ exposcendũ, votoq; cũ soluendũ, gratulatione. cũ inquirendũ, uel extis, vel sortibus impetrito. cũ solenni ritu peragendũ, sacrificio: quo etiã ostentorũ, ac fulgurum denunciationes procurantur.

De Cerere placanda.

Tantũ autẽ studium antiquis nõ solũ obseruandæ, sed etiã amplificandæ religionis fuit, ut florẽtissima tum, & opulentissima ciuitate, decem Principũ filij, S. C. singulis Hetruriæ populis, percipiendæ sacrorũ disciplinæ gratia traderent. Cereriq;, quã more græco venerari instituerant, sacerdotẽ à Velia, cũ id oppidũ nondũ ciuitatis nomen accepisset, Chalcitanã peterent, vel vt alij dicũt, Caliphenã, ne deæ vetustis ritibus perita deesset Antistes. Cuius cũ in Vrbe pulcherrimũ templũ haberẽt, Gracchano interitu pollutum, moniti Sibyllinis libris, vt vetustissimã Cererẽ placarẽt Ennam, quoniã sacra ejus inde orta credebãt, quindecim viros ad eã ꝓpitiandã miserũt. Itẽ matri deum sæpenumero imperatores nostri, cõpotes victoriarũ, suscepta vota Pessinuntem profecti soluerũt.

De Metello Pontifice.

Metellus vero Pont. Max. Posthumiũ consulẽ, eundẽq; Flaminẽ Martialẽ ad bellũ gerendũ Africã petentẽ, ne à sacris discederet, multa indicta, vrbem egredi passus nõ est, religioniq; summũ imperium cessit. quo tuto se Posthumius Martio certamini cõmissurus non videbatur, cerimonijs Martis desertis.

De Tiberio Graccho.

Laudabile. xij. fasciũ religiosum obsequiũ. Laudabilior quatuor & uiginti in cõsimili re obediẽtia. A Tiberio enim Graccho ad collegiũ augurũ literis ex prouincia missis, quibus significabat se, cũ li

bros ad sacra populi pertinẽtes legeret, animaduertisse vitio taber naculum captũ, comitijs consularibus, quæ ipse fecisset, eaq; re ab auguribus ad senatum relata, iussu eius. C. Figulus e Gallia, Scipio Nasica e Corsica Romã redierũt, & se consulatu abdicauerunt.

De P. Cœlio. M. Cornelio.

Consimili ratione post. P. Cœlius, Marcus Cornelius. M. Cethegus, & C. Claudius propter exta parũ curiose admota aris deorũ immortalium, varijs temporibus, bellisq; diuersis, Flaminio abire iussi sunt, coactiq; etiam.

De Sulpicio.

At Sulpicio inter sacrificandũ e capite apex prolapsus, eidem sacerdotium abstulit.

De Fabio Max.

Occentusq; Soricis auditus, Fabio Max. dictaturã. C. Flaminio magisterium equitum deponendi, causam præbuit.

De P. Licinio.

Adijciendum his, quod. P. Licinio Põtifici Max. virgo Vestalis quia quadam nocte parum diligens æterni ignis custos fuisset, digna visa est, quæ flagro admoueretur.

De virgine Aemilia.

Maxime vero virginis Aemiliæ discipulã extincto igne, tutã ab omni reprehensione Vestæ numen prestitit. quã adorãte, cũ carbasum, quã optimã habebat, foculo iposuisset, subito ignis emicuit.

De Marcello, & templo Honoris.

Non mirũ igitur si pro eo imperio augendo, custodiẽdoq; pertinax eorũ indulgentia deorũ semper excubuit, quod tam scrupulosa cura, paruula quoq; momenta religionis examinari vident. quia nunq; remotos ab exactissimo cultu cerimoniarũ oculos habuisse nostra ciuitas existimanda est, In qua cũ Marcellus quintum

consulatũ gerens, templũ Honori, & Virtuti, Clastidio prius, dein de Syracusis, potitus nuncupatis debitũ votis consecrare vellet, a collegio pontificũ impeditus est, negante vnã cellam duobus dis recte dicari. futurũ enim si quid prodigij accidisset in ea, ne digno sceretur, vtri rem diuinã fieri oporteret. nec duobus, nisi certis dis vna sacrificari solere. ea pontificũ admonitiõe effectũ est, vt Marcellus separatis ædibus, Honoris, ac Virtutis simulacra statueret. Neq; aut collegio pontificũ autoritas amplissimi viri, aut Marcello adiectio impensæ, impedimento fuit, quo minus religionibus suus tenor, suaq; obseruatio redderetur.

De Lucio Furio Bibaculo.

Obruitur etiam tot illustribus cõsularibus. L. Furius Bibaculus, exempliq; locũ vix post Marcellũ inuenit. Sed pij simul, ac religiosi animi laude fraudandus nõ est, qui prætor a patre suo collegij Saliorum magistro iussus, sex lictoribus præcedentibus, arma ancylia tulit, quũ vis vacatioẽ huius officij, honoris beneficio haberet. Omnia nanq; post religionẽ ponẽda semper nostra ciuitas duxit, etiã in quibus summæ maiestatis conspici decus voluit. Quapropter non dubitauerunt sacris imperia seruire. ita se humanarũ rerũ futura regimen existimantia, si diuinæ potentiæ bene, atq; cõstanter fuissent famulata. Quod animi iudiciũ in priuatorũ quoq; pectoribus versatũ est. Vrbe enim a Gallis capta, cũ flamen Quirinalis, virginesq; Vestales sacra onere partito, ferret, easq; põte Sublicium transgressas, & cliuũ, qui ducit ad Ianiculũ, descendere incipientes. L. Aluanius plaustro coniugẽ, & liberos vehens aspexisset, propior publicæ religioni, q; priuatæ charitati, suis vt plaustro descenderẽt, imperauit, atq; in id, virgines, & sacra imposita, omisso cœpto itinere, Cerete oppidũ prouexit. vbi cũ summa veneratiõe

recepta, grata memoria, ad hoc vsq; tẽpus hospitalẽ humanitatẽ testant̃. Inde enim institutũ est sacra, cerimonias vocari, quia Ceretani ea, infracto reipu. statu, perinde ac florente, coluerũt. Quare agreste illud, & sordidũ plaustrũ, tempestiue capax cuiuslibet fulgẽtissimi triũphalis currus, vel æquauerit gloriã, vel antecesserit.

De Caio Fabio.

Eadem reip. tempestate. C. Fabius Dorsuo memorabile exemplum seruatæ religionis dedit. Nanq; Gallis Capitoliũ obsidẽtibus, ne statutũ Fabiæ gentis sacrificiũ interrumperet̃, Gabino ritu cinctus manibus, humerisq; sacra gerẽs, per medias hostiũ stationes, in Quirinalẽ collẽ peruenit: ubi omnibus solenni more peractis, in Capitolium, post diuinam venerationẽ, victricium armorum perinde, ac victor, redijt.

De. P. Cornelio, & Bebio Pamphilo Coss.

Magna conseruãdæ religionis etiam Pub. Cornelio, & Bebio Pamphilo Coss. apud maiores nostros acta cura est. Siquidem in agro Lucij Petilij scribæ sub Ianiculo, cultoribus terram altius versantibus, duabus arcis lapideis repertis, quarum in altera scriptura indicabat corpus Numæ, Pomponij filij fuisse, in altera libri reconditi erant latini septem de iure pontificũ, totidemq; græci de disciplina sapientiæ, Latinos magna diligentia asseruandos curauerũt, Græcos, quia aliqua ex parte ad soluendã religionẽ pertinere existimabantur, Petilius prætor vrbanus ex autoritate senatus per Victimarios facto igne, in conspectu populi cremauit. Noluerunt enim prisci viri quicquã in hac ciuitate asseruari, quo animi hominum a deorum cultu auocarentur.

De Tarquinio Rege.

Tarquinius aũt rex. M. Tulliũ Duumuirũ, q; librũ secreta ciuiliũ

sacrorũ cõtinentẽ, custodiæ suę cõmissum, corruptus Petronio Sabino describendũ dedisset, culeo insutum in mare abijci iussit. Idq; supplicij gen⁹ nõ multo post parricidis lege irrogatũ est. Iustissime quidẽ, quia pari vindicta parentũ, ac deo℞ violatio, expiãda est.

De Marco Regulo Attilio.

Sed quæ ad custodiam religionis attinent, nescio an omnes. M. Attilius Regulus præcesserit, qui ex victore speciosissimo, insidijs Hasdrubalis, & Xanthippi Lacedæmonij ducis, ad miserabilẽ captiui fortunã deductus, ac missus ad. S.P.Qu.Ro. legatus, vt ex se, & vno, & sene, cõplures Pœnorũ iuuenes pensarent, in contrariũ datoq; cõsilio Carthaginẽ petijt, nõ ignarus ad q̃ crudeles, q̃q; etiã merito sibi infestos deos reuerteretur. Verũ quia his iurauerat, si captiui eorũ redditi nõ forent, ad eos sese redditurũ, potuerũt profecto Di immortales efferatã mitigare sæuitiã. Cæterũ quo clarior esset Attilij gloria, Carthaginiẽses moribus suis vti passi sunt, tertio Punico bello religiosissimi spiritus tam crudeliter vexati, vrbis eorũ interitu, iusta exacturi piacula. Quanto nostrę ciuitatis Senatus venerabilior in deos, qui post Cannensem cladẽ decreuit, ne matronæ vltra trigesimum diem luctus suos extenderet, vti ab his sacra Cereris peragi possent. quia maiore pene Romanarũ viriũ parte inexecrabili, ac diro solo iacẽte, nullius penates mœroris expertes erant. Itaq; matres, ac filiæ, cõiugesq;, & sorores, nuper interfectorum abstersis lachrymis, depositisq; doloris insignibus, candidam induere vestem, & aris thura dare coactæ sunt. Qua quidem constantia obtinẽdæ religionis magnus cœlestibus iniectus est rubor, vlterius aduersus eam sæuiendi gentem, quæ ne iniuriarũ quidẽ acerbitate ab eorum cultu absterreri potuerit.

De neglecta religione. CAPVT II

De Varrone consule dimicante cum Carthaginiensibus.

CReditum est Varronẽ consulem apud Cannas, cum Carthaginiensibus tam infœliciter dimicasse ob iram Iunonis, quo cũ ludos Circẽses Aedilis faceret in Iouis Optimi, Max. templo, eximia facie puerũ histrionẽ ad excubias tenendas posuisset. Quod factum post aliquot annos memoria repetitum, sacrificijs expiatum est.

De Potitio non obseruante sacra.

Hercules quoq; detractæ religionis suę & grauem, & manifestã pœnam exegisse traditur. Nam cum Potitij sacrorũ eius ritũ, quem pro dono genti eorum ab ipso assignatum, velut hæreditariũ obtinuerant, autore Appio Censore, ad humile seruorum ministeriũ transtulissent, omnes qui erant numero super. xxx. puberes intra annum extincti sunt. Nomenq; Potitium in duodecim familias diuisum prope interijt. Appius vero luminibus captus est.

De Apolline vindicante se de sacrilegio.

Acer etiã sui numinis vindex Apollo, qui Carthagine a Romanis oppressa, veste aurea nudatus, id egit, vt sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissæ inueniret. Brennus Gallorũ dux, Delphis Apollinis templum ingressus, Dei voluntate in se manus vertit. Nec minus efficax vltor cõtemptæ religionis filius q̃q; eius Aesculapius, qui cõsecratum templo suo lucũ a Turulio præfecto Antonij ad naues ei faciendas, magna ex parte succisum dolens, inter ipsum nefarium ministeriũ, deuictis partibus Antonij, imperio Cęsaris morti destinatum Turulium, manifestis numinis sui viribus, in eũ locũ, quẽ violauerat, traxit, effecitq;, vt ibi potissimũ a militibus Cæsarianis occisus eodẽ exitio, & euersis iã arboribus pœnas lueret, & adhuc superãtibus, impunitatẽ cõsimilis iniuriæ pareret.

suamq; veneratione͂, quam apud colentes maximam semper habuerat, Deus multiplicauit.

De Quinto Fuluio.

Quintus aute͂ Fuluius Flaccus impune nō tulit, q̄ in censura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo in ædem Fortunæ equestris, quā Romæ faciebat, transtulit. Negatur enim post hoc factum mente constitisse, quin etiā per summā ægritudinem animi expirauit, cū ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterū decessisse, alterū grauiter audisset affectum. Cuius casu motus Senatus, tegulas Locros reportandas curauit, decretiq; circūspectissima sanctitate impium opus Censoris retexuit.

De Pleminio legato Scipionis.

Tam me hercule, q̄ Pleminij legati Scipionis in thesauro Proserpinæ spoliando, sceleratā auaritiā iusta animaduersione vindicauit. Cū enim eum vinctū Romā protrahi iussisset, ante causæ dictione͂ in carcere teterrimo genere morbi cōsumptus est. pecuniā Dea eiusde͂ Senatus imperio, & quide͂ summā duplicando, recuperauit. Quæ quod ad Pleminij facinus pertinuit, bene a patribus. C. vindicata, q̄d ad violentas regis Pyrrhi sordes attinuerat, seipsam pote͂ter, atq; efficaciter defendit. Coactis enim Locrensibus ex thesauro eius, magnā illi pecuniā dare, cum onustus nefaria præda nauigaret, vi subitæ tempestatis tota cū classe, vicinis deæ litoribus illisus est. In quibus pecunia incolumis reperta, sanctissimi thesauri custodiæ restituta est.

EXTERNA de Masinissa rege.

At non similiter Masinissa rex Numidarū, cuius cum præfectus classis Melitam appulisset, eq; fano Iunonis dentes eburneos eximiæ magnitudinis sublatos, ad eum pro dono attulisset, vt cōpe-

tit vnde aduecti essent, quinqueremi reportádos Melitam, inq; té plo Iunonis collocandos curauit, insculptos gétis suæ literis, significantibus regē ignorátem eos accepisse, libenter deæ reddidisse, factum Masinissæ animo, q̃ punico sanguini conueniens, q̃q; quid attinet mores natione pendi: in media barbaria ortus, sacrilegium rescidit alienum.

De Dionysio.

Syracusis genitus Dionysius, tot sacrilegia sua, quot iá recognoscimus, iocosis dictis prosequi voluptatis loco duxit. Fano eni Proserpinæ spoliato Locris, cũ per altũ, secundo vento, classe veheretur, ridens amicis, uidetis ne, ait, q̃ bona nauigatio ab ipsis dis immortalibus sacrilegis tribuatur: Detracto etiá Ioui olympio magni ponderis aureo amiculo, quo eũ tyrannus Hiero e manubiis Carthaginiésium ornauerat, iniectoq; ei laneo pallio, dixit, æstate graue esse aureũ amiculum, hyeme frigidũ, laneũ auté ad vtrumq; tépus anni aptius. Idem Epidauri Aesculapio barbam auream demi iussit, q̃ affirmaret, nõ cõuenire patrem Apollinē imberbem, ipsum vero barbatũ conspici. Idem mensas argenteas, atq; aureas, e fanis sustulit. Quodq; in his more Græciæ scriptum erat, bonorũ deorũ eas esse, vti se bonitate eorũ prædicauit. Idem victorias aureas, & pateras, & coronas, quæ simulacrorũ porrectis manib⁹ sustinebantur, tollebat, & eas se accipere, non auferre, dicebat. perq̃ stultum esse argumentando a quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle sumere. Qui tametsi debita supplicia non exoluit, dedecore tamen filij, mortuus pœnas rependit, quas viuus effugerat. Lento enim gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemq; supplicij, grauitate compensat.

De Thymasitheo principe Liparitanorum.

In quã ne incideret Thymasitheus Liparitanorũ princeps,consilio sibi aliter,atq; vniuersæ patriæ,vtili prouidit exemplo. Excepta nãq; in freto a ciuibus suis Pyratica exercẽtibus, magni põderis aurea cratera,incitatoq; ad eã partiẽdã populo, vt cõperit a Romanis Pythio Apollini decimæ nõie dicatã,eã Delphos pferendã curauit.

De vindicta Cereris in Alexãdri milites exercita.

Milesia Ceres Mileto ab Alexandro capta, milites, qui templum spoliaturi irruperant,flamma obiecta priuauit oculis.

De Persarum in Apollinem religione.

Persæ mille nauium numero Delum compulsi,templo Apollinis religiosas potius manus,q̃ rapaces adhibuerunt.

De religione Atheniensium,qui philosophos etiam irreligiose disputantes non tulerunt.

Athenienses Diagoram philosophũ pepulerũt,quia scribere ausus fuerat, primũ ignorasse an dij essent, deinde si sint, quales sint. Iidem Socratẽ damnauerunt, q̃ nouã religionẽ introducere videbatur. Iidem Phidiam tulerunt,q̃ diu is marmore potius, q̃ ebore Mineruam fieri debere dicebat,q̃ diutius nitor esset mansurus. sed vt adiecit,& vilius,tacere iusserunt.

De Diomedonte.

Diomedon vnus ex decem ducibus,qui eadem pugna Atheniensibus victoriam,sibi vero damnationem pepererũt, cũ iam ad mortem supplicĩu duceretur,nihil aliud locutus est,q̃ vt vota pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata soluerentur.

De simulata religione. CAPVT III

NVma Pompilius, vt populum Romanum sacris obligaret, volebat videri sibi cũ dea Aegeria congressus esse nocturnos, eiusq; monitu,se, quæ accepta dijs immor-

talibus sacra forent, instituere.

De Scipione Africano.

Scipio African⁹ nō ante ad negotia publica uel priuata ibat, q̄ in cella Iouis Capitolini morat⁹ fuisset, et ideo Ioue genitus credebat.

De .L. Sylla.

L. Sylla quoties prælium cōmittere destinabat, paruum Apollinis signum Delphis sublatum, in conspectu militum complexus, orabat vti promissa maturaret.

De Qu. Sertorio.

Qu. Sertorius per asperos Lusitaniæ colles ceruā albā trahebat, ab ea se, quæ nā aut agenda, aut uitāda essent, prædicās admoneri.

EXTERNA De Minoe Cretæ insulæ rege.

Minos Cretensiū rex nono quoq; anno quoddā præaltū, & uetusta religione cōsecratū specus secedere solebat, & in eo moratus tanq̄ a Ioue, quo se ortū ferebat, traditas sibi leges prærogabat.

De Pisistrato Atheniensium Tyranno.

Pisistratus in recuperandā tyrannidem, quā amiserat, simulatione reducentis se in arcem Mineruæ est vsus, cum per ostentationē ignotæ mulieris, quæ Phia vocabatur, formatæ ad habitum deæ, Athenienses deciperet.

De Lycurgo Lacedæmoniorum legislatore.

Lycurgus consilio Apollinis grauissimæ Lacedæmonio℞ ciuitati leges compositas ferre se persuasit.

De Seleucho.

Seleuchus sub nomine Mineruæ apud Locrēses prudentissimus habit⁹ est. Bacchanalium sacrorum mos nouus institutus, cum ad perniciosam vesaniam iretur, sublatus est.

De Auspicijs. CAPVT IIII.

De Luctatio.

LVctatius, qui primum Punicum bellum confecit, a senatu prohibitus est sortes fortunæ Prænestinæ audire, auspicijs enim patrijs, non alienigenis rempub. administrare opor tere iudicabant.

De C. Cornelio Hispalo.

Caius Cornelius Hispalus prætor peregrinus. M. Pompilio Le nate. L. Calp. consulib. edicto Caldæos circa decimũ diem abire ex vrbe, atq; Italia iussit, leuibus & ineptis ingenijs, fallaci syderũ in terpretatione, quæstuosam mendacijs suis caliginem inijcientes. Idem, qui Sabazij Iouis cultu sublato, mores Romanos inficere conati sunt, domos suas repetere coegit.

De L. Aemilio Paulo.

Lucius Aemilius Paulus cõsul, cũ senatus Isidis & Seraphis, pha na diruenda censuisset, eaq; nemo opificum attingere auderet, po sita prætexta securim arripuit, templiq; eius foribus inflixit.

De L. Tarquino.

Lucius Tarquinus Rex centurijs equitũ, quas Romulus auspica to cõscripserat, alias adijcere cupiens, cũ ab Decio Accio Nauio au gure prohiberetur, offensus interrogauit, posset ne fieri, quod ipse mente cõceperat. posse fieri dicente, iussit nouacula cotẽ discindi. Qua Decius allata, administrato incredibili facto, effectũ suæ per fectionis oculis regis subiecit.

De Tiberio Graccho.

Tiberius Gracchus cũ ad res nouas pararetur, auspicia domi pri ma luce petijt, quæ illi perq; tristia responderũt, & ianua egressus ita pedem offendit, vt digitus ei decuteretur. tres deinde corui in eũ aduersum occinentes, partẽ tegulæ decussam ante ipsum pro

tulerunt. Quibus omnibus cõtemptis, a Scipione Nasica põtifice maximo decussus capitolio, fragmento subsellij ictus procubuit.

De Publio Claudio.

Publius Claudius bello Punico primo cũ prælium nauale committere vellet, auspiciaq; more maiorũ petijsset, & pullarius non exire pullos cauea nuntiasset, abijci eos in mare iussit, dicens, quia esse nolunt, bibant.

De .L. Iunio.

L. Iunius. P. Clau. collega, neglectis auspicijs, classem tempestate amisit, damnationisq; ignominiã voluntaria morte præuenit.

De Metello.

Cũ Metellus põtifex maximus Tusculanũ petẽs iret, corui duo in os eius aduersum veluti iter impediẽtes aduolauerũt, vixq; excuderũt, vt domũ rediret. In sequẽte noctu, ædes Vestæ arsit, quo incẽdio Metellus inter ipsos ignes raptũ Palladiũ incolume seruauit.

De Marco Tullio Cicerone.

Marco Ciceroni mors imminẽs auspicio prædicta est. Cũ enim in villa Caietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniã togę eo vsq; morsu tenuit, donec seruus ad occidendũ eũ milites venisse nuntiaret.

De Marco Bruto.

Marcus Brutus cũ reliquias exercitus sui aduersus Cęsarẽ, & Antoniũ eduxisset, duę aquilæ ex diuersis castris aduolauerũt, & edita inter se pugna, ea quæ ex parte Bruti fuerat, male multata fugit.

EXTERNA De rege Alexandro.

Cum rex Alexander vrbem in Aegypto cõstituere vellet, architectus Democrates cũ cretam nõ haberet, polentaq; futuræ vrbis lineamenta deduxisset, ingens auiũ multitudo primo lacu emersa

polétam depasta est. Quod sacerdotes Aegyptiorum interpretati sunt aduenarum frequentiæ alimentis suffecturam vrbem.

De Deiotaro rege.

De iotaro vero regi omnia fere auspicata gerenti salutaris aquilæ conspectus fuit. Qua visa abstinuit se ab eius tecti vsu, quod nocte in sequenti, ruina solo æquatum est.

De Ominibus. CAPVT V

Ominum etiam obseruatio aliquo contactu religionis innexa est, quoniã non fortuito motu, sed diuina prouidétia constare creditur. Quę effecit, vt vrbe a Gallis deleta, deliberantibus P.C. vtrũ Veios migrarent, an sua mœnia restituerent, forte eo tẽpore, e præsidio cohortibus redeũtibus, centurio in comitio exclamaret, Signifer statue signũ, hic optime manebim⁹. Ea eni voce audita, senatus accipere omen se respondit, e vestigioq́ Veios transeundi consiliũ omisit. Q̃ paucis verbis de domicilio futuri summi imperij cõfirmata est conditio. Credo indignum dis existimãtibus, prosperis auspicijs Romanũ nomẽ ortum, Veientanæ vrbis appellatione mutari, inclytæq́ victoriæ decus modo abiectæ vrbis ruinis infundi. Huius tã præclari operis autor Camillus, cũ esset precatus, vt si cui deorũ nimia fœlicitas populi Romani uideret, eius inuidia, suo aliquo incõmodo satiaret, subito lapsu decidit. Quod omen ad damnationẽ, qua postea oppressus est, pertinuisse visum est. Merito autẽ de laude inter se, victoria & pia precatio amplissimi viri certauerũt. Aeque enim virtus est & bona patriæ auxisse, & mala in se transferre voluisse.

De Lucio Paulo, & filia.

Quid illud, quod L. Paulo consuli euenit? q̃ memorabile? Cũ ei sorte euenisset, vt bellum cũ regẽ Persa gereret, & domũ e curia

regressus filiolã suã nõie Tertiã, quę tũ erat admodũ paruula, osculatus tristẽ animaduerteret, interrogauit quid ita eo vultu esset: quæ respõdit Persam perisse. Decesserat autẽ catellus, quẽ puella in delitijs habuerat, nomie Persa. Arripuit igit omen Paulus, ex fortuito dicto, quasi certã spem clarissimi triumphi animo præsumpsit.

De Cæcilia Metelli.

At Cecilia Metelli dum sororis filiæ, adultæ ætatis virginis, more prisco, nocte concubia nuptialia petit, omen ipsa fecit. Nam cũ in sacello quodam, eius rei gratia aliquã diu persedisset, nec aliqua vox proposito congruens esset audita, fessa longa standi mora puella, rogauit materteram, vt sibi paulisper locũ residendi accõmodaret. Cui illa, Ego vero inquit, libenter tibi mea sede cedo. Quod dictum ab indulgentia profectum, ad certi ominis p rocessit euentum. quoniam Metellus non multo post mortua Cęcilia, virginẽ de qua loquor, in matrimonium duxit.

De Caio Mario, & ominis obseruatione.

Caio aũt Mario obseruatio ominis proculdubio salui fuit, quo tẽpore hostis a senatu iudicatus, in domũ Panniæ Minturnis custodię causa deductus est. Animaduertit enim asellũ, cũ ei pabulũ obijceret, neglecto eo, ad aquã procurrentẽ. Quo spectaculo, deorũ prouidẽtia quod sequeretur, oblatũ ratus, alioqui etiã interpretandarũ religionũ peritissimus, a multitudine, quæ ad opẽ illi ferendã confluxerat, impetrauit, vt ad mare perduceretur. ac protinus nauiculã conscendit, eaq; in Africam prouectus, arma Syllæ victricia effugit.

De Pompeio Magno.

Pompeius vero magnus in acie Pharsalica victus a Cæsare, fugã quærens salutẽ, cursu in insulam Cyprũ, ut aliquid in ea uirium contraheret, classem direxit. Appellensq; ad oppidũ Paphum con-

ſpexit in littore ſpecioſum ędificiũ, gubernatoremq; interrogauit, quod ei nomen eſſet, qui reſpondit κακοβασιλέα vocari. Quæ vox ſpem eius quantulacũq; reſtabat, cõminuit. Neq; id diſſimulanter tulit. Auertit enim oculos ab illis tectis, ac dolorem, quem ex diro omine conceperat, gemitu patefecit.

De Marco Bruto.

Marci etiã Bruti dignus, admiſſo parricidio euentus, eſt omine deſignatus. Siquidẽ poſt illud nefariũ opus, natalẽ ſuum celebrans cũ græcũ verſum exprimere vellet, ad illud potiſſimũ Homericũ referẽdũ aĩo tetẽdit. ἀλλά με μοῖρ᾽ ὀλοὴ, καὶ λητοῦς ἔκτανεν υἱός. Qui deus Philippẽſi acie, a Cęſare, & Antonio ſigno dat⁹, in eũ tela cõuertit.

De Caio Caſſio.

Conſentaneo vocis iactu, C. Caſſij aurẽ fortuna peruellit. Quæ orantibus Rhodijs, ne ab eo cunctis deorũ ſimulacris ſpoliarẽtur, Solem a ſe relinqui reſpondere voluit. vt rapaciſſimi victoris inſolentiam, dicti tumore protraheret, abiectũq; Macedonica pugna, nõ effigiem Solis, quã tantũmodo ſupplicibus reſerat, ſed ipſum Solẽ re vera relinquere coegit. Annotatu dignũ illud quoq; omen ſub quo Petilius conſul in Liguria bellum gerens occiderit. Nã cũ montẽ, cui Letum cognomen erat, oppugnaret, interq; adhortatiõẽ militũ dixiſſet, hodie ego Letũ vtiq; capiam, inconſideratius prœliando, fortuitum iactum vocis Leto ſuo cõfirmauit.

DE EXTERNIS Ominibus.

Adijci noſtris duo eiuſdẽ generis alienigena exẽpla nõ abſurde poſſunt. Samij Prienenſibus auxiliũ aduerſus Carras implorantibus, arrogantia inſtincti, pro claſſe & exercitu, Sibyllam eis deriſus gratia miſerũt, quã illi velut diuinitus datũ præſidiũ interpretati, libẽter receptã, vera fatorũ prędictione, Victoriæ ducẽ habuerunt.

De Apolloniatarum omine

Ne Apolloniatæ quidé pœnitentiã egerunt, quod cũ bello Illyri copressi, Epidamnios, ut sibi opem ferrent, orassent, atq; illi flumẽ vicinũ mœnibus suis nomine Aeantem, in adiutoriumse mittere dixissent, accipimus, quod datur, respõderunt. eiq; primũ in acie locum, perinde ac duci assignauerũt. Ex insperato eni superatis hostibus, successumsuũ omini acceptũ referẽtes, & tunc Aeanti vt deo immolauerunt, & deinceps omnibus prælijs duce vti instituerũt.

De Prodigijs. CAPVT VI

De Seruio Tullo.

PRodigiorum quoq; quæ aut aduersa, aut secunda acciderunt. debita proposito nostro relatio est. Seruio Tullo etiã tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuisse domestici oculi annotauerunt. Quod prodigium Prisci Tarquinij regis vxor Tanaquil admirata, Seruium seruã natum, in modum filij educauit, & ad regium fastigium euexit.

De Martio.

Aeque fœlicis euentus illa flamma, quæ ex L. Martij ducis duorũ exercituũ, quos interitus Publij, & Cnei Scipionũ in Hispania debilitauerat, capite concionãtis eluxit. Nanq; eius aspectu pauidi adhuc milites, pristinam recuperare fortitudinẽ admoniti, octo, & triginta hostium millibus cæsis, magnoq; numero in potestatẽ redacto, bina castra, Punicis opibus referta, cœperunt.

De lacu Albano.

Item cũ bello acri, & diutino Veientes a Romanis intra mœnia cõpulsi, capi nõ possent, eaq; mora nõ minus obsidentibus, q̃ obsessis intolerabilis videret exoptatæ victoriæ iter miro prodigio dĳ immortales patefecerũt. Subito eni Albanus lacus neq; cœlestibus

auctus imbribus, neq; inundatione ullius amnis adiutus, solitum stagni modũ excessit. Cuius rei explorãdæ gratia legati ad Delphicũ oraculũ missi, retulerũt præcipi sortibus, vt aquã eius lacus emissam, per agros diffunderet, Sic enim Veios in potestatẽ populi Romani venturos. Quod priusq; legati renũciaret, aruspex Veientiũ a milite nostro, quia domestici interpretes deerant, raptus, & in castra perlatus, futurũ dixerat. Ergo senatus duplici prædictione monitus, eodẽ pene tempore & religioni paruit, & hostiũ vrbe potitus est. Nec parum prosperi successus est, quod sequitur.

De Lucio Sylla consule.

L. Sylla consul sociali bello, cũ in agro Nolano ante prætorium immolaret, subito ab vna parte aere prolapsam anguẽ prospexit. Qua uisa, Posthumij aruspicis hortatu cõtinuo exercitũ in expeditionẽ eduxit, ac fortissima Samnitũ castra cepit. Quę victoria futuræ eius amplissimæ potentiæ gradus, & fundamentum extitit.

De Caio volumnio, & Seruio Sulpicio.

Pręcipuæ admirationis etiã illa prodigia, quæ. C. Volumnio, & Ser. Sulpicio coss. in vrbe nostra inter initia, motusq; belloȝ acciderũt. Bos nãq; mugitu suo in sermonẽ humanũ cõuerso, nouitate mõstri audientiũ animos exterruit. Carnis quoq; in modũ nimbi dissipatæ partes ceciderũt, quarũ maiorẽ numerũ præpetes diripuere aues. reliquũ humi p aliquot dies, neq; odore tetro, neq; deformi aspectu mutatũ, iacuit. Eiusdẽ generis mõstra alio tumultu credita sunt. Puerũ infantẽ semestrẽ in foro Boario triũphũ proclamasse. Aliũ cũ elephantino capite natũ. In Piceno lapides pluisse. In Gallia lupum vigili e vagina gladiũ abstulisse. In Sicilia scuta duo sanguinẽ sudasse. Etiã metentibus cruentas spicas in corbẽ decidisse. Cærites aquas sanguine mixtas fluxisse. Bello etiã Punico secũdo

constitit Cn. Domicio bouem dixisse, Caue tibi Roma.

De Caio Flaminio.

Caius autē Flaminius inauspicato cōsul creatus, cū apud lacum Trasimenū, cū Hannibale conflicturus, conuelli signa iussisset, lapso equo super caput ejus, humi prostratus est. Nihilq͂ eo prodigio inhibitus, signiferis signa moueri sua sede posse negantibus, malū ni cōtinuo ea effodissent, minatus est. Verū hujus temeritatis vtinā sua tantū, nō etiā Po. Ro. Maxima clade pœnas pependisset. In ea nanq͂ acie .xv. milia Romanorū cæsa. vi. millia capta, xx. millia fugata sunt. Consulis obtruncati corpus ad funerandū ab Hannibale quæsitum est. qui quantū in ipso fuerat, Romanum sepelierat imperium. Flaminij autē præcipitem audaciam, C. Hostilius Mancinus vesana perseuerātia subsequitur. Cui consuli in Hispaniā ituro, hec prodigia acciderūt. Cum Lanuuij sacrificiū facere vellet, pulli cauea emissi in proximam sylua͂ fugerūt, summaq͂ diligētia quæsiti reperiri nequiuerūt. Cumq͂ ab Herculis portu, quo pedibus peruenerat, nauē conscēderet, talis vox sine vllo autore ad aures ejus peruenit, Mancine mane. Qua territus cū itinere cōuerso Genuam petisset, & ibi scapham esset ingressus, anguis eximiæ magnitudinis visus e conspectu abijt. Ergo numerū prodigiorū numero calamitatum æquauit, infœlici pugna, turpi fœdere, deditione funesta.

Aliud de Tito Graccho.

Minus miram in homine parū cōsyderato temeritas Titi Gracchi grauissimi ciuis exitus tristis, & prodigio denunciatus, nec euitatus consilio, facit. Consul enī cū in Lucanis sacrificasset, angues duo ex occulto prolapsi, repente hostiæ, quā immolauerat adeso iocinore, in easdē latebras se retulerūt. Ob id deinde factū, instaurato sacrificio idem prodigij euenit. Tertia quoq͂ cæsa victima, dili-

gentiusq; asseruatis extis, neq; allapsus serpentum arceri, neq; fuga impediri potuit. Quod q̃uis aruspices ad salutē imperatoris pertinere dixissent, Gracchus tamē nō cauit, ne perfidi hospitis sui Flauij insidijs, in eum locū deductus, in quo Pœnorum dux Mago cum armata manu delituerat, inermis occideretur.

De Marcello.

Et consulatus collegiū, & erroris societas, & par genus mortis a Tito Graccho, ad Marcelli memoriā me trahit. Is enim captatū Syracusarū, & Hannibalis ante Nolana mœnia a se primū fugere coacti, gloria inflammatus, cū summo studio niteretur, ut Pœnorum exercitū aut in Italia prosterneret, aut Italia pelleret, solenniq; sacrificio voluntates deorū exploraret. quæ prima hostia ante foculum decidit, eius iecur sine capite inuentū est. proxima iocinoris duplex caput habuit. Quibus inspectis Aruspex tristi vultu, non placere sibi exta, quia prima trunca, secunda nimis læta apparuissent, respōdit. Ita monitus M. Marcellus, ne quid temere conaretur, in sequēti nocte speculandi gratia cū paucis egredi ausus, a multitudine hostium in Brutijs circūuentus, æque magnū dolorē ac detrimētum patriæ, interitu suo attulit.

De Octauio consule.

Iam Octauius consul dirum omen queādmodū timuit, ita vitare non potuit. E simulacro enim Apollinis per se abrupto capite, & ita infixo humi, vt auelli nequiret, armis a collega suo Cinna dissidens, præsumpsit animo ea re significari exitum suū. In quē metus augurij, tristi fine vitæ incidit, ac tum demum immobile Dei caput terra refigi potuit.

De M. Crasso.

Non sinit nos M. Crassus inter grauissimas Ro. imperij iacturas

numerandus hoc loco de se silentiũ agere. Plurimis, & euidentissimis, ante tantã ruinã monstrorũ pulsatus ictibus, ducturus enĩ erat a Carris aduersus Parthos exercitũ, pullum ei traditum est paludamentũ, cum in prælium exeuntibus album, aut purpureũ dari solet, mœsti, & taciti milites ad principia cõuenerũt, qui uetere instituto cũ clamore alacri accurrere debebant. Aquilarũ altera vix cõuelli a primipilo potuit, altera ęgerrime extracta in contrariã, ac se rebatur partem, seipsam conuertit. Magna hæc prodigia, sed & illæ clades aliquanto maiores. Tot pulcherrimarũ legionũ interitus, tam multa signa hostilibus intercepta manibus, tantũ Romanæ militiæ decus, Barbarorũ obtritũ equitatu, optimæ indolis filii cruore paterni respersi oculi, corpus Imperatoris inter promiscuas cadauerũ strues, auium, ferarũq; laniatibus obiectũ. Vellẽ quidem placidius, sed relatu verum est. Sic deorũ spreti præmonitus excandescũt. Sic humana cõsilia castigant, ubi se cœlestibus preferũt.

De Cn. Pompeio.

Cneum etiã Pompeiũ Iupiter omnipotens abunde monuerat, ne cũ C. Cæsare ultimam belli fortunã experiri contenderet, egresso a Dyrrachio aduersa agmini eius fulmina iaciens, examinibus apum signa obscurando, subita tristitia implicatis militũ animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarũ fuga. sed inuictæ leges necessitudinis, pectus alioqui procul ab amentia remotũ, prodigia ista iusta æstimatione perpendere passæ non sunt. Itaq; dum ille elebat autoritate amplissimam, & opes priuato fastigio excelsiores, omnia ornamenta, quæ ab ineunte adolescentia ad inuidiam vsq; contraxerat, spacio vnius diei confregit. Quo constat in delubris deum, sua sponte signa conuersa, militarem clamorem, strepitũq; armorũ, adeo magnũ Antiochiæ, & Ptolemai-

dæ auditum, vt in muros cōcurreretur, sonū tympanorū Pergami abditis delubris editum, palmam viridem Trallibus in æde Victoriæ, sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidum iustæ magnitudinis enatā. Quibus appareret cœlestiū numen, & Cæsaris gloriæ fauisse, & Pompeij errorem inhibere voluisse. Tuas aras, tuaq; sanctissima templa, diue Iuli veneratus oro, vt propitio, ac fauenti numine tantorū casus virorū, sub tui exempli præsidio, ac tutela delitescere patiaris. Te enim accepimus eo die, quo purpurea veste velatus, aurea in sella consedisti, ne maximo studio senatus exquisitū & delatū honorē spreuisse videreris. Priusq; exoptatū ciuiū oculis conspectū tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras transiturus, vacasse, mactatoq; opimo boue cor in extis nō reperisse, ac responsum tibi a Spurina aruspice, pertinere id signum ad vitam, & consiliū tuum, q̃ vtraq; hæc corde continerentur. erupit deinde eorum parricidium, qui dum te hominū numero subtrahere uolunt, deorū concilio adiecerunt. Claudatur hoc exemplo taliū ostentorum domestica relatio, ne si vlterius Romana apprehendero, e cœlesti templo ad priuatas domos, nō consentaneos vsus transtulisse videar. Attingam igit externa, quæ latinis inserta literis, vt autoritatis minus habent, ita aliquid gratæ varietatis afferre possunt.

De Equa pariente leporem, EXTERNA.

In exercitu Xerxis, quem aduersus prouinciā Græciā cōtraxerat, equæ partu leporem editū cōstat. Quo genere monstri tanti apparatus significatus est euentus. Nam qui mare classibus, terrā pedestri operuit exercitu, vt fugax animal pauido regressu regnū suum repetere est coactus. Eidem montē Athon iuxta Idam transgresso, priusq; Athenas deleret, Lacedæmonis inuadendæ consiliū agitanti, admirabile inter cœnam prodigiū incidit. Infusum nāq; pateræ

eius vinum, in sanguinem, nec semel, sed iterum, & tertio conuersumest. Qua de re consulti magi monuerunt, vt se ab incœpto proposito abstineret. & si quod vestigium in vecordi pectore sensus fuisset, cauere potuisset, ante de Leonida, & Spartanis abunde monitus.

De Mida.

Midę vero, cuius imperio Phrygia fuit subiecta, puero dormienti formicæ in os grana tritici congesserũt. Parentibus deinde eius quorsum prodigiũ tenderet explorantibus, augures responderunt omniũ illum mortaliũ futurum ditissimum. Nec vana prædictio, extitit. Nam Midas cunctorũ pene regum opes, abundantia pecuniæ antecessit, infantiæq; incunabula vtili deorum munere donata onustus auro, atq; argento gazis pensauit.

De Platone aliud mirum.

Formicis Midæ iure, meritoq; apes Platonis prætulerim. Illę eni caducæ, ac fragiles, hæ solidæ, & æternæ fœlicitatis indices extiterunt, dormientis in cunis paruuli labellis mel inseredo. Qua re audita, prodigiorũ interpretes singularem eloquij suauitaté ore eius emanaturã dixerunt. At mihi quidé illæ apes nõ monté Hymettũ Thymi flore redolentẽ, sed Musarũ Heliconios colles omni genere doctrinæ virentes, dearũ instinctu depastæ, maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse videntur.

De Somnijs. CAPVT V

SEd quoniam diuitias Midæ, disertumq; Platonis somnum attigi, referam, q̃ certis imaginibus multorum quies adumbrata sit. Quem locum vnde potius ordiar, q̃ a diui Augusti sacratissima memoria? Eius medico Artorio somnum capienti nocte, quam dies insecutus est, quo in campis Philippicis Ro-

mani inter se exercitus cócurrere. Mineruæ species oborta præcepit, vt illú graui morbo implicitú moneret, ne propter aduersam valetudiné proximo prælio non interesset. Quod cú Cæsar audisset, lectica se deferri in acié iussit, vbi dum supra vires corporis pro adipiscenda victoria excubat, castra eius a Bruto capta sunt. Quid ergo aliud putamus, q̃ diuino munere effectum, ne destinatú iam immortalitati caput, indignam cœlesti spiritu fortunæ violentiá sentiret? Augustum vero præter naturalé animi in omnibus rebus subtiliter prospiciédis vigoré, etiá recens, & domesticú exemplú, vt Artorij somnio obtemperaret, admonuit. Audiuerat enim diui Iulij patris sui vxoré Calpurniá nocte, quã is vltimá in terris egit, in quiete vidisse, multis eum confectum vulneribus in suo sinu iacenté, somnijq; atrocitate vehementer exterritá, rogare non destitisse, vt proxima die a curia se abstineret. At illum ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur, senatú, in quo ei parricidarú manus allatæ sunt, adire contédisse. Non est inter patré & filiú, vllius rei cóparationé fieri, præsertim diuinitatis fastigio iunctos, sed iam alter operibus suis aditú sibi ad cœlú instruxerat, alteri longus adhuc terrestriú virtutú orbis restabat. Quapropter ab hoc tantúmodo pédenté mutationé status cognosci, ab illo etiá differri di immortales voluerút, vt aliud cœlo decus daret, aliud promitteret.

De.P.Decio, &.M. Torquato.

Illud etiá somniú magnæ admirationis, & clari exitus, quod eadem nocte duo Coss.P.Decius, &.T. Manlius Torquatus Latino bello, & graui, & periculoso, nó procul a Vesuuij mótis radicibus positis castris viderunt. Vtriq; eni quidá per quietis specié prædixit, ex altera acie imperatoré, ex altera exercitú, dis Manibus, matriq; Terræ deberi. Vtrius auté dux copias hostiú aggrederet, supq; eas

sese ipsum deuouisset, victoria habiturū. Id luce proxima Coss. sacrificio vel expiaturis, si possit auerti, vel si certū deorū etiā monitu visum foret, executuris, hostiarū exta somnio cōgruerunt. Conuenitq; inter eos, cuius cornu prius laborare cœpisset, vt is capite suo fata patriæ lueret, q neutro formidāte, Deciū depoposcerūt. Sequitur æque ad publicam religionē ptinens somniū. Cū plebeis ludis quidā paterfamilias per circū Flaminiū, prius q pompa induceret, seruū suū verberibus mulctatū, sub furca ad supplicium egisset, Latino homini ex plebe, Iupiter in quiete præcepit, ut Coss. diceret sibi præsultorē ludis Circensibus proximis nō placuisse. Quæ res, nisi attenta ludorū instauratione expiata esset, secuturū non mediocre vrbis periculū. Ille veritus ne cū aliquo incōmodo suo, religiōe summum implicaret imperiū, silentiū egit. Eue stigioq; filius eius subita vi morbi correptus, interijt. Ipse etiā per quietē ab eodem deo interrogatus an satis magnā pœnam neglecti imperij sui pēpēdisset: in proposito perseuerās, debilitate corporis solutus est. ac tū demum ex consilio amicorū, lectica ad tribunal Cos. & inde ad senatū perlatus, ordine totius casus sui exposito, magna cū omniū admiratione, recuperata mēbrorū firmitate: pedibus domum redijt.

De. M. Cicerone.

Ac ne illud quidē inuoluendum silētio. Inimicorū conspiratione vrbe pulsus. M. Cicero, cum in villa quadam campi Atinatis diuersaretur, is animo in somnū profuso, per loca deserta, & inuias regiones vaganti sibi. C. Mariū consulatus ornatum insignibus, putauit obuium factum, interrogantē eum, quid ita, tam tristi vultu, incerto itinere ferretur: Audito deinde casu, quo conflictabatur, comprehendisse dexteram suam, ac se proximo lictori in monimentū ipsius deducendum tradidisse, q diceret ibi esse ei lætiorem status

spem repositam. Nec aliter euenit. Nam in æde Iouis Mariana, Senatuscon. de reditu eius est factum.

De C. Graccho.

Caio auté Graccho imminétis casus atrocitas palam, atq; aperte per quietem denuntiata est. Somno enim pressus, Tiberij Gracchi fratris effigiem vidit, dicentis sibi, nulla ratione eum uitare posse, vt eo fato non periret, quo ipse occidisset. Id ex Graccho prius, q̃ tribunatum, in quo fraternum exitum habuit, iniret, multi audierunt. Cœlius etiã certus Romanæ historiæ autor, sermonem de ea re ad suas aures, illo adhuc viuo, peruenisse scribit.

De Cassio Parmensi.

Vincit huiuscemodi somnij dirũ aspectum, quod sequit. Apud Actium. M. Antonij fractis opib[9], Cassius Parmésis, qui partes eius secutus fuerat, Athenas confugit. Vbi concubia nocte, cũ solicitudinibus, & curis, mente sopita, in lectulo iaceret, existimauit ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalidum barba, & capillo demisso, Interrogatumq; quisnam esset, respõdisse, κακοδαίμονα. Perterritus deinde tam tetro visu, & nomine horrendo, seruos inclamauit. Sciscitatusq; est, si quẽ talis habitus, aut intrãtem cubiculũ, aut exeuntẽ vidissent. Quibus affirmantibus neminem illuc accessisse, iterũ quieti, & somno se dedit, atq; eadé animo ei[9] obuersata est species. Itaq; fugato somno lumẽ intro ferri iussit, puerosq; a se discedere vetuit. Inter hanc noctem, & suppliciũ capitis, quo eum Cæsar affecit, paruulũ admodum tempus accessit.

De Atterio Rufo.

Propioribus tamen, vt ita dicam, lineis Atterij Rufi equitis Romani somniũ certo euentu admonitũ est. Qui cũ gladiatoriũ munus Syracusis ederetur, inter quietem Retiarij se manu confodi vi-

dit, idq; postero die in spectaculo cōsessoribus narrauit. Incidit deinde, vt proximo ab equite loco, Retiarius cum Mirmillone intro duceretur. Cuius cū faciem vidisset, idē dixit ab illo se Retiario trucidari putasse. Protinusq; inde discedere voluit. Illi sermōe suo metu eius discusso, causam exitii misero attulerunt. Retiarius enim in eum locum compulso Mirmillone, & abiecto, dum iacentem ferire conatur, transfectum gladio Atterium interemit.

EXTERNA. De Hannibale.

Hannibalis quoq; vt detestandum Romano sanguini, ita certæ prædictionis somniū, cuius nō vigiliæ tantū, sed etiā ipsa quies hostilis imperio nostro fuit. Hausit eni proposito, & votis suis cōuenientē imaginē, existimauitq; missum sibi a Ioue, mortali specie excelsiorē iuuenē, inuadendæ Italiæ ducē. Cuius monitu, primo uestigia nullā in partē secutis oculis, mox humani ingenii prona voluntatē vetita scrutandi ponē respiciēs, animaduertit immēsæ magnitudinis serpentē, concitato impetu omne, quicquid obuiū fuerat, proterentē. postq; eam magno cū cœli fragore erūpentes nimbos, lucemq; caliginosis inuolutā tenebris. Attonitus deinde quidnā esset monstri, ecquid portēderet, interrogauit. Hic Dux, Italiæ vides inquit vastitatem, proinde sile, & cætera tacitis permitte fatis.

De Alexandro.

Quā bene Macedoniæ rex Alexander per quietē visa imagine præmonitus erat, vt vitæ suæ custos esset diligentior, si eum etiam cauendi periculi consilio fortuna instruere voluisset. Nāq; Cassandri pestiferā sibi dexteram somnio prius cognouit, q̄ exitu sensit. Existimauit enim se ab illo interfici, cū eum nunq; vidisset. Interposito deinde tēpore, postq; in cōspectū venisset, nocturni metus patefacta imagine, vt Antipatri filiū esse cognouit, adiecto versu

græco, qui fidem somniorum eleuat, præparati iam aduersus caput suum veneficij, quo occidisse Cassandri manu creditur, suspitionem animo repulit.

De Simonide Poeta.

Longe indulgentius Di in Poeta Simonide, cuius salutare inter quietem admonitionē consilij firmitate roborauerūt. Is enim, cū ad littus nauem appulisset, inhumatumq; corpus iacens, sepulturæ mandasset, admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret, in terra remansit. Qui inde soluerant, fluctibus, & procellis in cōspectu eius obruti sunt. Ipse lætatus est, q; uitam suam somnio, q; naui credere maluisset. Memor autē beneficij, elegantissimo carmine æternitati consecrauit. Melius illi, & diuturnius, in animis hominū sepulchrū constituens, q; in desertis, & ignotis arenis struxerat.

De Crœso.

Efficax & illa quietis imago, quæ Crœsi regis animū maximo prius metu, deinde etiā dolore cōfecit. Nā e duobus filijs, & ingēti agilitate, & corporis dotibus præstantiorem, imperijq; successioni destinatū Atym, existimauit ferro sibi ereptū. Itaq; quicquid ad eui tandā denunciatæ cladis acerbitatē pertinebat, nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerēda mitti, domi detentus est. Habebat armamētatiū omnis generis telorū copia refertum, id quoq; amoueri iussit. Gladio cinctis comitibus vtebatur, vetiti sunt propius accedere. Necessitas tamē aditū luctui dedit. Cū enī ingentis magnitudinis aper, Olympi montis culta, crebra cū agrestiū strage vastaret, inusitatoq; malo regiū imploratum esset auxiliū, filius a patre extorsit, vt ad eum opprimendum mitteretur. eo quidē facilius, q; nō dentis, sed ferri sæuicia in metu reponebat. Verū dū acri studio interficiendi suem omnes sunt in-

tenti, pertinax casus imminentis violentiæ lanceam, petendæ feræ gratia missam, in eum detorsit. & quidē eam potissimū dexterā nefariæ cædis crimine voluit aspergi, cui tutela filij a patre mandata erat, quamq; Crœsus imprudentis homicidij sanguine violatam, hospitales veritus deos, supplicem sacrificio expiauerat.

De Cyro.

Nec Cyrus quidē Superior, inuictæ fatorū necessitatis, paruulū argumentū est, cuius ortus ad imperiū totius Asiæ spectantis, maternus auus Astyages, duos prænūtios somnij frustra discutere tentauit. Mandanen filiā suam, q in quiete viderat vrina eius omnes Asiaticas gentes inundasse, nō Medorū excellentissimo, ne in eius familiā regni decus trāsferretur, sed Persarū modicæ fortunæ viro collocando, natumq; Cyrum exponi iubendo. quia similiter quietis tēporibus existimauerat, genitali parte Mandanes, enatā vitem eo vsq; creuisse, donec cunctas dominationis suæ partis inumbraret. Frustratus est enim seipse, nepotis fœlicitatē, cœlestiū iudicio destinatam, humanis consilijs impedire conando.

De Dionysio.

Intra priuatum autē habitū Dionysio Syracusano adhuc se continēte, Himera quædā nō obscuri generis fœmina, inter quietē opinione sua cœlum conscendit. atq; ibidē deorū omniū lustratis sedibus, animaduertit præualentē virū flaui coloris, lētiginosi oris, ferreis cathenis vinctū, Iouis solio, pedibusq; subiectū. Interrogatoq; iuuene, quo gratia cōsyderandi cœli, duce fuerat vsa, quis nā esset, audiuit illum Siciliæ, atq; Italiæ dirum esse fatū, solutūq; vinculis multis vrbibus exitio futurū. Quod somniū postero die sermone vulgauit. Post, q deinde Dionysiū inimica Syracusarū libertati, capitibusq; insontiū infesta fortuna cœlesti custodia liberatū, velut

fulmen aliquod ocio, ac tranquillitati iniecit, Himera eum, mœnia intet effusam ad officiũ, & ad spectaculũ eius turbam intrantẽ vt aspexit, hunc esse, quẽ in quiete viderat vociferata est. Id cognitum tyranno, curá tollendæ mulieris dedit. Tutioris somnij mater eiusdem Dionysij. Quæ cũ eum cõceptũ vtero haberet, parere visa est Satyriscũ. consultoq; prodigiorũ interprete, clarissimũ, ac potentissimum Graij sanguinis futurum, certo cum euentu cognouit.

De Amilcare.

At Carthaginiensiũ dux Amilcar, cum obsideret Syracusas, inter somniũ vocem exaudisse credidit nuntiantem, futurũ, vt proximo die in ea vrbe cœnaret. Lætus igitur perinde ac diuinitus promissa victoria, exercitũ pugnæ cõparabat. In quo inter Siculos & Pœnos, orta dissensione, castris eius Syracusani subita irruptione oppressis, ipsum intra mœnia sua vinctum pertraxerunt, Itaq; magis spe, q̃ somnio deceptus, cœnauit Syracusis captiuus, non vt animo præsumpserat, victor.

De Alcibiade.

Alcibiades quoq; miserabilem exitum suũ haud fallaci nocturna imagine speculatus est. Quo enĩ pallio amicæ suæ dormiens opertum se uiderat, eo interfectus, & insepultus iacens, contectus est.

De duobus Arcadibus.

Proximũ somniũ, & si paulo est longius, propter nimiã tamen euidentiã ne omittatur, impetrat. Duo familiares Arcades iter vna facientes, Megaram venerũt. quorũ alter ad hospitem se contulit, alter in tabernam meritoriã diuertit. Is qui in hospitio erat, uidit in somnijs comitem suũ orantẽ, vt sibi cauponis insidijs circũuento subueniret. Posse enim celeri eius accursu se imminẽti periculo subtrahi. Quo uiso excitatus prosiluit, tabernãq;, in qua is diuersabat,

petere conatus est. Pestifero deinde fato eius humanissimũ propositũ tanquã superuacuũ damnauit, & lectum, ac somnum repetijt. Tunc idẽ ei saucius oblatus osecrauit, vt qui vitæ suæ auxiliũ ferre neglexisset, neci saltem ultionẽ nõ negaret. Corpus enim suũ a caupone trucidatum, tũ maxime plaustro ferri ad portam stercore coopertum. Tam constãtibus familiaris precibus cõpulsus, protinus ad portam cucurrit, & plaustrũ, quod in quiete demonstratũ erat, comprehendit, cauponemq; ad capitale supplicium perduxit.

De Miraculis. CAPVT VI

Multa etiã interdiu & vigilãtibus acciderunt, perinde ac tenebrarũ, somnijq; nube inuoluta, que quia vnde manauerint, aut qua ratione cõstiterint, dignoscere arduũ est, merito miracula vocent. Quorũ e magno aceruo in primis illud occurrit. Cũ apud lacũ Regillũ Aulus Posthumius dictator, & Tusculanorũ dux Mamilius Octauius magnis uirib9 inter se cõcurrerẽt, ac neutra acies aliquãdiu pedẽ referret, Castor ac Pollux Romanæ partiũ propugnatores uisi, hostiles copias penitus fuderũt.

De P. Vatinio.

Item bello Macedonico P. Vatinius, Reatinæ pfecturæ vir, noctu vrbẽ petens, existimauit duos iuuenes excellentis formæ, albis equis residẽtes, obuios sibi factos nuntiare, die qui ptcrierat, Persen regẽ a Paulo captũ. Quod cũ senatuj indicasset, tanq; maiestatis eius, & amplitudinis, uano sermone cõtemptor, in carcerẽ cõiectus. post, q; Pauli literis illo die Persen captũ apparuit, & custodia liberatus, & insuper agro, ac vacatiõe donat9 est. Castorẽ vero, & Pollucẽ etiã illo tẽpore pro imperio P. R. excubuisse cognitũ est, quo apud lacũ Iuturnæ, suum, equorũq; sudorem abluisse visi sunt. Iunctaq; fonti ædes eorum, nullius hominũ manu reserata patuit.

De pestilentia.

Sed vt cæterorum quoque deorû propensum huic vrbi numen exequamur, Triennio cõtinuo vexata pestilẽtia ciuitas nostra, cû finẽ tanti, & tam diuturni mali, neque diuina misericordia, neque humano auxilio imponi videret, cura sacerdotum inspectis Sibyllinis libris animaduertit nõ aliter pristinã recuperari salubritatẽ posse, quã si ab Epidauro Aesculapius esset accersitus. Itaque eo legatis missis, vnicam fatalis remedij opem autoritate sua, quæ iam in terris erat amplissima, impetraturã se credidit. Neque eam opinio decepit, Pari namque studio petitû, ac promissum est præsidiû. E vestigioque Epidaurij, Romanorû legatos in templum Aesculapij, quod ab eorû vrbe quinque millibus passuû distat, perductos, vt quicquid inde salubre patriæ laturos se existimassent, pro suo iure sumerent, benignissime inuitauerût. Quorû tam promptã indulgentiã, numẽ ipsius dei subsecutû, uerba mortaliû, cœlesti obsequio cõprobauit. Siquidẽ is anguis, quem Epidaurij raro, sed nunquã sine magno ipsorum bono visum, i modû Aesculapij venerati fuerût, per vrbis celeberrimas partes, mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit. Triduoque inter religiosam omniû admirationẽ conspectus, haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis alacritatẽ ferẽs, ad triremẽ Romanã perrexit, pauentibusque inusitato spectaculo nautis, eo conscendit, vbi Quinti Ogulini legati tabernaculû erat, inque multiplicẽ orbem, per summã quietẽ est cõuolutus. Tum legati perinde atque exoptatæ rei cõpotes, expleta gratiarum actione, cultuque anguis a peritis excepto, læti inde soluerût, ac prosperã emensi nauigationẽ, post, quã Antium appulerunt, anguis, qui vbique in nauigio remanserat, prolapsus in vestibulo ædis Aesculapij, Myrto frequẽtibus ramis diffusę, supereminentẽ excelsæ altitudinis palmã circûdedit, perque tres dies posi,

dis,quibus vesci solebat,nõ sine magno metu legatorum,ne in triremem reuerti nollet, Antiensis templi hospitio vsus,vrbi se nostrae ad uehendũ restituit,atq; in ripam Tyberis egressis legatis,in insulam, vbi templum dicatũ est, tranatauit, aduentuq; suo tẽpestate, cui remedio quaesitus erat,dispulit.

De Furio Camillo.

Nec minus voluntarius in vrbem nostram Iunonis transitus. Captis a Furio Camillo Veijs,milites iussu imperatoris, simulacrũ Iunonis Monetae, quod ibi praecipua religione cultũ erat, in vrbẽ tralaturi,sede sua mouere conabantur,quorũ ab vno per iocũ interrogata dea, an Romã migrare vellet, velle se respondit. Hac voce audita,lusus in admiratiõnẽ versus est. Iamq; nõ simulacrum, sed ipsam coelo Iunonem petitã, portare se credentes, laeti in ea parte Auẽtini montis,in qua nunc templũ eius cernimus, collocauerũt.

De simulacro Fortunae.

Fortunae etiã muliebris simulacrũ, q̃d est in Latina via ad quartũ miliariũ,eo tẽpore cũ aede sua cõsecratũ,quo Coriolanũ ab excidio vrbis maternae preces repulerunt,non semel,sed bis locutũ cõstitit,prius his verbis.Rite me matronae vidistis,riteq; dedicastis.

De Valerio Publicola.

Valerio autẽ Publicola Coss.qui post exactos reges bellum cum Veientibus,& Etruscis gessit, illis Tarquinio pristinũ imperiũ restituere, Romanis nuper partam libertatẽ retinere cupientibus, Etruscis,& Tarquinio in cornu dextro, praelijo superioribus, tantus terror subito incessit,vt nõ solũ victores ipsi profugerent, sed etiã pauoris sui consortes secũ Veientes traherent. Cui rei pro argumẽto miraculũ adijcitur ingens. Repẽte vox e proxima sylua Arsia,quae ore Syluani in hũc pene modum missa traditur. Vno plus Etrusci

cadent. Romanus exercitus victor abibit. Miram dicti fidem digesta numero cadauera exhibuere.

De C. Fabritio.

Quid Martis auxilium, quo victoriã Romanorũ adiuuit, nõne memoria celebrãdũ est: Cũ Brutij, atq; Lucani, odio incitatissimo, maximisq; viribus Turinæ vrbis peterent exitiũ, ac præcipuo studio eius incolumitatẽ. C. Fabricius Lucinus Cos. protegeret, resq; ancipiti euentu, collatis vnũ in locum vtriusq; partis copijs gereretur, nõ audentibus Romanis præliũ ingredi, eximiæ magnitudinis iuuenis, primũ eos hortari ad capessendam fortitudinẽ cœpit. Deinde, vbi tardiores animaduertit, arreptis scalis per mediã hostium aciem ad contraria castra euasit, & admotis, uallum cõscẽdit, Inde voce ingenti clamitãs, factum victoriæ gradũ, & nostros ad aliena castra capienda, & Lucanos, Brutiosq; ab sua defendenda, illuc traxit, vbi conserti dubio certamine terebantur. Sed idẽ impulsu armorũ suorũ, prostratos hostes, iugulandos, capiẽdosq; Romanis tradidit. xx. enĩ millia cæsa, quinq; millia cũ Statio Statilio duce vtriusq; gẽtis, & tribus atq; xx. militaribus signis capta sunt. Postero die cũ Cos. inter honorandos, quorum strenua opera fuerat vsus, Vallarem coronã ei se seruare dixisset, a quo castra erant oppressa, nec inueniretur qui id præmiũ peteret, cognitũ pariter, atq; creditũ est, Martem patrẽ tunc populo suo affuisse. Inter cætera huiusce rei manifesta indicia, galea quoq; duab9 distincta pinnis, qua cœleste caput tectum fuerat, argumentũ præbuit. Itaq; Fabricij edicto supplicatio Marti est habita, & a laureatis militibus magna cũ animorum lætitia oblati auxilij testimoniũ ei est redditum.

De Dis Troianis mirum.

Referam nunc, quod suo seculo cognitũ, manauit ad posteros.

Penates deos Aeneam Troia aductos Lauinij collocasse. Inde ab Ascanio filio eius Albam, quã ipse cõdiderat, tralatos, pristinum sacrariũ repetisse. Et quia id humana manu factũ existimari poterat, relatos Albam, uoluntaté suam altero transitu significasse. Nec me præterit de motu, & voce deorũ immortaliũ, humanis oculis, auribusq; pcepto, q̃ ancipiti opiniõe æstimatio uersetur. Sed quia nõ noua dicunt, sed tradita repetunt, fidé autores vendicét, & nostrũ sit, inclytis literarũ moniméntis cõsecrata, pinde ac vana nõ refugisse.

De Diuo Iulio.

Facta mentione vrbis, e qua primordia ciuitas nostra traxit, Diuus Iulius fausta proles eius, se nobis offert, quẽ. C. Cassius nunq̃ sine præfatione publici parricidij nominãdus, cum acie Philippensi ardentissimo animo perstaret, vidit humano habitu augustiorem purpureo paludaméto amictũ, minaci vultu, & cõcitato equo, in se impetũ facienté. Quo aspectu perterritus, tergum hosti dedit, uoce illa prius emissa. Quid enim amplius agas, si occidisse parũ est? Nõ occideras tu quidé Cassi Cæsarem, neq; enim extingui ylla diuinitas potest, sed mortali adhuc corpore vtentem violando, meruisti, vt tam infestum haberes deum.

De Lucio Lentulo.

Iam quidé. L. Lentulus littus prænauigans, in quo Cn. Pompeij magni, perfidia Ptolemæi regis interépti corpus, conscissæ scaphæ lignis comburebat, ignarus casus eius, cũ ipsi fortunę erubescendũ rogũ vidisset, cõmilitonibus dixit. Quid scimus an in hac flamma Cn. Pompeius crematur. Diuinitus missæ vocis miraculũ est. Atq; hoc quidé hominis, illud tamé ore ipsius Apollinis ęditũ, quo Appij interitũ Veridica Pythicæ vaticinationis fides præcurrit. Is bello ciuili, quo se Cn. Pompeius a Cęsaris cõcordia pestifero sibi, nec

reipub. vtili consilio abruperat, euentū grauissimi motus explorare cupiens, uiribus nanq; imperij Achaiæ præerat, Antistitē Delphicæ Cortinæ, in intimā sacri specus partem coegit descendere, vnde & certæ cōsulentibus sortes petuntur, ita nimius diuini spiritus haustus reddētibus pestifer existit. Igitur impulsu capti numinis instincta virgo, horrendoq; sono vocis, Appio inter obscuras verborū ambages fata cecinit. Nihil enim inquit, ad te hoc Romane bellū, Eubœæ cellam obtinebis. At is ratus consilijs se Apollinis moneri ne illi discrimini interesset, in eam regionē secessit, quæ inter Rhamnunta nobilem Attici soli partem, Caristūq; Chalcidico freto vicinam interiacens, cellæ Eubœæ nomen obtinet, ybi ante Pharsalicū certamen morbo consumptus, prædictū a Deo locū sepulturæ possedit. Possunt & illa miraculorū loco referri, q deusto sacrario Saliorū, nihil in eo, preter lituū Romuli integrū repertū est. Q. Seruij Tullij statua, cū ædes fortunæ conflagrasset, inuiolata permāsit. Quod. Q. Clau. statua in uestibulo templi Matris deum posita, bis ea æde incendio consumpta, prius. P. Nasica Scipione, & L. Bestia, itē. M. Seruilio, & L. Lamia Coss. i sua basi flāmis intacta stetit.

De Attilio.

Aliquid admirationis ciuitati nostræ Attilij etiā Aniolæ rogus attulit, qui & a medicis, & a domesticis mortuus creditus, cū aliquā diu humi iacuisset, elatus, post, q corpus eius ignis corripuit, uiuere se proclamauit, auxiliūq; pædagogi sui, nā is solus ibi remāserat, inuocauit, Sed iam flāmis circundatus, fato subtrahi nō potuit Lucio quoq; Lamiæ prætorio viro, æque vocē fuisse super rogū cōstitit.

EXTERNA.

Quæ minus admirabilia Eri Pamphilij casus facit; quē Plato scribit inter eos, qui in acie ceciderant. x. diebus iacuisse, biduoq; post,

ꝙ inde sublatus esset, impositũ rogo reuixisse, ac mira quædã tempore mortis visa narrasse. Et quoniã ad externa transgressi sumus, quidã Athenis vir eruditissimus, cũ ictum lapidis capite excepisset, cætera omnia tenacissima memoria retinens, literarum tantũmodo quibus præcipue inseruierat, oblitus est. Dirũ, malignũq; vulnus in animo percussi, quasi de industria scrutatis sensibus in eum potissimum locũ, quo maxime lætabatur, acerbitate nocendi erupit, singulare doctrinam hominis pleno inuidiæ funere efferendo. Cui si talibus studijs perfrui fas non erat, utilius aliquanto fuit ad illa aditum nõ impetrasse, ꝙ iam percepta eorum dulcedine caruisse.

De Nausimenis vxore.

Mirabilior tñ sequentis casus narratio. Nausimenis enĩ Atheniẽsis vxor, cũ filij, ac filiæ suæ stupro interuenisset, inopinati mõstri pculsa cõspectu, & in præsens tẽpus ad indignãdũ, & in posterum ad loquendũ, obmutuit. Illi nefariũ cõcubitũ volũtaria morte pensarũt. Hoc modo fortuna sæuiẽs huic vocẽ, ijs vitã ademit, illi propitia donat.

De Aegle Samio.

Aegles Samius Athleta mutus, cũ ei victoriæ, quã adeptus erat, titulus, & præmiũ eriperetur, indignatione accensus vocalis euasit.

De Gorgia Epirota.

Gorgiæ quoq; Epirotæ fortis, & clari viri origo, qui in funere matris suæ vtero elapsus, inopinato vagitu suo lectũ ferentes consistere coegit, nouũq; spectaculũ patriæ præbuit, non tantũ ex ipso genitricis rogo lucem, sed etiã cunas assecutus, eodẽ enĩ momẽto tẽporis, altera iam fato functa parit, alter ante elatus, ꝙ natus est.

De quodam Iasone.

Diuinæ fortunæ vulnus Pheræo Iasoni quidam exitij eius cupidus intulit. Nam cũ inter insidias gladio eum percussisset, Vomi

eam, quæ a nullo medicorum sanari potuerat, ita rupit, vt hominem pestifero malo liberaret.

De Simonide.

Aeque Dis immortalibus acceptus Simonides, cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoq; subtracta est. Cœnanti enim apud Scopam in Cranone, quod est in Thessalia oppidũ, nunciatũ est, duos iuuenes ad ianuã venisse, magnopere rogantes, vt ad eos cõtinuo prodiret. Ad quos egressus nemiñe repperit ibi. Cæterum eo momento tẽporis tricliniũ, in quo Scopas epulabatur, collapsum & ipsum, & omnes cõuiuas oppressit. Quid hac fœlicitate locupletius, quam nec Mare, nec Terra sæuiens extinguere valuit?

De Daphida.

Non inuitus huic subnecto Daphidam, ne quis ignoret, quantũ interfuerit cecinisse deorũ laudes, & numen obtrectasse. Hic cum eius studij esset, cuius professores Sophistę vocantur, ineptæ, & mordacis opinationis, Apollinẽ Delphis irridendi causa consuluit, an equũ inuenire posset, cũ omnino nullũ habuisset. Cuius ex oraculo reddita vox est inuenturũ equũ, sed vt eo perturbatus periret. Inde cũ iocabundus, quasi delusa sacrarũ sortiũ fide reuerteretur, incidit in regem Attalũ sępenumero a se cõtumeliosis dictis absentẽ lacessitum, eiusq; iussu saxo, cui nomẽ erat Equi, præcipitatus, ad deos vsq; cauillandos, dementis animi iusta supplicia pependit.

De Rege Philippo.

Eodem oraculo Macedonũ rex Philippus admonitus, vt a quadrigę violentia salutẽ suam custodiret, toto regno disiungi currus iussit, eumq; locũ, qui in Bœotia quadriga uocatur, semper uitauit. Nec tamẽ denũtiatũ periculi genus effugit, nam Pausanias in capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam.

De Calano.

Quę tam pertinax necessitas in patre, & filio Alexādro cōsimilis apparuit. Siquidē Calanus Indus sua sponte se ardentissimo rogo superiacturus, interpellatus ab eo, ecquid aut mandaret, aut dicere vellet, breui, inquit, te videbo. Nec id sine causa, quia voluntariū eius e vita excessum, rapida mors Alexandri subsecuta est.

De quodam Remige.

Regios interitus magnitudine miraculi Remigis casus æquat, quē in littore Tyriorū sentinā haurientē, cū e naui fluctus abiecisset, altero latere repercussum, cōtrarius fluctus in nauem retulit. Itaq; miseri simul, ac fœlicis complorationi, permixta fuit gratulatio.

De Prusia filio Regis Bithyniæ.

Quid illa nonne ludibria naturæ in corporibus humanis fuisse credēda sunt? Tolerabilia quidē, quia sæuitia caruerunt, cæterū & ipsa miraculis annumerāda. Nā & Prusiæ regis filius eodē nomīe, quo pater pro superiori ordine dentiū vnū os ęqualiter extentū habuit, nec ad speciē deforme, nec ad vsum vlla ex parte incōmodū.

De filia Mitridatis regis.

Mitridatis vero regis filia Dripetine Laodice regina nata, dupli-ci ordine dentiū deformi admodū comes fugæ patris, a Pompeio deuicti fuit. Nec illius quidē paruæ admiratiōis oculi, quē cōstat tā certa acie luminū vsum esse, vt a Lilybæo portu Carthaginiensiū, egredientes classes intueret. Oculis eius admirabilius Aristomenis Messenij cor, qd Atheniēses ob eximiā calliditatē exectū, pilis refer tū inuenerunt, cū eū aliquoties captū, & astutia elapsum cepissent.

De Antipatro Poeta:

At Poeta Antipater Sidonius, omnibus annis, vno tantūmodo die, quo genitus erat, febri implicabat. Cūq; ad vltimā ætatē perue

nisset, natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

De Polistrato, & Hippoclide.

Hoc loco apte referant Polistratus, & Hippoclides Philosophi, eodem die nati, eiusdē præceptoris Epicuri sectā secuti, patrimonij etiā possidendi, alendæq; scholæ cōmunione cōiuncti, eodēq; momento tēporis vltima senectute extincti, tam æqualē fortunæ pariter, atq; amicitiæ societatē, quis nō ipsius cœlestis Concordiæ sinu genitā, nutritā, & finitā putet? Quapropter hoc potissimū fuerit, aut in liberis potētissimi regis, aut in rege clarissimo, aut in vate in genij florentis, aut in viris eruditissimis, aut in hoīe fortis ignotæ, ne ipsa quidē omnis bonæ, malæq; materiæ fœcunda artifex natura, rationē rerū reddiderit. Nō magis, q̄ qui ita syluestres capreas, Cretæ genitas, tātopere dilexerit, quas sagittis cōfixas, ad salutare auxiliū herbæ Dictami, tantū nō suis manibus deducit, efficitq; vt cōcepta ea, cōtinuo & tela, & vim veneni, vulneribus respuant. Aut in Cephalenia insula, cū oīa vbiq; pecora haustu aquæ quotidie recreent, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto ventos recipientes, sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter Crotonæ in templo Iunonis Laciniæ aram ad omnes ventos immobili cinere donauerit potissimū. Vel quare alteram in Macedonia, alterā in Caleno agro aquā proprietatē vini, qua homines inebrientur, possidere voluerit. Non admiratione ista, sed memoria prosequi debemus. Cum sciamus recte ab ea plurimū licentiæ vendicari, penes quam infinitus cunctagignendi labor consistit.

De mirabili magnitudine, & longitudine serpentis.

Quæ quia supra vsitatā rationē excedentia attigimus, serpentis quoq; a Tito Liuio curiose pariter, ac facūde relatæ fiat mentio. Is enī ait in Aphrica apud Bagradā flumen tantæ magnitudinis an-

guem fuiſſe, vt Attilij Reguli exercitũ vſu amnis prohiberet, multisq; militibus ingenti ore correptis, cõpluribus voluminibus caudæ eliſis, cũ telorũ iactu perforari nequiret, ad vltimũ baliſtarũ tormẽtis vndiq; petitã, ſilicũ crebris, & põderoſis verberibus procubuiſſe, omnibusq; & cohortibus, & legionibꝰ ipſa Carthagine viſam terribiliorẽ. atq; etiã cruore ſuo gurgitibus imbutis, corporiſq; iacẽtis peſtifero afflatu, uicina regiõe polluta, Romana inde ſummouiſſe caſtra, dicit beluę coriũ. C. xx. pedũ lõgũ, in urbẽ miſſum.

VALERII MAXIMI LIB. II. CAPVT. I.

Ines, & præpotens naturę regnũ ſcrutatus, injciã ſtilum tam noſtrę vrbis, q̃ cęterarũ gentiũ priſcis, ac memorabilibꝰ inſtitutis. Opus eſt enim cognoſci huiuſce vitæ, quã ſub optimo principe fœlicẽ agimus, quæ nam fuerint elementa, vt eorũ quoq; reſpectus aliquid præſentibus moribus proſit.

De Nuptijs.

Apud antiquos nõ ſolũ publice, ſed etiã priuatim nihil gerebatᷣ, niſi auſpicio prius ſumpto. Quo ex more nuptijs etiãnum auſpices interponuntᷣ, qui q̃uis auſpicia petere deſierint, ipſo tñ noĩe veteris cõſuetudinis veſtigia vſurpantᷣ. Fœminæ cũ viris cubãtibus ſedentes cœnitabãt. Quæ cõſuetudo ex hominũ conuictu ad diuina penetrauit. Nã Iouis epulo ipſę in lectulũ, Iuno, & Minerua ĩ ſellas ad cœnã inuitabantᷣ. Quod genus ſeueritatis ætas noſtra diligẽtius in Capitolio, q̃ in ſuis domibus ſeruat, videlicet quia magis ad rẽ pertinet dearũ, q̃ mulierũ diſciplina cõtineri. Quæ vno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantᷣ. Exiſtimabãt enim cũ præcipue matronæ ſyncæra fide incorruptũ eſſe animũ, qui poſt depoſitæ virginitatis cubile, in publicum egredi neſciret,

multorum matrimonioꝝ experientiam, quasi legitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes.

De primo repudio.

Repudiũ inter vxoré & virũ, a condita vrbe vsq; ad vicesimũ & quingentesimũ annum nullum intercessit. Primus auté Spurius Carbilius vxorem sterilitatis causa dimisit. Qui quanq; tolerabili ratione motus videbatur, reprehẽsione tamé nõ caruit. quia nec cupiditaté quidem liberorũ, coniugali fidei præponi debuisse arbitrabantur. sed quo matronale decus verecundiæ munimento tutius esset, in ius vocanti matronã corpus eius attingere nõ permiserunt, vt inuiolata manus alienæ tactu stolæ relinqueretur.

De vsu vini mulieribus interdicto.

Vini vsus olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne. s. in aliquod dedecus prolaberenẽ. quia proximus a Libero patre, intẽperantiæ gradus, ad inconcessam Venerem esse cõsueuit. Cæterũ vt nõ tristis earũ, & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura vsę sunt, & quo formam suam concinnioré efficerét, summa cũ diligentia capillos cinere rutilarũt. Nulli enim tunc subsessores alienorum matrimoniorũ oculi metuebanẽ, sed pariter & videre sancte, & aspici mutuo pudore custodiebantur.

De Sacello deæ Viriplacæ.

Quoties vero inter virum, & vxorem aliquid iurgij intercesserat, in Sacellum deæ Viriplacæ, quod est in palatio, veniebant, & ibi inuicé locuti, quæ voluerant, contentiõe animoꝝ deposita, cõcordes reuertebanẽ. Dea nomẽ hoc a placandis viris assecuta ferẽ, veneranda quidé, & nescio an pręcipuis, & exquisitis sacrificijs colenda. vtpote quotidianæ, ac domesticæ, pacis custos, in pari iugo

charitatis, ipsa sui appellatiõe, virorũ maiestati debitũ, ac fœminis reddens honorem. Huiusmodi inter coniuges verecundia, quid inter cæteras necessitudines nõne apparet consentanea? Nam vt minimo indicio maximã vim eius significem aliquandiu, nec pater cũ filio pubere, nec socer cũ genero lauabatur. Manifestũ igitur est tantũ religiõis sanguini, & affinitati, quantũ ipsis dis ĩmortalibus tributũ. quia inter ista tam sancta vincula, non magis, q̃ in aliquo sacrato loco nudare se nefas esse credebat. Conuiuiũ etiam solenne maiores instituerunt, idq; Charistia appellauerũt, cui prȩter cognatos, & affines nemo interponebatur, vt si qua inter necessarias personas querela esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatẽ animorũ, fautoribus Concordiæ adhibitis tolleretur.

De honore impenso senibus a iuuenibus

Senectuti iuuentus ita cumulatũ, & circunspectũ honorem reddebat, tanq̃ maiores natu adulescentium cõmunes patres essent. Quocirca iuuenes, Senatus die vtiq; aliquẽ ex patribus. C. aut propinquũ, aut paternũ amicum ad curiam deducebant, affixiq; valuis expectabant, donec reducendi officio etiã fungerentur, q̃ quidem volũtaria statione, & corpora, & animos ad publica officia sustinenda impigre roborabant, breuiq; processu morarũ, claram in lucem virtutũ suarũ verecunda laboris meditatione, ipsi doctores erant. Inuitati ad cœnam diligenter quærebant, qui nam ei cõuiuio essent interfuturi, ne senioris aduentum discubitu præcurrerent. sublataq; mensa priores consurgere, & abire patiebantur. E quibus apparet cœnæ quoq; tempore, q̃ parco, & q̃ modesto sermone his præsentibus soliti sint vti.

De maioribus dantibus exemplũ virtutis iuuenibus.

Maiores natu in cõuiuijs ad tibias egregia superiorũ opa carmĩe

cõprehensa pangebant, quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorẽ redderent. Quid hoc splendidius? quid etiã vtilius certamine? Pubertas canis suũ honorẽ reddebat, defuncta viriũ cursu ætas ingredientes actuosam vitam fauoris nutrimentis prosequebatr. Quas Athenas? quã scholam? quæ alienigena studia huic domesticę disciplinæ prætulerim? Inde oriebantr Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij, ac ne singula imperij nostri lumina simul percurrendo sim longior, inde in quã cœli clarissima pars diui fulserũt Cæsares. Adeo autẽ magna charitate patriæ tenebantr, vt arcana consilia patrum. C. multis seculis nemo Senator enũtiauerit. Quintus Fabius Maximus tantũmodo, & is ipse per imprudentiã de tertio Punico bello indicendo, quod secreto in curia erat actũ, Publio Crasso rus petens, domũ reuertenti in itinere narrauit, memor eum triennio ante quæstorẽ factũ, ignarusq; nondũ a Cẽsoribus in ordinẽ senatorũ electũ. quo vno modo etiã his, qui iã honores gesserãt, aditus in curiã dabatr. Sed quãuis honestus error Fabij esset, vehementer tamẽ a Coss. obiurgatus est. Nunq̃ enim taciturnitatẽ, optimũ, ac tutissimũ administrandarũ rerum vinculũ, labefactari volebant.

De Eumene rege Asiæ.

Ergo cũ Asiæ rex Eumenes, amantissimus nostræ vrbis, bellũ a Perse aduersus. P. Ro. cõparari senatui nuntiasset, nõ ante sciri potuit, quid aut ille locutus esset, aut patres respondissent, q̃ captum Persen cognitũ est. Fidũ erat, & altũ. R. pub. pectus, cura, silẽtiiq; salubritate munitũ, & vallatũ vndiq;. Cuius limen intrãtes, abiecta priuata charitate, publicã induebãt. Itaq; nõ dicam unũ, sed neminẽ audisse crederes, quod tam multorũ auribus fuerat cõmissum. Magistratus vero prisci quantopere suam, populiq; Romani maiestatẽ retinẽtes se gesserint, hinc cognosci potest, q̃ inter cætera ob-

tinendæ grauitatis indicia, illud quoq; magna cũ perseuerantia cu stodiebant, ne Græcis vnquã, nisi latine responsa darẽt. Quin etiã ipsa linguæ volubilitate, qua plurimũ valent, excussa, per interpre tem loqui cogebant, nõ in vrbe tantũ nostra, sed etiã in Græcia, & Asia, quo. s. latinę vocis honos, per omnes gentes venerabilior dif funderetur. Nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla nõ in re pal lium togæ subijci debere arbitrabant̃, indignũ esse existimãtes ille cebris, & suauitati literarũ, imperij pondus, & autoritatẽ donari.

De. C. Mario.

Quapropter nõ es damnandus rigoris rustici crimine. C. Mari, quia gemina lauro, coronatã senectutẽ tuam, Numidicis, & Ger manicis illustrẽ trophæis, victor deuictæ gentis facundia politiorẽ fieri noluisti, Credo ne alienigena ingenij exercitatiõe, patrij ritus seruus transfuga existeres. Quis ergo huic consuetudini, qua nunc Græcis actionibus aures curiæ exurdantur, ianuam patefecit? Vt opinor, Molo rhetor, qui studia. M. Ciceronis. Eũ nanq; ante oẽs exterarũ gentium in senatu sine interprete auditũ constat. Quem honorẽ nõ immerito cœpit. quoniã summã uim Romanę eloquẽ tiæ adiuuerat. Cõspicuæ fœlicitatis Arpinas, vnicũ siue literaꝶ glo riosissimũ cõtemptorẽ, siue abundantissimũ fontẽ intueri velis.

De more, quem maiores obseruabant in vrbe.

Maxima autẽ diligentia maiores hunc morẽ retinuerũt, ne quis se inter Cos. & proximũ lictorem, q̃uis officij causa una progrede retur, interponeret. Filio duntaxat, & ei puero ante patrẽ Cos. am bulandi ius erat. Qui mos adeo pertinaciter retentus est, vt. Q. Fa bius Maximus quinquies Cos. vir etiã pridẽ summę autoritatis, & tunc vltimæ senectutis, a filio Cos. inuitatus, vt inter se, & lictorẽ procederet, ne hostiũ Samnitũ turba, ad quoꝶ colloquiũ descen

debant, elideretur, id facere noluerit. Idem a senatu legatus missus ad filiũ Cos. Suessam, post, q̃ animaduertit eum ad officiũ suũ extra mœnia oppidi processisse, indignatus quoq;, q̃ ex lictoribus nemo se equo descẽdere iussisset, plenus iræ sedere pseuerauit. Quod cũ filius sensisset, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit. Cuius voci Fabius cõtinuo obsecutus, non ego inquit, fili summum imperiũ tuum contempsi, sed experiri volui, an scires Cos. agere. Nec ignoro quid patriæ venerationi debeatur, verũ publica instituta, priuata pietate potiora iudico.

De mira constantia legatorum. Ro.

Relatis. Q. Fabij laudibus, offerunt se mirificæ constantiæ viri. Qui legati a senatu Tarentũ ad res petendas missi, cũ grauissimas ibi iniurias accepissent, vnus etiã vrina respersus esset, in Theatrũ, vt est consuetudo Græciæ, introducti, legationẽ quibus acceperãt verbis, peregerunt. De his quæ passi erant, questi non sunt, ne quid vltra, ac mandatũ esset, loquerentur. Intimisq; pectoribus eorum, antiqui moris respectus dolore, qui ex cõtumelia grauissimis sentitur, cõuelli nõ potuit. Finẽ profecto fruendarũ opum, quibus ad inuidiã diu abundaueras Tarentina ciuitas, quæsisti. Nam dũ horridæ virtutis in se ipsum connexum stabilimentũ, nitore fortunæ præsentis inflata fastidiose æstimas, in prævalidum imperij nostri mucronẽ, cæca, & timens irruisti. Sed vt a luxu perditis moribus, ad seuerissima maiorũ instituta transgrediar, antea senatus assiduã stationẽ eo loci peragebat, qui hodie quoq; Senaculũ appellatur. Nec expectabat, vt edicto contraheretur, sed inde citatus, protinus in curiam veniebat, ambiguę laudis ciuem existimans, qui debitis R.P. officijs nõ sua sponte, sed iussus fungeretur. quia quicquid imperio cogitur, exigenti magis, q̃ præstanti acceptum refertur.

Aliud institutum contra trib.pl.

Illud quoq; memoria repetendũ est, q trib.pl. intrare curiam nõ licebat. Ante valuas autẽ positis subsellijs decreta patrũ attẽtissima cura examinabant, vt si qua ex eis improbassent, rata esse nõ sinerent. Itaq; veteribus.S.C.T. litera subscribi solebat, eaq; nota significabat, illa trib. quoq; censuisse. Qui quãuis pro cõmodis plebis excubabant, inq; imperijs cõpescendis occupati erant, instrui tamen ea argenteis vasis, & annulis aureis publice præbitis, patiebantur, quo taliũ rerũ vsu, autoritas magistratuũ esset ornatior. Quorum quẽadmodũ maięstas amplificabat, ita abstinentia arctissime constringebatur. Immolatarũ enim ab his hostiarũ exta, ad Quęstores ærarij delata veniebant, Sacrificijsq;.P.R. tum deorum immortaliũ cultus, tum etiã hominũ continẽtia inerat. Imperatoribus nostris q̃ sacras manus habere deberent, apud ista altaria discentibus, cõtinentiæq; tantũ tribuebatur, vt multorum æs alienũ, quia prouincias sincære administrauerãt, a senatu persolutũ sit. Nam quorũ opera, publicam autoritatẽ, splendorẽ suũ procul obtinuisse uiderãt, eorum dignitatẽ domi collabi indignũ, sibiq; deforme esse arbitrabant.

De ordine equestri.

Equestris vero ordinis iuuentus, omnibus annis bis vrbẽ spectaculo sui, sub magnis autoribus celebrabat, die Lupercaliũ, & equitũ probatione. Lupercaliũ enim mos a Romulo, & Remo inchoatus est, tunc cũ letitia exultantes, q his auus Numitor rex Albanorum eo loco, vbi educati erant, vrbẽ condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui, quẽ Euander Argiuus consecrauerat. Facto sacrificio, cæsisq; capris epularũ hilaritate, ac vino largiore prouecti, diuisa pastorali turba, cincti omnes pellib9 immolatarũ hostiarũ, iocantes, obuios petiuerũt. cuius hilaritatis

memoria annuo circuitu feriaꝝ repetit. Trabeatos uero equites Idi bus Iulij. Q. Fabius transuehi instituit. Idē censor cū. P. Decio seditionis finiēdę gratia, qa comitia in humillimi cuiusq; potestatē redacta accesserant, omnē forensem turbā, in quatuor tantūmodo tribus descripsit, easq; vrbanas appellauit, quo tā salubri. R. p. facto, vir alioqui bellicis operibus excellēs, Maximus cognominatus est.

De. C. Mario.

Laudanda etiā populi verecundia est, qui impigre se laboribus, & periculis militiæ offerendo, dabat operā, ne imperatoribus capi tecensos sacramento rogare esset necesse, quorū nimia inopia suspecta erat, ideoq; his publica arma nō cōmittebant. Sed hanc diutina vsurpatione firmatā consuetudinē. C. Marius Capitecensum legēdo militē, abrupit. Ciuis alioqui magnificus, sed nouitatis suæ consciētia, vetustati nō sane propitius, memorq;, si militaris ignauia humilitatē spernere perseueraret, se a maligno virtutū interprete velut Capitecensum imperatorē compellari posse. Itaq; fastidio sum delectus genus, in exercitibus Romanis obliterandū duxit, ne talis notæ cōtagio ad ipsius quoq; gloriæ sugillationē penetraret.

De. P. Rutilio, & C. Mallio consule.

Armorū tractandoꝝ meditatio a. P. Rutilio Cos. C. Mallij collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se imperatoris exēplū secutus, ex ludo. C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatoꝝ accersitis, vitandi, atq; inferendi ictus subtiliorē rationē legibus ingenerauit, virtutemq; arti, & artem rursus virtuti miscuit, vt illa impetu huius fortior, hæc illius scientia cautior fieret.

De vsu Velitum primo reperto.

Velitum vsus eo bello primū repertus est, quo Capuam Fuluius Flaccus imperator obsedit. Nā cum equitatui Campanorū crebris

excursationibus equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent. Q. Neuius Centurio e peditibus lectos expediti corporis breuib⁹, & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, ueloci saltu iūgere se equitantibus, & rursus celeri motu dilabi instituit, quo facilius equestri prelio subiecti pedites, viros pariter, atq; equos hostium telis incesserent. Eaq; nouitas pugnæ vnicū campanæ perfidiæ debilitauit auxilium. Ideoq; autori eius Neuio adhuc honos est habitus. Proximus militaribus institutis ad vrbana castra. i. theatra gradus faciendus est. quoniā hæc quoq; sæpenumero animosas acies instruxerunt. Excogitata nāq; cultus deorum, & hominū delectationis causa, nō sine aliquo pacis rubore, uoluptatē, & religionē, ciuili sanguine, scænicoꝝ portendorū gratia, macularūt, quæ inchoata quidē sunt a Messala, & Cassio Cen. Cæterū autore. P. Scipione Nasica, omnē apparatū operis eorum subiectū hastæ venire placuit. Atq; etiā. S. C. cautum est, ne quis in vrbe propiusue passus mille subsellia posuisse, sedens ve ludos spectare vellet. vt scilicet remissioni animoꝝ iniuncta standi virilitas. propria Romanæ gentis nota esset.

Mos ludorum.

Per quingentos autē, & quinquagintaocto annos, Senatus populo mixtus, spectaculo ludoꝝ interfuit. Sed hunc morem Attilius Serranus, &. L. Scribonius Aediles, ludos Matri deum facientes, superioris Africani sententiā secuti, discretis Senatus, & populi locis sóluerunt. Eaq; res auertit vulgi animū, & fauorem Scipionis magnopere quassauit. Nunc causam instituendoꝝ ludorū ab origine sua repetam. C. Sulpitio Pætico. C. Licinio Stolone Coss. intoleranda vis ortæ pestilentiæ ciuitatē nostrā a bellicosis operibus reuocatam, domestici, atq; intestini mali cura afflixerat. Iamq; plus

in exquisito, & nouo cultu religionis, q̃ in vllo humano consilio positũ opis videbaẽ. Itaq; placandi cœlestis numinis gratia, cõpositis carminibus vacuas aures præbuit ad id tẽpus Circensi spectaculo cõtenta, quod primus Romulus raptis virginibus Sabinis Consualiũ nomine celebrauit. Verum vt est mos hominũ paruula initia pertinaci studio prosequẽdi, venerabilibus erga deos obsequijs iuuentus, rudi atq; incomposito motu corporũ iocabunda, gestus dedit. Eaq; res Ludiũ ex Etruria accersendi causam præbuit, cuius decora pernicitas vetusto ex more Curetum, Lydorũq;, a quibus Etrusci originem traxerunt, nouitate grata Romanorũ oculos permulsit. Et quia Ludius apud eos Histrio appellabatur, scænico nomen histrionis inditũ est. Paulatim deinde ludicra ars ad satyrarũ modos perrexit, a quibus primus omniũ poeta Liuius, ad fabularũ argumenta spectantiũ oculos, & animos transtulit. Isq; sui operis actor, cũ sæpius a populo reuocatus, vocẽ obtudisset, adhibito pueri, & tibicinis concentu, gesticulationẽ tacitus peregit. Attellani autẽ ab Oscis acciti sunt, quod genus delectationis Italica seueritate temperatũ, ideoq; uacuum nota est. Nam neq; tribu mouetur, neq; a militaribus stipendijs repellitur. Et quia cæteri ludi ipsis appellationibus vnde trahanẽ, apparet, non absurdũ videtur Secularibus initiũ suum, cuius generis minus trita notitia est, reddere.

De quodam Valesio.

Cum ingenti pestilentia vrbs antiqua, agriq; vastarentur, Valesius vir locuples rusticæ vitæ, duobus filijs, & filia ad desperationẽ vsq; medicorum laborãtibus, aquam calidam ijs a foco petens, genibus innixus, Lares familiares, vt puerorũ periculum in ipsius caput transferrẽt, orauit. Orta deinde vox est, habiturũ eos saluos, si continuo flumine Tyberis deuectos Tarentum portasset. Ibiq; ex

Ditis patris,& Proserpinæ ara petita aqua callida, quã illi desydera rent,recreasset. Eo prædicto magnopere confusus,quod & longa, & periculosa nauigatio imperabatur,spe tamẽ dubia præsentẽ metũ vincente,pueros ad ripam Tyberis protinus detulit. Habitabat enĩ in villa sua prope vicum Sabinæ regionis Heretũ, ac lintre Hostiã petens,nocte cõcubia ad Martiũ campũ appulit. Sitiẽtibusq; ægris succurrere cupiens,igne in nauigio non suppetẽte,ex gubernatore cognoscit, haud procul apparere fumũ, & ab eo iussus egredi Tarentũ,id nomẽ ei loco est,cupide arrepto calice aquã flumine haustam eo,vnde fumus erat obortus,iã lætior pertulit. Diuinitus dati remedij quasi vestigia quędam in propinquo se existimans nactũ. Inq; solo magis fumante,q̃ vllas ignis habente reliquias, dũ tenacius omen apprehendit,cõtractis leuibus, & quę sors obtulerat nutrimentis,pertinaci spiritu flammã euomuit,calfactamq; aquã pueris bibendã dedit. Qua potata,salutari quiete sopiti,diutina ui morbi repente sunt liberati. Patriq; indicauerunt vidisse se in somnis, nescio a quo deorũ spongia corpora sua pertergi, & præcipi, vt ad Ditis patris,& Proserpinæ aram, a qua potio ipsis fuerat allata, furuæ hostiæ immolarentur,lectisterniaq;,& ludi nocturni fierent. Is qui eo loci nullam aram viderat,desyderari credens, vt a se cõstrueretur,aram empturus in vrbem perrexit,relictis qui fundamẽtorũ constituendorũ gratia, terram ad solidũ foderent. Ii domini imperium exequentes, cũ ad .xx. pedum altitudinẽ humo egesta peruenissent, animaduerterũt aram Diti patri, Proserpinęq; inscriptam. Hoc post,q̃ Valesius nuntiante seruo accepit,omisso emendę proposito,Hostias nigras,quę antiquitus furuę dicebãtur, Tarenti immolauit,ludosq;,& lectisternia,continuis tribus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant,fecit.

De.P.Valerio Publicola.

Cuius exemplū Valerius Publicola, qui primus Cos. fuit, studio succurrendi ciuibus, secutus, apud eandem aram publice nuncupa tis votis, cæsisq; atris bobus Diti maribus, fœminis Proserpinæ le ctisternioq;, ac ludis trinoctio factis, arā terra, ut ante fuerat, obruit.

De.Q.Catulo.

Religioné ludorū crescentibus opibus secuta læticia est. Eius instinctu. Q. Catulus Campanā imitatus luxuriā, primus spectantiū consessum, velorum vmbraculis texit.

De Cn.Pompeio.

Cneus Pompeius ante omnes, aquę per semitas decursu, æstiuū minuit feruoré.

De Claudio Pulchro.

Claudius Pulcher scænam varietate colorū adumbrauit, vacuis ante pictura tabulis extentam. Quā totā argento. C. Antonius, auro Petreius, ebore. Q. Catulus prætexuit. Versatilem fecerunt Lucius & Cinna locū, qué argētatis choragijs. P. Lētulus Spinter adornauit. Translatū antea Phœniceis indutū tunicis. M. Scaurus exqsito genere vestis cultū induxit. Nā gladiatorū munus primū Romę datū est in foro boario, Appio Claudio. Q. Fuluio Coss. dederūt, M. & Decius filij Bruti funebri memoria, patris cineres honorádo.

De Athletis.

Athletarū certamen a. M. Scauri tractum est munificentia.

De prima statua aurea in Italia.

Statuam auratā nec in vrbe, nec in vlla parte Italiæ quisq; prius aspexit, q̄ a. M. Atilio Glabrione equestris, patri poneretur in ęde Pietatis. Eam auté ædem. P. Cornelio Lentulo, & M. Bebio Pamphilo Coss. ipse dedicauerat, compos voti factus, Rege Antiocho apud Thermopylas superato.

De C. Flauio vulgante ius ciuile.

Ius ciuile per multa secula inter sacra, cerimoniasq; deorum immortalium abditũ, solisq; Pontificibus notũ, Cn. Flauius libertino patre genitus, & scriba, cũ ingenti nobilitatis indignatione factus Aedilis Curulis vulgauit, ac fastos pene toto foro exposuit. Qui cũ ad visendum ægrum collegam suũ veniret, neq; a nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum, sedendi loco reciperetur, sellam curulem afferri iussit, & in ea honoris pariter, atq; contemptus sui vindex, consedit.

De veneficijs in vrbe.

Veneficij quæstio, & moribus, & legibus Romanis ignota, con pluriũ matronarũ patefacto scelere orta est. Quæ cũ viros suos clãdestinis insidijs veneno perimerẽt, vnius ancillæ indicio ꝓtractæ, pars capitali iudicio damnatæ, centũ septuaginta numerũ cõpleuerunt. Tibicinũ quoq; collegiũ solet in foro vulgi oculos in secõ uertere, cũ inter publicas, priuatasq; ferias actiones, personis tecto capite, variaq; veste uelatis, cõcentus edit. Inde tracta licentia quõdã vetiti in æde Iouis, quod prisco more factitauerãt, vesci, Tibur irati se contulerũt. Quorũ ministerio senatus deserta sacra nõ ęquo animo ferens, per legatos a Tiburtibus petijt, vt eos gratia sua Romanis templis restituerent. Quos illi in proposito perseuerãtes, interposita festę epulatiõis simulatione, mero, somnoq; sopitos plaustris in vrbem deuehendos curauerũt. Quibus & honos pristinus restitutus, & huiusce lusus ius est datum. Personarum vsus pudorem circumuentæ temulentiæ causam habet.

De modo comedendi antiquorum.

Fuit etiã illa simplicitas antiquorũ in cibo capiẽdo, humanitatis simul, & cõtinentiæ certissima index. Nã maximis viris prandere,

& cœnare in ꝓpatulo, verecũdiæ nõ erat. Nec ſane ullas epulas habebant, quas populi oculis ſubijcere erubeſcerẽt. Erãt adeo cõtinentiæ attenti, vt frequẽtior apud eos pultis vſus, ꝙ panis eſſet. Ideoq; in ſacrificijs mola, quæ vocabatur, ex farre, & ſale cõſtat. exta farre ſpargunt, & pullis, qbus auſpicia petunt, plus obijcit. primitus enĩ ex libamẽtis victus ſui, deos eo efficacius, quo ſimplicius placabãt. Et cæteros quidẽ ad benefaciendũ venerabant. Febrem autẽ ad minus nocendũ tẽplis colebãt. Quoꝝ adhuc vnũ in palatio, alterũ in area Marianoꝝ monimentorũ, tertiũ in ſumma parte Vici lõgi extat. In eaq; remedia, quæ corporibus ægrorũ adnexa fuerãt, deferebant. Hæc ad humanæ mentis æſtus leniendos, cũ aliqua vſus ratione excogitata, cæterũ ſalubritatẽ ſuã induſtriæ certiſſimo, ac fideliſſimo monimẽto tuebant, bonęq; valetudinis eoꝝ quaſi quędã mater erat frugalitas, inimica luxurioſis epulis, & aliena nimiæ vini abundantiæ, & ab omni immoderato Veneris vſu auerſa.

EXTERNA. De ciuitate Spartana

Idem ſenſit proxima maiorũ noſtrorũ grauitati Spartana ciuitas. Quæ ſeueriſſimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium ſuoꝝ oculos a contemplanda Aſia retraxit. ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberent. Audierant enim lautitiã inde, & immodicos ſumptus, & omnia non neceſſaria voluptatis genera fluxiſſe. primosq; Ionas vnguẽti, coronarũq; in cõuiuio dandarũ, & ſecũdæ menſæ ponẽdæ cõſuetudinẽ, haud parua luxuriæ irritamenta reperiſſe. Ac minime mirum eſt, ꝙ homines labore, ac patiẽtia gaudẽtes, tenaciſſimos patriæ neruos, externaꝝ delitiarũ cõtagione ſolui, & hebetari noluerunt. cũ aliquanto faciliorẽ Virtutis ad Luxuriã, ꝙ Luxuriæ ad Virtutẽ tranſitũ viderent.

De Pauſania.

Quod eos nō frustra timuisse dux ipsorum Pausanias patefecit. Qui maximis operibus editis, vt primū se Asiæ moribus permisit, fortitudinē suam, effœminato eius cultu, mollire non erubuit.

De Ciuitate ipsa.

Eiusdē ciuitatis exercitus nō ante ad dimicandū descendere solebant, ꝙ tibiæ concentu, & Anapæsti pedis modulo cohortationis calorē animo traxissent, vegeto, & crebro ictus sono, strenue hostem inuadere admoniti. Iidē ad dissimulandū, & occultandū vulnerū suoꝝ cruorem, Puniceis tunicis in prælio vtebanť, nō ut ipsis aspectus earū terrorē, sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret.

De Atheniensibus

Egregios virtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorū, prudentissimi pacis moribus Athenienses subsequunť. Apud quos inertia e latebris suis langore marcēs, in forum perīde ac delictū aliquod protrahitur, fitq; vt facinorosæ, ita erubescendæ rea culpæ.

De Areopago.

Eiusdem vrbis, & sanctissimū consiliū Areopagus, quid quisq; Atheniensium ageret, aut quo nam quæstu sustentaretur, diligentissime inquirere solebat. vt homines honestatē, vitæ rationē memores reddendam esse, sequerentur.

De eodem.

Eadem bonos ciues corona decorandi, primo cōsuetudinē introduxit, duabus oleæ connexis ramulis clarum Periclis cingendo caput, probabile institutum siue rem, siue personam intueri velis. Nam & virtutis vberrimū alimentū est honos, & Pericles dignus a quo talis muneris dandi posteritas potissimū initium caperet.

Age quid illud institutū Athenarū ꝙ memorabile: quod conuictus a patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur. Supersedeo

te, inquit, habere ciuem tanti muneris impium æstimatorem. Nec adduci possum, vt credam vrbi vtilem, quem domi sceleстum cer no. Abi igitur, & esto seruus, quoniam liber esse nescisti.

De Massiliensibus.

Inde Massilienses quoq; ad hoc tempus vsurpant disciplinæ gra uitatem, prisci moris obseruantia, charitate Po. Ro. præcipue con spicui, qui treis in eodẽ manumissiones rescindi permittunt, si ter ab eodem deceptũ dominũ cognouerint, quarto errori subueniẽ dum nõ putãt. quia sua iam culpa iniuriam accepit, qui ei se toties obiecit. Eadẽ ciuitas seueritatis custos acerrima est. Nullũ aditum in scænam Mimis dando, quorũ argumẽta maiore ex parte stupro rũm cõtinent actus, ne talia spectandi consuetudo, etiã imitandi li centiã sumat. Omnibus autẽ, qui per aliquã religionis simulationẽ alimenta inertiæ quærunt, clausas portas habet, & mendacẽ, & fu cosam superstitionẽ, submouendã esse existimãs. Cæterũ a cõdi ta vrbe gladius est ibi, quo noxij iugulanť, rubigine quidẽ exesus, & vix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoq; rebus õia antiquæ consuetudinis momenta seruanda.

De duabus Arcis.

Duæ etiã ante portas eorũ arcæ iacent. Altera qua liberorũ, altera qua seruorũ corpora ad sepulturæ locũ plaustro deuehunť. Sine lamentatione, sine planctu, sine luctu, funeris dies, domestico sacri ficio, adiectoq; necessariorũ conuiuio finitur. Etenim quid attinet humano dolori indulgere: aut diuino numini inuidiã fieri, q̃ im mortalitatẽ suã nobiscũ partiri noluerit? Venenũ cicuta tẽperatũ in ea ciuitate publice custodiť, q̃d dať ei, qui causas sexcentis, id enĩ senatus eius nomen est, exhibuit, propter quas mors sit illi expeten da, cognitione virili, beneuolentia tẽperata, quæ neq; egredi vita

temere patitur,& sapiẽter excedere cupienti celerẽ fati viã præbet. vt vel aduersa,vel prospera nimis vsi fortuna,utraq; enim finiẽdi spiritus,illa ne perseueret,hæc ne destituat rationẽ præbuerit,com probato exitu terminetur. Quã consuetudinẽ Massiliensiũ non in Gallia ortam,sed e Græcia tralatam inde existimo, quod illã etiã in insula Cea seruari animaduerti, quo tẽpore Asiam cũ Sex. Põp. petens,Iulide oppidũ intraui.Forte enĩ tunc euenit, vt summæ dignitatis ibi fœmina,sed vltimæ iam senectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere vita deberet, veneno consumere se destinarit, mortẽq; suã Pomp. præsentia clariorẽ fieri magni æstimarit. Nec preces eius vir ille,vt omnibus virtutibus,ita humanitatis q̃q; laudibus instructissimus,aspernari sustinuit.Venit itaq; ad eam,facundissimoq; sermone, qui ore eius quasi e beato quodã eloquẽtię fonte manabat,ab incepto consilio diu nequicq̃ reuocare conatus, ad vltimũ,propositũ exequi passus est. Quæ nonagesimũ annũ trãsgressa,cũ summa & animi,& corporis sincæritate,lectulo quantũ dignoscere erat quotidiana cõsuetudine cultius structo recubans, & innixa cubito,tibi,inquit,Sex.Pomp.Dij magis quos relinquo, q̃ quos peto,gratias referãt.quia nec hortator uitæ meæ,nec mortis spectator esse fastidisti. Cæterũ ipsa hilarẽ Fortunæ vultũ semp experta,ne auiditate lucis tristẽ intueri cogar,reliquias spiritus mei prospero fine, duas filias, & vnum nepotum gregem relictura superstitẽ,permitto.Cohortata deinde ad concordiã suos, distributo eis patrimonio,& cultu suo,sacrisq; domesticis maiori filiæ traditis, poculũ, inquo venenũ temperatũ erat, constanti dextera arripuit. Tũc defusis Mercurio delibamẽtis, & inuocato numine eius, vt se placido itinere in meliorẽ sedis infernæ deduceret partẽ, cupido haustu mortiferam traxit potionẽ, ac sermone significãs, quas

nam fubIde partes corporis fui rigor occuparet, cũ iam vifceribus eum,& cordi imminere effet locuta, filiarũ manus ad fupremũ opprimendorũ oculorũ officium aduocauit. noftros autẽ tametfi nouo fpectaculo obftupefacti erant, fuffufos tamẽ lachrymis dimifit.

De ritu Maffilienfium.

Sed vt ad Maffilienfiũ ciuitatẽ, vnde in hoc diuerticulũ exceffi, reuertar,intrare oppidũ eorũ nulli cũ telo licet. Præftoq; eft, qui id cuftodiæ gratia acceptũ,exituro reddat, vt hofpitia fua quẽadmodum aduenientibus humana funt,ita ipfis quoq; tuta funt.

De more,quem obferuabant Galli.

Horũ mœnia egreffo, vetus ille mos Gallorũ occurrit. quos memoria proditũ eft,pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderẽtur,dare.quia pfuafum haberent,animas hoim imortales effe. dicerẽ ftultos,nifi idẽ brachati fenfiffent, q̃d palliatus pythagoras credidit.

De Gallis.

Auara, & fœneratoria Gallorum philofophia, Alacris, & fortis Cimbrorũ,& Celtiberorũ,qui in acie gaudio exultabãt, tanq̃ gloriofe,& fœliciter uita exceffuri,lamentabantur in morbo quafi turpiter,& miferabiliter perituri.

De Celtiberis.

Celtiberi etiã nefas effe ducebant prælio fupereffe, cũ is occidiffet,pro cuius falute fpiritũ deuouerant. Laudanda vtrorũq; populorũ animi præftantia, q & patriæ incolumitatẽ fortiter tueri, & fidem amicitiæ conftanter præftandam arbitrabantur.

De Thracia.

Thraciæ vero illa natio merito fibi fapientiæ laudẽ vendicauerit.quæ natales hominũ flebiliter,exequias cũ hilaritate celebrat.fine vllis doctorũ præceptis, verũ conditionis noftræ habitũ præui

dit Remoueatur itaq; naturalis omnium animaliũ dulcedo vitæ, quæ multa & facere, & pati turpiter cogit, si ea mortua, aliquanto eius fœlicior, ac beatior reperietur finis.

De moribus, & ritu Lyciorum.

Quo circa recte Licij, cũ ijs luctus incidit, muliebrem vestem induunt, vt deformitate cultus cõmoniti, maturius stultũ proijcere mœrorẽ velint.

De Fœminis Indicis.

Verũ quid ego fortissimos in hoc genere prudentię uiros laudẽ? Respiciant Indorum fœminæ, quæ, cũ more patrio cõplures eidẽ nuptæ esse soleant, mortuo marito, in certamen, iudiciũq; veniũt quã ex ijs maxime dilexerit. Victrix gaudio exultãs, deductaq; a necessarijs, lætũ præferens vultũ, cõiugis se flammis superiacit, & cũ eo tanq; fœlicissima, crematur. Superatæ cũ tristitia, & mœrore in vita remanent. Protrahe in mediũ Cimbricã audaciã, adijce Celtibericã fidem, iunge animosam Thraciæ sapientiã, annecte Lyciorũ in luctibus abijciendis callide quæsitam rationẽ, Indico tñ rogo nil eorum præferes, quem vxoris pietas, in modum genialis tori propinquæ mortis secura conscendit.

De Punicis fœminis, & fano Veneris.

Cui gloriæ, Punicarũ fœminarũ, vt ex cõparatione turpius appareat dedecus, subnectam. Siccæ enim, fanum Veneris est, in quod se matronæ conferebant. atq; inde procedentes, quæstũ doris, corporis iniuria contrahebant, honesta nimirum tam inhonesto vinculo coniugia iunctura.

De instituto probabili Persarum.

Nam Persarũ admodum probabile institutum fuit, q; liberos suos non prius aspiciebãt, q; septimũ implessent annum, quo paruulorum amissionem æquiore animo sustinerent.

De Numidis.

Ne Numidæ quidē reges vituperādi, qui more gentis suæ nulli mortaliū osculū ferebāt. Quicqd eni in excelso fastigio positū est, humili, & trita cōsuetudie, q̄ sit venerabilius, vacuū esse cōuenit.

De disciplina militari. CAPVT II.

VEnio nūc ad pręcipuū decus, & ad stabilimentū Ro. imperij, salutari perseuerātia ad hoc tēpus sincærū & incolume seruatū militaris disciplinæ tenacissimū vinculū. In cuius sinu, ac tutela, serenus, tranquillusq; beatæ pacis status acquiescit.

De Scipione.

P. Cor. Scip. cui deleta Carthago auitū cognomē dedit, Cos. in Hispaniam missus, vt insolētissimos Numantinæ vrbis spiritus, superiorū ducum culpa nutritos cōtunderet, eodē tēporis momēto, quo castra intrauit, edixit, vt omnia ex his, quæ voluptatis causa cōparata erant auferrentur ac summouerenť. Nam cōstat tum maximū inde institorū, & lixarum numerū, cū duobus millibus scortorum abijsse. Hac turpi, atq; erubescenda sentina vacuefactus exercit⁹ noster, qui paulo ante metu mortis, deformi se fœderis ictu maculauerat, erecta virtute, recreataq;, acrem illam, & animosam Numantiā incendijs exustā, ruinisq; prostratā, solo æquauit. Itaq; neglectæ disciplinæ militaris indiciū, Mancini miserabilis deditio, seruatæ merces, speciosissimus Scipionis triumphus extitit.

De Metello.

Eius sectā Metellus secutus, cum exercitū in Aphrica, Iugurthino bello, nimia Spu. Albini indulgētia corruptū Cos. accepisset, omnibus imperij neruis, ad reuocandā pristinæ disciplinā militiæ conixus est. Nec singulas partes apprehendit, sed totam continuo, in statū suum redegit. Protinus nāq; lixas e castris summouit, cibūq;

coctum uenalem proponi vetuit,in agmine neminē militū ministerio seruorū, iumentorūq;, vt arma sua, & alimenta ipsi ferrent, vti passus est. Castrorū subinde locū mutauit. eadem, tanq̄ Iugurtha semper adesset, vallo, fossaq; aptissime cinxit. Quid ergo restituta cōtinentia? quid repetita industria profecit? Crebras scilicet victorias, & multa trophæa peperit ex eo hoste, cuius tergū, sub ambitioso imperatore, Ro. militi uidere non cōtigerat. Bene etiā illi disciplinæ militari affuerunt, qui necessitudinū præruptis vinculis vltionē, vindictamq; læsæ, cū ignominia domuū suarum exigere nō dubitauerūt. Nam. P. Rutilius Cos. eo bello, quod in Sicilia cū fugitiuis gessit, Q. Fabiū generū suū, quia negligentia, Taurominitanam arcem amiserat, prouincia iussit decedere.

De Cotta.

Nam. C. Cotta. P. Aureliū Pecuniolam, sanguine sibi iunctum, quē obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanā transiturus præfecerat, virgis cæsum, militiæ munere inter pedites fungi coegit, quod eius culpa ager incensus, & pene castra erant capta.

De Quinto Fuluio.

Quintus etiā Fuluius Flaccus Censor Fuluiū fratrē cohortem legionis, in qua Tri. militū erat, iniussu consulis domū dimittere ausum, senatu amouit. Tam digna exempla, tam breuiter, nisi maioribus vrgerer, non referrentur. Quid enim tam difficile factu, q̄ copulatæ societati generis, & imaginum, deformem in patriā reditum indicere? aut cōmunioni nominis, ac familiæ, veteris propinquitatis serie cohærenti, virgarū contumeliosa verbera adhibere? aut Censorium superciliū aduersus fraternam charitatē distringere? Dentur hæc singula q̄uis claris ciuitatibus, abunde tamen gloria disciplinæ militaris instructæ videbuntur.

De Posthumio Tiburto, & T. Manlio Torquato.

At nostra vrbs, quæ omni genere mirificorũ exemplorũ totum orbem terrarũ repleuit, Imperatorũ proprio sanguine manantes secures, ne turbato militiæ ordine vindicta deesset, e castris publice speciosas, priuatim lugubres duplici vultu decepit, Incerta gratulãdi prius, an lugendi officio fungeret. Igit ego quoq; hæsitante animo vos bellicarũ rerũ seuerissimi custodes, Posthumi Tiburte, & Manli Torquate memoria, ac relatione cõplector. quia aĩaduerto fore, vt pondere laudis, quã meruistis, obrutus, magis imbecillitatẽ ingenij mei detegam, q̃ vestrã virtutẽ, sicut par est, repræsentem. Tu nanq; Posthumi Dictator, Aulum Posthumiũ, quẽ ad generis, penetraliũq; sacrorũ successionẽ propagandam genueras, cuius infantiæ blandimenta, sinu, atq; osculis foueras, quẽ puerũ literis, quẽ iuuenem armis instruxeras, sanctũ, fortem amantẽ tui, pariter ac patriæ, quia nõ tuo iussu, sed sua spõte, præsidio progressus hostes fuderat, victorem securi feriri iussisti. & ad hoc imperiũ peragendum, paternæ vocis ministerio sufficere valuisti. nam oculos tuos, certum scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingens opus animi intueri nequiuisse. Tu itẽ Manli Torquate latino bello Cos. filiũ, q̃ prouocatus a Geminio Metio duce Tusculanorũ, ad dimicandũ te ignaro descẽderat, gloriosam victoriã, & speciosa spolia referentẽ, abripi a lictore, & in modũ hostiæ mactari iussisti. satius esse iudicans, patrẽ forti filio, q̃ patriã militari disciplina carere.

De Lucio Quintio Cincinnato.

Age quanto spiritu putamus vsum .L. Quintiũ Cincinnatũ Dictatorẽ eo tẽpore, quo deuictis Equiculis, & sub iugũ missis .L. Minutiũ cõsulatũ deponere coegit, q̃ castra eius hostes ijdem obsederant. Indignũ enim maximo imperio credidit, quẽ nõ sua virtus,

sed fossa, vallumq; tutũ præstiterat, cuiq; verecundiæ nõ fuerat, at ma Romana metu trepida, clausis portis contineri. Ergo imperio sissimi. xij. fasces, penes quos senatus, & equestris ordinis, & vniuersæ plebis summũ decus erat, quorũq; nutum Latiũ, ac totius Italiæ vires regebant contusi, atq; fracti, dictatoriæ se animaduersioni substrauerunt. Ac ne inulta foret gloria militaris, Cos. delicti oĩs vindex punitus est. His, vt ita dicam, piaculis, Mars imperij nostri pater, vbi aliqua ex parte a tuis auspicijs degeneratũ erat, numẽ tuũ propitiabatur, affinium, & cognatorũ, & fratrũ nota, filiorũq; strage, ignominiosa consulum eiuratione.

De Papirio.

Eiusdem ordinis quod sequitur. Papirius Dictator, cũ aduersus imperiũ eius. Q. Fabius Rutilianus magister equitum exercitũ in aciem eduxisset, quanq; fusis Samnitibus in castra redierat, tamen neq; virtute eius, neq; successu, neq; nobilitate motus, virgas expediri, eumq; nudari iussit. O spectaculũ admirabile, & Rutilianus. & magister equitũ, & victor, scissa veste, spoliatoq; corpore, lictorum se verberibus lacerandũ prębuit. vt in acie exceptorũ vulnerũ nodosis ictibus cruore renouato, victoriarũ, quas modo speciosissimas adeptus erat, titulos respergeret. Precibus deinde sui exercitus, occasionẽ Fabio confugiendi in vrbem dedit, vbi frustra senatus auxiliũ implorauit. Nihilominus enim Papirius in exigẽda pœna perseuerauit. Itaq; coactus est pater eius, post Dictaturã, tertiũq; cõsulatum, rem ad populũ deuocare, auxiliũq; Tri. plebis supplex pro filio petere. Neq; hac re seueritas Papirij refrenari potuit. Cæterum, cũ ab vniuersis ciuibus, & Tri. plebis rogaret, testatus est, nõ pœnam illam se Fabio, sed Po. Ro. & Tri. concedere potestati.

De. L. Calpurnio.

Lucius quoq; Calpurnius Piso Cos. cũ in Sicilia bellũ aduersus fugitiuos gereret, & Titius equitũ præfectus, fugitiuorũ multitudine hostium circũuentus, arma his tradidisset, his pręfectũ ignominiæ generibus affici iussit, eum toga lacinijs abscissis amictũ, discinctaq; tunica indutũ, nudis pedibus a mane noctẽ vsq;, ad principia per omne tempus militiæ adesse. Interdixit etiã ei cõuictum hominum, vsumq; balnearũ. turmasq; equitũ, quibus pręfuerat, adeptis equis in funditorũ alas trãscripsit. Magnũ profecto dedecus patriæ magno Pisonis decore vindicatũ est. Quoniã quidẽ id egit Piso, vt qui cupiditate vitæ adducti, cruce dignissimis fugitiuis trophęa de se statuere concesserant, libertatiq; suę seruili manu flagitiosum imponi iugum nõ erubuerant, amarũ lucis vsum experirent. mortemq;, quam effœminate timuerant, viriliter optarent.

De. Q. Metello.

Nec minus Pisone acriter. Q. Metellus. qui, cũ apud Contrebiã res gereret, collocatas a se in quadã statione quinq; cohortes, atq; ex ea viribus hostiũ depulsas, repetere eandẽ stationẽ e vestigio iussit. nõ q sperafet ab ijs amissum locũ recuperari posse, sed vt præteritæ culpam pugnæ, insequentis certaminis manifesto periculo puniret. Edixit etiã, vt si quis ex his fugiens castra petiisset, pro hoste interficeret. Qua seueritate cõpressi milites, corporibus fatigatis & animis desperatione vitæ implicatis, loci tamen iniquitatẽ, multitudinẽq; hostiũ superarunt. Humanæ igitur imbecillitatis efficacissimum duramentum est necessitas.

De. Q. Fabio.

In eadem prouincia. Q. Fabius Max. ferocissimę gentis animos contundere, & debilitare cupiens, mansuetissimũ ingeniũ suũ ad tempus deposita clementia, sæuiore vti seueritate coegit. Omniũ

enim, qui ex præsidijs Ro. ad hostes transfugerant, captiq; erant, manus abscidit. vt trunca præ se brachia gestantes, metum defecti onis reliquis inijcerent. Rebelles itaq; manus a corporibus suis dis tractæ, inq; cruentato solo sparsæ, cæteris, ne idem cōmittere au derent, documento fuerunt.

De Africano superiore.

Nihil mitius superiore Africano. Is tamen ad firmandā disciplinam militarē, aliquid ab alienissima crudelitate, sibi amaritudinis mutuandū existimauit. Siquidē deuicta Carthagine, cū omnes qui ex nostris exercitibus ad Pœnos transierant, in suā potestatē redegisset, grauius in Romanos, q̄ in latinos transfugas animaduertit. Hos enim tanquā patriæ fugitiuos crucibus affixit, illos autē tanq̄ perfidos socios securi percussit. Nō prosequar hoc factum vlterius, & quia Scipionis est, & quia Romano sanguini, q̄uis merito perpesso, seruile suppliciū insultare nō attinet. Cū præsertim transire ad ea liceat, quæ sine domestico vulnere gesta narrari possunt.

De Africano Posteriore.

Nam posterior Africanus, euerso Punico imperio, exterarū gen tium transfugas, in edendis populo spectaculis, feris bestijs obiecit. Et. L. Paulus Perse rege superato, eiusdē generis, & culpæ homines elephantis proterendos substrauit. Vtilissimo quidē exemplo, si tamen acta excellentissimorū virorum humiliter æstimare, sine inso lentię reprehensione permittitꝰ. Aspero enim, & abscisso castigatio nis genere militaris disciplina indiget. quia uires armis cōstant, quę vbi a recto itinere desciuerint, oppressura sunt, nisi opprimantur.

De. L. Martio Tribuno militum.

Sed tempus est eoꝶ quoq; mētionē fieri, quæ iam nō a singulis, verū ab vniuerso senatu pro militari more obtinendo, defenden

doq; administrata sunt. L. Martius Trib. militũ, cũ reliquias duorũ exercituũ Publij & Cnei Scipionũ, quos arma Punica in Hispania absumpserant, dispersas mira virtute collegisset, earũq; suffragijs dux esset creatus, senatui de rebus actis a se, scribens in hunc modũ orsus est. L. M. Propretore, cuius honoris vsurpatione vti eum patribus. C. nõ placuit. quia duces a populo, non a militibus solerent creari. Quo tẽpore tam angusto, tanq; graui, propter immane reip. damnum, etiã Trib. militũ adulandus erat. quoniam quidẽ ad statũ totius ciuitatis corrigendũ vnus suffecerat. Sed nulla clades nullum meritum, valẽtius miltari disciplina fuit. Succurrebat enim illis q̃ animosa seueritate, Tarentino bello maiores eorum usi fuissent. In quo quassatis, & attritis reip. viribus, cũ magnũ captiuorũ ciuium suorũ numerũ a Pyrrho rege vltro missum recepissent, decreuerunt, vt ex his, qui equo meruerant, peditum numero militarent. qui pedites fuerant, in funditorũ auxilia transcriberẽtur, neue quis eorum intra castra tenderet, neue locũ extra assignatũ, vallo, aut fossa cingeret, neue tentorium ex pellibus haberet. Recursum autẽ ijs ad pristinũ militiæ ordinem proposuerũt, si quis bina spolia ex hostibus tulisset. Quibus supplicijs compressi, ex deformibus Pyrrhi munusculis, acerrimi hostes extiterunt. Parem irã aduersus illos senatus distrinxit, qui apud Cannas rempub. deseruerunt. Nam cũ eos grauitate decreti vltra mortaliũ cõditionẽ relegasset, acceptis a. M. Marcello literis, vt eorũ sibi opera ad expugnationẽ Syracusanorũ uti liceret, rescripsit indignos esse, qui in castra reciperentur. Cæterũ se ei permittere, vt faceret quod expedire reipub. iudicasset. dum ne quis ex eis munere vacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiã, donec hostes in ea essent, accederet. Sic enerues animos odisse virtus solet. Age q̃ grauiter senatus tulit, q;

Quintũ Petiliũ Cos. fortissime aduersus Ligures pugnantẽ, occidere milites passi essent. Legione niq; stipendiũ anni procedere, neq; æra dari voluit. quia pro salute imperatoris, hostiũ telis se nõ obtulerant. Idq; decretũ amplissimi ordinis, speciosum, & æternũ Petilij monimentũ extitit. sub quo in acie, morte, in curia, ultione clari cineres eius acquiescunt. Cõsimili animo, cũ ei Annibal sex millium Romanoꝝ, quæ capta in castris habebat, redimendorũ potestatẽ fecisset, conditionẽ spreuit, memor tãtam multitudinẽ armatorum iuuenũ. si honeste mori voluissent, turpiter capi nõ potuisse. quorũ nescio vtrũ maius dedecus fuerit, quod patria spei, an q̃d hostis, metus nihil in his reposuerit. hęc pro se, ille ne aduersus se dimicarent, parui ducendo. Sed cũ aliquoties senatus pro militari disciplina seuere excubuerit, nescio an tũc præcipue, cũ milites, qui Rhegium iniusto bello occupauerant, mortuoq; duce Bubelio. M. Cesium scribam eius, sua sponte imperatorẽ delegerant, carcere inclusit, ac. M. Furio Flacco Tribuno pl. denuntiante, ne in ciues Romanos aduersus morem maiorum animaduerteret, nihilominus propositũ executus est. Cæterũ minore cum inuidia vt id perageretur, quinquagenos per singulos dies virgis cæsos, securi percuti iussit, eorũq; nullum sepulturæ mandari, mortẽq; lugeri vetuit.

EXTERNA. Exempla.

Leniter hoc Patres. C. si Carthaginiensiũ senatus in militiæ negotijs procurandis violentiam intueri velimus, a quo duces bella prauo cõsilio gerentes, etiã si prospera fortuna subsecuta esset, cruci tamẽ affigebantur. quod bene gesserant, deorũ immortaliũ adiutorio. quod male cõmiserant, ipsorum culpæ imputantes.

De Clearcho.

Clearchus vero Lacedęmonioꝝ dux, egregio dicto disciplinam

militiæ continebat. Identidem exercitus sui auribus inculcando, a militibus imperatorẽ potius, quàm hostem metui debere. quo aperte denuntiabat futurũ, vt spiritũ pœnæ impenderent, quẽ pugnæ acceptũ ferre dubitassent. Idq́ a duce præcipi nõ mirabant, materna rum blanditiarũ memores. quæ exituros eos ad præliandũ monebant, vt aut viui cũ armis in conspectũ earũ venirent, aut mortui in armis referrentur. hoc intra domesticos parietes accepto signo, Spartanæ acies dimicabant. Sed aliena prospexisse tantũmodo satis est, cũ proprijs, multoq́ vberioribus, & fœlicioribus exẽplis gloriari liceat. Disciplina militaris acriter retenta, principatũ Italiæ Romano imperio peperit, & multarũ vrbiũ, magnorũ regũ, ualidissimarũ gentiũ regimen largita est. Fauces Pontici sinus patefecit, Alpiũ, Taurìq́ mõtis cõuulsa claustra tradidit, ortũq́ e parua Romuli casa, totius terrarũ orbis fecit columen. Ex cuius sinu quoniã oẽs triumphi manarunt, sequit̃ vt de iure triũphandi dicere incipiã.

De iure triumphandi. CAPVT III.

OB leuia prælia quidã imperatores triumphos sibi decerni desyderabãt. Quibus vt occurreretur, lege cautum est, ne quis triumpharet, nisi quinq́ millia hostium una acie cęcidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorũ excelsius vrbis nostræ futurum decus maiores existimabant. Cęterum ne tam præclara lex cupiditate Laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta est, quam. L. Marius, & M. Cato. Trib. pleb. tulerunt. Pœnam enim imperatoribus minatur, qui aut hostiũ occisorũ in prælio, aut amissorũ ciuiũ falsum numerũ, literis senatui ausi essent referre. Iubetq́ eos, cũ primũ urbem intrassent, apud Quæstores Vrbanos iurare de vtroq́ numero vere ab his senatui esse scriptum. Post has leges iudicij illius tempestiua mentio introducet̃, in quo

de iure triumphandi inter clarissimas personas & actum, & excussum est. Luctatius Cos. & Q. Valerius PR. circa Siciliã insignem Pœnorũ classem deleuerãt. Quo nomine Luctatio Cos. triũphum senatus decreuit. Cũ autẽ Valerius sibi quoq; eum decerni desyderaret, negauit id fieri oportere Luctatius, ne in honore triũphi minor potestas maiori æquaretẽ. Pertinaciusq; progressa contẽtione, Valerius sponsione Luctatiũ prouocauit, nõ se periturũ triumphũ, nisi suo ductu, Punica classis esset oppressa. Nec dubitauit restipulari Luctatius. Itaq; iudex inter eos cõuenit Attilius Calatinus, apud quem Valerius in hunc modũ egit. Consulem ea pugna in lectica claudum iacuisse, se autẽ omnibus imperatorijs partibus functum Tunc Calatinus prius, q̃ Luctatius causam suã ordiretur, quæro inquit Valeri a te, si dimicandũ nec ne esset, cõtrarijs inter vos sentẽtijs dissedissetis, vtrũ quod Cos. an quod Pr. imperasset, maius habiturũ fuerit momentũ? Respondit Valerius nõ facere se cõtrouersiam, quin priores partes Cos. essent futuræ. Age deinde inquit Calatinus, Si diuersa auspicia accepissetis, cuius magis auspicio staretẽ? Item respõdit Valerius Cos. Iam mehercule inquit, cũ de imperio, & auspicio inter vos disceptationẽ susceperim, & tu vtroq; aduersarium tuum superiorẽ fuisse fatearis, nihil est, quod vlterius dubitem. Itaq; Luctati, quãuis adhuc tacueris, secundum te litem do. Mirifice iudex, quod in manifesto negotio tempus teri passus non est. Probabilius Luctatius, quod ius amplissimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidem improbe, quia fortis, & prosperæ pugnæ vt non legitimũ, ita se dignum præmium petijt.

De Cn. Fuluio Flacco.

Quid facias Cn. Fuluio Flacco, qui tam expetendũ alijs honorẽ triũphi, decretum sibi a Senatu ob res bene gestas spreuit, ac repu

diauit. Nimirum nō plura percerpens, q̄ acciderūt. Nam vt vrbē intrauit, continuo quęstione publica afflictus, exilio mulctatus est. vt si quid religionis insolentia commisisset, pœna expiaret.

De. Q. Fuluio.

Sapiētiores igitur Quintus Fuluius, qui Capua capta, &. L. Opimius, qui Fregellanis ad deditionē compulsis, triūphandi potestatē a senatu petierunt. Vterq; editis operibus magnificus, sed neuter petitæ rei compos. Nō quidē inuidia Patrū. C. cui nunq̄ aditū in curia esse voluerunt, sed summa diligētia obseruādi iuris, quo cautum erat, vt pro aucto imperio, nō pro recuperatis, quę Po. Ro. fuissent, triūphus decerneretur. Tantū enim interest, adijcias aliquid, an detractū restituas, quantū distat beneficij initiū ab iniuriæ fine.

De. P. Scipione, &. M. Marcello.

Quinetiā ius, de quo loquor, sic custoditū est, vt. P. Scipioni ob recuperatas Hispanias. M. Marcello ob captas Syracusas triūphus non decerneretur, quod ad eas res gerēdas, sine ullo missi erant magistratu. Probentͬ nunc cuiuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis mōtibus, Myoparonumq; pyraticis rostris, laudis inopes, laureę ramulos festinabunda manu decerpserūt. Carthaginis imperio abrupta: Hispania, & Siciliæ caput abscissum Syracusæ, triumphales iungere currus nequiuerūt. Et quibus viris? Scipioni, & Marcello, quorū ipsa nomina instar sunt æterni triūphi. Sed clarissimos solidæ, veræq; virtutis autores, humeris suis salutē patriæ gestantes, & si coronatos intueri senatus cupiebat, iustiori tamen reseruandos laureæ putauit. His illud subnectam. Moris erat ab imperatore triumphū ducturo. Coss. inuitari ad cœnā. deinde rogari, ut uenire super sedeant. ne quis eo die, quo ille triūphauerit, maioris in eodē conuiuio sit imperij. Verū q̄uis quis pręclaras res, maximeq; utiles reip.

ciuili bello gessisset, imperator tamē eo nomine appellatus nō est, neq; vllæ supplicatiōes decretæ sunt, neq; aut ouans, aut curru triumphauit. quia vt necessariæ istæ, ita lugubres semp existimatę victoriæ sunt. vtpote nō externo, sed domestico partæ cruore. Itaq; & Nasica Tiberiū Gracchū, & Opimius. C. Gracchi factiones mœsti trucidarūt. Q. Catulus. M. Lepido collega suo, cū oībus copijs seditiosis extincto, moderatū pre se ferens gaudiū in vrbē reuertiť. C. etiā Antonius Catilinę victor, abstersos gladios in castra retulit.

De Cinna.

L. Cinna, & C. Marius hauserant quidē auidi ciuilem sanguinē, sed nō protinus ad templa deoꝝ, & aras tetenderunt. Iam. L. Sylla qui plurima bella ciuilia confecit, cuius crudelissimi, & insolentissimi successus fuerunt, cū consumata, ac constructa potentia sua triumphū duceret, vt Græciæ, & Asiæ multas vrbes, ita ciuium Ro. nullū oppidū vexit. Piget, tedetq; per vulnera reip, vlterius procedere. lauream nec senatus cuiquā dedit. nec quisq; sibi dari desyderauit, ciuitatis parte lachrymante. Cæterū ad quercum pronæ manus porriguntur, vbi ob ciues seruatos corona danda est, qua postes augustæ domus sempiterna gloria triumphant.

De Censoria nota. CAPVT IIII.

CAstrensis disciplinæ tenacissimum vinculū, & militaris rationis diligens obseruatio, admonet me, vt ad censuram pacis magistram, custodemq; transgrediar. Nam vt opes Po. Ro. in tantū amplitudinis imperatorum virtutibus excesserunt. ita probitas, & cōtinentia cēsorio supercilio examinata est. Opus effectu par bellicis laudibus. Quid eni prodest foris esse strenuum, si domi male viuitur? Expugnenť licet vrbes, corripiantur gentes, regnis manus injciantur, nisi foro, & curiæ officiū, ac ve-

tecundia sua constiterit, partarũ rerum cœlo cumulus ęquatus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse, atq; adeo recordari acta censoriæ potestatis.

De Camillo, & Posthumio.

Camillus, & Posthumius censores æra pœnæ nomine eos, qui ad senectutẽ cœlibes peruenerant, in ærariũ deferre iusserunt. Iterũ puniri dignos, si quo modo de tam iusta constitutione queri sunt ausi. Cum in hunc modũ increparentur. Natura vobis quẽadmodũ nascẽdi, ita gignendi legẽ scribit. parẽtesq; vos alendo nepotũ nutriendorũ debito, si qs est pudor, alligauerũt. Accedit etiã ijs, q̃d in fortuna longã præstãdi huiusce muneris vacatiõem estis assecuti, cũ interim cõsumpti sunt anni vestri & mariti, & patris noĩe vacui. Ite igit̃, & nodosam exoluite stipẽ vtilẽ posteritati numerosæ.

De. M. Valerio Max. & C. Iunio.

Horum seueritatẽ. M. Valerius Max. & C. Iunius Brutus Bubulcus censores in cõsimili genere animaduersionis imitati. L. Antonium senatu mouerunt, q̃ quã virginem in matrimoniũ duxerat repudiasset, nullo amicorũ in consiliũ adhibito. At hoc crimen nescio, an superiore maius illo nãq; coniugalia sacra spreta tantum, hoc etiã iniuriose tractata sunt. Optimo ergo iudicio censores indignum eum aditu curiæ existimauerunt.

De Porcio Catone.

Sicut Porcius Cato. L. Flaminiũ, quem e numero Senatorũ sustulit, quia in prouincia quendã damnatũ securi percusserat, tempore supplicij ad arbitriũ, & spectaculũ mulierculæ, cuius amore tenebatur, electo. Et poterat inhiberi respectu cõsulatus, quem is gesserat, atq; autoritate fratris eius Titi Flaminij. Sed & Cẽsor, & Cato, duplex seueritatis exemplũ, eo magis illum notandum statuit, q̃ am-

plissimi honoris maiestatē, tā tetro facinore inquinauerat. nec indi gnum pensi duxerat, ijsdē imaginibus ascribi, meretricis oculos hu mano sanguine delectatos, & regis Philippi supplices manus.

De Fabricio Lucino.

Quid de Fabricij Lucini censura loquar? Narrauit enim omnis ætas, & deinceps narrabit, ab eo Cor. Rufinū duobus Cōsulatibus & Dictatura speciosissime functū, q̄ decē pondo uasa argētea cōpa rasset, perinde ac malo exēplo luxuriosum, in ordine senatorio re= tentū nō esse. Ipse mediusfidius mihi literæ seculi nostri obstupesce re vident, cū ad tantā seueritatē referendā ministeriū accōmodare cogunt. ac vereri, ne nō nostræ urbis acta cōmemorare existimen tur. Vix enim credibile est intra idē pomeriū decē pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum, & inopiā haberi contemptissimā.

De. M. Antonio, & L. Flacco.

Marcus autē Antonius, & L. Flaccus Censores Duroniū senatu mouerūt, q̄ legē de coercēdis conuiuiorū sumptib⁹ latā Tribunus pl. abrogauerat. Mirifica notæ causa. Q̄ enim impudenter Duro= nius rostra cōscendit, illa dicturus. Freni sunt iniecti nobis Quirites nullo modo perpetiendi. Alligati, & cōstricti estis amaro vinculo seruitutis. Lex enim lata est, quæ vos esse frugi iubet. Abrogemus igitur istud horridæ vetustatis rubigine obsitū imperiū. Etenī quid opus est libertate, si volentibus luxu perire non licet?

De Cl. Nerone, & L. Salinatore.

Age par proferamus æquali iugo virtutis, honorumq̧ societate iunctum, instinctu autē æmulationis animo dissidens. Cl. Nero, Li uiusq̧ Salinator secundi Punici belli tēporibus firmissima reip. la= tera, quā districtā simul egerunt censurā? Nam cū equitū centurias recognoscerent, & ipsi propter robur ætatis etiānum eorū e nume

to essent, vt est ad Poliam ventũ tribum, præco lecto nomine Salinatoris, citandũ necne sibi esset, hæsitauit. Quod vt intellexit Nero, & citari collegam, & arma, & equũ vendere iussit, quia populi iudicio damnatus esset. Salinator quoq; eadẽ animaduersione Neronem persecutus est, adiecta causa ꝙ non syncera fide secũ in gratiam rediſſet. Quibus viris si quis cœlestiũ significasset futurũ, vt eorum sanguis illustriũ imaginum serie deductus, in ortum salutaris principis nostri cõflueret, depositis inimicitijs, arctissimo se amicitiæ fœdere iunxissent, seruatam ab ipsis patriã, cõmuni stirpe seruandam relicturi. Salinator vero quatuor, atq; triginta tribus inter ærarios referre nõ dubitauit, ꝙ cum se damnassent, postea Cos. & Censorem fecissent. Prætexuitq; causam, quia necesse esset, eas alterutro facto crimine temeritatis, vel periurij teneri. Vnam tantũmodo tribum Metiam vacuam nota reliquit, quæ eũ suffragijs suis, vt non damnatione, ita nec honore quidẽ dignũ iudicauerat. Q; putemus constantis, & præualidi illũ ingenij fuisse, qui neq; tristi iudicioꝝ exitu cõpelli, neq; honorũ magnitudine adduci potuit quo se blandiorem in administratione Reip. gereret.

De. M. Valerio, & L. Sempronio.

Equestris quoq; ordinis bona, magnaq; pars quadringenti iuuenes, censoriã notã patiente animo sustinuerũt, quos. M. Vale. & P. Semp. quia in Sicilia ad munitionũ opꝰ explicãdũ ire iussi, facere id neglexerãt, equis publicis spoliatos, in numerũ ærarioꝝ retulerũt.

De. M. Attilio Regulo, & L. Furio.

Turpis etiã metus pœnam Censores summa cũ seueritate exegerunt. M. enim Attilius Regulus, & L. Furius Philippus. M. Metellũ Quæstorẽ, cõpluresq; equites Romanos, qui post infœliciter cõmissam Cannẽsem pugnã, cũ eo abituros se Italia iurauerant, direptis

equis publicis inter ærarios referendos curauerũt,eosq; graui nota affecerũt,qui cũ in potestatẽ Annibalis venissent, legati ab eo missi ad senatũ de permutandis captiuis,neq; impetrassent quod petebant, in vrbe manserunt. quia & Romano sanguini fidẽ præstare cõueniens erat,&.M.Attilius Regulus censor perfidiã notabat, cuius pater per summos cruciatus expirare, q̃ fallere Carthaginiẽses satius esse duxerat. Iam hæc censura ex foro in castra transcendit, quæ neq; timeri,neq; decipi voluit hostem

Sequunt̃ duo eiusdẽ generis exẽpla,eaq; adiecisse satis erit. Geta cũ a.L.Metello,& Cn.Domitio Cẽsoribus senatu motus esset, postea censor factus est.

De Marco Valerio.

Item.M. Valerius Messala censoria nota perstrictus, cẽsoria post modũ potestate imperauit. Quorũ ignominia virtutem acuit. Rubore enĩ eius excitati,omnibus viribus incubuerunt,vt digni ciuibus viderent̃,quibus dari potius,q̃ abijci censura deberet.

De Maiestate. CAPVT V.

EST & illa quasi priuata censura maiestas claroꝝ virorũ sine tribunaliũ fastigio, sine apparitorũ ministerio potẽs in amplitudĩe sua obtinẽda. Grato enĩ, & iucundo introitu animis hominũ illabit̃ admiratiõis prætexta velata,quã recte quis dixerit longũ,& beatũ honorẽ esse sine honore.Nã quid plus honoris tribui potuit Cos. q̃ est datũ reo Metello? Qui cũ causam repetundarũ diceret,tabulæq; eius ab accusatore expostulatæ,& ad nomẽ inspiciendũ circa iudiciũ ferrent̃,totũ consiliũ ab earũ contẽplatione oculos auertit.ne de aliqua re, quæ in his relata erat, videret̃ dubitasse.nõ in tabulis,sed in vita. Q.Metelli argumenta sincære administrate prouinciæ legenda sibi iudices crediderũt.indignum rati integritatẽ tanti viri,exigua cæra,& paucis literis perpendi.

De rege Antiocho,& superiore Africano.

Sed quid mirum,si debitus honos a ciuibus Metello tributus est quem superiori Africano etiã hostis pręstare nõ dubitauit? Siquidẽ rex Antiochus bello,quod cũ Romanis gerebat, filium eius a militibus suis interceptum, honoratissime excepit, regijsq́ muneribus donatũ,vltro,& celeriter patri remisit,quanq́ ab eo tum maxime finibus imperij pellebatur. Sed & rex,& lacessitus,maiestatẽ excellentissimi viri venerari,q́ dolorẽ suum vlcisci maluit.

De Africano Scipione.

Ad Africanũ eundem in Linternina villa se continentẽ, cõplures prædonum duces videndũ eodẽ tempore forte confluxerunt. quos cũ ad vim faciendam venire existimasset, præsidiũ domesticorũ in tecto collocauit. eratq́ in his repellendis,& animo,& apparatu occupatus. Quod vt prædones animaduerterũt, dimissis militibus,abiectisq́ armis,ianuæ appropinquant. Et clara voce nunciant Scipioni,nõ vitæ eius hostes,sed virtutis admiratores venisse,conspectum,& congressum,tanti viri,quasi cœleste aliquod beneficiũ expetentes. Proinde securũ se nobis præstandũ præbere ne grauetur. Hæc post,q́ domestici Scipioni retulerunt, fores reserari eosq́ intromitti iussit. Qui postes ianuæ tanq́ aliquã religiosissimam aram,sanctũq́ tẽplum venerati, cupide Scipionis dexteram apprehenderunt. ac diu osculati, positis ante vestibulũ donis, quæ deorum immortaliũ numini consecrari solent, læti quia Scipionẽ vidisse contigisset, ad lares proprios reuerterunt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? quid etiã iucundius? Hostis iram admiratione sui placauit. spectaculo præsentiæ suæ latronum gestientes oculos obstupefecit. Delapsa cœlo sydera hominibus si se offerant, venerationis amplius non recipient.

De Paulo Aemylio.

Hoc quidem viuo Scipioni, illud autẽ Aemylio Paulo exanimi contigit. Nam cũ exequiæ eius celebrarenť, ac forte tunc principes Macedoniæ, legationis nomine Romę morarentur, funebri lecto sponte sua sese subiecerunt. quod aliquanto maius videbiť, si quis cognoscat lecti illius frontẽ Macedonicis triumphis fuisse adornatam. Quantũ enĩ Paulo tribuerũt, ꝓpter quẽ gentis suæ cladiũ indicia, ꝑ ora vulgi ferre nõ exhorruerũt? Quod spectaculũ, funeri speciẽ alterius triũphi adiecit. Bis enĩ te Paule Macedonia vrbi nostræ illustrem ostendit. incolumẽ, spolijs suis, fato functũ humeris.

De Aemyliano Scipione.

Nec filij quidẽ tui Scipionis Aemyliani, quẽ in adoptionẽ dando, duarũ familiarũ ornamentũ esse uoluisti, maiestati parũ honoris tributũ est. cũ eũ adulescentẽ admodũ a Lucullo Cos. petẽdi auxilij gratia ex Hispania, in Africã missum Carthaginiẽses, & Masinissa rex de pace disceptatorẽ velut Cos. & impatorem habuerũt. Ignara quidẽ fatorũ suoꝝ Carthago. Orientis enim illud iuuentæ decus, deorũ, atq; hoĩm indulgẽtia, ad excidiũ eius alebať, vt superius cognomẽ Africanũ capta, posteriꝰ euersa Corneliæ gẽti daret.

De. P. Rutilio.

Quid damnatione? quid exilio miserius? Atqui. P. Rutilio conspiratione publicanoꝝ perculso, autoritatẽ adimere nõ valuerũt. Cui Asiam petenti, omnes prouinciæ illius ciuitates, legatos eius secessum opperientes, obuiam miserunt. exulare aliquis hoc loco, an triumphare iustius dixeris?

De Mario.

Caius etiã Marius in profundũ vltimarum miseriarũ abiectus, ex ipso vitæ discrimine, beneficio maiestatis emersit. Missus enim

ad eum occidendum in priuata domo Minturnis clausum seruus publicus, natione Cimber, & senem, & inermem, & squalore obsitum, strictum gladiũ tenens, aggredi nõ sustinuit. sed claritate viri occæcatus, abiecto ferro, attonitus inde, ac tremens fugit. Cimbrica nimirũ calamitas oculos hominis perstrinxit. deuictæq; suæ gentis interitus, animũ cõminuit. etiam dis immortalib9 indignũ ratis ab vno nationis eius interfici Mariũ, quam totam deleuerat. Minturnenses autẽ maiestate illius capti, compressum iam, & constrictum dira fati necessitate, incolumem præstiterunt. Nec fuit eis timori asperrima Syllæ victoria, cum præsertim ipse Marius eos a conseruando Mario absterrere posset.

De Marco Portio Catone.

Marcũ quoq; Porciũ Catonẽ admiratio fortis, ac sinceræ vitæ, adeo admirabilẽ senatui fecit, vt cũ inuito .C. Cæsare Cos. aduersus publicanos dicendo in curia diem extraheret, & ob id eius iussu a lictore in carcerẽ duceretur, vniuersus senatus illum sequi non dubitaret, quæ res diuini animi perseuerantiam flexit.

De eodem.

Eodem ludos florales, quos Messius ædilis faciebat, spectante, populus, vt Mimæ nudarentur, postulare erubuit. Quod cũ ex Fauonio amicissimo sibi vna sedente cognouisset, discessit e theatro, ne præsentia sua spectaculi consuetudinẽ impediret. Quẽ abeuntẽ ingenti plausu populus prosecutus, priscũ morẽ iocorũ in scænam reuocauit, confessus plus se maiestatis illi vni tribuere, q̃ vniuerso sibi vendicare. Quibus opibus, quibus imperijs, quibus triumphis hoc datum est? Exiguũ viri patrimoniũ, astricti continẽtia mores, modicę cliẽtelę, domus ambitioni clausa, paterni generis una imago, minime blanda frons, sed omnibus numeris perfecta virtus.

Quæ quidem effecit, vt si quis sanctum, & egregiũ ciuem significare velit, sub nomine Catonis definiat.

EXTERNA De Harmodio, & Aristogitone

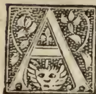
Dandum est aliquid loci etiã alienigenis exẽplis, vt domesticis aspersa, varietate ipsa delectent. Harmodij, & Aristogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati sunt, effigies Aeneas Xerxes rex ea vrbe deuicta, in regnum suũ transtulit. Lõgo deinde interiecto tempore, Seleucus in pristinã sedem reportandas curauit. Rhodij quoq; eas vrbi suæ appulsas, cũ in hospitiũ publice inuitassent, sacris etiam puluinaribus collocauerũt. Nihil hac memoria fœlicius, quæ tantum venerationis, in tam paruulo ære possedit.

De Xenocrate.

Quantũ porro honoris Athenis Xenocrati sapientia pariter, ac sanctitate claro, tributum est: Cum testimonium dicere coactus ad aram accessisset, vt more eius ciuitatis iuraret, omnia se vere retulisse, vniuersi iudices consurrexerũt, proclamarũtq;, ne iusiurandũ diceret. quodq; sibimet ipsis postmodũ dicendæ sententiæ loco remissuri non erant, sincæritati eius concedendũ existimarunt.

VALERII MAXIMI LIBER. III.

De Indole. CAPVT I.

Atingam nunc quasi cunabula quędã, & elemẽta virtutis, animiq; pręcedente tempore, ad summum gloriæ cumulum peruẽturi, certo cũ indolis experimento, datos gestus, referam.

De Aemylio Lepido.

Aemylius Lepidus puer etiã tum progressus in aciem, hostem in

teremit, ciuem seruauit. Cuius tam memorabilis operis index est in Capitolio, statua bullata, & incincta prętexta. S. cõsulto posita. Iniquũ enim putauit eum honori nondum tempestiuũ videri, qui iam virtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentum fortiter faciendi celeritate, duplicẽq; laudem e prælio retulit, cuius eum vix spectatorem anni esse patiebant. Arma enim infesta, & districti gladij, & discursus telorum, & aduentantis equitatus fragor, & concurrentiũ exercituũ impetus, iuuenibus quoq; aliquantum terroris incutit. Inter quæ Aemyliæ gentis pueritia, coronam mereri spolia rapere valuit.

De Marco Catone.

Hic spiritus ne Marci quidẽ Catonis pueritiæ defuit. Nam cum in domo. M. Drusi auunculi sui educaretur, & ad eum Tribunum tunc. P. Latini de ciuitate impetranda cõuenissent, a. Q. Popedio Latinoru principe, Drusi autẽ hospite rogatus, vt socios apud auunculum adiuuaret, constanti vultu nõ facturũ se respondit. Iterum deinde, ac sæpius interpellatus in proposito perstitit. Tunc Popedius in excelsam ædium partem eleuatum, abiecturũ se eum inde, nisi precibus obtẽperaret, minatus est. Nec hac re ab incœpto moueri potuit. Expressa est itaq; illa vox hominũ. Gratulemur nobis Latini, & socij, hunc esse tam paruũ, quo senatore ne sperare quidẽ nobis ciuitatẽ licuisset. Tenero ergo animo Cato totius curiæ grauitatem percepit, perseuerantiaq; sua, Latinos iura nostræ ciuitatis apprehendere cupientes, repulit.

De eodem Catone.

Idem cum salutandi gratia prætexatus ad Syllam venisset, & capita ꝓscriptorũ in atriũ allata uidisset, atrocitate rei cõmotus, pędagogum suum Sarpedonẽ nomine interrogauit, quapropter nemo

inueniret, qui tam crudelem Tyrannũ occideret. Cumq; is, nõ voluntatẽ hominibus, sed facultatẽ deesse, quod salus eius magno militũ præsidio custodiret, respondisset, vt ferrum sibi daret, obsecrauit. affirmãdo perfacile se eũ interfecturũ, q; in lecto illius cõsedere soleret. Pædagogus & animũ Catonis agnouit, & exhorruit propositũ. eumq; postea ad Syllam excussum semper adduxit. Nihil hoc mirabilius, Puer in officina crudelitatis deprehensus, victorẽ non extimuit, tum maxime Coss. Municipia, Legiones, equestris ordinis maiorẽ partẽ trucidantẽ, ipsum Marium. Si quis eo loci stetisset, celerius aliquid de fuga sua, q̃ de Syllæ nece cogitasset.

De Caio Cassio.

Cuius filium Faustum .C. Cassius, condiscipulum suũ in schola proscriptionẽ paternã laudantẽ, ipsumq; cũ per ætatem potuisset, idem facturũ minitantẽ, colapho percussit. dignam manum, quæ se publico parricidio non contaminaret.

EXTERNA.

Et vt a Græcis aliquid, Alcibiades ille, cuius nescio vtrũ bona, an vitia patriæ perniciosiora fuerint. illis enim ciues suos decepit. his afflixit. cum adhuc puer ad Periclem auunculũ suum uenisset, eumq; secreto tristem sedentẽ vidisset, interrogauit, quid ita tantã in vultu cõfusionem gereret? At illo dicente, mandato se ciuitatis Propylæa Mineruæ, quæ sunt ianuæ arcis, ædificasse, cõsumptaq; in id opus ingenti pecunia, non inuenire quo pacto ministerij rationẽ redderet, atq; ideo cõflictari. Ergo, inquit, quære potius quẽadmodũ rationẽ non reddas. Itaq; vir amplissimus, & prudentissimus, suo consilio defectus, puerili vsus est, atq; id egit, vt Atheniẽses finitimo implicati bello, rationibus exigendis non vacarẽt. Sed viderint Athenæ, vtrum Alcibiadem lamententur, an glorientur.

quoniã adhuc inter execrationẽ hominis,& admirationem dubiæ mentis iudicio fluctuatur. Nos quia iam initia, procursusq; virtutis patefecimus,actum ipsum prosequemur. cuius ponderatissima vis,& efficacissimi lacerti,in fortitudinem consistunt.

De Fortitudine. CAPVT II.

De Horatio Coclite.

NEc præterit me conditor vrbis nostræ Romule, principatum tibi hoc in genere laudis assignari oportere. Sed patere obsecro vno te præcurri exemplo,cui & ipse aliquantũ honoris debes,quia beneficio illius effectũ est,ne tam præclarũ opus tuum Roma dilaberetur. Etruscis in vrbem, põte Sublicio irrumpentibus, Horatius Cocles extremã eius partem occupauit,totumq; hostium agmen, donec post tergum suum pons abrũperetur,infatigabili pugna sustinuit,atq;, vt patriã periculo imminenti liberatã vidit,armatus se in Thyberim misit,Cuius fortitudinem dij immortales admirati, incolumitatẽ sinceram ei præstiterunt. Nam neq; altitudine deiectus,quassatusve, neq; pondere armorũ pressus, nec vllo vorticis circuitu actus, nec telis quidẽ,quæ vndiq; congerebant,læsus,tutũ natandi euentũ habuit. Vnus itaq; tot ciuium,tot hostium,in se oculos cõuertit,stupentes illos admiratione, hos inter lætitiã, metũq; hæsitantes. vnusq; duos acerrima pugna consertos exercitus,alterum repellendo,alterum propugnando,distraxit.Deniq; vnus vrbi nostræ tantũ scuto suo, quantũ Thyberis alueo,munimẽti attulit. Quapropter discedẽtes Etrusci dicere potuerunt. Romanos vicimus,ab Horatio victi sumus.

De Chlœlia virgine.

Immemorem me propositi mei Chlœlia pene facit. eadẽ enim tempestate, certe aduersus eundem hostem,& in eodẽ Thyberi in

clytum ausa facinus, Inter cæteras eni virgines obses Porsenæ data hosti, nocturno tépore custodiá egressa, equũ cõscendit, celeriqꝫ traiectu fluminis, non solum obsidione, sed etiá metu, patriam soluit. Viris puella lumine virtutis præferéda.

De Romulo.

Redeo nunc ad Romulum, qui ab Acrone Ceninensiũ rege ad dimicandũ prouocatus, quanqꝫ & numero, & fortitudine militũ superiorẽ se crederet, tutiusqꝫ erat toto cũ exercitu, qꝫ solũ in aciem descendere, sua potissimũ dextera, omen victoriæ rapuit. nec incœpto eius fortuna defuit. Occiso enim Acrone, fusisqꝫ hostibus, opima de eo spolia, Ioui Feretrio retulit. Hactenus istud. quia publica religione consecrata virtus, nulla priuata laudatione indiget.

De Cornelio Cosso.

A Romulo proximus Cornelius Cossus eidem deo spolia cõsecrauit. Cum magister equitũ ducem Fidenatiũ in aciem cõgressus interemisset. magnus initio huiusce generis inchoatæ gloriæ Romulus. Cosso qꝫqꝫ multũ acquisitũ est, qui imitari Romulũ valuit.

De. M. Marcello.

Nec Marci quidẽ Marcelli memoriá ab his exemplis separare debemus. In quo tantus animi vigor fuit, vt apud Padũ Gallorũ regem ingenti exercitu stipatum, cũ paucis equitibus inuaderet. quẽ protinus obtruncatũ, armis exuit, eaqꝫ Ioui Feretrio dicauit.

De. T. Manlio Torquato.

Eodẽ & virtutis, & pugnæ genere vsi sunt. T. Manlius Torquatus, & Valerius Coruinus, & Aemyliauus Scipio. Hi etiá ultro ꝓuocatos hostiũ duces interemerunt. sed quia sub alienis auspicijs rem gesserant, spolia Ioui Feretrio nõ posuerunt consecranda. Itẽ Scipio Aemylianus, cũ in Hispania sub Lucullo duce militaret, atqꝫ In

tercacia prævalidũ oppidũ circunsederetur, primus mœnia eius cõscendit. Neq; erat in eo exercitu quisquã aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius magis saluti cõsuli, & parci deberet. sed tunc clarissimus quisq; iuuenũ, pro amplificanda, & tuenda patria, plurimũ laboris, ac periculi sustinebat, deforme sibi existimãs, quos dignitate prestaret, ab his uirtute superari. Ideoq; Aemilianus hanc militiã alijs propter difficultatẽ vitantibus, sibi depoposcit.

De. M. Attilio.

Magnũ inter hæc fortitudinis exemplum antiquitas offert. Romani Gallorũ exercitu pulsi, cũ se in Capitoliũ, & in arcem cõferrent. inq; his collibus morari omnes nõ possent, necessariũ cõsiliũ in plana parte vrbis relinquendorũ seniorũ cœperunt, quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Cæterũ ne illo quidẽ tam misero, tamq; luctuoso tẽpore, ciuitas nostra uirtutis suæ oblita est. Defuncti enim honoribus, apertis ianuis, in curulibus sellis, cũ insignibus magistratuũ, quos gesserant, sacerdotiorũq;, quæ erant adepti consederunt. vt & ipsi in occasu suo, splendorẽ, & ornamẽta vitæ præteritæ retinerent, & plebem ad fortius sustinendos casus suos prouocarent. Venerabilis eorũ aspectus, primo hostibus fuit, & nouitate rei, & magnificentia cultus, & ipso audaciæ genere cõmotis. Sed quis dubitaret, quin & Galli, & victores illam admirationẽ mox in risum, & in omne cõtumeliæ genus cõuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniurię maturitatẽ. C. Attilius, verũ barbam suam permulcenti Gallo Scipionẽ vehementi ictu, capite inflixit. eiq; propter dolorẽ ad se occidendũ ruenti, corpus cupidius obtulit. Capi ergo virtus nescit. Patientia dedecus ignorat. Fortunę succumbere tristius omni fato ducit. noua & speciosa genera interitũ excogitat, si quisquam interit, qui sic extinguitur.

De.C.Sempronio.

Reddendus est nunc Romanæ iuuentuti debitus gloriæ titulus Q. Catulo, Sempronio Atracino Coss. cũ Volscis apud Veruginẽ parũ ꝓspere dimicante, ne acies nostra iam inclinata propelleret̃, equis delapsa, seipsam cẽturiauit, atq; hostiũ exercitũ irrupit, q̃ dimoto proximum tumulũ occupauit, effecitq;, ut oĩs Volscoꝝ in se cõuersus impetus, legiõibus nostris ad confirmãdos animos saluta re laxamentũ daret. Itaq; cũ iam de trophæis statuendis cogitarẽt, ꝓliũ nocte dirimẽte, victores ne, an uicti discederẽt, incerti abierũt.

De Fabio Maximo.

Strenuus ille quoq; flos ordinis equestris. cuius mira virtute Fabius Max. Rutilianus magister equitũ bello, quod aduersus Samnites gerebatur, male cõmissi prælij crimine leuatus est. Nanq; Papyrio Cursore propter auspicia repetenda in vrbem proficiscente castris præpositus, ac vetitus in aciem exercitũ ducere, nihilominus manus cũ hoste, sed non tam fœliciter, q̃ temere conseruit, procul enim dubio superabat̃. Cæteꝝ optimæ indolis iuuentus, detractis equorũ frenis, vehementer eos calcaribus stimulatos in aduersos Samnites egit. obstinataq; animi præstantia extortã manibus hostium victoriã, & cum ea spem maximi ciuis Rutiliani, patriæ restituit. Qualis deinde roboris illi milites? qui vehemẽti ictu remorum concitatam fugæ punicã classem, nantes lubrici pelagi quasi campoꝝ firmitate pedites, in littus retraxerunt? Eiusdem tẽporis & notæ miles, qui Cannensi prælio, quo Annibal magis vires Romanorũ cõtudit, q̃ animos fregit, cũ ad retinẽda arma inutiles uulneribus manus haberet, spoliare se conãtis Numidæ ceruicẽ complexus, os naribus, & aurib⁹ corrosis deforme reddidit. Inq; plenæ vltionis morsibus expirauit. se pone iniquũ pugnæ euentũ, quan

to interfectore fortior interfectus. Pœnus eni in uictoria obnoxius, morienti solatio fuit. Romanus in ipso fine vitę vindex sui extitit.

De. P. Crasso.

Militis huius inaduerso casu tam egregius, tamq; virilis animus, q̃ relaturus sum imperatoris. P. enim Crassus cũ Aristonico bellũ in Asia gerens, a Thracibus, quorũ is magnum numeȝ in præsidio habebat, inter Eleam, & Smyrnam exceptus, ne in ditionem eius perueniret, dedecus, accersita ratione mortis effugit. Virgã eni, qua ad regendum equum vsus fuerat, in unius barbari oculum direxit. qui vi doloris accensus, latus Crassi sica confodit, dumq; se vlcisci-tur. Romanũ imperatorẽ maiestatis amissæ turpitudine liberauit. Ostendit fortunæ Crassus, q̃ indignum virũ tam graui contumelia afficere voluisset. quoniam quidem iniectos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos prudenter pariter, ac fortiter rupit, donatumq; iam se Aristonico, dignitati suæ reddidit.

De Scipione.

Eodem mentis proposito usus est Scipio. Nanq; infœliciter Cn. Pompeij generi sui defensis in Africa partibus, classe Hispaniam petens, cũ animaduertisset nauem, qua vehebatur, ab hostibus captã gladio præcordia sua transuerberauit, ac deinde prostratus, in puppi, quærentibus Cæsarianis militibus, vbinam esset imperator: respondit, imperator se bene habet. Tantũq; eloqui valuit, quantum ad testandam animi magnitudinẽ, æternæ laudi satis erat.

De Catone.

Tui quoq; clarissimi excessus Cato Vtica monimentũ est. In qua ex fortissimis vulneribus tuis, plus gloriæ, q̃ sanguinis manauit. Siquidẽ constantissime in gladiũ incumbendo, magnum hominibus documentũ dedisti, quanto potior esse debeat probis dignitas

fine vita, q̃ vita fine dignitate.

De Porcia Catonis filia, & Bruti vxore.

Cuius filia minime muliebris animi. Quæ cũ Bruti viri sui con filiũ, quod interficiendo Cæsare cœperat, ea nocte, qua dies teterri mi facti secutus est, cognouisset, egresso cubiculum Bruto, cultellũ tonsoriũ, quasi vnguium resecandorũ causa poposcit, eoq; velut forte elapso, se vulnerauit. Clamore deinde ancillarũ in cubiculũ reuocatus Brutus, obiurgare eum cœpit, q; tonsoris præripuisset officiũ. Cui secreto Porcia. Nõ est hoc inquit temerariũ factũ meũ, sed in tali statu nostro, amoris mei erga te certissimũ indiciũ. Experiri enim volui, si tibi propositũ ex sententia parũ cessisset, q̃ æquo animo me ferro essem interemptura.

De Catone.

Fœlicior progenie sua superior Cato, a quo Porciæ familiæ principia manarunt. Qui cũ ab hoste in acie vehementi periculo peteretur, vagina gladius eius elapsus decidit. Quem subiectũ prælianтiũ globo, atq; vndiq; hostilibus pedibus circũdatũ, post, q̃ abesse sibi animaduertit, adeo cõstanti animo in suã potestatẽ redegit, vt illum nõ periculo oppressus rapere, sed metu vacuus sumere videretur. quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt.

De. P. Scipione Nasica.

Togæ quoq; fortitudo, militaribus operibus inserenda est. quia eandem laudẽ, foro, atq; castris edita meretur. Cum Tib. Gracchus in tribunatu profusis largitionibus fauore populi occupato, rẽpu. oppressam teneret, palamq; dictitaret, interempto senatu, omnia per plebem agi debere, in ædem Fidei publicæ cõuocati Patres. C. a Cos. Mutio Scæuola, quidnam in tali tẽpestate faciundũ esset, de

liberabant,cunctisq; censentibus vt Cos.armis resp.tueretur, Scæuola negauit se quicquã vi esse acturũ. Tunc Scipio Nasica,quoniã inquit Cos.dum iuris ordinẽ sequitur,id agit,vt cũ omnibus legibus Romanũ imperiũ corruat,egomet priuatus,voluntati vestræ me offero ducem, ac deinde leuam manũ aperte togæ circũdedit, sublataq; dextera proclamauit. Qui Remp. saluam esse volũt, me sequantur. Eaq; voce,cunctatione bonoꝝ ciuiũ discussa,Gracchũ cũ scelerata factione,quas merebatur pœnas,persoluere coegit.

De .C.Mario.sene.

Item cũ Tri. Pl.Saturninus, & Prætor Glaucia, & Equitius designatus Tri.Pl. maximos in ciuitate nostra seditionum motus excitassent, nec q̃squã se populo cõcitato opponeret, primũ.M.Aemylius Scaurus.C.Mariũ consulatũ sextũ gerentẽ hortatus est,ut libertatẽ,legesq; manu defenderet,protinusq; arma sibi afferri iussit.quibus allatis vltima senectute confectũ, & pene dilapsum corpus induit,spiculoq; innixus,ante fores curiæ constitit,ac paruulis extremi spiritus reliquijs ne resp.expiraret, effecit. Præstantia enĩ animi sui,senatũ,& equestrẽ ordinẽ,ad vindictã exigendam impulit.

De diuo Iulio.

Sed vt armorũ, & togæ superius, ita nunc etiã syderũ clarũ decus diuũ Iulium, certissimã veræ virtutis effigiem repræsentemus Cũ innumerabili multitudine,& feroci impetu Neruiorũ,inclinari aciem suam videret, timidius pugnanti militi scutum detraxit, eoq; tectus,acerrime præliari cœpit, quo facto fortitudinẽ per totũ exercitũ diffudit,labentẽq; belli fortunã diuino animi ardore restituit. Idem alio prælio legionis Martiæ aquiliferũ ineundæ fugę gratia iam cõuersum, faucibus cõprehensum, in contrariã partem detraxit,dexteramq; ad hostem tendens,quorsum tu inquit, abis?

illic sunt, cũ quibus dimicamus, & manibus quidem vnũ militẽ, adhortatione vero tam acri omniũ legionũ trepidationẽ correxit vinciq; paratas vincere docuit.

De Vibio, & Valerio Flacco, & Pedanio centurione.

Cæterũ vt humanæ virtutis actum exequamur, cũ Annibal Capuam, in qua Romanus exercitus erat, obsideret, Vibius Aceus Pelignæ cohortis præfectus, vexillum trans Punicũ vallum proiecit, seipsum, suosq; cõmilitones, si eo hostes potiti essent, execratus, & ad id petendũ subsequente cohorte primus impetũ fecit. Quod vt Valerius Flaccus tribunus tertiæ legionis aspexit, cõuersus ad suos Spectatores, inquit, vt video, alienæ virtutis huc venimus, sed absit istud dedecus a sanguine nostro, vt Romani, gloria cedere Latinis velint. Ego certe aut speciosam optaui mortẽ, aut fœlicẽ audaciæ exitũ, vel solus præcurrere paratus sum. His auditis Pedanius Centurio cõuulsum signum dextra retinens, iam hoc inquit, intra hostile vallum mecũ erit. Proinde sequanť, qui id capi nolũt. Et cũ eo in castra Pœnorũ irrupit, totãq; secũ traxit legionẽ. Ita triũ virorum fortis temeritas, Annibalem pauloante spe sua Capuæ potitorem, ne castrorum quidem suorum potientem esse passa est.

De. Q. Cotio.

Quorũ virtuti nihil cedit. Q. Cotius, qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est. Nã ut reliqua eius opera non exequar, abunde tamen duobus factis, quæ relaturus sum, quantus bellator fuerit, cognoscetur. Q. Metello Cos. legatus in Hispaniã profectus Celtibericũ sub eo bellum gerens, post, q̃ cognouit a quodam gentis huius iuuene se ad dimicandum prouocari, erat autem illi forte prandendi gratia posita mensa, relicta ea, arma sua extra vallũ deferri, equũq; duci clam iussit, ne a Metello impediretur. Et illũ Cel-

tiberũ insolẽtissime obequitantẽ cõsectatus interemit, detractasq; corpori eius exuuias ouãs lætitia in castra tetulit. Idẽ Piresum no bilitate,ac uirtute oẽs Celtiberos præstantẽ,cũ ab eo in certamẽ pu gnę prouocatus esset,succumbere sibi coegit·Nec erubuit flagrãtis simi pectoris iuuenis, gladium ei suũ, & sagulum vtroq; exercitu spectante tradere. Ille vero etiã perijt, vbi hospitij iure inter se iun cti essent, quãdo inter Romanos, & Celtiberos pax foret restituta.

De Attilio.

Nec Attilium quidẽ prætetire possumus,qui cũ decimę legionis miles pro.C.Cæsaris partibus maritima pugna præliaretur,abscis sa dextra,quã Massiliensiũ naui iniecerat,leua puppim apprehẽdit, nec ante dimicare destitit,q; captam profundo mergeret, quod fa ctum parum iusta notitia patet.

De Cynegiro.

At Cynegirũ Atheniensem simili pertinacia in cõsectandis hosti bus vsum, verbosa cantu laudũ suarum Græcia, omniũ seculorũ memoriæ literarum præconio inculcat.

De.M.Scæua.

Classicam Attilij gloriam,terrestri laude.M. Scæua eiusdẽ impe ratoris centurio subsecutus est. Cũ enim pro castello, cui præposi tus erat,dimicaret,Cn.q; Pompeij pręfectus,iussu eius,summo stu dio, & magno militũ numero ad id capiendũ mitteretur, omnes, qui propius accesserant, interemit, ac sine vllo regressu pedes pu gnans,super ingentẽ stragem,quã ipse fecerat,corruit.cuius corpus capite,humero,femore saucio,oculo eruto,scutũ centũ &.xx. icti bus perfossum apparuit. Tales in castris diui Iulij disciplina milites aluit,quoq; alter dextra,alter oculo amisso hostib⁹ inhęsit. Ille post hanc iacturã victor,hic ne hac quidẽ iactura victus. Tuũ vero Scæ

uainexuperabilem spiritũ in vtraq; parte reg naturæ qua admiratione prosequar, nescio. quoniã excellenti virtute, dubiũ reliquisti, inter vndasne pugnam fortiorẽ edideris, an in terra vocem emiseris. Bello nanq; Gallico. quo. C. Cęsar non cõtentus opera sua littoribus Oceani claudere, Britannicæ insulæ cœlestes iniecit manus, cum quatuor cõmilitonibus rate transuectus, in scopulum vicinũ insulæ, quam hostium ingentes copiæ obtinebant, post, q̃ æstus regressu suo spatiũ, quo scopulus, & insula diuidebant, in vadum transitu facili redegit, ingenti multitudine barbaroꝶ affluente, cæteris rate ad littus regressis, solus immobilem stationis gradum retinens, vndiq; ruẽtibus telis, & ab omni parte acri studio ad te inuadendũ nitentibus, quinq; militũ diurno pręlio suffectura pila, vna dextra, hostiũ corporibus adegesti. Ad vltimũ districto gladio, audacissimũ quemq; modo vmbonis impulsu, modo mucronis ictu depellens, hinc Romanis, illinc Britannicis oculis incredibili dum cernereris, spectaculo fuisti. Post, q̃ deinde ira, ac pudor cuncta conari fessos coegit, Tragula femur traiectus, saxiq; põdere ora cõtusus, galea iã ictibus discussa, & scuto crebis foraminibus absumpto, ꝓfundo te credidisti, ac duabus loricis onustus, inter vndas, q̃s hostili cruore infeceras, enatasti. uiso q; impatore, armis nõ amissis, sed bene impensis, cũ laudẽ mereteris, veniã petijsti. Magnus ꝑlio, sed maior disciplinæ militaris memoria. Itaq; ab optimo virtutis æstimatore, tũ facta, tũ etiã uerba tua, cẽtutionatꝰ honore donata sunt.

De Lucio Sicinio Dentato.

Sed quod ad præliatorũ excellentẽ fortitudinẽ attinet merito. L. Sicinij Dentati commemoratio omnia Romana exempla finierit. Cuius opera, honoresq; operũ, vltra fidem veri, excedere iudicarĩ possent, nisi ea certi autores, inter quos Marcus Varro monimẽtis

ſuis teſtata eſſe voluiſſent. Quē centies & vigeſies in aciem deſcen diſſe tradunt, eo robore animi, atq; corporis vtentē, vt maiorem ſemper victoriæ partē traxiſſe videretur, ſex & xxx. ſpolia ex hoſte retuliſſe. quorū in numero octo fuiſſe, cū quibus ſpectante vtroq; exercitu ex prouocatione dimicaſſet. xiiij. ciues ex media morte ra ptos ſeruaſſe, quinq; &. xl. vulnera in pectore excepiſſe, tergo cica= tricibus vacuo, nouem triumphales imperatorū currus ſecutū. To= tius ciuitatis oculos in ſe numeroſa donorū pompa cōuertentem. Præferebant enim aureæ coronæ octo, ciuicæ. xiiij. murales tres, obſidionalis vna, torques. clxxxiij. armillæ. clx. haſtæ. xviij. phale ræ. xxv. ornamenta etiam legioni, nedum militi ſatis multa.

De. T. Iubelio Campano.

Ille quoq; ex pluribus corporibus in unum magna cū admiratio ne Calibus cruor confuſus eſt. In quo oppido cum Fuluius Flaccus propter Campanā perfidiā principes ciuitatis ante tribunal ſuū ca= pitali ſupplicio afficiendos iudicaret, literisq; a ſenatu acceptis finē pœnæ eorū ſtatuere cogeretur, vltro ſe ei. T. Iubelius Taurea Campa nus obtulit, & ꝙ potuit clara voce, quoniā inquit Fului cupiditate tanta hauriendi ſanguinis noſtri teneris, quid ceſſas in me cruentā ſecurim diſtringere: vt gloriari poſſis, aliquanto uirū fortiorem, ꝙ ipſe es, tuo iuſſu eſſe interēptū. Eo deinde libenter id ſe eſſe facturū, niſi ſenatus voluntate impediretur, affirmante. At me inquit, cui nihil Patres. C. præceperunt, aſpice, oculis tuis quidē gratum, ani= mo uero tuo maius opus edentem, protinusq; interfecta coniuge, ac liberis, gladio incubuit. Quem virum illum putemus fuiſſe, qui ſuorum, ac ſua cæde teſtari voluit, ſe Fuluij crudelitatē ſugillare, ꝙ ſenatus miſericordia vti maluiſſe.

EXTERNA. De Gobria.

Age Gobriæ quantus ardor animi. Qui, cũ sordida, & crudeli Magorũ tyrannide Persas liberaret, vnũq; ex ijs obscuro loco abiectum corporis põdere vrgeret, præclari operis socio plagam ei inferri dubitanti, nedum Magum petit, ipsum vulneraret, Tu vero, inquit, nihil est quod respectu mei timidius gladio vtaris. vel per vtrumq; illum agas licet, dum hic q̃ celerrime pereat.

De Leonida.

Hoc loci Leonidas Spartanus nobis occurrit, cuius proposito opere exitu nihil fortius. Nam cũ. CCC. ciuibus apud Thermopylas toti Asiæ obiectus, grauem illum, & mari, & terræ Xerxen, nec hominibus tantum terribilẽ, sed Neptuno quoq; cõpedes, & cœlo tenebras minitantẽ, pertinacia virtutis ad vltimã desperationem redegit. Cæterũ perfidia, & scelere incolatum eius regionis, & loci opportunitate, qua plurimũ adiuuabatur, spoliatus occidere dimicans, q̃ assignatã sibi a patria stationẽ deserere maluit. Ideoq; tam alacri animo suos ad id præliũ, quo perituri erant, cohortatus est, vt diceret sic. Prandete cõmilitones mei, tanq̃ apud inferos cœnaturi. Mors erat denuntiata. Lacedæmonij perinde ac victoria esset promissa, ductori intrepide paruerunt.

De Othryade.

Othryadæ quoq; pugna pariter ac mors speciosa, Thyræatium laude, q̃ spatio latius solum cernitur. Qui sanguine suo scriptis literis, direptam hostibus victoriam, tantũ non post fata sua in sinum patriæ, cruento trophæi titulo retulit.

De Epaminunda.

Excellentissimos Spartanæ virtutis prouẽtus, miserabilis lapsus sequit. Epaminundas maxima Thebarũ fœlicitas, idẽq; Lacedęmonis prima clades, cũ vetustam eius vrbis gloriã, inuictãq; ad id tem

pus publicā virtutē,apud Leuctrā,& Mantineam,secundis prælijs cōtudisset,traiectus hasta,sanguine, & spiritu deficiens, recreare se conantes,primū an clypeus suus saluus esset, deinde an fusi hostes penitus forent,interrogauit. Quę post,ꝙ ex animi sentētia compe rit,non finis inquit,cōmilitones meæ vitæ,sed melius & altius ini tium aduenit.Nūc enim vester Epaminundas nascit̃, quia sic mo ritur.Thebas ductu,& auspicijs meis caput Græcię factas uideo.& fortis,& animosa ciuitas Spartana iacet armis nostris abiecta.ama ra dominatione Græcia liberata est.orbus quoq;,nō tamen sine li beris morior.quoniam mirificas filias Leuctram,& Mantineam re linquo.E corpore deinde suo,hastā educi iussit,eoq; vulnere expi rauit.Quod si eum Di immortales victorijs suis perfrui passi essent sospes gloriosior patriæ mœnia non intrasset.

De Theramene.

Ac ne Theramenis quidē Atheniensis in publica custodia mori coacti,parua mentis constātia.In qua triginta Tyrannoꝝ iussu por rectam veneni potionē nō dubitanter hausit. Quodq; ex ea super fuerat,iocabundus illisum humo clarum edere sonum coegit.Red densq; seruo publico, qui eam tradiderat. Critiæ inquit propino. vide igitur vt hoc poculum ad eum cōtinuo perferas. Erat autem is ex.xxx. tyrannis crudelissimus. Profecto est supplicio se liberare, tam facile suppliciū perpeti. Itaq; Theramenes perinde ac in dome stico lectulo moriēs, vita excessit. Inimicoꝝ æstimatione punitus, suo iudicio finitus. Sed Theramenes a literis, & doctrina virilitatē traxit Numantino vero Theogeni ad consimilem virtutem ca pessendam, quasi magistra gētis suæ ferocitas extitit. Perditis nāq; & afflictis rebus Numantinorū,cū omnes eius ciues nobilitate, pe cunia,honoribusq; præstaret,vicum suū, qui in ea vrbe speciosissi

mus erat, cõtractis vndiq; nutrimentis, ignis incendit, protinusq; strictum gladiũ in medio posuit, ac binos inter se dimicare iussit, vt victus, incisa ceruice ardẽtibus tectis, superiaceretᷣ. qui cũ tã forti lege mortis oẽs assumpsisset, ad vltimũ seipsum flãmis immisit.

De vxore Asdrubalis.

Verũ vt æque populo Ro. inimicæ vrbis excidiũ referam, Carthagine capta, uxor Asdrubalis exprobrata ei impietate, q; a Scipione soli sibi impetrare vitã cõtentus fuisset, dextra, leuaq; tres cõmunes filios, mortẽ nõ recusantes, trahẽs incendio se flagrãtis patriæ obiecit.

De duabus puellis Syracusanis.

Muliebris fortitudinis exemplo, æque fortem duarum puellarũ casum adijciam. Cũ pestifera seditione Syracusarũ, tota regis Gelonis stirps, euidentissimis exhausta cladibus, ad vnicam filiã Harmoniam virginẽ esset redacta, & in eã certatim ab inimicis impetus fieret, nutrix eius, æqualẽ illi puellam, regio cultu ornatã, hostilibus gladijs obiecit, quæ, ne cũ ferro quidẽ trucidaretᷣ, cuius esset cõditionis, ederet, proclamauit admirata illius animũ Harmonia, & tantæ fidei superesse nõ sustinuit. Reuocatosq; interfectores, professa quæ nam esset, in cædem suam cõuertit. Ita alteri tectũ mendaciũ, alteri veritas aperta, finis vitæ fuit.

De Patientia. CAPVT III.

EGregijs pariter virorum, ac fœminarũ operibus fortitudo se oculis hominũ subiecit, Patientiãq; in medium procedere hortata est. nõ sane infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine iunctam, vt cum ea, vel ex ea nata, videri possit.

De Mutio Scæuola.

Quid enim his, quæ supra retuli, facto Mutij cõueniẽtius? Cũ a

Porsena rege Etruscorum urbem nostrã graui, ac diutino bello, vrgeri ægre ferret, castra eius clam ferro cinctus intrauit, immolãtemq; ante altaria, conatus est occidere. Cæterũ inter molitionẽ pij pariter, ac fortis propositi oppressus, nec causam aduentus texit, & tormenta quantopere contemneret, mira patientia ostendit. Perosus enim, credo, dexterã suam, q eius ministerio in cæde regis vti nequisset, iniectam foculo exuri passus est. Nullũ profecto Di immortales ad motũ aris cultũ attẽtioribus oculis viderunt. Ipsum quoq; Porsenam oblitum periculi sui, ultionẽ suam vertere in admirationem coegit. Nam reuertere inquit ad tuos Muti, & eis refer, te cum vitam meam petieris, a me vita donatum. cuius clementiã nõ adulatus Mutius, tristior Porsenæ salute, q̃ sua lætior, vrbi se coæternæ gloriæ cognomine, Scæuolam reddidit.

De Pompeij patientia.

Pompeij etiã probabilis virtus, qui dum legationis officio fungeref a Genthio rege interceptus, cũ senatus cõsilia prodere iuberetur, ardẽti lucernæ admotũ digitũ cremandũ præbuit, eaq; patientia regi simul, & desperationẽ tormẽtis quicq; ex se cognoscẽdi excussit, & expetendæ. P. R. amicitiæ magnã cupiditatẽ ingenerauit.

Ac ne plura huiusce generis exẽpla domi scrutãdo, sæpius ad ciuiliũ bellorum detestandã memoriã progredi cogar, duobus Romanis exemplis contentus. quę vt clarissimarum familiarũ cõmendationem, ita nullũ publicũ mœrorem cõtinent, externa subnectam.

EXTERNA.

Vetusto Macedoniæ more regi Alexãdro nobilissimi pueri præsto erãt sacrificanti. E quibus vnus thuribulo accepto, ante ipsum astitit. in cuius brachio carbo ardens delapsus est. quo, & si ita vrebatur, vt adusti corporis eius odor ad circũstantiũ nares perueni-

ret tamē & dolorē silentio pressit, & brachiū immobile tenuit, ne sacrificiū Alexandri, aut excusso thuribulo impediret, aut edito gemitu aures regias aspergeret. Rex quoq; patientia pueri magis delectatus, hoc certius perseuerantiæ experimentū sumere voluit, solito enim sacrificauit diutius, nec hac re eum a proposito repulit. Si huic miraculo Dari⁹ inseruisset oculos, sciſſet eius ſtirpis milites vici non poſſe, cuius infirmā ætatē tanto robore præditā animaduertiſſet. Eſt & illa vehemēs, & cōſtans animi militia, literis pollēs venerabiliū doctrinæ ſacrorū Antiſtes Philoſophia, q̄ vbi pectore recepta eſt hoīm, inhoneſto, atq; inutili affectu depulſo, totū in ſolidę virtutis munimēto cōfirmat, potētiuſq; metu, ac dolore facit.

De Zenone Eleate.

Incipiam autē a Zenone Eleate, qui cū eſſet in diſpicienda rerum natura maxime prudentiæ. inq; excitandis ad vigorē iuuenū animis promptiſſimus, pręceptorū fidem exemplo virtutis ſuæ publicauit. Patriā enī egreſſus, in qua frui ſecura libertate poterat, Agrigentū miſerabili ſeruitute obrutum, petijt, tanta fiducia ingenij, ac morū ſuorū fretus, vt ſperauerit & Tyranno, & Phalaridi veſanæ mentis feritatē a ſe diripi poſſe. Poſt, q̄ deinde apud illū plus conſuetudinē dominationis, q̄ conſilij ſalubritatē valere animaduertit, nobiliſſimos eius ciuitatis adoleſcētes, cupiditate liberandæ patrię inflammauit. Cuius rei cum indiciū ad tyrannū manaſſet, conuocato in forum populo, torquere eum vario cruciatus genere cœpit, ſubinde quærens, quos nā cōſilij participes haberet. At ille nec eorū quēpiam nominauit, & proximū quenq;, ac fidiſſimū tyrāno, ſuſpectū reddidit, increpāſq; Agrigētinis ignauiā, ac timiditatē, effecit, vt ſubito mētis impulſu cōcitati, Phalarim lapidibus proſternerent. Senis ergo vnius eculeo impoſiti nō ſupplex vox, nec miſera

bilis eiulatus, sed fortis cohortatio totius vrbis aim, fortunãq; mutauit.

De alio Zenone.

Eiusdẽ nominis philosophus, cũ a Nearcho tyrãno, de cuius nece consiliũ inierat, torqueretur, supplicij pariter, atq; indicandorũ gratia consciorũ, doloris victor, sed vltionis cupidus, esse dixit, quod secreto audire eum admodũ expediret, laxatoq; eculeo, post, quàm insidijs opportunũ tẽpus animaduertit, aurem eius morsu corripuit nec ante dimisit, quàm & ipse vita, & ille corporis parte priuaretur.

De Anaxarcho.

Talis patientiæ æmulus Anaxarchus, cũ a Tyranno Cypriorũ Nicocreonte torqueretur, nec vlla vi inhiberi posset, quo minus amarissimorũ eum maledictorũ verberibus inuicẽ ipse torqueret, ad vltimũ amputationẽ linguæ minitanti. Non erit, inquit, effœminate adulescens hæc quoq; pars corporis mei tuæ ditionis, protinusq; dẽtibus abscissam, & comanducatam linguã, in os eius ira patẽs expuit. Multorum autẽ aures, illa lingua & in primis Alexandri regis admiratione sui attonitas habuerat, dum terræ cõditionẽ ambitũ maris, syderũ motus, totiusq; deniq; mundi naturã prudẽtissime, & facundissime exprõpsit. Pene tamẽ occidit gloriosus, quàm viguit, quia tam forti fine illustrem professionis actum cõprobauit, Anaxarchiq; nõ vitã modo deseruit, sed mortẽ reddidit clariorẽ.

De Theodoro.

In Theodoro quoq; viro grauissimo Hieronymus tyrãnus tortorum manus frustra fatigauit. Rupit enim verbera, fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas extinxit prius, quàm efficeret, vt tyrannicidij cõscios indicaret. Quinetiã satellitem, in quo totius dominationis summa quasi quodã cardine versabatur, falsa criminatione inquinando, fidum lateri eius custodẽ eripuit, beneficioq; patiẽtię,

nō solum,quæ occulta fuerunt,texit,sed etiā tormēta sua vltus est, quibus Hieronymus,dum inimicū cupide lacerat,amicum temere perdidit. Apud Indos vero patientiæ meditatio tam obstinate vsurpari creditur,vt sint,qui omne vitæ tēpus nudi exigant, modo Caucasi montis gelido rigore corpora sua durātes, modo flammis sine vllo genitu obijcientes,atq; haud parua his gloria cōtemptu doloris acquiritur,titulus nanq; sapientiæ datur. Hæc e pectoribus altis,& eruditis orta sunt.Illud tamē non minus admirabile, quod seruilis animus cœpit. Seruus barbarus Asdrubalem,q̄ dominū suum occidisset, grauiter ferens, subito aggressus interemit. Cūq; cōprehensus omni modo cruciaref,lætitiā tamē,quā ex vindicta cœperat,in ore cōstantissime retinuit.Nō ergo fastidioso aditu uirtus excitata,ingenia uiuida ad se penetrare patitur.Neq; haustum sui cū aliquo personarū discrimine largum,malignū ue præbet,sed omnibus æqualiter exposita, quid cupiditatis potius,q̄ qd dignitatis attuleris,æstimat. inq; captu bonoꝝ suorū tibi ipsi pondus examinādū relinquit, vt quantū subire animo sustinueris, tantum tecum auferas. Quo euenit, vt & humili loco nati,ad summam dignitatem consurgāt, & generosissimarū imaginū fœtus, in aliquod reuoluti dedecus,acceptam a maioribus lucem, in tenebras conuertant.Quæ quidem planiora suis exemplis reddunf.Ac prius de his ordiar,quoꝝ in meliorem statum facta mutatio, splendidam relatu præbet materiam,

De his qui humili loco nati,clari euaserūt. CAPVT. IIII.

INcunabula Tullij hostilij agreste tugurīū cepit. Eiusdem adulescētia in pecore pascēdo fuit occupata. Validior ætas imperiū Romanū rexit,& duplicauit.Senect⁹ excellētissimis ornamētis decorata,in excellētissimo maiestatis fastigio fulsit.Veꝝ Tul.

& si magni, & admirabilis incremẽti, domesticũ tũ exemplũ est.

De Tarquinio Prisco.

Tarquiniũ autem Priscũ ad Romanum imperiũ occupandũ fortuna in vrbem nostram aduexit. alienũ, quod exactũ. alieniorem, quod ortum Corintho. fastidiendũ, quod mercatore genitum. erubescendum, quod etiam exule Demarato natũ patre. Cæterũ tam prosperum cõditionis suæ euentũ. industriũ, pro inuidioso. gloriosum, pro inuiso reddidit, dilatauit enim fines Ro.Po. cultum deoꝝ nouis sacerdotijs auxit. numerũ Senatus amplificauit. equestrem ordinem vberiorẽ reliquit, quodq; laudũ eius cõsumatio est, præclaris virtutibus effecit, ne hæc ciuitas pœnitentiã ageret, ꝙ regem de finitimis potius mutuata esset, ꝙ̃ de suis elegisset.

De Tullio Seruio rege.

In Tullio vero Seruio fortuna ꝑcipue vires suas ostẽdit. Vernã huic vrbi natũ, regẽ dando, cui quidẽ diutissime imperiũ obtinere, quater lustrũ condere, ter triũphare cõtigit, ad summã autem vnde processerit, aut quo peruenit, statuæ ipsius titulus abunde testatur, seruili cognomine, & regia appellatione perplexus.

De Varrone.

Miro quoq; gradu Varro ad consulatum ex macellaria patris taberna conscendit. Et quidẽ fortuna parũ duxit, sordidissimæ mercis capturis inquinari solito. xij. fasces largiri, nisi etiã L. Aemilium Paulum dedisset collegã, atq; ita se in eius sinũ infudit, vt cũ apud Cannas culpa sua vires. Po. Ro. exhausisset, Paulũ quoq;, qui prælиũ cõmittere noluerat, occidere pateref, illũ in urbẽ incolumem reduceret. Quin etiã senatũ gratias ei agentẽ, ꝙ redire voluisset, ante portas eduxit, excuditq;, vt grauissime cladis autori Dictatura deferref.

De M. Perpenna.

Non paruus cõsulatus rubor Marcus Perpẽna, vtpote qui Cos. ante, ciuis, sed in bello gerendo vtilior aliquãto reipub. Varrone imperatore. Regẽ enim Aristonicũ cepit, Crassianæq; stragis punitor extitit. Cũ interim cuius vita triũphauit, mors Papia lege dãnata est. Nãq; patrẽ illius, nihil ad se pertinẽtia ciuis Romani iura cõplexũ, Sabelli iudicio petitũ, redire in pristinas sedes coegerũt. Ita Marci Perpẽnæ nomẽ adumbratũ, falsus cõsulatus, caliginis simile imperiũ, caducus triũphus, aliena in vrbe im bẽ peregrinatus est

De. M. Porcio Catone.

Marci vero Porcij Catonis incrementa publicis votis expetẽda fuerunt, qui nomen suũ Thusculi ignobile, Romæ nobilissimum reddidit. Ornata sunt enim ab eo literarũ latinarũ monimẽta, adiuta disciplina militaris, aucta maiestas senatus, prorogata familia, in qua maximũ decus posterior est ortus Cato.

EXTERNA. De Socrate.

Sed vt Romanis externa iungamus, Socrates nõ solũ hominũ cõsensu, verũ etiã Apollinis oraculo sapiẽtissimus iudicatus, Phænarete matre obstetrice, & Sophronisco patre marmorario genitus, ad clarissimũ lumẽ gloriæ excessit, neq; imerito. Nã cũ eruditissimorũ viro ingenia in disputatione cæca vagarent, mensurasq; Solis, & Lunæ, & cetero syderũ loquacibus magis, certis argumentis explicare conarent, totius etiã mũdi ambitũ cõplecti auderent, primus ab his indoctis erroribus abductũ animũ suum in intima cõditionis humanæ, & in secessum pectoris repositos affectus scrutari coegit, si virtus p seipsam ęstimet, vitę magister optimus.

De Euripide, & Demosthene.

Quam matrẽ Euripides, aut quẽ patrẽ Demosthenes habuerit, ipsorũ quoq; seculo ignotũ fuit. Alterius autẽ matrẽ olera, alterius

patrem cultellos venditasse, omniũ pene doctorũ literæ loquunt. Sed quid aut illius tragica, aut huius oratoria vi clarius?

De ijs, qui a parẽtibus claris degenerauerũt. CAPVT. V.

SEquitur duplicis promissi pars ad opertis illustrium uirorum imaginibus reddẽda. Quoniam quidẽ sunt referendi, qui ab earum splendore degenerauerunt, teterrimis ignauiæ, ac nequitiæ sordibus, imbuta nobilia portenta.

De Scipione ignobili filio Africani.

Quid enim mõstro similius, q̃ superioris Africani filius Scipio? Qui in tanta domestica gloria ortus, a paruulo admodũ regis Antiochi præsidio capi sustinuit, cũ ei volũtaria morte absumi satius fuerit, q̃ inter duo fulgentissima cognomina patris, & patrui, altero oppressa Africa iam parto, altero iam maiore ex parte recuperata Asia, surgere incipiente, manus vinciendas hosti tradere, eiusq̃ bñficio precariũ spiritũ obtinere, de q̃ mox. L. Scipio speciosissimũ deorũ, hominũq; oculis subiecturus erat triumphũ. Idẽ præturæ petitor candidam togam adeo turpitudinis maculis obsolefactam in campũ detulit, vt nisi gratia Ciceręi, qui patris eius scriba fuerat adiutus esset, honorẽ a Po. impetraturus nõ videret. Quanq̃ quid interfuit vtrũ repulsam, an sic adeptã præturã domũ referret? Quã cũ propinqui ab eo pollui animaduerterent, id egerunt, ne aut sellam ponere, aut ius dicere auderet. Insuperq; e manu eius annulũ, in quo caput Africani sculptum erat, detraxerunt. Di boni quas tenebras e quo fulmine nasci passi estis.

De filio. Q. Fabij degenere.

Age. Q. Fabij Max. Allobrogici & ciuis, & imperatoris clarissimi filius. Q. Fabius Max. q̃ perditam luxuria vitam egit? Cuius vt cætera flagitia obliterentur, tamẽ abunde illo dedecore mores nu-

dari possent, quod ei. Q. Pompeius Prætor vrbanus, paternis bonis interdixit, necꝫ in tanta ciuitate, qui illud decretũ reprehẽderet, inuentus est. Dolenter enim homines ferebant pecuniam, quæ Fabiæ gẽtis splendori seruire debebat, flagitijs disijci. Ergo quem nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publica seueritas exhęredauit

De filio Clodij Pulchri.

Possedit fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærensꝗ Fuluianæ stolæ pugio, militare decus muliebri imperio subiectũ habuit. quorum filius Pulcher, præterꝗ ꝙ eneruem, & frigidam iuuentã egit, perdito etiã amore vulgatissimæ meretricis infamis fuit, mortisꝗ erubescendo genere consumptus est, abdomine enim auide deuorato, fœdæ, ac sordidæ intemperantiæ, spiritum reddidit.

De Hortensio Corbio.

Nam. Q. quidem Hortensij, qui in maximo, & ingenuorum ciuium, & amplissimorũ prouẽtu, summũ autoritatis, atꝗ eloquentiæ gradum obtinuit nepos Hortensius Corbio, omnibus scortis abiectiorem, & obscœniorẽ vitam exegit, ad vltimũꝗ lingua eius tam libidini cunctorũ inter lupanaria prostitit, ꝙ aui pro salute ciuiũ in foro excubuerat. Animaduerto in ꝙ periculosum iter processerim. Itaꝗ meipsum reuocabo, ne si reliqua eiusdẽ generis naufragia cõsectari pseuerauero, aliqua inutili relatione implicer. Referam igitur pedẽ, deformesꝗ; vmbras in imo gurgite turpitudinis suæ iacere patiar. Satius est enim narrare qui illustres viri in cultu, cæteroꝗ vitæ ritu, aliqua ex parte nouando, sibi indulserunt.

Qui ex illustribus in veste, aut in cætero cultu licentius, ꝙ mos patrius permittebat, indulserũt. CAPVT VI.

De. P. Scipione.

PVblius Scipio cũ in Sicilia augendo exercitum, traijciendoq; in Africam, opportunum quærendo gradũ, Carthaginis ruinam animo volueret, inter cõsilia, ac molitiones tantæ rei, operã gymnasio dedit, pallioq;, & crepidis vsus, nec hac re segniores Punicis exercitibus manus intulit, sed nescio an ideo alacriores. qa vegeta, & strenua ingenia, quo plus recessus sumũt, hoc vehementiores impetus edunt. Crediderim etiã fauorẽ eũ sociorũ vberiorẽ se adepturum æstimasse, si victũ eorum, & solẽnes exercitationes cõprobasset. Ad quas tum veniebat, cum multũ, ac diu fatigasset humeros, & cætera membra militari agitatione, firmitatẽ suam probare coegisset, cõsistebatq; in illis labor eius, in ijs remissio laboris. Lucij vero Scipionis statuã chlamydatã, & crepidatam in Capitolio cernimus, quo habitu uidelicet, quia aliquãdo vsus erat, effigiem suam formatã poni voluit. Lucius quoq; Sylla cum imperator esset chlamidato sibi, & crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit.

De Caio Duellio.

Caius autẽ Duellius, qui primus naualẽ triumphũ ex Pœnis retulit, quotiescunq; epulaturus erat, ad funalem cæreum præeunte tibicine, & fidicine, a cœna domũ reuerti solitus est, insignem bellicæ rei successum, nocturna celebratione testando.

De Papyrio Massone.

Nam Papyrius quidẽ Masso, cũ bene gesta Repu. triumphũ a senatu nõ impetrasset, in Albano monte triumphandi, & ipse initiũ fecit, & cæteris postea exemplũ præbuit, proq; laurea corona, cum alicui spectaculo interesset, myrtea vsus est.

De. C. Mario.

Item. C. Marij pene insolẽs factum. Nam post Iugurthinũ, Cim-

bricũq́,& Theutonicũ triũphum,cantharo ſemper potauit, q̃d Liber pater inclytũ ex Aſia ducẽs triũphũ,hoc uſus poculi gñe fereba tur,ut inter ipm hauſtũ vini,victoriæ eius ſuas victorias cõpararet.

De.M.Catone.

Marcus autem Cato prætor.M.Scauri, cæterorũq́ reorũ iuditia nulla indutus tunica,ſed tantummodo amictus prætexta,egit.ſed hæc,atq́ his ſimilia, virtutis aliquid ſibi in cõſuetudine nouanda li centiæ ſumentis inditia ſunt. Illis autẽ, quæ deinceps ſubnectam, quantam ſui habere fiduciam ſoleat,cognoſcetur.

De fiducia ſui CAPVT. VII.

PVb.&.Cn. Scipionibus in Hiſpania cum maiore parte ex ercitus acie Punica oppreſſis, omnibusq́ prouinciæ eius nationibus Carthaginienſiũ amicitiam ſecutis,nullo ducum noſtrorum illuc ad corrigendã rem proficiſci audente,P. Scipio quartum & vigeſimum annum agens iturum ſe pollicitus eſt. Quæ quidẽ fiducia. P. R.ſalutis, ac victoriæ ſpem dedit. Eadẽq́ in ipſa Hiſpania vſus eſt. Nã cũ oppidũ Badiam circunſederet, tribunal ſuũ adeuntes,in ædem,quæ intra mœnia hoſtiũ erat, vadimoniũ in poſterũ diem facere iuſſit,cõtinuoq́ vrbe potitus,& tẽpore, & loco, quo prædixerat, ſella poſita ius ei dixit. Nihil hac fiducia generoſius,nihil prædictione verius, nihil celeritate efficacius,nihil etiã dignitate dignius. Nec minus animoſus, minus ve proſper illius in Africam tranſitus, in quã e Sicilia exercitũ ſenatu vetante,traduxit,quia niſi plus in ea re ſuo, q̃ Pa. Conſc. conſilio credidiſſet,ſecundi Punici belli finis inuentus non eſſet Cui facto par illa fiducia,non poſt,q̃ Africam attigit,ſpeculatores Annibalis in Caſtris deprehẽſos,& ad ſe perductos, nec ſupplicio affecit, nec de cõſilijs,ac viribus Pænorum percunctatus eſt. Sed circa omnes

manipulos diligentissime deducendos curauit. Interrogatosq; an satis ea consyderassent, quæ speculati iussi erãt, prandio dato ipsis, iumentisq; eorum, incolumes dimisit. Quo tam pleno fiduciæ spiritu prius animos hostium, q̃ arma contudit. Verum vt ad domestica eximiæ eius fiduciæ acta veniamus, cum a L. Scipione ex Antiochensi pecunia. IIs. quadragies ratio in curia reposceret̃, prolato ab eo libro, quo acceptæ, ex pẽsæq; summæ continebant̃, refelliq; inimicorum accusatio poterat, discerpsit. indignatus de ea re dubitari, quæ sub ipso legato administrata fuerat. quinetiã in hũc modũ egit. Nõ reddo. P.C. ærario vestro. IIs. quadragies rationem alieni imperij minister, q meo ductu, meisq; auspicijs bis millies. IIs. vberius feci. Neq; enim adhuc puto eo malignitatis ventũ, vt de mea innocentia quærendũ sit. Nam cũ Africã totã potestati vestræ subiecerim, nihil ex ea quod meum dicerẽ, præter cognomen retuli. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddiderũt, sed vterq; nostrũ inuidia magis, q̃ pecunia locupletior est. Tam constantẽ defensionẽ Scipionis vniuersus senatus comprobauit. Sicut illud factũ, quod cum ad necessariũ reip. vsum pecuniã ex ærario promi opus esset, idq; Quęstores quia lex obstare videretur, aperire non auderent, priuatus claues poposcit, patefactoq; ærario, legem vtilitati cedere coegit. Quam quidẽ fiduciam cõscientia illa dedit, quia meminerat omnes leges a se esse seruatas. Non fatigabor eiusdem facta identidẽ referendo, quoniã nec ille quidẽ in cõsimili genere virtutis edendo, fatigatus est. Diẽ illi ad populũ. M. Neuius Trib. Pl. aut, vt quidã memorant, duo Petilij dixerant, qui ingenti frequẽtia in forũ deductus, rostra cõscendit, capitiq; suo corona triumphali imposita. Hac ego, inquit, Quirites die Carthaginẽ magna sperantẽ, leges nostras accipere iussi.

proinde æquũ est vos mecũ ire in Capitoliũ supplicatũ. Speciosissimam deinde eius vocẽ æque clarus euentus secutus est. siquidẽ & senatũ totũ, & vniuersum equestrẽ ordinẽ, & cunctã plebem Iouis Opt. Maxi. puluinaria petẽs, comitẽ habuit. Restabat vt Trib. apd populũ sine populo ageret, desertusq; in foro cũ magno calũniæ suę ludibrio, solus moraretur. cuius deuitãdi ruboris causa, in Capitoliũ ꝓcessit, deq; accusatore, Scipionis venerator est factus.

De Scipione Aemyliano.

Auiti spiritus egregius successor Scipio Aemylianus, cũ vrbem prævalidam obsideret, suadentibus quibusdã, ut circa mœnia eius ferreos murices spargeret, omniaq; vada tabulis plumbatis cõsterneret, habentibus clauorũ cacumina, ne subita eruptione hostes in præsidia nostra impetũ facere possent, respondit nõ esse eiusdẽ & capere aliquos velle, & timere.

De. SC. Nasica.

In quãcũq; memorabiliũ partem exemplorũ conuertor, velim nolimue in cognomine Scipionũ hæream necesse est. Cui enim licet hoc loci Nasicam præterire fidentis animi, dictiq; clarissimũ autorem? Annonæ charitate increbrescente. C. Curiatius Tri. Pl. productos in contionẽ Coss. compellebat, vt de frumento emendo, atq; ad id negotiũ explicandũ mittendis legatis, in curiã referrent. Cuius instituti minime vtilis, interpellãdi gratia Nasica contrariã actionẽ ordiri cœpit. Obstrepente deinde plebe, tacete quæso quirites (inquit) plus enim ego, q̃ vos quid Reipub. expediat, intellego. Qua uoce audita, omnes pleno venerationis silentio, maiorẽ autoritatẽ eius, q̃ suorum alimentorum respectum egerunt.

De Liuio Salinatore.

Liuij quoq; Salinatoris æternæ memoriæ autoritate tradendus

animus. Qui cũ Asdrubalem, exercitũq; Pœnoꝝ in Vmbria delesset, & ei diceretur, Gallos, ac Ligures ex acie sine ducibus, & signis, sparsos, ac palantes parua manu opprimi posse, respondit, in hoc eis oportere parci, ne hostibus tãtę cladis domestici nũcij deessent.

De. P. Furio Philo.

Bellica hæc præstantia animi togata illa, sed non minus laudabilis, quã Publius Furius Philus Cos. in senatu exhibuit. Q. enĩ Metellum. Q. q; Pompeiũ consulares viros vehementes inimicos suos, cupitam sibi profectionẽ in prouinciã Hispaniã, quam sortitus erat, identidem exprobrãtes, legatos secũ illuc ire coegit. fiduciam non solum fortẽ, sed pene etiã temerariam exhibens, quæ duobus acerrimis odijs latera sua cingere ausa est, vsumq; ministerij vix tutum in amicis, e sinu inimicorũ petere sustinuit.

De. L. Crasso.

Cuius factũ si cui placet, necesse est. L. etiã Crassi, qui apud maiores eloquẽtia clarissim⁹ fuit, propositũ nõ displiceat. Nã cum ex cõsule prouinciã Galliam obtineret, atq; in eam Cn. Carbo, cuius patrẽ dãnauerat, ad speculanda acta sua venisset, non solũ eũ inde nõ summouit, sed insuper locũ ei in tribunali assignauit, nec vlla de re nisi in eo cõsiliũ adhibito, cognouit. Itaq; acer & vehemẽs Carbo, nihil aliud Gallica peregrinatione cõsecutus est, q̃ ut animaduerteret, sontem patrẽ suum, ab integerrimo viro in exiliũ missum.

De Catone superiore.

Cato vero superior sæpenumero ab inimicis ad causæ dictionẽ vocatus, nec vllo vnquã crimine conuictus, ad vltimũ tantũ fiduciæ in sua innocentia reposuit, vt ab his in quæstionẽ publicam deductus. T. Gracchum, a quo in administrationẽ Reip. ad multum odium dissidebat, iudicem deposceret. Qua quidẽ animi præstan-

tia, pertinatiam eorum insectandi se inhibuit.

De .M. Scauro.

Eadem.M.Scauri fortuna, æque senectus lõga, ac robusta, idem animus. qui cũ pro rostris accusaretur, q̃ a rege Mitridate, ob Rẽp. prodendã, pecuniam accepisset, causam suam ita egit. Est enĩ Quirites iniquũ, cum inter alios vixerim, apud alios me rationẽ vitæ reddere. Sed tamen audebo, vos, quorũ maior pars honoribus, & actis meis interesse nõ potuit, interrogare. Varius Sucronensis. M. Aemiliũ Scaurum regia mercede corruptũ, imperium Po.Ro. prodidisse ait. M. Aemylius Scaurus huic se affinem esse culpæ negat. Vtri creditis? Cuius dicti admiratione populus cõmotus, Varium ab illa dementissima actione, pertinaci clamore depulit.

De. M. Antonio.

Contra. M. Antonius ille disertus, non enim respuendo, sed amplectendo causæ dictionem, q̃ innocens esset, testatus est. Quęstor proficiscens in Asiam, Brundusium iam peruenerat. vbi literis certior factus incesti se postulatum apud. L. Cassium Prætorem, cuius tribunal propter nimiam seueritatẽ Scopulus reorum dicebatur, cũ id vitare beneficio legis Memiæ liceret quæ eorum, qui Reipu. causa abessent, recipi nomina vetabat, in vrbem tamẽ recurrit. quo tã pleno fiduciæ bono consilio, tum absolutionẽ celerem, tum profectionem honestiorem consecutus est.

De Senatu Romano.

Sunt & illa speciosæ fiduciæ publica exempla. Nam cũ eo bello, quod aduersus Pyrrhũ gerebat, Carthaginiẽses .C. acXXX. nauiũ classem in præsidiũ Romanis Hostiam vltro misissent, senatui placuit, legatos eorum ad ducẽ ire, qui dicerent, Po.Ro. bella suscipere solere, quæ suo milite gerere posset. proinde classem Carthaginẽ

reducerent. Idem post aliquot annos Cannensi clade exhaustis Romani imperij viribus, supplementũ exercitus in Hispaniã mittere ausus, fecit, ne hostiliũ locus castrorum, tum maxime Capenã portã armis Annibale pulsante, minoris veniret, q̃ si illũ Pœni nõ obtinerent. Ita se gerere in aduersis rebus, quid aliud est, q̃ sæuientem fortunam, in adiutoriũ sui, pudore victam conuertere.

De Accio Poeta.

Magno spacio diuisus est a senatu ad poetam Accium transitus. Cæterũ vt ab eo decentius ad externa transeamus, producatur in medium. Is Iulio Cæs. amplissimo, & florentissimo viro, in collegiũ poetarũ venienti nunq̃ assurrexit. nõ maiestatis eius immemor, sed q in cõparatione cõmuniũ studiorũ, aliquanto superiorẽ se esse cõsideret. quapropter insolentiæ crimine caruit. quia ibi voluminũ, non imaginum certamina exercebantur.

EXTERNA. De Euripide Philosopho.

Nec Euripides quidẽ Athenis arrogans visus est. Cũ postulante populo, vt ex tragœdia quandã sentẽtiã tolleret, progressus in scenam, dixit, se vt eum doceret, nõ vt ab eo disceret, fabulas componere solere. Laudanda profecto fiducia est, quæ ęstimationẽ sui, certo pondere examinat. tantũ sibi arrogans, quantũ a cõtemptu, & insolentia distare satis est. Itaq; & quod Alcestidi tragico poetæ respondit, probabile. Apud quẽ cum quereretur, q eo triduo non ultra tres versus maximo impenso labore deducere potuisset, atq; is se centũ perfacile scripsisse gloriaretur, sed hoc inquit interest, q tui in triduum tantũmodo, mei vero in omne tempus sufficient, alterius eni fœcundi cursus scripta, intra primas memoriæ metas corruerunt. alterius cunctante stilo elucubratum opus, per omne æui tempus plenis gloriæ velis feretur.

De Antigenida.

Adijciam ſcene eiuſdem exemplũ. Antigenidas tibicen diſcipulo ſuo magni profectus, ſed parum feliciter populo ſe approbanti, cunctis audientibus, dixit. Mihi cane & Muſis. quia videlicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta, iuſta fiducia non exuitur. Quãq; ſcit ſe laudem meritam, eam, & ſi ab alijs impetrat, domeſtico tamen acceptam iuditio refert.

De Zeuſi pictore.

Zeuſis aũt cũ Helenã pinxiſſet, quid de eo opere hoies ſenſuri eſſent, expectandũ nõ putauit, ſed ꝓtinus hos verſus græcos adiecit.

Οὐ νέμεσις τρῶάς τε, καὶ ἐυκνήμιδας ἀχαιοὺς
τοίῃδ᾽ ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεαῖς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Adeo ne dextrę ſuę multũ pictor arrogauit, vt ea tantum forma comprehenſum crederet, quantũ aut Leda cœleſti partu edere, aut Homerus diuino ingenio exprimere potuit?

De Phidia.

Phidias quoq; Homeri verſibus egregio dicto alluſit. Simulacro enim Iouis olympij perfecto, quo nullum præſtantius, aut admirabilius humanæ fabricatæ ſunt manus, interrogatus ab amico, quo nam mentem ſuam dirigẽs, vultum Iouis propemodũ ex ipſo cœlo petitum, eboris liniamẽtis eſſet amplexus, illis ſe verſibus quaſi magiſtro vſum reſpondit.

Η καὶ κυανέῃσιν ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσε κρονίων.
Αμβρόσιαι δ᾽ ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ᾽ ἀθανάτοιο. μέγαν δ᾽ ἐλέλιξεν ὄλυμπον

De Epaminunda.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis diutius inſiſtere fortiſ-

ſimi duces. Siquidẽ Epaminundas, cũ ei ciues irati, ſternendarũ in oppido viarũ cõtumeliæ cauſa curam mandarent (erat enim illud miniſteriũ apud eos ſordidiſſimũ) ſine vlla cunctatione id recepit, daturũq; ſe operam, vt breui ſpecioſiſſimũ fieret, aſſeuerauit. mirifica deinde procuratione, abiectiſſimũ negotium, pro ampliſſimo ornamento expetendum Thebis reddidit.

De Annibale.

Annibal vero, cum apud regẽ Pruſiam exularet, autorq; ei committendi prælij eſſet, atq; is nõ idem ſibi extis portendi diceret, an tu inquit vitulinæ carunculæ, q̃ imperatori veteri mauis credere? Si verba numeres, breuiter & abſciſe. ſi ſenſum æſtimes, copioſe, & valenter. Hiſpanias enĩ direptas Po.Ro. & Galliarũ ac Liguriæ vires in ſuã redactas poteſtatẽ, & nouo tranſitũ Alpiũ iuga patefacta, & Traſimenum lacum dira inuſtum memoria, & Cannas Punicæ victoriæ clariſſimũ monimẽtum, & Capuam poſſeſſam, & Italiam laceratam, ante pedes hominis effudit, vniusq; hoſtiæ iocinori, longo experimẽto teſtatam gloriam ſuã, poſtponi æquo animo nõ tulit. & ſane quod ad exploranda bellica ſacrificia, æſtimãdosq; militares ductus attinebat, omnes foculos, oẽs aras Bithyniæ Marte ipſo iudice, pectus Annibalis prægrauaſſet.

De Cotye.

Capax generoſi ſpiritus illud quoq; dictũ regis Cotys. Vt enĩ ab Athenienſibus ciuitatem ſibi datam cognouit, & ego (inquit) illis meæ gentis ius dabo. Aequauit Athenis Thraciã, ne viciſſitudine talis beneficij imparem ſe iudicando, humilius de origine ſua ſentire exiſtimaretur. Nobiliter etiã vterq; Spartanus, & q increpitus a quodã, q in aciẽ claudus deſcẽderet, pugnare, nõ fugere propoſitũ ſibi eſſe reſpõdit, & qui referẽte quodã, ſagittis Perſarũ ſolẽ obſcura

ri solere, bene narras, inquit, in vmbra enī melius p̄liabimur. Vir eiusdē vrbis, atq; animi, hospiti suo patriæ muros excelsos, latosq; ostēdenti dixit. Si mulieribus istos cōparastis, recte. si viris, turpiter.

De Constantia. CAPVT VIII.

APtum, & animosum bonæ fiduciæ pectus emenso, qua si debitum opus superest, Constantiæ repræsentare natu ram. Natura enim sic comparatum est, ut quisquis se ali quid ordine, ac recta mente cōplexum confidit, vel iam gestum si obtrectetur, acriter tueatur. vel nondū editum, si interpelletur, sine vlla cunctatione ad effectum perducat.

De Fuluio.

Sed dum exemplar propositæ rei prosequor latius, mihi circun spicienti ante omnia se Fuluij Flacci constātia offert. Capuam falla cibus Annibalis promissis Italiæ regnum nefaria defectione pacisci persuasam, armis occupauerat. tandē culpæ hostiū tam iustus æsti mator, q̄ speciosus victor, Capuanū senatū, impij decreti autorē, funditus delere constituit. Itaq; cathenis onustū in duas custodias, theanam, calenamq; diuisit, cōsilium executurus, cū ea peregisset, quorū administrandorū celerior esse necessitas videbatur. Rumo re deinde de senatus mitiore sententia orto, ne debitā pœnam sce lerati effugerēt, nocte admisso equo, Theanā contēdit. interfectisq; qui ibi asseruabātur, euestigio Calenam transgressus, perseuerātiæ suæ opus executus est. & iam deligatis ad palum hostibus, literas a P.C. ne quicq̄ Capuanis salutares accepit. In sinistra enī eas manu sicut erant traditæ, reposuit. ac iusso lictore lege agere, tunc demū aperit, post, q̄ illis obtemperari nō poterat. Qua constantia victo riæ quoq; gloriā antecellit, quia si eum intra seipsum partita laude æstimes, maiorem, punita Capua, q̄ capta reperies.

De.Q.Fabio Maximo.

Atq; ista quidē seueritatis, illa vero pietatis constantia admirabilis, quam.Q.Eabius Max.infatigabilē patriæ pręstitit.pecuniā pro captiuis Annibali numerauit, fraudatus ea publice tacuit. Dictatori ei magistrū equitum Minutiū iure imperij senatus æquauerat, silentiū egit.compluribus præterea iniurijs lacessitus, in eodē animi habitu permansit.nec vnquā sibi Reip.permisit irasci.tam perseuerans in amore ciuiū fuit. Quid in bello gerendo, nonne pars eius constantia? Imperiū Ro. Cannensi prælio pene destructū vix sufficere ad exercitus cōparandos videbať.Itaq; frustrati, & eludere Pœnorū impetus, q̄ manū cū ijs tota acie cōferere melius ratus, pluribus cōminationibus Annibalis irritatus, sæpe etiā spe bene gerendæ rei oblata, nunq̄ a cōsilij salubritate, ne parui quidē certaminis discrimine, recessit. quodq; est difficillimū, vbiq; ita, ac spe supior apparuit.Ergo vt Scipio pugnando, ita hic non dimicādo, maxīe ciuitati nostræ succurrisse visus est. Alter enī celeritate sua Carthaginē oppressit, alter cunctatione id egit, ne Roma opprimi posset.

De.C Pisone, &. M.Palicano.

Caium etiā Pisonē mirifice, & constanter turbulento Reip.statu egisse Cos, narratione in sequēti patebit. M. Palicani seditiosissimi hominis pestiferis blāditijs præreptus populi fauor, cōsularibus comitijs summū dedecus admittere conabať, amplissimū ei deferre imperiū cupiēs, cuius deterrimis actis exquisitū potius suppliciū, q̄ vllus honos debebať. Nec deerat consternatæ multitudini furialis fax tribunitia, quæ temeritatē eius, & ruentē comitaretur, & languentē actionibus suis inflammaret. In hoc miserādo pariter, atq; erubescendo statu ciuitatis, tantū nō manibus Tribunorū pro rostris Piso collocatus est.cū binc atq; illinc eum ambissent, ac Palica

num suffragijs populi Cos.creatū, an renunciaturus esset, interrogaretur, primo respondit, nō existimare se tantis tenebris offusam esse Remp. vt huc indignitatis veniretur. Deinde cū perseueranter instarent, ac dicerent, Age, si ventū fuerit, non renuntiabo inquit. Quo quidē tam abscisso responso, consulatū Palicano, prius, ꝙ illum adipisceretur, eripuit. Multa & terribilia Piso cōtempsit, dum speciosum mentis suæ flecti non vult rigorem.

De Metello.

Metellus autē Numidicus propter consimile perseuerantiæ genus excepit quoq; indignā maiestate, ac moribus suis procellam. Cum enim animaduerteret, quo tenderent Saturnini Tri.Pl. funesti conatus, quantoq; malo Reip. si nō his occurreretur, erupturi essent, in exiliū, ꝙ in legē eius ire maluit. Potest aliquis hoc viro dici constantior? qui ne sententia sua pelleretur, patria, in qua summū dignitatis gradum obtinebat, carere sustinuit.

De.Q.Scæuola,

Cæterū vt neminē ei prætulerim, ita .Q. Scæuolam Augurem merito cōpararim. Depulsis, prostratisq; inimicorū partibus, Sylla occupata vrbe, senatum armatus coegerat, ac summa cupiditate ferebatur, vt. C. Marius ꝙ celerrime hostis iudicaretur. Cuius volūtati nullis obuiam ire audētibus, solus Scæuola interrogatus de hac re, sententiā dicere noluit. Quinetiā truculentius sibi minitāti Syllæ, licet, inquit, mihi agmina militū, quibus curiam circunsedisti, ostentes, licet mortē identidem miniteris, nunꝙ tamen efficies, vt propter exiguū, senilemq; sanguinē meum, Marium, a quo vrbs, & Italia conseruata est, hostem iudicem.

De Sempronia.

Quid fœminæ cum contione? si patrius mos seruetur nihil. sed

vbi domestica quies seditionũ agitata fluctibus est. priscæ consuetudinis autoritas cõuellit̃. plusq; valet, quod violentia cogit, quã quod suadet, & p̃cipit verecundia. Itaq; te Sempronia TIB. & C. Gracchorũ soror, vxor Scipionis Aemyliani, non, vt absurde grauissimis virorũ operibus inserens, maligna relatione cõprehendã. Sed quia a Trib. Ple. producta, ad populũ in maxia confusiõe nihil a tuorũ amplitudine degenerasti. honorata memoria ꝓsequar. Coacta es eo loci cõsistere. vbi principiũ ciuitatis perturbari frons solebat. instabat tibi toruo vultu minas ꝓfundens amplissima potestas, cũ clamor imperitæ m̃titudinis obstreperet. totũ forũ acerrimo studio nitebat̃ vt Equitio, cui Sẽproniæ gẽtis falsum ius quærebat̃ tanquã filio Tiberij Fratris tui osculũ dares. t ꝓ tamẽ illũ, nescio quibus tenebris protractũ ut protẽtum, execrabili audacia ad usurpandam alienã propinquitatem tendentem repulisti.

De Centurionibus.

Non indignabũtur lumina nostræ vrbis. si inter eorũ eximium fulgorem Centurionum quoq; virtus spectandã se obtulerit. Nam vt humilitas amplitudinem venerari debet, ita nobilitate fouẽda magis, q̃ spernẽda bonæ indolis nouitas est. An abigi debet Põtius ab horum exemplorum cõtextu: qui pro Cæsaris partibus excubans, Scipionis præsidio interceptus, cũ vno modo salus ei daretur, si se futurũ Cn. Pompeij generi ipsius militem affirmasset, ita respõdere nõ dubitauit. Tibi quidem Scipio gratias ago. sed mihi vti ista conditione vitæ nõ est opus. Sine vllis imaginibus nobilẽ animum, & idem constantiæ propositum secutus. C. Meuius Centurio diui Augusti, cum Antoniano bello sępenumero excellentes pugnas edidisset. improuisis hostiũ insidijs circũuentus, & ad Antoniũ Alexandriã perductus, interrogatusq; quid nam de eo statui

nam de eo statui deberet. iugulari me inquit iube, quia non salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, ut aut Cæsaris mi-les desinã. aut tuus esse incipiam. Cęterum quo constantus vitam contẽpsit, eo facilius impetrauit. Antonius enĩ virtuti eius incolu-mitatẽ tribuit. EXTERNA. De Blasio.

Complura huiusce notæ Romana exẽpla superant. sed satietas modo vitãda est. Itaq; stilum meũ ad externa iam delabi permittã quorũ principatũ teneat Blasius, cuius constantia nihil ptinatius. Salapiã enim patriã suam ꝑsidio punico occupatã Romanis cupi-ens restituere, Dasium acerrimo studio secum in administratione Reip. diffidentẽ, & alioqui toto animo Annibalis amicitiæ vacan tem, sine quo propositum consiliũ peragi non poterat, ad idẽ ag-grediendum opus maiore cupiditate, ꝙ spe certiore, tentare ausus est. Qui protinus sermonẽ eius, adiectis quæ & ipsum cõmendati-orem, & inimicum inuisiorem factura videbantur, Annibali retu-lit. A quo adesse iussi sunt, vt alter crimen probaret, alter defende-ret. Cæterũ cum res pro tribunali gererẽt, & illi quæstioni omniũ oculi essent intenti, dum aliud forte certioris curæ negotiũ tractatẽ, Blasius vultu dissimulante, ac voce summissa monere Dasiũ cœ-pit, vt Romanorum potius, ꝙ Carthaginiensium partes foueret. Enimuero tunc ille proclamat, se in conspectu ducis aduersus eum solicitari. Quod quia incredibile existimabatur, & ad vnius tantũ aures penetrauerat, & iactabatẽ ab inimico, veritas fide caruit. Sed nõ ita post multo Blasij mira constantia, Dasium ad se traxit. Mar-celloq; & Salapiam, & quingentos Numidas, qui in ea custodiæ causa erant, tradidit.

De Phocione.

Phocion vero, cũ Atheniẽses rem aliter, ꝙ ipse suaserat, prospe-

re administrassent, adeo perseuerans cõstantiæ suæ propugnator extitit, vt in concione lætari quidẽ se successu eorũ, sed consiliũ tũ suũ aliquanto melius fuisse diceret. Non enim damnauit, quod recte viderat. quia quod alius male cõsuluerat, bene gesserãt. fœlicius illud existimans, hoc sapiẽtius. Plerunq; enim temeritatẽ casus iuuat, vbi prauo cõsilio propius aspirat. & quo vehemẽtius noceat, desperatius prodest. Placidi sane, & misericordes, & liberales oĩq; suauitate temperati mores Phocionis, quos optime profecto consensus omniũ, bonitatis cognomine decorandos censuit. Itaq; cõstantia, quæ natura rigidior videt̃, lenis e mansueto pectore fluxit.

De Socrate.

Socratis autẽ virilitatis robore palliatus animus, aliquanto præstantius perseuerantiæ exemplum edidit. Vniuersa ciuitas Atheniensium iniquissimo, & truculẽtissimo errore instructa, de capite decem Prætorũ, qui apud Arginusas Lacedæmoniã classem deleuerant, tristẽ sententiã tulerat. Forte tunc eius potestatis Socrates, cuius arbitrio plebiscita ordinarent̃, indignũ iudicans tot, & tã benemeritos, ex indigna causa impetu inuidiæ arripi, temeritati multitudinis constantiã suam obiecit, maxioq; concionis fragore, & incitatissimis minis cõpulsus non est, vt se publicæ demẽtiæ autorẽ ascriberet, quæ oppositu eius legitima crassari via ꝓhibita, iniusto Prætorũ cruore manus suas cõtaminare pseuerauit. Nec timuit Socrates, ne cõsternatæ patriæ, vndecim⁹ furor, mors ipsius existeret.

De Ephialte.

Proximũ, & si non eiusdem splendoris est, tamen certũ constantiæ haberi potest experimentũ efficacis operæ forensis, fidei nõ latentis. Athenis Ephialtes accusare publice iussus, & inter cæteros demonstrati nomẽ deferre coactus est, cuius filius erat Democha-

tes excellétis formæ puer animo eius flagrãtissimo inhęrens amore. Itaq; cõmunis officij sorte truculétus accusator, priuati affectus cõditione miserabilis reus, puerũ ad se exorandũ, quo parcius patris criminib⁹ insisteret veniecté, neq; repellere, neq; supplicé genib⁹ suis aduolutũ intueri sustinuit. Sed opto capite flens, & gemés, preces expromere passus est. Nihiloq; minus sincæra fide accusatũ demõstratũ dãnauit, uictoriã nescio laude, an torméto maiore partam. quoniã prius, quã sonté opprimeret, seipsum vicit Ephialtes.

De Syracusano Dione.

Quẽ Syracusanus Dion diuersitate exépli prægrauat, qui qbusdã monétibus, vt aduersus Heracliden, & Calippũ, quorũ fidei plurimũ credebat, tanq; insidias ei nectétes cautior esset, respõdit, se uita malle excedere, quã in metu violéte mortis amicos inimicosq; iuxta ponere. Quod sequit̃, & rei ipsius admiratiõe, & claritate autoris illustre.

De Alexandro magno.

Alexander Macedonum rex inclyta iam pugna, excellẽtissimis opibus Darij contusis, æstu, & itineris feruore in Cilicia percalefactus, Cydno, qui aquę liquore cõspicuus, Tarsum interfluit, corpus suũ immersit. subito deinde ex nimio haustu, rigore obstupefactis neruis, ac corpore hebetatis artubus, maxĩa cũ exanimatiõe totius exercitus, in oppidũ castris propinquũ defertur. iacebat æger Tarsi, inq; valetudine eius aduersa, instãtis victoriæ spes fluctuabat. Itaq; cõuocati medici attétissimo consilio salutis remedia circunspiciebant. Qui cũ ad vnam potioné sententiã direxissent, atq; eam Philippus medicus suis manibus temperatã Alexãdro, erat auté ipsius amicus & comes, porrexisset, a Parmenione missæ literæ superuenerũt admonentes, vt rex insidias Philippi perinde, ac pecunia corrupti a Dario caueret. Quas cũ legisset, sine ulla cunctatiõe medica

mentũ hausit,ac tũc legẽdas Philippo tradidit. Pro quo tã cõstanti erga amicũ iuditio, dignissimã a Dis imortalibus mercedẽ recepit. qui incolumitatis eius præsidiũ falso interpellari iuditio noluerũt.

VALERII MAXIMI LIBER. IIII.

De animi moderatione. CAPVT I.

Ransgrediar ad salubertimã partem animi moderatione,quæ mentes nostras impotentiæ,& temeritatis incursu transuersas ferri nõ patitur. Quo euenit, vt reprehensionis morsu sit vacua,& laudis quęstu sit opulentissima. Itaq; effectus suos in claris viris recognoscat.

De.P.Valerio Publicola.

Atq; vt ab incunabulis summi honoris incipiã. P. Valerius, qui populi maiestatẽ venerando, Publicolæ cognomen assecutus est. cũ exactis regibus,imperij eorũ vim vniuersam,omniaq; insignia sub titulo cõsulatus in se tralata cerneret, inuidiosum magistratus fastigiũ,moderatione sua ad tolerabilem habitũ deduxit, fasces securibus vacuefaciendo, & in cõcione populo summittendo. Numerũ quoq; eorũ dimidia ex parte minuit, vltro Spurio Lucretio collega assumpto,ad quẽ,quia maior natu erat, prior fasces trãsferri iussit. Legem etiã comitijs centuriatis tulit, ne quis magistratus, ciuẽ Romanũ aduersus ꝓuocationẽ verberare, aut necare vellet. Ita q̃ ciuitatis cõditio liberior esset,imperiũ suũ paulatim destruxit. Quid ꝙ ædes suas diruit,qa excelsiore loco positæ, instar arcis habere videbant̃,nõne quantũ domo inferior,tãtũ gl'a supior euasit.

De Furio Camillo.

Vix iuuat abire a Publicola, sed venire ad Furiũ Camillũ libet. Cuius tam moderatus ex magna ignominia ad summũ imperiũ

transitus fuit, vt cũ præsidiũ eius ciues capta vrbe a Gallis Ardeæ exulantis petijssent, nõ prius Veios ad accipiendũ exercitũ iret, q̃ de Dictatura sua omnia solẽni iure acta cõperisset. Magnificus Camilli Veientanus triumphus, egregia Gallica victoria. Sed ista cunctatio longe admirabilior. Multo enim multoq; se ipsum, q̃ hostẽ superare operosius est. nec aduersa propera festinatione fugiẽtem, nec secunda effuso gandio apprehendentem.

De M. Rutilio Censorino.

Par Furio moderatione Marcus Rutilius Cẽsorinus. Iterũ enim Censor creatus ad cõcionem populũ vocatũ, q̃ potuit grauissima oratione corripuit, q̃ eam potestatẽ bis sibi detulisset, cuius, maiores, quia nimis magna videreſ, tempus coartandum iudicassent. Vterq; recte & Censorinꝰ, & populus. alter enim, vt moderate honores crederent, præcepit. alter se moderato credidit.

De L. Quintio.

Age. L. Quintius Cincinnatus qualem Cos. gessit? Cum honorem eius. P. C. cõtinuare vellent, nõ solũ propter illius egregia opera, sed etiã q̃ populus eosdem tribunos in proximũ annum creare conabatur, quorũ neutrũ iure poterat fieri, vtrunq; discussit. senatus studium simul inhibendo, & tribunos verecundiæ suæ exemplum sequi cogendo. Atq; vnus causa fuit, vt amplissimus ordo, populusq; tutus esset ab iniusti facti reprensione.

De Fabio Maximo.

Fabius vero Max. cũ a se quinquies, & a patre, auo, proauo, maioribusq; suis sæpenumero consulatũ gestum animaduerteret, in comitijs, quibus filius suus summo consensu Cos. creabatur, q̃ potuit constanter, cũ populo egit, vt aliquando vacationẽ huius honoris Fabiæ genti daret. nõ q̃ virtutibus filij diffideret, erat enim

illustris, sed ne maximũ imperiũ in vna familia cõtinuaret. Quid hac moderatione efficacius? aut valentius? quæ etiam patrios affe-ctus, qui potentissimi habentur, superauit.

De Africano superiore.

Non defuit maioribus grata mens ad præmia, superiori Africano exoluenda. Siquidẽ maxima eius merita paribus ornamẽtis decorare conati sunt. Voluerũt illi statuas in comitio, in rostris, in curia, in ipsa deniq; Iouis Opt. Max. cella ponere. voluerunt imaginẽ eius triumphali ornatu indutam, Capitolinis puluinaribus applicare. voluerunt ei continuum per omnes vitæ annos Consulatũ perpetuamq; Dictaturã tribuere, quorum sibi nil neq; plebiscito dari, neq; S. Consulto decerni patiendo, pene tantum in recusandis honoribus se gessit, quantum egerat in merendis.

De eodem Africano.

Eodem robore mentis causam Annibalis in senatu protexit. Cũ eum ciues sui missis legatis tanq; seditiones apud eos mouentẽ accusarent, adiecit quoq; nõ oportere. P. C. se Reip. Carthaginiensiũ interponere, altissimaq; moderatiõe, alterius saluti consuluit, alterius dignitati. victoria tenus, vtriusq; hostem egisse contentus.

De .M. Marcello.

At. M. Marcellus, qui primus & Annibalem vinci, & Syracusas capi posse docuit, cum in consulatũ eius Siculi de eo questum in urbem venissent, nec senatũ vlla de re habuit, quia collega Valerius Leuinus forte aberat, ne ob id Siculi in querẽdo timidiores essent. & vt is rediit, vltro de his admittendis retulit, querentesq; de se patienter sustinuit. iussos etiã a Leuino discedere, remanere, vt suę defensioni interessent, coegit. ac deinde vtraq; parte perorata, etiã excedentes curia subsecutus est, quo liberius senatus sententiã ferret.

In probatis quoq; eorũ querelis,supplices,& orãtes,vt ab eo in clientelam reciperent̃,clementer excepit.super hæc Siciliã sortitus,eã prouinciã collegæ cessit.,Toties laudatio Marcelli variari potest,q̃ ties nouis ipse gradibus,moderatione aduersus socios vsus est.

De.T.Graccho Tribuno plebis.

Q; etiã Tiberius Gracchus admirabilem se exhibuit. Tribunus enim plebis,cũ ex professo inimicitias cũ Africano, & Asiatico Scipionibus gereret, & Asiaticus iudicatæ pecuniæ satisdare nõ posset,atq; ideo a Cos. in vĩcula publica duci iussus esset, appellassetq; collegium tribunorũ,nullo volente intercedere,secessit a collegis, decretũq; composuit,nec quisquã dubitauit,quin eo scribendo,irati hostis aduersus Asiaticũ verbis vsurus esset. At is iurauit primũ, çum Scipionibus se in gratiã non redisse.deinde tale decretũ recitauit.Cum.L. Cornelius Scipio die triumphi sui ante currũ actos hostium duces in carcerem coniecerit,indignũ,& alienũ a maiestate. P.R.videri eundem ipsum duci.Itaq; id non passurũ fieri.Libenter tunc opinionem suam .P.R. a Graccho deceptam cognouit, moderationéq; eius debita laude prosecutus est.

De.C. Claudio Nerone.

Caius quoq; Claudius Nero inter cætera præcipue moderationis exempla numerandus est.Liuij Salinatoris in Asdrubale opprimẽdo particeps gloriæ fuerat,& tamẽ eũ triumphantẽ equo sequi, q̃ triũpho , quẽ ei senatus æque decreuerat, vti maluit, quia res in ꝓuincia Salinatoris gesta fuerat,Sine curru ergo triũphauit.Eo quidẽ clarius,ꝙ illius uictoria tantũmõ laudabat̃,hui⁹ etiã moderatio.

De Africano posteriore.

Nec Africanus quidẽ posterior nos de se patitur tacere. Qui Censor, cũ lustrũ conderet, inq; solito sacrificio scriba ex publicis tabu

lis solenni eius precationis carmine præiret, quo Dij imortales Vt Po.Ro.res meliores, amplioresq; facerent, rogabant, satis, inquit bonæ ac magnæ sunt. Itaq; precor, vt eas perpetuo incolumes seruent, ac protinus in publicis tabulis ad hunc modũ carmen emendari iussit. Qua votorum verecundia deinceps Censores in condendis lustris vsi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementũ Romano imperio petendum fuisse, cũ intra septimum lapidem trium phi quærebantur. Maiorem autẽ totius terrarũ orbis partem possidenti, vt auidum esset quicquã vltra appetere, ita abunde fœlix, si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret. Neq; alia eius in Cẽsura moderatio pro tribunali apparuit. Centurias recognoscens equitum, post, q̃. G. Liciniũ Sacerdotem citatum processisse animaduertit, dixit illum se scire verbis conceptis peierasse. Proinde si quis eum accusare vellet, vsurum testimonio suo, sed nullo ad id negotium accedente. Traduc equum (inquit) sacerdos, ac lucrifac Censoriam notam. ne ego in tua persona, & accusatoris, & testis, & Censoris, & iudicis partes, egisse videar.

De. Q. Scæuola.

Quod animi temperamentũ etiã in Quinto Scæuola excellentissimo viro adnotatum est. testis nanq; in reũ productus, cum id respõdisset, quod salutẽ periclitãtis magnopere læsurũ videbat᷑ discedẽs adiecit, ita sibi credi oportere, si & alij idẽ asseuerassent. quoniã vni⁹ testimonio aliquẽ credere pessimi esse exẽpl', & religioni igit᷑ suæ debitã fidẽ, & cõmuni vtilitati salubre consiliũ reddidit.

De Metello Macedonico.

Sentio quos ciues, quæue facta eorum, ac dicta, q̃ angusto ambitu orationis amplectar. sed cum magna mihi, & multa breuiter dicenda sint, claritate excellẽtibus, infinitis personis, rebusq; circũ

fusus, vtrunq; præstare nõ possum. Itaq; ppositi quoq; nostri ratio nõ laudanda sibi omnia, sed recordanda sumpsit. Quapropter bona cum venia duo Metelli Macedonicus, & Numidicus, maxima patriæ ornaméta strictim se narrari patientur. Acerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat. eorũq; ab æmulatiõe uirtutis profecta contentio, ad graues, testatasq; inimicitias progressa fuerat. Sed tamẽ cum interemptũ Scipionem conclamari audisset, in publicũ se proripuit, mœstoq; vultu, & voce confusa, cõcurrite concurrite (inquit) ciues, mœnia nostrę vrbis euersa sunt. Scipioni enim Africano intra suos penates quiescenti, nefaria vis allata est. O Rempub. pariter Africani morte miserã, & Macedonici tam humana, tamq; ciuili lamentatione fœlicẽ. Eodem enim tempore, & quantum amisisset principem, & qualem haberet, recognouit. Idem filios suos monuit, vt funebri eius lecto humeros subijcerẽt, atq; huic exequiarũ, illum honorem vocis adiecit, non fore, vt postea id officiũ, ab illis maiori viro præstari posset. Vbi illa tot in curia iurgia? Vbi tam multæ pro rostris altercationes? vbi maximorum ciuium, & ducũ tantorum togata prælia? omnia nimirũ ista, præcipua veneratione prosequẽda deleuit moderatio.

De Metello Numidico.

Numidicus aũt Metellus populari factione patria pulsus, in Asiam secessit, in qua, cũ ei forte ludos Tralibus spectanti literæ redditæ essent, quibus scriptũ erat, maxĩo Senatus, & Populi cõsensu, reditũ illi in vrbẽ datũ, non e theatro prius abijt, q̃ spectaculũ ederet. nõ lętitiã suã proxime sedẽtibus vlla ex parte patefecit, sed summũ gaudiũ intra se continuit. Eundem cõstat pari vultu, & exulẽ fuisse, & restitutũ. adeo moderationis beneficio, medius semper inter secundas, & aduersas res animi firmitate versatus est.

De Catone posteriore.

Tot familijs in vno genere laudis enumeratis, Porcium nomẽ velut expers huiusce gloriæ silentio prętereundum se negat. Posterior Cato non paruo summæ moderationis fisus inditio, cypriacã pecuniam, maxima cum diligentia, & sanctitate, in vrbem deportauerat. cuius ministerij gratia senatus relationẽ interponi iubebat, vt Prætorijs comitijs extra ordinẽ ratio eius haberetur, sed ipse id fieri passus non est. iniquũ esse affirmans, quod nulli alij tribuereẽ, sibi decerni. ac ne quid in persona sua nouaretur, campestrẽ experiri temeritatem, ꝙ curiæ beneficio vti satius esse duxit.

De.M.Bibulo.

Ad externa iam mihi exẽpla transire conãti. M. Bibulus vir amplissimæ dignitatis, & summis honoribus functus, manus inijcit. qui cũ in Syria morareẽ prouincia, duos egregiæ indolis filios suos a Gabinianis militibus Aegypti occisos cognouit. Quorũ interfectores ad eũ vinctos, regina Cleopatra misit, vt grauissimæ cladis vltionẽ, arbitrio suo exigeret. at ille oblato beneficio, quo nullum maius tribui lugenti potuerat, dolorẽ moderationi cedere coegit, carnificesq; sanguinis sui, intactos e uestigio a Cleopatrã reduci iussit, dicẽdo, potestatẽ huius vindictæ nõ suã, sed senatꝰ esse debere.

De Archyta Tarentino EXTERNA.

Tarentinus Archytas, dum se Pythagoræ pceptis Metaponti penitus immergit, magno labore, lõgoq; tẽpore solidũ opus doctrinæ cõplexus post, ꝙ in patriam reuertiẽ, ac rura sua reuisere cœpit, animaduertit negligentia uillici corrupta, & perdita. Intuẽsq; male meritum, sumpsissem (inquit) a te suppliciũ, nisi tibi iratus essem. maluit eũ impunitũ dimittere, ꝙ propter irã grauius iusto punire.

De Platone Philosopho.

Nimis liberalis Archytę moderatio, temperatior Platonis. nam cũ aduersus delictũ serui vehemẽtius exarsisset, veritus ne ipse modũ vindictæ dispicere nõ posset, Speusippo amico castigationis arbitriũ mandauit. deforme sibi futurũ existimãs, si cõmisisset vt parem reprehẽsionẽ culpa serui, & animaduersio Platonis mereref.

De eodem.

Quo minus miror quod in Xenocrate discipulo suo tam cõstanter moderatus fuit. audierat enĩ eũ multa de se impie locutũ, sine ulla cunctatiõe criminationẽ respuit. instabat certo vultu index, quęrens causam cur sibi fides nõ habereť. adiecit non esse credibile, vt quẽ tantopere amaret ab eo inuicẽ non diligereť. Postremo cũ ad iusiurandũ inimici afferentis malignitas cõfugisset, ne de periurio eius disputareť, affirmauit nunq̃ Xenocratẽ illa dicturũ fuisse, nisi ea dici sibi expedire iudicasset, non in corpore mortali, sed in arce cœlesti equidẽ armatũ animũ eius, vitę stationẽ putes peregisse, humanorum vitiorũ incursus a se inuicta pugna repellentẽ, cũctosq; virtutis numeros, altitudinis suæ sinu clausos custodientem.

De Syracusano Dione.

Nequaq̃ Platoni literarũ cõmendatiõe par Syracusanus Dion, sed quod ad præstandam moderationẽ attinet, vehementioris experimenti. Patria pulsus a Dionysio tyranno, Megaram petierat. Vbi cũ Theodorũ Principẽ eius vrbis domi cõuenire vellet, nec; admitteretur, multũ, diuq; ante fores retentus, comiti suo patiẽter hoc ferendũ est ait, forsitan enim & nos cũ in gradu dignitatis nostræ essemus, aliquid tale fecimus, qua tranquillitate consilij, ipse sibi conditionem exilij placidiorem reddidit.

De Thrasybulo.

Thrasybulus etiã hoc loci apprehendendus est, qui populũ Athe

niensem.xxx. tyrannorum sæuitia sedes suas relinquere coactum, dispersamque, & vagam vitam miserabiliter exigentē, animis pariter, atque armis confirmatū, in patriā reduxit. Insignem deinde restitutione libertatis victoriam, clariorē aliquanto moderationis laude fecit. Plebis enim scitum interposuit, ne qua præteritarū rerum mentio fieret. Hæc obliuio, quam Athenięses ἀμνηστίαν vocāt, concussum, & labentē ciuitatis statū, in pristinū habitū reuocauit.

De Stasippo Tegeate.

Nō minoris admirationis illud. Stasippus Tegeates, hortātibus amicis, vt grauē in administratiōe Reip. ęmulū, sed alioqui probū, & ornatū virum, qualibet ratiōe vel tolleret, vel summoueret, negauit se facturū, ne quē in tutelam patriæ bonus ciuis locum obtineret, malus, & improbus occuparet. seque potius vehemēter aduersario vrgeri, quàm patriam egregio aduocato carere, prætoptauit.

De Pittaco.

Pittaci quoque moderatione pectus instructum, qui Alcæū poetā & amaritudine odij, & viribus ingenij aduersus se pertinacissime vsum, tyrannidem a ciuibus Myteline delatam adeptus, tantūmodo quid in opprimendo posset, admonuit.

De septem sapientibus.

Huius viri mentio subijcit, vt de septem sapientū moderatione referam. A piscatoribus in Milesia regione verriculū trahentibus, quidam iactum emerat. Extracta deinde magni pōderis aurea delphica mensa, orta controuersia est. Illis piscium se capturam vendidisse affirmātibus, hoc fortunæ ductus emisse dicente. Qua contētione propter nouitatē rei, & magnitudinē pecunię, ad vniuersum eius ciuitatis populum delata, placuit Apollinē Delphicū consuli, cui nam adiudicari mensa deberet. Deus respondit illi esse dandā,

qui sapientia cæteros præstaret, his verbis Græcis.

Εκγονε μιλήτου τρίποδος πέρι φοῖβον ἐρωτᾷς.

Οἱ σοφίη πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδ᾽ αὐδῶ.

Tunc illi consensu Thaleti mensam dederunt. Ille cessit eam Bianti, Bias Pittaco, is protinus alij. Deinceps per omniũ septẽ sapientum orbẽ, ad vltimũ ad Solonẽ peruenit. qui & titulũ amplissimæ prudentiæ, & præmium ad ipsum Apollinem transtulit.

De Theopompo.

Atq; vt Theopompo quoq; Spartanorũ regi moderationis testimoniũ reddamus, cũ primus instituisset, vt Ephori Lacedæmone crearentur, ita futuri regiæ potestati oppositi, quẽadmodũ Romæ consulari imperio Tri Pl. sunt obiecti, atq; illi vxor dixisset, id egisse illum, vt filijs minorẽ potestatẽ relinqueret, relinquã, inquit, sed diuturniorẽ. Optime quidem. ea enim demũ tuta est potentia, quę viribus suis modũ imponit. Igitur Theopompus legitimis regnũ vinculis constringendo, quo longius a licentia retraxit, hoc ad beneuolentiam ciuium propius admouit.

De Antiocho.

Antiochus autẽ a L. Scipione vltra Taurũ montem imperij finibus summotus, cũ Asiam prouinciã, vicinasq; ei gentes amisisset. gratias agere Po. Ro. nõ dissimulãter tulit, q̃ nimis magna ꝓcuratione liberat⁹, modicis regni terminis vteretũ. Et sane nihil est tã præclarũ, aut tã magnificũ, q̃d non moderatione tẽperari desyderet.

De ijs, qui ex inimicis, iuncti sunt amicitia, & necessitudine. CAPVT. II.

Quæ quoniã multis & claris autoribus illustrata est, trãsgrediamur ad egregium humani animi affectum, quem ab odio ad gratiam defluxum, & quidẽ eum læto stilo

m

ꝓsequamur. Nã ſicut placidũ mare ex aſpero, cœlũq; ex nubilo ſere nũ hilari aſpectu ſentiť, ſic bellũ pace mutatũ, plurimũ gaudij affert. Offenſaꝶ etiã acerbitas depoſita, cãdida relatiõe celebranda eſt.

De M. Aemylio Lepido.

Marcus Aemylius Lepidus bis Cos. & Pont. Max. ſplendoreq; honorũ, par vitę grauitate, diutinas, ac vehementes inimicitias cũ Fuluio Flacco eiuſdẽ amplitudinis viro geſſit, quas vt ſimul Cenſores renunciati ſunt, in campo depoſuit, exiſtimans nõ oportere eos priuatis odijs diſſidere, qui publice ſumma iũcti eſſent poteſtate. Id iudicium animi eius & præſens ætas comprobauit, & nobis veteres annalium ſcriptores laudandum tradiderunt.

De Sexto Liuio Salinatore.

Sicuti Liuij quoq; Salinatoris finiendarũ ſimultatũ illuſtre conſiliũ ignotũ poſteritati eſſe noluerunt. Is nanq;, & ſi Neronis odio ardẽs in exiliũ profectus fuerat, teſtimonio eius præcipue afflictus, tamen poſt, q̃ eum inde reuocatum ciues collegam illi in conſulatum dederunt, & ingenij ſui, quod erat acerrimũ, & iniurię, quam grauiſſimã acceperat, obliuiſci ſibi imperauit. ne ſi diſſidente aĩo conſortium imperij vſurpare voluiſſet, pertinacem exhibẽdo inimicum, malum Cos. ageret. quæ quidẽ mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio, in aſpero, ac difficili temporum articulo, plurimum ſalutis vrbi noſtræ, atq; Italiæ attulit. quia pari virtutis impetu connixi, terribiles punicas vires contuderunt.

De Africano & Tiberio.

Clarũ etiã in Africano ſuperiore, ac Tib. Graccho depoſitarũ inimicitiarũ exẽplum. ſiquidẽ ad cuius menſæ ſacra, odio diſſidentes venerãt, ab ea, & amicitia, & affinitate iuncti diſceſſerũt. nõ contẽtus enĩ Scipio autore ſenatu, ĩ capitolio, Iouis epulo cũ Graccho cõ

cordiā cōmunicasse, filiā q̄q; ei Corneliā p̄rinus ibidem despondit.

De Cicerone.

Sed huiusce generis humanitas etiā in .M. Cicerone p̄cipua apparuit. Aul. namq; Gabiniū repetundarū reū summo studio defendit, qui eū in cōsulatu suo vrbe expulerat. Idēq; P. Vatiniū dignitati suæ semp infestū, duobus publicis iudicijs tutatus est, vt sine vllo crimine leuitatis, ita cū aliqua laude. Quia speciosius aliquāto iniuriæ beneficijs vincuntur, q̄ mutui odij pertinacia pensantur.

De. P. Pulchro.

Ciceronis autē factū adeo visum est Probabile, vt imitari id ne inimicissimus quidē illi. P. Cl. Pulcher dubitauerit, qui incesti crimine a tribus Lētulis accusatus, vnum ex his ambitus reū patrocinio suo protexit, atq; in animū induxit, & Iudicē, & Prætorē, & testē, Vestæ ædem intuens, amicū Lentulo agere. Intra quam ille salutē eius fœdo crimine obruere cupiens, hostili voce perorauerat.

De Caninio Gallo.

Caninius aūt Gallus reū pariter, atq; accusatorē admirabilē egit, &. C. Antonij, quē dānauerat, filiā in matrimoniū ducendo, &. M. Coloniū, a quo dānatus fuerat, rerū suarū procuratorē habendo.

De Cœlio Ruffo.

Cœlij vero Rufi vt vita inquinata, ita misericordia, quam .Q. Pompeio p̄stitit, probanda, cui a se publica quæstione p̄strato, cū mater Cornelia fidei cōmissa prædia non redderet, atq; iste auxiliū suum literis implorasset, pertinacissime absenti affuit. Recitauit & eius epistolam in iudicio vltimę necessitatis indicem, qua impiam Corneliæ auaritiam subuertit. factum propter nimiam, & eximiā humanitatē, ne sub Cœlio quidem autore repudiandum.

De Abstinētia & continentia. CAPVT. III.

MAgna cura, præcipuoq; studio referendum est, quanto opere libidinis & auaritiæ furori similes impetus, ab illustrium virorũ pectoribus, consilio, ac ratione summoti sunt. quia ij demũ penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facile steterit, vbi minimũ virium Veneris, pecuniæq; cupido sibi vendicauerit. Nam quo istæ generis humani certissimæ pestes penetrauerint, iniuria dominatur, infamia flagrat. igitur contrarios his tam diris vitijs commemoremus mores.

De Scipione.

Quartum & vicesimũ annum agens Scipio, cum in Hispania, Carthagine oppressa maioris Carthaginis capiẽdæ sumpsisset auspicia, multosq; obsides, quos in ea vrbe Pœni clausos habuerant, in suam potestatẽ redegisset, eximiæ inter eos formæ virginẽ ætatis adultæ, & iuuenis, & cœlebs, & victor post, q̃ comperit illustri loco inter Celtiberos natã, nobilissimoq; gẽtis eius Indibili desponsatam, accersitis parẽtibus, & sponso inuiolatã tradidit, aurũ quoq; quod pro redemptiõe puellæ allatum erat, summæ dotis adiecit. Qua continẽtia, ac munificẽtia, Indibilis obligatus Celtiberorũ animos, Romanis applicãdo, meritis eius gratiam debitam retulit.

De .M. Catone.

Verum vt huius viri abstinentiæ testis Hispania, ita. M. Catonis epiros Achaia Cyclades insulæ, maritima pars Asiæ, pronincia Cypros. vnde cũ pecuniæ deportãdæ ministeriũ sustineret, tam auersum animũ ab omni Venere, q̃ a lucro habuit in maxia vtriusq; in tẽperantiæ versatus materia. nam & regiæ diuitię potestate ipsius continebant, & fertilissimæ delitiarũ totius Græciæ vrbes, necessaria totius nauigationis diuerticula erãt. atq; id Munatius Rufus Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat, cuius te

ſtimoniũ non amplector. proprio enĩ argumento laus iſta nititur quoniã ex eodem naturæ vtero, & continentia nata eſt, & Cato.

De Druſo Germanico.

Druſum etiã Germanicũ eximiã Claudię familię gloriã, fratrem Tiberij, patriæq; rarũ ornamẽtum, & quod ſuper omnia eſt, operum ſuorũ pro habitu ætatis magnitudine, vitrico pariter, ac fratri Auguſto, duobus Reip. diuinis oculis, mirifice reſpondentẽ conſtitit, vſum Veneris intra coniugis charitatẽ clauſum tenuiſſe.

De Antonia.

Antonia quoq; fœmina laudibus viri lẽ familiæ ſuæ claritatem ſupergreſſa, amorem mariti ſui egregia fide penſauit. quæ poſt eius exceſſum, forma, & ætate florens, cubiculũ ſocrus pro cõiugio habuit, in eodẽq; toro alterius adoleſcentiæ vigor extinctus eſt, alterius viduitatis experientia conſenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis ſummam imponat.

De Cn. Martio.

Deinceps his vacemus, quorũ animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunquã vacauit. C. Martius patritiæ gentis adoleſcens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volſcorũ oppidũ captum cognomen adiecit, cũ editis cõſpicuæ fortitudinis operibus a Poſthumio Cõminio Cos. accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri. C. iugeribus, & decẽ captiuorũ electione, & totidẽ ornatis equis, centenario boum grege, argentoq; quantũ ſuſtinere valuiſſet, donaretur, nihil ex his, præter vnius captiui ſalutẽ hoſpitis, equũq; quo in acie vteretur, accipere voluit. Qua tam circumſpecta animi moderatione, neſcias vtrum maiore cum laude præmia meruerit, an reiecerit.

De. M. Curio.

Marcus autẽ Curius exactissima norma Romanæ frugalitatis, idem fortitudinis perspectissimũ specimen, Samnitũ legatis agresti se in scamno assidentẽ foco, ac ligneo catino cœnantẽ, quales epulas apparatus inditio est, spectandũ præbuit. Ille enim Samnitũ diuitias contempsit. Samnites eius paupertatẽ mirati sunt. Nam cũ ad eum magnũ auri pondus publice missum attulissent, benignis verbis inuitatus, vt eo vti vellet, vultum risu soluit. Protinusq; superuacuæ, inquit, ne dicam ineptæ legationis ministri, narrate Sãnitibus. M. Curiũ malle locupletibus imperare, q̃ ipsum fieri locupletem. atq; istud vt pretiosum, ita malo hominũ excogitatũ munus refertote, & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrũpi posse. Item cũ Italia Pyrrhũ regem exegisset, nihil omnino ex præda regia, qua exercitũ, vrbemq; ditauerat, attigit. Decretis etiã a senatu septenis iugeribus agri populo, sibi autẽ quinquaginta, popularis assignationis modũ non excessit. parũ idoneũ Reip. ciuem existimans, qui eo, q̃ reliquis tribueretur, contentus non esset.

De Fabritio Lucino.

Idem sensit Fabricius Lucinus honoribus, & autoritate omni ciuitate temporibus suis maior, censu par vnicuiq; pauperrimo. qui a Samnitibus, quos vniuersos in clientelam habebat, decem æris & quinq; pondo argenti, totidemq; seruos sibi missos, in Samniũ remisit, continentiæ suæ beneficio sine pecunia prædiues, sine vsu familiæ abunde comitatus. quia locupletẽ illum faciebat, nõ multa possidere, sed modica desyderare. Ergo domus eius, quẽadmodum ære, & argento, & mancipijs Samnitum vacua, ita gloria ex his contemptis parta, referta fuit.

De eodem Fabritio.

Consentanea repudiatis donis Fabricij vota extiterunt. Legatus

enim ad Pyrrhum profectus,cũ apud eũ Cyneam Thessalum narrantem audisset, quendã Atheniẽsem clarũ sapientia, suadentẽ ne quid aliud homines, q̃ voluptatis causa facere vellẽt, pro mõstro eam vocẽ accepit,cõtinuoq; Pyrrho,& Samnitib⁹ istam sapientiã deprecatus est.licet Athenæ doctrina sua glorientur,vir tamẽ prudens,Fabricij detestationẽ,q̃ Epicuri malit præcepta.quod euẽtus quoq; indicauit. Nam quæ vrbs voluptati plurimũ tribuit, imperium maximũ amisit.quæ labore delectata est,occupauit. & illa libertatẽ tueri non valuit,hæc etiã donare potuit.

De.Q.Tuberone Catelio.

Curij & Fabricij.Q.Tuberonẽ cognomine Cateliũ,discipulum fuisse merito quis existimauerit. Cui cõsulatũ gerenti, cũ Aetolorũ gens ois usus vasa argẽtea,magno põdere,exquisita arte fabricata, per legatos misisset. qui supiori tẽpore gratulandi causa ad eũ profecti retulerãt,fictilia se in eius mensa vasa vidisse,monitos ne cõtinentię,q̃si paupertati succurrendũ putarẽt, cũ suis sarcinis abire iussit. Q; bene Aetolicis domestica ꝑtulerat, si frugalitatis eius exemplũ posterior ætas sequi voluisset.Nũc q̃ ventũ est? A seruis vix impetrari potest,ne eã suppellectilẽ fastidiãt, qua vti Cos. nõ erubuit.

De Paulo Aemylio

At Perse rege deuicto Paulus,cũ Macedonicis opibus, veterem, atq; hæreditariam vrbis nostræ paupertatẽ eo vsq; satiasset,ut illo tẽpore primũ Po.Ro. tributi præstandi onere se liberaret, penates suos nulla ex parte locupletiores fecit.præclare secum actum existimans q̃ ex illa victoria alij pecuniam,ipse gloriam occupasset.

De.Q.Fabio Gurgite. C. Numerio Fabio pictore,&.Q.Vgolino.

Atq; huic animi eius iudicio. Q. Fabius Gurges.C. Numerius,

Fabius pictor. Q. Ogolinus se subscripserunt. Qui legati ad Ptolemaeum regē missi, munera, quae ab eo priuatim acceperant, in aerarium quidem prius, quā ad senatū legationē referrent, detulerūt. scilicet de publico ministerio nihil cuiquā preter laudē bene administrati officij accedere debere iudicātes. Iam illud humanitatis senatus, & attentae maiorū disciplinae indiciū est. Data sunt enim legatis, quę in ęrariū reposuerant, non solū Patrum C. decreto, sed etiā populi permissu. eaque legatis Quęstores prompte vnicuique distribuerūt. Ita in ijsdē, Ptolemaei liberalitas, legatorū abstinentia, senatus ac populi aequitas, debitā probabilis facti portionem obtinuit.

De Calpurnio Pisone.

Fabiorum & Ogolini continētiae Calpurniū Pisonē in consimili genere laudis aemulū fuisse, res ipsa documento est. Cos. graui fugitiuorū bello, a se liberata Sicilia, eos quorū praecipua opera vsus fuerat, imperatorio more donis prosequebat. Inter quos filiū suū aliquot locis praeliatū fortissime, titulo trium librarum aureae coronae decorauit. praefatus non oportere a magistratu e publica pecunia erogari, quod in ipsius domū rediturum esset. tantūque pōderis se testamento adulescenti legaturū promisit, vt honorē publice a duce, pretium priuatim a patre reciperet.

De Catone superiore.

Age si quis hoc seculo vir illustris pellibus hedinis pro stragulis vtatur, tribusque seruis comitatus Hispaniā regat, & quingentorū assium sumptu transmarinā prouinciā petat, eodem cibo, eodēque vino, quo nautę, uti cōtentus sit, nōne mirabilis existimet? Atqui ista patiētissime superior Cato tolerauit. quia illū grata frugalitatis consuetudo, in hoc genere vitae, cū summa dulcedine continebat.

De Catone posteriore.

Multum a prisca cõtinentia spatio annorũ posterior Cato disce dit, vtpote in ciuitate iam diuite, & lautitia gaudẽte natus. Is tñ cũ bellis ciuilibus interesset, filiũ secũ trahẽs, duodecim seruos habuit. numero plures, q̃ superior. temporũ diuersis moribus, pauciores. Exultat animus maximorũ virorum memoriã percurrens.

De Scipione Aemyliano.

Scipio Aemylianus post duos inclytos cõsulatus, totidemq; suæ præcipuæ gloriæ triũphos, septẽ seruis sequẽtibus officio legationis functus est. Et puto Carthaginis, ac Numãtiæ spolijs cõparare plures potuerat, nisi operũ suorum ad se laudem, manubias ad patriã redundare maluisset. Itaq; cũ per socios, & exteras gentes iter faceret, nõ mancipia eius, sed victoriæ numerabant. nec quantũ auri, & argenti, sed quantũ amplitudinis põdus secũ ferret, æstimabat. continẽtia vero etiã vniuersis plebis animis sæpenumero cognita est. sed abunde erit ex his duo exẽpla, longe inter se distantiũ seculorũ, retulisse.

De Pyrrho.

Pyrrhus impetus sui terrore soluto, ac iam epiroticis armis languẽtibus beneuolẽtiam Po.Ro. mercari, quia virtutẽ debilitare nequiuerat, cupiẽs, pene totũ regiarum opum apparatum in vrbem nostram transtulit. Cæterũ cum & magni pretij, & varij generis a legatis eius, tam virorum, q̃ fœminarũ apta vsui munera circa domos ferrentur, nulla cuiquã dono ianua patuit. Tarentinæq; petulantiæ animosus magis, q̃ efficax defensor, haud scio maiore cum gloria huius vrbis, armis, q̃ moribus repulsus sit.

De.C.Mario, &.L.Cinna.

In illa quoq; procella, quam.C.Marius, &.L.Cinna Reipub. inflixerant, abstinẽtia Po.Ro. mirifica conspecta est. Nam cũ a se proscriptorũ penates, vulgi manibus diripiendos abiecissent, inueniri

potuit nemo, qui ciuili luctu prædã peteret. Vnus eni quisq; se ab his perinde ac sacris ædibus abstinuit. Quæ quidẽ tam misericors continẽtia plebis, tacitum crudelium victorũ conuitium fuit

EXTERNA. De Pericle.

Ac ne eiusdẽ laudis cõmemorationẽ externis inuideamus. Pericles Atheniensiũ princeps, cum tragœdiarũ scriptorẽ Sophoclem in Prætura collegã haberet, ac is publico officio vna districtus, pueri ingenui prætereuntis formam impensioribus verbis laudasset, intẽperantiã eius increpitãs, dixit, Prætoris nõ solũ manus a pecuniç lucro, sed etiã oculos a libidinoso aspectu cõtinẽtes esse debere.

De Sophocle.

Sophocles autem ætate iam senior, cum ab eo quidã quæreret, an etiamnum rebus venereis vteretur, Di meliora inquit, libenter enim istinc tanq̃ ex aliqua furiosa profugi dominatione.

De Xenocrate.

Aeque abstinentis senectæ Xenocratem fuisse accepimus, cuius opinionis nõ parua fides erit narratio, quæ sequitur. In peruigilio Phryne nobile Athenarum scortum, iuxta eum vino grauem accubuit, pignore cum quibusdam iuuenibus posito, an temperantiam eius corrumpere posset. quam nec tactu, nec sermone asperna tus, quoad voluerat in sinu suo moratam, propositi irritam dimisit, factum sapientia imbuti animi abstinẽs. Sed meretriculæ quoq; dictum perq̃ facetum. deridentibus enim se adulescentibus, quia tam formosa, tamq; elegans poti senis animum illecebris pellicere non potuisset, pactumq; victoriæ pretium flagitantibus de homine se cum ijs, nõ de statua pignus posuisse respondit. Potest ne Xenocratis continentia a quoq̃ magis vere, magisq; proprie demonstrari, q̃ ab ipsa meretricula expressa est: Phryne pulchritudine sua,

nulla ex parte constantissimam eius continentiam labefecit. Quid rex Alexander diuitijs eum quatere potuit? ab illo quoq; statuam equidem æque frustra tentatam putes. legatos ad eum cum aliquot talentis miserat, quos in Academiam perductos solito sibi, idest modico apparatu, & admodum paruulis copijs excepit. postero die interrogantibus, cui nam adnumerari pecuniam vellet? Quid vos (inquit) hesterna cœna non intellexistis, e a me non indigere? Ita rex Philosophi amicitiam emere voluit, philosophus Regi suam vendere noluit.

De Diogene.

Alexander vero cognomē inuicti assecutus continentiā Diogenis Cynici vincere non potuit. ad quē cū in sole sedentē accessisset, hortareturq;, vt siqua sibi pstari vellet, indicaret, quēadmodū erat in crepidine collocatus, sordidæ appellationis, sed robustæ vir pręstātiæ, mox inqt de cæteris, interim velim a Sole mihi nō obstes. qbus verbis illa nimirū inhæsit sentētia. Alexāder Diogenē gradu suo diuitijs pellere tentat, celerius Dariū armis. Idē Syracusis, cum olera ei lauāti Aristippus dixisset, si Dionysio adulari velles, ista nō esses. immo (inquit) si tu ista esse velles, Dionysio non adulareris.

De paupertate CAPVT. IIII

De Cornelia.

MAxima ornamenta esse matronis liberos apud Pomponium Rufum collectorum libro sic inuenimus. Cornelia Gracchorum mater, cum Campana matrona apud illam hospita, ornamēta sua pulcherrima seculi illius ei ostenderet traxit eam sermone, quousq; e schola redirent liberi. & hęc (inquit) ornamenta mea sunt, omnia nimirū habet, qui nihil concupiscit. eo quidem certius, q̄ qui cuncta possidet. quia dominium rerum

collabi solet, bonæ mētis vsurpatio nullum tristioris Fortunæ recipit incursum. Itaq; quorsum attinet, aut diuitias in prima fœlicitatis parte, aut paupertatem in vltimo miseriaq; statu ponere? cum & illarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus sit referta, & huius horridior aspectus, solidis, & certis bonis abundet. quod melius personis, q̃ verbis repræsentabitur,

De Valerio Publicola.

Regio imperio propter nimiam Tarquini superbiā finito, consulatus initium Valerius Publicola cum Iunio Bruto auspicatus est. Idemq; postea tres consulatus acceptissimos Po. Ro. gessit, & plurimorum, ac maximorū operum prætextu, titulum imaginū suarum amplificauit. cum interim fastorum illud columen, patrimonio ne ad exequiarū quidem impensam sufficiente, decessit. ideoq; publica pecunia ductæ sunt. Non attinet vlteriore disputatiōe tanti viri paupertatem scrutari. Abunde enī patet quid viuus possederit, cui mortuo lectus funebris, & rogus defuit.

De Menenio Agrippa.

Quantæ amplitudinis .M. Menenium Agrippam fuisse arbitremur, quem Senatus, & plebs pacis inter se faciendæ autorem elegit? quantæ scilicet esse debuit arbiter publicæ salutis. Hic nisi a populo collatis in capita Sextātibus funeratus esset, ita pecuniç inops decessit, vt sepulturæ honore caruisset, verum idcirco perniciosa seditione diuidua ciuitas, manibus Agrippæ in vnum cōtrahi voluit, quia eas pauperes quidem, sed sanctas animaduerterat. cuius vt superstitis nullū fuit, quod in censum deferretur, ita extincti, hodie quod amplissimum est, patrimoniū Romana concordia.

De Caio Fabricio, & .Q. Aemylio.

In .C. vero Fabricij, & .Q. Aemylij Pappi principū seculi sui do-

mibus,argẽtum fuisse confiteat oportet. vterq; enim patellam de-orum,& salinum habuit. Sed eo lautius Fabritius, q patellam suã Corneo pediculo sustineri uoluit, Pappus quoq; satis animose,qui cũ hæreditatis noĩe ea accepisset, religionis causa abalienãda non putauit. Illi etiam prædiuites,qui ab aratro accersebãtur,vt Coss. fierent,voluptatis causa sterile atq; æstuosissimũ Pupiniæ solũ ver sabãt,delitiarumq; ignari, vastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant.immo vero quos pericula Reipub. imperatores accer sebant,angustiæ rei familiaris(quid cesso proprium nomen verita ti reddere?)bubulcos fieri cogebant.

De Attilio Calatino.

Attilium autẽ, qui ad eum accersendum a senatu missi erant ad imperiũ Po.Ro. suscipiendum,semen aspergentem viderunt. sed illæ rustico opere attritæ manus,salutem publicam stabilierunt. In gentes hostiũ copias pessundederũt. Quæq; modo arantiũ boũ iu gũ rexerãt triũphalis currus habenas retinuerũt. nec fuit ijs rubor, eburneo Scipione deposito,agrestẽ stiuã aratri repetere. potest pau peres cõsolari Attilius, sed multo magis docere locupletes, q̃ non sit necessaria solidæ laudis cupidini, anxia diuitiarũ comparatio.

De Attilio Regulo.

Eiusdem nominis, & sanguinis Attilius Regulus primi punici belli gloria, cladesq; maxĩa. cum in Africa insolentissimæ Cartha-ginis opes, crebris victorijs cõtunderet, ac prorogatũ sibi ob bene gestas res in proximũ annũ imperiũ cognouisset,consulib.scripsit, villicũ in agello,quẽ septem iugerũ in Pupinia habebat,mortuum esse,occasioneq; nactũ mercenariũ,amoto inde rustico instrumen to discessisse, ideoq; petere, vt sibi successor mitteretur, ne deserto agro nõ esset vnde vxor,ac liberi sui alerentur.Quæ post, q̃ Sena

tus a Cos.accepit, & agrum Aedili illico colendũ locari, & alimen ta coniugi eius, ac liberis præberi, resq;, quas amiserat, redimi publi ce iussit. Tanti ærario nostro virtutis Attilianæ exemplum, quo omnis ætas Romana gloriabitur, stetit.

De Quinto Cincinnato.

Aeque magna latifundia .L. Quintij Cincinnati fuerunt. Septẽ enim iugera agri possedit. Ex his tria, quæ pro amico ad ærarium obsignauerat, mulctæ nomine amisit. Pœnã quoq; pro filio Ceso ne, q̃d ad causam dicendã non occurrisset, huius agelli reditus sol uit. & tamẽ ei quatuor iugera aranti, non solũ dignitas patrisfami liæ constitit, sed etiã dictatura delata est. anguste se habitare nũc pu tat, cuius domus tantũ patet, quantũ Cincinnati rura patuerunt.

De Aelia familia.

Quid Aelia familia, q̃ locuples? Sedecim eodẽ tempore Aelij fu erunt, quibus vna domũcula fuerat eodẽ loci, quo nunc sunt Ma riana monimenta, & vnus in agro Veiente fundus, minus multo cultores desyderans, q̃ dominos habebat, Inq; maximo circo Fla minio spectaculi locus. quæ quidẽ loca ob virtutem publice dona ta possidebant. Eadem gens nullum ante scrupulum argenti ha buit, q̃ Paulus Persæ rege deuicto. Q. Aelio Tuberoni genero suo quinq; pondo argenti ex præda donaret. Taceo enĩ quod princeps ciuitatis filiam ei nuptui dedit, cuius pecunia tam ieiunos penates videbat, quin ipse quoq; adeo inops decessit, vt nisi fundus, quem vnũ reliquerat, venisset, vxor eius dotem vnde reciperet, nõ exti tisset. Animi virorũ, & fœminarũ vigebant in ciuitate, eorumq; bonis, dignitatis æstimatio cũctis in rebus ponderabatur. hæc im peria conciliabant, hæc iungebant affinitates, hæc in foro, hæc in curia, hæc intra priuatos parietes, plurimũ poterãt, patriæ enĩ rem

vnusquisq;,non suã,augere pperabat, pauperq; in diuite, q̃ diues in paupere imperio uersari malebat.atq; huic tam præclaro proposito illa merces reddebat̃,q̃d nihil eorũ, quæ virtuti debent̃, emere pecunia licebat,inopiæq; illustriũ virorũ,publice succurrebatur.

De.Cn.Scipione.

Itaq; cum secundo punico bello.Cn. Scipio ex Hispania senatui scripsisset petẽs, vt sibi successor mitteretur, quia filiam virginem adultæ iam ætatis haberet,neq; ei sine se dos expediri posset, senatus ne Respub. bono duce careret,patris sibi partes desumpsit,cõsilioq; vxoris, ac propinquorum Scipionis constituta dote, summã eius ex ærario erogauit, ac puellam nuptui dedit. dotis modus.xl. millia æris fuit,qua non solum humanitas Patrũ.C. sed etiam habitus veterum patrimoniorũ cognosci potest. nanq; adeo fuerunt arcta, vt Tacia Cesonis filia maximam dotem ad virum.X. milia æris attulisse visa sit. & Megulia, quia cũ quingentis millibus æris mariti domũ intrauit,dotatæ cognomẽ inuenerit. Idẽ senatus Fabricij Lucini, Scipionisq; filias ab indotatis nuptijs liberalitate sua vindicauit,quoniam paternæ hęreditati pręter opimam gloriam, nihil erat,quod acceptum referret.

De.M.Scauro.

Marcus autẽ Scaurus, quantulam a patre hæreditatẽ accepit, in primo libro eorũ,quos de uita sua scripsit,refert. Ait enĩ sibi decem sola mancipia, totũq; censum quinq; atq; triginta millium nummum relictum. in hac enim ille pecunia futurus senatus princeps nutritus est spiritus. Hæc igitur exempla respicere, his acquiescere solatijs debemus, qui paruulos census nostros nunq̃ querelis vacuos esse sinimus. nullũ autẽ vel admodũ parui ponderis argentũ paucos seruos,septẽ iugera aridæ terrę,indigentia domestica,impẽ

sa funera, inopes dotũ filias, sed egregios cõsulatus, mirificas dictaturas, innumerabiles triumphos cernimus. Quid ergo mendicam Fortunam quasi præcipuũ generis humani malũ diuturnis conuicijs laceramus? quæ vt nõ abundãtibus, ita fidis vberibus Publicolas, Aemylios, Fabricios, Curios, Scipiões, Scauros, hisq; paria robora virtutis aluit. exurgamus potius animis, pecuniæq; aspectu debilitatos spiritus, pristini tẽporis memoria recreemus. nanq; per Romuli casam, perq; ueteris capitolij humilia tecta, & æternos Vestæ focos fictilibus etiamnum vasis contẽtos iuro, nullas diuitias, paupertati talium virorum posse præferri.

De Verecundia. CAPVT. V.

EQua tempestiuus ad verecundiam transitus videtur. Hæc enim iustissimis viris pręcepit, ut priuatas facultates negligerent, publicas q́; amplissimas esse cuperẽt. digna cui perinde ac cœlesti numini templa extruantur, aræq; consecrẽtur. quia parens est omnis honesti cõsilij, tutela solenniũ officiorum, magistra innocẽtiæ, cara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tẽpore, fauorabilem præ seferens vultum.

De populi verecundia.

Sed vt a laudibus eius ad facta veniamus, a cõdita vrbe vsq; ad Africanũ, & Tiberiũ longũ cõsules, promiscuus senatui, & populo spectandorũ ludorũ locus erat. nunquã tamẽ quisq; ex plebe in theatro ante. P. C. spectare sustinuit. Adeo circunspecta nostræ ciuitatis verecũdia fuit. Quę qdẽ certissimũ sui documẽtũ etiã illo die exhibuit, quo. L. Flaminius extrema in parte theatri cõstitit. qui a. M. Catone, & . L. Flacco Censoribus senatu motus fuerat. cõsulatus iã honore defunctus, frater etiã. T. Flaminij, Macedoniæ Philippiq; victoris. oẽs eni eũ transire in locũ dignitati suę debitũ coegerunt.

De Terentio Varrone.

Confregit Remp. Terentius Varro Cannensis pugnæ temerario ingressu. Idem delatã ab vniuerso senatu, & populo dictaturã recipere nõ sustinẽdo, pudore culpã maxiæ cladis redemit. effecitq;, vt acres deorũ iræ modestia ipsius moribus imputarent. Itaq; titulo imaginis eius speciosius non recepta Dictatura, quàm aliorum gesta ascribi potest.

De Cn. Scipione, & Scriba Cicereio

Nos autẽ ad præclarũ verecũdiæ opus transgrediamur. Magna cũ inuidia fortuna prætorijs comitijs Africani superioris filiũ Cn. Scipionẽ, & scribã Cicereiũ in campũ deduxerat, vtq; nimis impotens sermone vulgi carpebat̃, q' tanti viri sanguinẽ, clientelãq; comitiali certamine confuderat. Cæterũ crimen eius in suã laudẽ Cicereius cõuertit. Nam vt vidit omnibus se cẽturijs Scipioni anteferri, templo descẽdit, abiectaq; candida toga cõpetitoris sui suffragatorẽ agere cœpit, vt scilicet præturam melius Africani memoriæ concederet, quàm sibi vendicaret. Necnõ & si maximo verecũdiæ pretio, Scipio tũc honorẽ adeptꝰ est, Cicereio tñ magis gratulati sunt.

De. L. Crasso.

Ac ne protinus comitijs abeamus, consulatũ petens. L. Crassus cũ omniũ candidatorũ more, circũ forũ supplex populo ire cogeretur, nunquàm adduci potuit, vt id præsente. Q. Scæuola grauissimo, & sapientissimo viro socero suo faceret. Itaq; rogabat eum, vt a sedum ineptæ rei inseruiret, discederet. maiorẽ verecundiam dignitatis eius, quàm candidæ togæ suæ respectum agens.

De Pompeio Magno.

Pompeius autẽ Magnus Pharsalica acie victus a Cæsare, cũ postero die Larissam intraret, oppidiq; illius vniuersus populus obuiam ei processisset, ite (inquit) & istud officiũ præstate victori. dice-

rem non dignus qui vinceretur, nisi a Cæsare esset superatus. certe modestus in calamitate. Nam quia dignitate sua vti iam non poterat, vsus est verecundia.

De Caio Iulio Cæsare.

Quam præcipuā in Caio quoq; Cæsare fuisse sæpenumero apparuit, & vltimus eius significauit dies. Cōpluribus enī parricidaꝝ violatus mucronibus, inter ipsum illud tempus, q̄ diuinus spiritus mortali secernebatᷣ a corpore, ne tribus quidē & viginti uulneribꝰ, quin verecūdiæ obsequeretᷣ, absterreri potuit. Siquidē vtraq; togā manu demisit, ut inferior pars corporis tecta collaberetᷣ. In hūc modū nō homines expirant, sed Di immortales sedes suas repetunt.

EXTERNA. De Spurina.

Quod sequitur, externis adnectā. quia ante gestum est, q̄ Etruriæ ciuitas daretur. Excellentis in ea regione pulchritudinis adulescens nomine Spurina, cū mira specie compluriū fœminarū illustriū solicitaret oculos, ideoq; viris, ac parētibus earū se suspectum esse sentiret, oris decorem vulneribus confudit, deformitatēq; sanctitatis suæ fidē, q̄ formā irritamentū alienæ libidinis esse maluit.

De quodam sene Atheniensi.

Athenis quidā vltimæ senectutis, cū spectatum ludos in theatrū venisset, eumq; nemo e ciuibus sessum reciperet, ad Lacedæmoniorum legatos forte peruenit. qui hominis ætate moti, canos eius, & annos assurgendi officio venerati sunt, sedemq; ei inter ipsos honoratissimo loco dederunt. Quod vbi fieri populus aspexit, maximo plausu alienæ vrbis verecundiam cōprobauit. Ferunt tunc vnum e Lacedæmonijs dixisse. Ergo Athenienses quid rectum sit sciunt, sed id facere negligunt.

De amore coniugali. CAPVT. VI

A Placido, & leni affectu, ad æque honestum, verum aliquanto ardétiorem, & concitatioré pergam, legitimiq; amoris, quasi quasdam imagines, nó sine maxima veneratione contemplandas lectoris oculis subijciam. valenter inter cõiuges stabilita fidei opera percurrens, ardua imitatu, cæterũ cognosci vtilia. quia excelentissima animaduertéti, ne mediocria quidem præstare, rubori oportet esse.

De. T. Graccho, & Cornelia eius vxore.

Tiberius Gracchus anguibus domi suæ, mare, ac fœmina apprehensis, certior factus ab aruspice mare dimisso, vxori eius, fœmina ipsi celeré obitum instare, salutaré coniugi potius, ꝙ sibi parté secutus augurij, maré necari, fœminã dimitti iussit, sustinuitq; in cõspectu suo seipm in interitu serpétis occidi. Itaq; Corneliã nescio vtrũ fœlicioré dixerim, ꝙ talé virũ habuerit, an miserioré, ꝙ amiserit.

De Admeto Rege Thessaliæ.

O te Thessaliæ rex Admete crudelis, & diri fati crimine sub magno iudice damnatũ. qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es. eaq;, ne tu extinguereris, voluntario obitu consumpta, lucẽ intueri potuisti. Et certe prius parentum indulgentiam tentaueras, fœmineo animo impar inuentus.

De. C. Plautio.

Vilior Graccho iniquæ fortunæ victima, ꝙuis senatorij vir ordinis. C. Plautius Numida, sed in consimili amore, par exemplum. Morte enim vxoris audita, doloris impotens, pectus suum gladio percussit. Interuentu deinde domesticorũ incœptum exequi prohibitus, colligatusq;, vt primũ est occasio data, scissis fascijs, ac vulnere diuulso, constanti dextera, spiritum luctus acerbitate permixtũ, ex ipsis præcordijs, & visceribus hausit, tam violenta morte testa-

tus,quantum maritalis flammæ illo pectore clausum habuisset.

De.M.Plautio.

Eiusdem vt nominis,ita amoris quoq; .M.Plautius. Nam cum imperio senatus classem sociorũ sexaginta nauiũ in Asiam reduceret, Tarentũq; appulisset,atq; ibi vxor ei9 Horestilla, quę illuc eum profecuta fuerat,morbo pressa decessisset,funerata ea,& in rogum imposita, inter officiũ vngendi et osculandi, stricto ferro incubuit quẽ amici sicut erat togatum, & calceatũ, corpori coniugis iunxerunt,ac deinde subiectis facibus,vtrumq; vna cremauerunt.quorũ ibi factum sepulchrum Tarenti etiamnũ cõspicitur,quod vocatur τῶν φιλονίτων.Nec dubito , qn siquis modo extinctis sensus inest, Plautius & Horestilla, fati consortione, gestientes vultus tenebris intulerint,saneq; vbi idem & maxim9,& honestissimus amor est, aliquanto præstat morte iungi,q̃ vita distrahi.

De Iulia Caij Cæsaris filia.

Consimilis affectus Iuliæ.C.Cæsaris filiæ annotatus est.quæ cũ ædilitijs comitijs Pompeij Magni coniugis sui vestem cruore respersam e campo domũ relatam uidisset,territa metu ne qua vis ei esset allata,axanimis concidit,partumq;, quem vtero conceptum habebat,subita animi consternatiõe,& graui dolore corporis eijcere coacta est , atq; ita expirauit. magno quidem cum totius terrarũ orbis detrimento. cuius tranquillitas tot ciuilium bellorum truculentissimo furore perturbata non esset, si Cæsaris & Pompeij concordia,commuuis saguinis vinculo constricta mansisset.

De Porcia Catonis filia vxore Bruti.

Tuos quoq; castissiimos ignes Porcia.M.Catonis filia cuncta secula debita admiratione prosequuntur. quæ cum apud Philippos victum, & interemptũ virum tuũ Brutum cognosceres, quia fer

rum non dabatur, ardētes ore carbones haurire non dubitasti, muliebri spiritu virilem patris exitum imitata. Sed nescio an hoc fortius, quod ille vsitato, tu nouo genere mortis absumpta es.

EXTERNA.

Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorātiæ non obruti. ex quibus paucos attigisse satis erit. Gentis Cariæ Regina Arthemisia virū suum Mausolum fato absumptum, quantopere desyderarit, leue est, post conquisitorū omnis generis honorū, monimentiq; usq; ad septē miracula prouecti magnificētiā, argumētari. Quid eni aut eos colligas? aut de illo inclyto tumulo loquare? cum ipsa Mausoli viuū ac spirans sepulchrū fieri concupierit, eorū testimonio, qui illam extincti ossa potioni aspersa, bibisse tradunt.

De Hipsicratea vxore Mithridatis.

Hipsicratea quoq; Regina Mithridatem coniugem suum effusis charitatis habenis amauit. propter quem præcipuū formæ suæ decorem in habitum virilem cōuertere voluptatis loco habuit. tonsis eni capillis equo se & armis assuefecit, quo facilius laboribus, & periculis eius interesset. quin etiam victum a Cn. Pompeio per efferatas gentes fugientem, animo pariter, & corpore infatigabili secuta est. cuius tanta fides asperarum atq; difficilium rerum Mithridati maximū solatium, & iucundissimū lenimentum fuit. cū domo enim & penatibus vagari se credidit vxore simul exulante.

De Lacedæmone.

Verum quid Asiam, quid barbariæ immensas solitudines, quid latebras pontici sinus scrutor? Cum splendidissimū totius Græciæ decus Lacedæmon præcipuū vxoriæ fidei specimen tantum non nostris ostentet oculis, plurimis, & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.

De Minyis.

Minyæ,quorũ origo ex inclyto sociorũ Iasonis numero Lemniorum in insula concepta,per aliquot seculorũ vices stabilis in sede manserat,a Pelasgicis expulsi armis,alienæ opis indigentes, excelsa Taygetorũ montiũ iuga supplices occuparunt, q̃s Spartana ciuitas respectu Tyndaridarũ (nanq; in illo nobilis famæ nauigio desti natũ syderibus par fratrum fulserat) deductos inde,legibus cõmodisq; suis immiscuit. Sed hoc tantũ beneficiũ in iniuriã benemeritæ vrbis regnum affectantes verterũt.Igiť publicæ custodiæ inclusi capitali seruabanť supplicio.quod cũ uetere instituto Lacædemoniorũ, nocturno tempore passuri essent, coniuges eorum illustris sanguinis,ibi velut allocuturæ perituros viros, impetrato a custodibus aditu,carcerem intrarũt, cõmutataq; veste, per simulationẽ doloris,velatis capitibus eos abire passæ sunt.Hoc loco quid aliud adiecerim,q̃ dignas fuisse quibus Minyæ nuberent?

De Amicitia. CAPVT. VII.

COntemplemur nunc amicitiæ vinculum potẽs & præualidũ, neq; vlla ex parte sanguinis viribus inferius,hoc etiam certius,& exploratius,quia illud nascendi sors fortuitũ opus, hoc vniuscuiusq; solido iudicio incoacta voluntas cõtrahit.Itaq; celerius sine reprehensione propinquũ auersere,q̃ amicum.quia altera diremptio utiq; iniquitatis,altera leuitatis crimini subiecta est. Cum enim deserta sit futura vita hominis nullius amicitiæ cincta præsidio, tam necessariũ subsidium temere assumi nõ debet,semel autẽ apprehensum,recte sperni non conuenit. Sinceræ vero fidei amici præcipuæ in aduersis rebus cognoscuntur, in quibus quicqd prę̃statur, totũ a constanti beneuolẽtia proficiscitur Fœlicitatis cult⁹, maiore ex parte adulationi q̃ charitati erogatus,

certe suspectus est, perinde ac plus semper petat, quam impendat. Accedit huc, quod infractæ fortunæ homines, magis amicorum studia desyderant, vel præsidij, vel solatij gratia. Nam læta quidē & prospera negotia, vtpote cum diuina suffragatione foueantur, humana minus indigēt. Tenacius igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit, qui aduersos amicorum casus non deseruerūt, quam qui prosperū vitæ cursum comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes Pylade pene amico, quam Agamemnone patre notior est. Siquidem illorum amicitia in consortione delitiarum, & luxuriæ contabuit, horum duræ atque asperæ conditionis solatium, ipsarum miseriarū experimēto enituit. Sed quid externa attingo, cum domesticis prius liceat vti?

De Tib. Graccho, & C. Blosio.

Inimicus patriæ fuisse Gracchus existimatus est, nec immerito, quia potentiā suam, saluti eius prætulerat, quam constantis tamē fidei amicū etiam in hoc tam prauo proposito. C. Blosium cumanū habuerit, operæpretiū est cognoscere. hostis iudicatus, vltimo supplicio affectus, sepulturæ honore spoliatus, beneuolentia tamen eius nō caruit. Nam cum senatus Rutilio & Lemnati Coss. mandasset, vt in eos, qui cum Graccho consenserāt more maiorum animaduerterent, & ad Læliū, cuius cōsilio præcipue Coss. utebant̄, pro se Blosius deprecatū venisset, familiaritatisque excusatiōe vteretur, atque is dixisset. Quid si te Gracchus templo Iouis Opt. Max. faces subdere iussisset, obsecuturus ne volūtati ipsius propter istam quam iactas familiaritatem fuisti? Nunquam istud (inquit) Gracchus imperasset. satis, immo etiā nimium. totius nanque senatus consensu damnatos mores defendere ausus est. Verum quod sequitur multo audatius, multoque periculosius. compressus enim perseueranti interrogatio

ne Lelij in eodem constantiæ gradu stetit. seq; etiam, hoc si modo Gracchus annuisset facturũ respõdit. Quis illũ sceleratũ putasset fu isse, si tacuisset? Quis etiã nõ sapientẽ, si pro necessitate tẽporis locu tus esset? At Blosius nec silẽtio honesto, nec prudẽti sermone salutẽ suã, ne q̃ ex parte ifœlicis amicitię memoriã desereret, tueri uoluit.

De. C. Graccho, & Pomponio, & Lectorio.

In eadem domo æque robusta constantis amicitiæ exempla ob oriũtur. prostratis enĩ iam & perditis. C. Gracchi consilijs rebusq; cũ tota eius conspiratio late quæreretur, desertũ omni auxilio, duo tantũ amici Pomponius & Lectorius ab infestis & undiq; ruẽtibus telis, oppositu corpoꝝ suoꝝ texerunt. quorũ Pomponius quo is fa cilius euaderet, concitatũ sequentiũ agmen in porta Trigemina ali quãdiu acerrima pugna inhibuit, nec viuus pelli potuit, sed multis confectus vulneribus transitũ super cadauer suũ eis (credo etiã post fata inuitus) dedit. Lectorius autẽ in ponte sublicio cõstitit, & eũ do nec Gracchus transiret, ardore spũs sui sepsit, ac vi iã multitudinis obrutus. cõuerso in se gladio, celeri saltu profundũ Tyberis petijt. quãq; in eo põte charitatẽ toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, vnius amicitię, adiecta uolũtaria morte p̃stitit. q̃ bonos Gracchi, si aut Patris, aut materni Aui sectã vitę ingredi voluissent, habere mi lites potuerãt? Quo enĩ impetu, qua perseuerãtia animi Blosius, & Pomponius, & Lectorius trophæa ac triũphos eorũ adiuuissent, fu riosi conatus tã strenui comites? sinistris quidẽ auspicijs amicitiæ cõditionẽ secuti. sed quo miseriora, hoc certiora fideliter cultæ no bilitatis exẽpla.

De Lucio Rhegino.

Lucius autẽ Rheginus, si ad debitam publico ministerio sinceri tatẽ exigatur, posteritatis cõuitio lacerãdus. si amicitiæ fido pigno re æstimeẽ, in optimo laudabilis cõscientiæ portu relinquẽdus est.

Trib. enim plebis Cepionem in carcerem coniectum, quod illius culpa exercitus noster a Cimbris & Teutonibus videbat deletus, veteris, arctęq; amicitiæ memor, publica custodia liberauit, nec eatenus amicum egisse contentus, etiam fugæ eius comes accessit. Pro magnum & inexuperabile tuū numen amicitia, cum ex altera parte Resp. manū injiceret, ex altera tua illum dextra traheret, & illa vt sacrosanctus esse uellet, exigeret. Tu exilium indiceres, adeo blando vteris imperio, quod is supplicium honori prætulit. ad mirabile est opus tuum, sed quod sequitur aliquanto laudabilius.

Recognosce enim quousq; volumnij cōstantem erga amicum suum charitatem sine vlla Reipu. iniuria euexeris, qui ortus equestri loco cū Marcum Lucullū familiariter coluisset, eumq; Marcus Antonius, quod Bruti & Cassij partes secutus fuerat, interemisset, in magna fugiendi licētia, exanimi amico adhæsit, hucusq; in lachrymas & gemitus ꝓfusus, vt nimia pietate causam sibi mortis accerseret. Nam propter pręcipuam & perseuerantem lamentationē ad Antonium pertractus est. cuius post, ꝗ̄ in conspectu stetit, Iube me (inquit) imperator protinus ad Luculli corpus ductum occidi. Neq; enim absumpto illo superesse debeo, cum ei infœlicis militiæ autor extiterim. Quid hac fidelius beneuolentia? mortem amici, hostis odio leuauit. vitam suam, cōsilij crimine astrinxit. quoq; illum mirabiliorē redderet, se fecit inuisiorem. nec difficiles Antonij aures habuit, ductusq; quo voluerat, Luculli dexteram auide osculatus, caput, quod abscissum iacebat, sublatum pectori suo applicauit ac deinde demissam ceruicem victoris gladio præbuit.

De Theseo, & Pirithoo.

Loquatur nunc Græcia nefandis Thesea Pirithoi amoribus subscribentem, Ditis se patris regnis cōmisisse, vani est illud narrare,

ſtulti credere. mixtũ cruoré amicorũ, & vulneribus innexa vulnera, mortéq; morti inhærenté videre, hæc vera Romanæ amicitiæ indicia. illa gentis ad fingendũ paratæ, monſtro ſimilia mendacia.

De Lucio Petronio.

Lucius quoq; Petronius huiuſce laudis conſortioné merito vendicat. Pari enim inclytæ amicitiæ auſui, par gloriæ portio afferenda eſt. admodũ humili loco natus, ad equeſtré ordinem, & ſplendidæ militię ſtipendia Publij Cœlij beneficio peruenerat. cui gratum animũ, quia in materia læta exhibere nõ contigerat, in ea, quã iniquam fortuna eſſe voluit, cũ multa fide præſtitit. Erat ab Octauio Cos. Placentiæ præpoſitus Cœlius, qua Cinnano exercitu capta, & ſenior iam, & graui valetudine affectus, ne in poteſtaté hoſtiũ veniret, ad auxiliũ dextræ Petronij confugit. quem is ab incœpto conſilio fruſtra conatus abſtrahere, in ijſdem perſeuerantem precibus, interemit, cædiq; eius ſuã iunxit. ne eo iacente, per qué omnia dignitatis incrementa aſſecutus fuerat, ſupereſſet. Ita alterius fato verecundia, alterius pietas cauſam præbuit.

De Seruio Terentio.

Iungendus eſt Petronio Seruius Terentius, quanq; ei ſicut cupierat, pro amico ſuo perire nõ cõtigit. Incœpto nanq; egregio, non irrito euentu æſtimari debet, quia quantũ in illo fuit, & ipſe extinctus eſt, & D. Brutus periculum euaſit mortis. qui fugiés a Mutina vt ad ſe interficiendum ab Antonio miſſos equites aduenisſe cognouit, quodam in loco iuſtæ pœne debitũ ſpiritũ tenebris furari conabatur. eoq; iam facta irruptione, Terentius fideli médacio obſcuritate ipſa ſuffragante, Brutũ ſe eſſe ſimulauit, & corpus ſuũ trucidandum equitibus obiecit. Verũ cognitus a Furio, cui Brutianæ vltionis officiũ mandatũ fuerat, nece ſua, amici ſuppliciũ diſcute-

te non potuit, sic inuitus fortuna cogente vixit.

De Decimo Lælio, & M. Agrippa.

Ab hoc horrido, & tristi pertinacis amicitiæ, ad lętum & serenũ vultũ transeamus, atq; inde eam euocatam, vbi omnia lachrymis gemitu, cędibus, fuerãt referta, in eo, quo dignior est, fœlicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundãtissimisq; opibus, fulgente. Orete igitur ab illa, quæ sanctorũ vmbris dicata esse credit, sede. hinc Decime Lælii illinc, M. Agrippa. alterũ virorũ, alterũ deorum maximũ amicũ, & certa mente, & secundis ominibus sortiti, totumq; beatæ turbæ gregẽ, qui vestro ductu veneranda sincæræ fidei stipendia, laudibus, & præmijs onustus peregit, in lucem vobiscum protrahite. Vestros enim cõstantes animos, vestra strenua ministeria, vestrã inexpugnabilẽ taciturnitatẽ, proq; dignitate & salute amicorũ perpetuã excubationẽ, testatiorẽ beneuolẽtiã, & rursus harũ rerũ vberrimos fructus, posterior intuens ætas, in excolẽdo iure amicitiæ, q̃ libentius, tã etiam religiosius erit operata Hæret animus in domesticis. sed aliena quoq; benefacta referre Romanæ vrbis candor hortatur.

EXTERNA.

Damon & Pythias Pythagoricæ prudentiæ sacris initiati, tam fidelem inter se amicitiã iunxerunt, vt cũ alterũ ex his Dionysius Syracusanus interficere vellet, atq; is tẽpus ab eo, quo prius, q̃ periret, domũ profectus res suas ordinaret, impetrauisset, alter vadẽ se pro reditu eius tyranno dare nõ dubitauit. Solutus erat periculo mortis, qui modo gladio ceruices subiectas habuerat, idẽq; caput suũ subiecerat, cui securo viuere licebat. Igitur omnes, & in primis Dionysius, nouæ atq; ancipitis rei exitum speculabant. Appropinquante deinde finita die, nec illo redeunte, vnusquisq; stultitiæ tã

temerariũ sponsorẽ damnabat. At is nihil se de amici constãtia me tuere prædicabat. Eodẽ autẽ momento, & hora, a Dionysio consti tuta, qui eam acceperat, superuenit. admiratus amborũ an'mũ tyrannus suppliciũ fidei remisit. Insuperq; eos rogauit, vt se in societatẽ amicitiæ, tertiũ sodalitij gradũ vltima culturum beneuolẽtia reciperent. Hę sane vires amicitiæ, mortis contemptũ ingenerare, vitæ dulcedinẽ extinguere, crudelitatem mansuefacere, odium in amorẽ cõuertere, pœnam beneficio pensare potuerunt. quibus pene tantũ venerationis, quantũ deorum immortaliũ cerimonijs debetur. Illis enim publica salus, ijs priuata cõtinetur. atq; vt illarum ædes sacra domicilia, horũ fida hominũ pectora, quasi quodã sancto spiritu referta templa sunt. Quod ita esse rex Alexander sensit Darij castris, in quibus omnes necessarij eius erant, potitus. Ephestione gratissimo sibi latus suũ tegente ad eos alloquendos venit. cuius aduentu mater Darij recreata, humi prostratum caput erexit. Ephestionemq;, quia ei & statura, & forma præstabat, more Persarum adulata tanq̃ Alexandrũ salutauit. Admonita deinde erroris per summã trepidationẽ excusationis verba quærebat. Cui Alexãder nihil est (inquit) q̃d hoc nomine confundaris. Nã & hic Alexander est. vtri prius gratulemur? qui hoc dicere voluit? an cui audire contigit? Maximi enĩ animi rex, etiã totũ terrarũ orbem, aut victorijs, aut spe complexus, tam paucis verbis se, cũ comite suo partitus est. O donũ inclytę uocis, danti pariter atq; accipiẽti speciosum.

De Pompeio.

Quod priuatim quoq; merito veneror clarissimi ac disertissimi viri promptissimã erga me beneuolentiã expertus. Nec metuo ne parũ cõueniat mihi Põpeiũ meũ instar esse Alexandri, cũ illi Ephestio suus, alter fuerit Alexander. Ego vero grauissimo crimini sim

obnoxius, cōstantis & benignæ amicitiæ exēpla fine vlla eius mē tione transgressus, cuius in animo velut in parentū amātissimorū pectore, lætior vitæ meæ status viguit, tristior acquieuit. a q̄ omni um incrementa commodorū vltro oblata cœpi. per quē tutior ad uersus casus steti. qui studia mea ductu & auspiciјs suis lucidiora, & alacriora reddidit. Itaq; paui inuidiam quorundā optimi amici iactura, videlicet quia fructu torseram, non quidem meo merito gratiam meam, quantacūq; cū his fuit, qui ea vti voluerant, partitus. Verū nulla tam modesta fœlicitas est, quæ malignitatis dentes vitare possit, & quo secessu quosdam fugeris, aut quibus insulis misericordiæ permulseris, ne vt alienis malis perinde ac bonis suis lætē tur, ac gestiant. Diuites sunt aliorum iacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus. sed illi quatenus alienis incōmodis suorum adhuc expertes insultent, optima vindex insolentiæ varietas humanæ conditionis viderit.

De Liberalitate. CAPVT. VIII.

NOstrum opus pio egressu ad propriā rē prouectū in suū ordinem reuocetur, liberalitatisq; cōmemorationi vacemus. Cuius duo sunt maxime probabiles fontes, verum iudicium, & honesta beneuolētia. Nam cū ab his oritur, nunc demum eius ratio constat. dono autē ipsi gratiam & magnitudo quidem sua, sed efficatiorem aliquanto opportunitas conciliat.

De Fabio Maximo.

Accedit enim precio rei, inestimabile momentū occasionis, quæ Fabiū Max. tot ante secula ob paruam pecuniæ summā erogatæ, adhoc vsq; tempus laudabilem fecit. Captiuos enim ab Annibale interposita pactione numorū receperat. Qui cum a senatu nō præ starentur, misso in vrbem filio, fundum, quem vnicū possidebat,

vēdidit,eiusq; pretiū Annibali protinus numerauit. Si ad calculos reuocet̄, paruū vtpote septē iugeribus, & hoc in Pupinia addictis redactū. si anīo prærogantis, omni pecunia maius. se enī patrimonij, q̄ patriā fidei inopem esse maluit. eo quidē maiore cū cōmendatiōe, q proni studij certius inditiū est supra vires niti, q̄ viribus ex facili vti. alter enī q̄d potest, præstat. alter etiā plus, q̄ potest.

De Busa.

Itaq; eiusdem tēporis fœmina Busa nomine, regionis autē Apuliæ ditissima, merito quidē liberalitatis testimoniū recepit, sed excellētes opes suas Fabianis rei familiaris angustijs non cōparauerit. Nam & si circa decē millia ciuiū nostrorū Cannensis prælij reliquias benignissime inter Canusina mœnia alimentis sustentauit, saluo tamē statu fortunaꝝ suarū munificā se Po. R. præstitit. Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutauit.

De Quinto Considio.

In Quinto quoq; Considio salubetrimi exempli nec sine paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est. Qui Catilinæ furore ita consternata Reip. vt ne a locupletibus quidē debitæ pecuniæ, propter tumultū, pretijs possessionū diminutis, solui creditoribus possent, cum centies atq; quinquagies. H. summā in fœnore haberet, neq; de sorte quenq̄ debitoꝝ suoꝝ, neq; de vsura appellari a suis passus est. quantūq; in ipso fuit, amaritudinē publicæ confusionis priuata trāquillitate mitigauit. opportune, mirificeq; testatus, se numoꝝ suorū, nō ciuilis sanguinis esse fœneratorē. Nā qui nunc præcipue negotiatione delectant̄, cū pecuniā cruentam domū retulerint, q̄ improbando gaudio exultent, recognoscent. si diligenter. S. Consultum, quo Considio gratiæ actæ sunt, legere non fastidierint.

De Populo Romano.

Queri iandudũ mecum Po.Ro.videtur,ꝙ,cum singulorũ munificẽtiam consecter,de sua taceam. Ad summã enim eius laudem pertinet,quẽ animũ regibus,& vrbibus,& gentibus præstiterit, recognosci.quia omni præclari facti decus,crebra memoria in seipso reuirescit. Asiam bello captam Attalo regi muneris loco possidẽdam tribuit,eo excelsius,& speciosius vrbi nostræ futurum imperium credens,si ditissimam,atq; amœnissimã partem terrarum orbis,in beneficio, ꝙ̃ in fructu suo reponere maluisset. Ipsa victoria donum fœlicius,quia multum occupasse,habere inuidiam potuit, tantum tribuisse gloria carere non potuit.

De.T.Quintio Flaminio.

Illius vero Romanæ liberalitatis cœlestem spiritum, nullæ literæ satis dignis laudibus prosequunť. Philippo enim Macedonię rege superato, cum Ad insigne spectaculum tota Græcia cõuenisset, Quintius Flaminius tubæ signo,silentio facto,per præconem hæc verba recitari iussit.Senatus.P.Q.R.& Quintius Flaminius imperator,omnes Græciæ vrbes,quę sub ditione Philippi regis fuerũt, liberas atq; immunes esse iubet.Quibus auditis,maximo,& inopinato gaudio homines perculsi,primo veluti nõ audisse se, quæ audiuerunt credentes,obticuerunt.Iterata deinde pronuntiatiõe præconis,tanta cœlum clamoris alacritate cõpleuerũt, vt certe cõstet, aues quæ superuolabant, attonitas,pauẽtesq; decidisse. Magni animi fuisset a tot captiuoꝶ capitibus seruitutẽ detraxisse, quot tũc nobilissimis,& opulentissimis vrbibus,Po. Ro. libertatẽ largitus est. Ad cuius maiestatẽ pertinet non solum q̃d ipse benigne tribuit,sed etiã quod alio tribuente sensit,cõmemorari. vt enim illic commemoratæ,ita hic redditæ laudis commendatio est.

De Hierone Syracusano. EXTERNA.

Hiero Syracusanorũ rex, audita clade, qua Romani apud Trasimenum lacum afflicti erant, trecenta milia modiorũ tritici, ducenta hordei, auriq; ducenta, &.xl. pondo vrbi nostræ muneri misit. Nec ignarus verecundiæ maiorũ nostrorũ, ne nollent accipere, in habitum id victoriæ formauit, vt eos religione motos, munificẽtia sua vti cogeret. voluntate mittendi prius, iterum prouidentia cauendi ne remitteretur, liberalis.

De Agrigentino Gillia.

Subnectam huic Agrigentinũ Gilliam, quẽ propemodũ ipsius liberalitatis præcordia constat habuisse. erat enim opibus excellẽs, sed multo etiã animo, q̃ diuitijs locupletior, semperq; in erogãda potius, q̃ in cõtrahenda pecunia occupatus. adeo vt domus eius quasi quædam munificentiæ officina crederetur. illinc enim publicis vsibus apta monimẽta extruebantur. illinc grata populi oculis spectacula edebantur. illinc epularũ magnifici apparatus, libentiq; animo annonæ subsidia tribuebantur. Et cum hæc vniuersis priuatim alimenta inopia laborantibus, dotes virginibus, paupertate pressis subsidia, detrimentorũ incursu quassatis, solatia erogabant. Hospites quoq; tum vrbanis penatibus, tum etiã rusticis tectis, benignissime excepti varijs muneribus ornati dimittebantur. Quodam vero tempore quingentos simul Gelensium equites, vi tempestatis in possessiones suas compulsos, aluit, ac vestiuit. Quid multa? non mortalẽ aliquẽ, sed propitiæ fortunæ benignum esse dicẽtes sinum. Ergo quod Gillias possidebat, omniũ quasi cõmune patrimoniũ erat. Pro cuius salute, & incrementis, tũ Agrigentina ciuitas, tum etiã vicinæ regiones votis excubabant. Colloca e cõtraria parte arcas inexorabilibus claustris obseratas, nonne præstantiorem aliquanto existimes illam impensam, q̃ hanc custodiam?

VALERII MAXIMI LIBER. V.

De humanitate.

Iberalitati, quas aptiores comites, quã humanitatem, & clementiã dederim? Quoniã idem genus laudis expetunt. Quarũ prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna pręstat. Cumq; nescias, quã maxime probes, eius tamẽ cõmendatio præcurrere videt, cui nomen ex ipso numine quæsitũ est. Ante omnia tamẽ humanissima, & clemẽtissima senatus acta referã. Qui cũ Carthaginiensiũ legati ad captiuos redimẽdos in urbẽ uenissent, ꝑtinus his nulla pecunia accepta, reddidit, iuuenes numeꝝ duũ milliũ, & septingentorũ quadragintatriũ explentes. tantũ hostiũ exercitũ dimissum, tantã pecuniã contemptam, tot punicis iniurijs veniã datam, ipsos legatos obstupuisse arbitror, ac secũ dixisse. O munificentiã gentis Romanæ deorũ benignitati æquandã. O etiã nostrã legationẽ supra vota fœlicẽ. Nam beneficiũ, q̃d nunq̃ dedissemus, accepimus.

De Senatu Romano.

Illud quoq; non paruum humanitatis Senatus indicium est. Siphacem enim quondam opulentissimũ Numidiæ regem captiuũ in custodia Tiburi mortuũ publico funere censuit efferendum, vt vitæ dono honorem sepulturæ adijceret.

De eiusdem Senatus clementia.

Consimiliq; clementia in Perse vsus est. Nam cum Albæ, in qua custodiæ causa relegatus erat, decessisset, Quæstorẽ misit, qui eum publico funere efferret, ne reliquias regias iacere inhonoratas pateretur. Hostibus hæc, & miseris, & fato functis officia regibus erogata. illa amicis, & fœlicibus, & viuis tributa sunt.

De eodem Senatu in filium Masinissæ.

Confecto Macedonico bello Musicanes Masinissæ filius, cum equitibus, quos in præsidiū Romanorū adduxerat, ab imperatore Paulo ad patrē remissus, tēpestate classe dispersa, Brundusiū æger delatus est. Quod vbi senatus agnouit, cōtinuo illo Quæstorē ire iussit, cuius cura & hospitiū adulescenti expediretur, & omnia quę ad valetudinē opus essent, præberent. impensæq; liberaliter tum ipsi, tum toti comitatui præstarent. naues etiā vt prospicerent, quibus ipse bene, ac tuto cū suis in Africam traijceretur, equitibus singulas libras argēti, & quingenos sextertios dari imperauit. Quæ tā prompta, & tā exquisita patrū. C. humanitas efficere potuit. vt etiam si expirasset adulescēs, æquore aīo desyderiū eius pater toleraret.

De eodem in Prusiam.

Idem senatus cū ad gratulandū sibi Prusiam Bithynię regē Perse deuicto uenire audisset, obuiam illi. P. Corneliū Scipionē Quæstorē Capuam misit. censuitq;, vt ei domus Romæ ꝙ optima conduceretur. & copiæ, nō solum ipsi, sed etiā comitibus eius publice præberentur. In eoq; excipiendo tota vrbs vnius humani amici vultum habuit. Ita qui amantissimus nostri venerat, duplicata erga nos beneuolentia in regnum suum reuersus est.

De eodem in Ptolemæum.

Nec Aegyptus quidem Romanæ humanitatis expers fuit. Rex enim Ptolemæus a minore fratre regno spoliatus, petendi auxilij gratia cū paucis admodū seruis squallore obsitus Romā venerat, ac se in hospitiū Alexandrini pictoris contulerat. Id post, ꝙ senatui relatū est, accersito iuuene, ꝙ potuit accurata excusatione vsus est, ꝙ nec Quæstorē illi more maiorum obuiam misisset, nec publico hospitio eū excepisset, eaq; non sua negligētia, sed ipsius subito, &

clandestino aduētu facta dixit,& illū e curia subito ad publicos pe‑ nates deduxit. hortatusq; est, vt depositis sordib⁹ adeūdi ipsius diē peteret. quin etiā curæ habuit, vti munera ei per Quęstorē quotidie darent. His gradibus officiorū iacentē ad regiū fastigiū euexit, effecitq;, vt plus spei in auxilio. P.R. q̄ metus in sua fortuna reponeret.

De. L. Cornelio.

Atq; vt ab vniuersis Patribus. C. ad singulos veniam. L. Cornelius Cos. primo Punico bello, cū Olbiam oppidū cepisset, pro quo fortissime pugnās Hanno dux Carthaginiensiū occiderat, corpus eius e tabernaculo suo amplo funere extulit. Nec dubitauit hostis exequias ipse celebrare. eam demū victoriā & apud deos, & apud hoīes minimū inuidiæ habiturā credens, quæ plurimū humanitatis habuisset.

De Quinto Crispino.

Quid de. Q. Crispino loquar? Cuius humanitatē potentissimi affectus, ira, atq; gloria quatere nō potuerunt. Badium Campanū, & hospitio benignissime domi suæ exceperat, & aduersa valetudine correptū attentissima cura recreauerat, a quo post illam nefariam Campanorū defectionē in acie ad pugnam prouocatus, cum & viribus corporis, & animi virtutibus aliquanto esset superior, monere ingratū, q̄ vincere maluit. Nam quid agis inquit demēs? aut quo te praua cupiditas transuersum rapit? Parū habes publica impietate furere, nisi etiā priuata lapsus fueris. Vnus tibi Romanorum videlicet Quintius placet, in quo scelesta exerceas arma? cuius penatibus, & honoris vicissitudinē, & salutem tuam debes. At me fœdus amicitię, Dijq; hospitales, sancta nostro sanguini, vestris pectoribus vilia pignora, hostili certamine congredi tecum vetant. quin etiā si in concursu exercituū fortuito vmbonis mei impulsu prostratū agnouissem, applicatū iam ceruicibus tuis mucronē reuo

cassem. Tuũ ergo crimẽ sit, hospitẽ occidere voluisse. meũ, nõ eris hospes occisus. Proĩde aliã, qua occidas, dexterã quęre. quoniã mea te seruare didicit. Dedit vtriq; cœleste numen debitũ exitũ. siquidẽ in eo prælio Badius obtrũcatus est. Quintius insigni pugna clarus euasit.

De M. Marcello.

Age Marci Marcelli clementia, q̃ clarũ, q̃q; memorabile exemplũ haberi debet? qui captis a se Syracusis in arce earũ cõstitit, vt vrbis modo opulẽtissimæ tunc afflictæ fortunã ex alto cerneret. Cæterũ casum eius lugubrẽ intuens, fletũ cohibere nõ potuit. quẽ si qs ignarus vir aspexisset, alterius victoriã esse credidisset. Itaq; Syracusana ciuitas maxĩa clade tua aliquid admixtũ gratulatiõis habuisti. quia si tibi incolumi stare fas non erat, leuiter sub tã mansueto victore cecidisti.

De Q. Metello.

Quintus vero Metellus Celtibericũ in Hispania gerens bellum, cũ vrbem Centobricam obsideret, & iã admota machina partem muri, quæ sola conuelli poterat, disiecturus videretᷣ, humanitatem propinquę victoriæ prætulit. Nam cũ Rhetogenis filios, qui ad eũ transierat, Centobricẽses machinæ ictibus obiecissent, ne pueri in conspectu patris crudelis genere mortis consumerentᷣ, quanq; ipse Rethogenes negabat esse impedimento, quo minus etiã per exitũ sanguinis sui expugnationẽ perageret, ab obsidione discessit. Quo quidẽ tam clementi facto, & si nõ vnius ciuitatis mœnia, omniũ tamen Celtiberarũ vrbium animos cœpit. effecitq;, vt ad redigendas eas in ditionẽ Po. Ro. nõ multis sibi obsidionibus opus esset.

De Africano posteriore.

Africani quoq; posterioris humanitas speciose, lateq; patuit. Expugnata enim Carthagine circa Siciliæ ciuitates literas misit, vt ornamenta templorũ suorũ a Pœnis rapta, per legatos recuperarent.

inq; pristinis sedibus reponenda curarent. Beneficiũ Dijs, atq; hominibus pariter acceptum. Huic facto par eiusdem viri humanitas. A Quæstore suo hastæ subiectos captiuos vendente, puer eximiæ formæ, & liberalis habitus missus est. De quo cũ explorasset Numidam esse, orbum relictum a patre educatũ apud auunculum Masinissam, eo ignorãte immaturã aduersus Romanos ingressum militiam, & errore illius veniam dandam, & amicitiæ regis fidissimi Po.Ro. debitam veneratiõe tribuendã existimauit. Itaq; puerum annulo, fibulaq; aurea, & tunica laticlauia, Hispanoq; sagulo, & ornato equo donatũ, datis qui eum prosequerentᷣ equitibus, ad Masinissam remisit. Eos victoriæ maximos fructus ratus, dijs templorũ ornamenta Romanos, regibus sanguinẽ suum restituere.

De.L. Paulo.

Lucij etiã Pauli in tali genere laudis memoria apprehẽdenda est. Qui cũ Persen parui tẽporis momento captiuũ ex rege ad se adduci audisset, occurrit ei Romani imperij decoratus ornamentis, conatũq; ad genua procumbere, dextra manu alleuauit. sermoneq; grato ad spem exhortatus est. introductũ etiam in tabernaculũ, lateri suo proximum in consilio sedere fecit, nec honore mensæ indignũ iudicauit. Proponatᷣ in conspicuo acies, qua prostratus est Perses, & harũ rerum, quas retuli contextus, vtro magis spectaculo delectentur homines dubitabũt. Nam si egregiũ est hostem abijcere, non minus tamen laudabile, infœlicis scire misereri.

De Cn.Pompeio.

Hæc .L. Pauli humanitas admonet me, ne de Cn. Pompeij clementia taceam Regem Armeniæ Tigranem, qui & per se magna cũ Po.Ro. bella gesserat, & infestissimũ vrbi nostræ Mithridatem ponto pulsum, uiribus suis protexerat, in conspectu suo diutius ia-

cere supplicem passus nō est. sed benignis verbis recreatum, diadema, quod abiecerat, capiti reponere iussit, certisq; rebus impetratis in pristinum fortunæ habitū restituit. æque pulchrum esse iudicās & vincere reges, & facere. Q̃ præclarum tributæ humanitatis specimen Cn. Pompeius? q̃ miserabile desyderatę idē euasit exemplum? Nam qui Tigranis tempora insigni regio texerat, eius caput tribus coronis triūphalibus spoliatū, in summo terrarū orbe, nusq̃ sepulturæ locum habuit. sed abscissum a corpore, inops rogi, nefarium Aegyptiæ perfidiæ portatū munus est, etiā ipsi victori miserabile. Vt enim id Cæsar aspexit, oblitus hostis, soceri vultū induit ac Pompeio tum proprias, tum etiā filiæ suæ lachrymas reddidit. Caput etiā plurimis, & pretiosissimis odoribus cremandū curauit. Quod si nō tam mansuetus animus diuini principis extitisset, paulo ante Romani imperij columē habitum (sic mortalium negotia fortuna versat) inhumatum iacuisset.

De Cæsare.

Catonis quoq; morte Cæsar audita, & se inuidere illius gloriæ, & illū suæ inuidisse dixit. patrimoniūq; ei⁹ liberis ipsius incolume seruauit, & Hercule diuinorū Cęsaris operū nō parua pars Catonis salus fuisset.

De. M. Antonio, &. M. Bruto.

Marci autē Antonij animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum tradidit, quoq; honoratius cremaretur, inijci ei suū paludamentū iussit, iacentē non hostē, sed ciuem deposito existimās odio. Cūq; interceptū a liberto paludamentū cōperisset, ira percitus, protinus in eū animaduertit, hac ante pfatione vsus. Quid tu ignorasti, cuius tibi viri sepulturā cōmiserim? forte, piāq; eius victoriā Philippicā libēter Dij uiderūt. sed ne ista quidē generosissimę indignatiōis verba inuiti audierūt.

EXTERNA. De Alexandro.

Cõmemoratione Romani exempli in Macedoniam deductus morũ Alexandri præconiũ facere cogor. Cuius vt infinitam gloria bellica virtus, ita præcipuũ amorẽ clemẽtia meruit. Is dum omnes gentes infatigabili cursu lustrat, quodam loco niuali tẽpestate oppressus, senio iam confectum militẽ Macedonẽ, nimio frigore obstupefactũ, ipse sublimi, & propinqua igni sede sedens animaduertit, factaq; nõ fortunæ, sed ætate vtriusq; æstimatione, descẽdit, & illis manibus, quibus opes Darij afflixerat, corpus frigore duplicatũ in suam sedẽ imposuit. id ei salutare futurũ ducens, q̃d apud Persas capitale extitisset, soliũ regiũ occupasse. Quid ergo mirũ est, si sub eo duce tot annis militare iucundũ ducebant, cui gregarij militis incolumitas proprio fastigio carior erat? Idẽ non hominũ vlli, sed naturæ, fortunęq; cedens, quanq̃ violẽtia morbi dilabebat̃, in cubitũ tamẽ erectus, dexterã omnibus, qui eã contingere vellent, porrexit. Quis autẽ illã osculari nõ curaret, quæ iã fato oppressa, maximi exercitus complexui, humanitate q̃ spiritu uiuidiore, suffecit?

De Pysistrato.

Non tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamen memoria prosequenda Pysistrati Atheniensiũ tyranni narrabit̃. Qui cum adulescens quidam amore filiæ eius virginis accensus, in publico obuiam sibi factam osculatus esset, hortante vxore, vt ab eo capitale suppliciũ sumeret, respondit. Si eos, qui nos amãt interficiemus, quid ijs faciemus, quibus odio sumus? Minime digna vox cui adijciatur eam ex tyranni ore de humanitate manasse. In hunc modũ filiæ iniuriam tulit, suam multo laudabilius.

De Thrasippo.

A Thrasippo amico inter cœnam sine fine conuitio laceratus,

ita & animũ, & vocem ab ira cohibuit, vt putares satellitẽ a tyranno male audire. abeuntẽ quoq; veritus, ne propter metũ maturius se cõuiuio subtraheret, inuitatione familiari cœpit retinere. Thrasippus concitatæ temulentiæ impetu euectus, os eius sputo respersit. nec tamẽ in vindictã sui valuit accendere. Ille vero etiã filios suos violatæ patris maiestati subuenire cupientes, retraxit. Postero quoq; die Thrasippo suppliciũ a se voluntaria morte exigere volenti, venit ad eum, dataq; fide in eodẽ gradu amicitiæ mansurũ, ab incœpto reuocauit. Si nihil aliud dignũ honore memoriæ gessisset, his tamẽ factis abunde se posteritati commendasset.

De Pyrrho rege.

Aeque mitis animus Pyrrhi regis. Audierat apud quosdã in conuiuio Tarẽtinorũ parũ honoratũ de se sermonẽ habitũ. Accersitos qui ei interfuerunt, percuntabatur, an ea, quæ ad aures eius peruenerant, dixissent. Tum ex his vnus inquit, Nisi nobis vinũ defecisset, ista quę tibi relata sunt, præ his quę de te locuturi eramus, lusus ac iocus fuissent. Tam vrbana crapulæ excusatio, tãq; simplex veritatis confessio, iram regis cõuertit in risum. Qua quidẽ clemẽtia, & moderatione assecutus est, vt & sobrij sibi Tarẽtini gratias agerent, & ebrij bene precarẽtur. Ab eadem altitudine humanitatis legatis Romanorũ ad redimendos captiuos castra sua petentibus, quo tutius venirent, Lyconẽ Molossum obuiã misit, quo honoratius exciperentur, ipse cũ ornatu equitum extra portam occurrit, secundarũ rerũ prouẽtu non adeo corruptus, vt officij prospectum in his deponeret, qui tum maxime armis cum eo diffidebant.

De Antigono rege.

Cuius tam mitis ingenij debitũ fructum vltimo fati sui tẽpore recepit. Nã cũ diris auspicijs Argiuorũ inuasisset vrbẽ, abscissumq;

caput eius Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem propugnato tem laborans, lætus velut aliquod fœlicissimũ victoriæ opus attulisset, Antigonus correpto iuuene, q̃ tanti viri subitę ruinæ, immemor humanorũ casuũ, effuso gaudio insultaret, humo caput sublatum, causea, qua velatũ caput suũ more Macedonũ habebat, texit, corporiq; Pyrrhi redditũ honoratissime cremandũ curauit. Quin etiam filiũ eius Helenũ captiuum ad se pertractũ, & cultum, & animum gerere regium iussit. ossaq; Pyrrhi ei aurea inclusa vrna, epistum in patriam ad Alexandrũ fratrem portanda dedit.

De Campanis.

Campani aũt exercitũ nostrũ cum Coss. apud Caudinas furcas, sub iugum a Samnitibus missum, nec inermem tantũ, sed etiã nudum vrbem suã intrantẽ, perinde ac uictorẽ, & spolia hostiũ prę se ferentẽ, venerabiliter exceperunt, protinusq; cõsulibus insignia honoris, militibus vestem, arma, equos, cõmeatũ benignissime præstando, & inopiam, & deformitatẽ Romanę cladis mutarũt. Quo animo si pro imperio nostro aduersus Annibalẽ quoq; usi fuissent, truculentis securibus materiam sæuiendi non præbuissent.

De Annibale.

Facta mentione acerrimi hostis, mansuetudinis eius operibus, quam Romano nomini pręstitit, locũ qui inter manus est, finiam. Annibal enim Aemylij Pauli apud Cannas trucidati quæsitũ corpus, quantũ in ipso fuit, inhumatũ iacere passus nõ est. Annibal Tiberiũ Gracchum Lucanorũ circũuentũ insidijs, cum summo honore sepulturę mandauit, & ossa eius in patriã portanda militibus nostris tradidit. Annibal Marcum Marcellum in agro Brutio, dũ conatus Pœnoꝝ cupidius, q̃ consyderatius speculatur, interẽptũ, legitimo iure extulit. Punico quoq; sagulo, & corona donatũ lau

tea,rogo impoſuit. Ergo humanitatis dulcedo etiã in efferata barbarorũ ingenia penetrat. orbosq́, & truces hoſtiũ mollit oculos, ac victoriæ inſolẽtiſſimos ſpiritus flectit. Nec illi arduũ, aut difficile eſt inter arma cõtraria, inter diſtrictos cõminus mucrones, placidũ iter reperire. Vincit irã, proſternit odiũ, hoſtilẽq́ ſanguinẽ hoſtibus lachrymis permiſcet. atq́ etiã admirabilẽ Annibalis uocẽ, pro funeribus Romanorũ ducũ arbitria ſtatuẽtis expreſſit. quia aliquanto ei plus gloriæ Paulus, & Gracch9, & Marcellus ſepulti, q̃ oppreſſi attulerũt. Siquidẽ illos Punico aſtu decepit, Romana manſuetudine honorauit. Voſq́ fortes, ac piæ umbræ non pœnitẽdas ſortiti eſtis exequias. Nam vt optabilius in patria, ita ſpecioſius pro patria collapſæ, ſupremi officij decus in fœlicitate amiſſum, virtute recuperaſtis.

De Gratis. CAPVT. II

GRatas vero animi ſignificatiões, & ingrata facta libuit oculis ſubijcere, ut vitio, ac virtuti iuſta merces æſtimationis ipſa cõparatione accederet. Sed quoniã contrario propoſito ſeſe diſtinxerũt, noſtro quoq́ ſtilo ſeparentẽ. prioréq́ locũ obtineat, qui laudem, q̃ qui reprehenſionẽ merentur.

De M. Coriolano.

Atq́ vt a publicis actis ordiar, Martium patriam oppugnare conantẽ, admotoq́ portis vrbis ingenti Volſcorũ exercitu, funus, ac tenebras Romano imperio minitantem, Veturia mater, ac Volumnia vxor, nefariũ opus exequi precibus ſuis paſſę nõ ſunt. In quarũ honorẽ Senatus matronarũ ordinẽ, benigniſſimis decretis adornauit. Sanxit nanq́, vt fœminis ſemita viri cederent. confeſſus plus ſalutis Reip. in ſtola, q̃ in armis fuiſſe. Vetuſtisq́ auriũ inſignibus, nouũ vitę diſcrimẽ adiecit, permiſit quoq́ his purpurea veſte,

& aureis vti segmentis. Super hoc ædem, & aram Fortunæ mulie bri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciendã curauit. me morem beneficij animũ suũ exquisitæ religionis cultu testando. Quem secundi etiã belli Punici tẽpore exhibuit. Cũ enim a Fuluio Capua obsideretur, ac duæ campanæ mulieres beneuolentiã erga Romanos dimittere ex animis noluissent, Vestia Opidia materfa milias, & Cluuia Facula meretrix, quarũ altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificauit, altera captis militibus Romanorũ ali menta subministrare nõ destitit. vrbe illa oppressa, senatus ijs & li bertatẽ, & bona restituit, & si quid amplius præmij petissent, liben ter se daturũ asseuerauit. Vacasse in tanto gaudio. P.C. duabus hu milibus fœminis referre gratiã, ne dum præ se tulisse mirandum.

De Quintio, & Minutio.

Quid illa quoq; iuuẽtute Romana gratius? quæ Quintio & Mi nutio Coss. vltro nomina sua militari sacramento obtulit, vt Tu sculanis, quorũ fines Equiculi occupauerant, præsidiũ ferrent, quia paucis ante mensibus, cõstantissime & fortissime imperiũ Roma ni Populi defenderant. Ergo quod auditu nouũ est, ne patriæ gra ta voluntas cessasse videretur, exercitus se ipse conscripsit.

De Fabio Maximo.

Magnum grati populi Ro. specimen in Quinto Fabio Max. eni tuit. Nam cũ quinq; consulatibus salubriter Reip. administratis de cessisset, certatim æs contulit, quo maior, ac speciosior eius funeris pompa duceretur. Eleuet aliquis præmia uirtutis, cũ animaduertat fortes viros fœlicius sepeliri, q̃ viuere ignauos.

De Minutio Magistro equitum.

Fabio aũt etiã incolumi summa cũ gloria gratia relata est. Dicta tori enĩ Magister equitũ Minutius scito plebis, quod nunq̃ antea

factũ fuerat, æquatus, partito exercitu separatim in Samnio cũ Annibale conflixerat. vbi temere inito certamine, pestiferũ habiturus exitum, subsidio Fabij cõseruatus, & ipse eum patrẽ appellauit, & a legionibus suis patronũ salutari voluit. Ac deposito æqualis imperij iugo magisteriũ equitũ, sicut par erat, dictaturæ subiecit. Imprudentisq; vulgi errorẽ gratæ mentis significatione correxit.

De Terentio Culeo.

Tam hercle probabiliter, q̃ Quintus Terentius Culeo prætoria familia natus, & inter paucos senatorij splendidus ordinis optimo exemplo Africani superioris currum triumphantis. quia captus a Carthaginiensibus ab eo fuerat recuperatus, pileũ capite gerens, secutus est. Autori enim libertatis suæ tanquã patrono accepti beneficij confessionem, spectante Populo Romano, merito reddidit.

De Philippo rege, & de Flamineo.

At Flaminij de Philippo rege triũphãtis currũ nõ vnus, sed duo millia ciuiũ Romanorũ pileata comitata sunt. quæ his Punicis bellis intercepta, & in Græcia seruientia, cura sua collecta, in pristinũ gradum restituerat, geminũ ea re decus imperatoris, a quo simul & deuicti hostes, & cõseruati ciues spectaculũ patriæ prębuerũt. Illorũ quoq; salus dupliciter omnibus accepta fuit, & quia tam multi, & quia tam grati exoptatũ libertatis statum recuperauerunt.

De Metello.

Metellus vero pius pertinaci erga patrẽ exulem amore, tam clarum lachrymis, q̃ alij victoris cognomẽ assecutus, non dubitauit. consul pro Quinto Calidio prętore candidato supplicare populo, quod tribunus plebis legem, qua pater in ciuitatẽ restitueretur, tulerat. quin etiã patronũ eum domus, & familiæ suæ semper dictitauit. Nec hac re de principatu, quem proculdubio obtinebat, quicq̃

decerpsit. quia non humili, sed grato animo longe inferioris hominis maximo merito eximiam submittebat dignitatem.

De Mario.

Nam.C.quidē Marij nō solū præcipuus, sed etiā præpotens grata mentis fuit impetus. Duas etiā Camertiū cohortes mira virtute vim Cimbrorū sustinentes in ipsa acie aduersus conditionē fœdetis ciuitate donauit. Quod qdē factū & vere, & egregie excusauit. dicēdo inter armorū strepitū verba se iuris ciuilis exaudire non potuisse. Et sane id tempus tūc erat, q̄ magis defendere, q̄ audire leges oportebat.

De Lucio ySlla.

C.Marij vestigia vbiq; .L.Sylla certamine laudis subsequit̄. Dictator enī priuato Pompeio & caput adoperuit, & sella assurrexit, & equo descendit, eaq; se libenter facere in concione prædicauit, memor ab eo duo de viginti annis nato, partes suas exercitu patet no adiutas. Multa insignia Pompeio, sed nescio an hoc quicq̄ admirabilius cōtigerit, quod magnitudine beneficij sui Syllam obliuisci coegit. Sit aliquis in summo splendore etiā sordidus gratis locus. Marco Cornuto prætore funus Hirtij, & Pansæ iussu Senatus locante, qui tunc Libitinā exercebant, tum rerum suarū vsum, tum ministeriū suum gratuitū polliciti sunt. quia ij pro Rep. dimicantes occiderant, perseuerantiq; postulatione excuderunt, vt exequiarum apparatus sextertio numo ipsis præbentibus addiceretur, quorū laudē adiecta lege cōditio auget magis, q̄ extenuat. quoniā quidē quæstum contēpserunt, nulli alij rei, q̄ quæstui viuentes. Pace cinerū suorū reges gentiū exterarū secundū hūc tā cōtemptū gregē referri se patient̄, qui aut non attingēdus, aut non nisi in vltima parte domesticorū exemplorū collocandus fuit. Sed dū honesti actus etiā ab infimis editi, memoria non intercidant, licet separatū

locum obtineant, vt nec his adiecti, ne illis prælati videantur.

De Dario. EXTERNA.

Darius priuatæ adhuc fortunæ amiculo Silosontis Samij delectatus curiosa cõtemplatione fecit, vltro sibi & quidẽ a cupido daretur. Cuius muneris ꝙ grata æstimatio animo eius esset allapsa, regno potitus ostendit. totam nanq; vrbem & insulam Samiorũ Silosonti fruendã tradidit. Non enim pretiũ rei æstimatũ, sed occasio liberalitatis est honorata, magisq; a quo donum proficisceret. ꝙ ad quem perueniret, prouisum.

De Mithridate.

Mitridates quoq; rex magnifice gratus apparuit, quoniam pro Leonico acerrimo defensore salutis suę a Rhodijs nauali pugna excepto, omnes hostiũ captiuos permutauit, sanctius esse existimans ab inuisissimis circunueniri, ꝙ benemerito gratiam non referre.

De Attolo rege.

Liberalis populus Ro. magnitudine muneris, quod Attalo regi Asiam dedit dono. Sed Attalus etiã testamẽti æquitate gratus, qui eandem Asiam Populo Ro. legauit. Itaq; nec huius munificentia, nec illius tam memor beneficij animus tot verbis laudari potest, quot amplissimæ ciuitates vel amice datæ, vel pie redditæ sunt.

De Masinissa rege.

Cæterũ nescio an præcipue Masinissæ regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum. Beneficio enim Scipionis, & persuasu regni modo liberius auctus, memoriã inclyti muneris ad ultimum vitæ finem, longa etiã a dis immortalibus senectute donatus, constantissima fide perduxit, adeo vt eum nõ solum Africa, sed etiam cunctæ gentes scirent amiciorem Corneliæ familiæ, atq; vrbi Romanæ, ꝙ sibimet semper fuisse. Ille cũ graui Carthaginiensium bel

lo premeretur, ac vix tutelæ suæ imperij sufficeret, tamē Scipioni Aemyliano, quia nepos Africani erat, bonā, magnamq; partēNumidici exercitus, quā Lucullo consuli, a quo ad auxilia petēda missus fuerat. in Hispania duceret, promptissima mente tradidit, præsentiq; periculo respectum pristini beneficij antepofuit. Ille cum iam ætate deficiēte, magnas regni opes, quatuor & quinquaginta filiorū numero relinquens, in lectulo laberetur, Marcū Manilium, qui procōsul Africā obtinebat, literis obsecrauit, vt ad se Scipionē Aemylianū, sub eo tunc militantē mitteret. fœliciorē mortē suā futuram ratus, si in cōplexu dextræ eius supremū spiritū, ac mandata posuisset. Ille aduentū Scipionis fatis suis præcurrentibus, hæc vxori, liberisq; præceperat, vnū in terris Po. Ro. & vnam in Po. Ro. Scipionis domum nosse, integre omnia Aemyliano reseruare. eum diuidendi regni arbitrum haberēt. quod is statuisset, perinde vt testamento cautum, immutabile, ac sanctū obtinerēt. Tot, tāq; varijs rebus se masinissa infatibabili pietatis serie ad centesimū extendit annum. His, & horū similibus exemplis, beneficentia generis humani nutrit, atq; augetur. Hæ sunt eius faces, hi stimuli, propter quos iuuandi, & emerendi cupiditate flagrat. Et sane amplissimæ, & speciosissimæ diuitiæ sunt, fœliciter erogatis beneficijs, late posse censeri. Quorū, quoniā religiosum cultū instituimus, nunc neglectū suggillandi gratia, quo sit gratior, referemus.

De Ingratis. CAPVT. III.

VRbis nostræ parentē Senatus in amplissimo dignitatis gradu ab eo collocatꝰ in curia lacerauit, nec duxit nefas ei vitā adimere, q ęternū Romāo impio spiritū ingenerauerat. Rude nimirū illud, & ferox seculū, q̄d conditoris sui cruore fœde maculatū, ne sūma qdē posteritatis dissimulare pietas p̄ōt.

De populo Ro. in Camillum.

Hunc ingratum lapsæ mentis errorem, consentanea nostræ ciuitatis pœnitentia sequitur. Virium Romanarũ incrementũ, & latissimum, & tutela certissima Furius Camillus, in urbe incolumitatem suam tueri non valuit, cuius ipse salutem stabilierat, fœlicitatem auxerat. A Lucio enim Apuleio Tri. Pl. tanquã peculator Veientanæ prædæ reus factus, duris, atq; (vt ita dicam) ferreis sententijs in exilium missus est. Et quidem eo tempore, quo optimo iuuene filio spoliatus, solatijs magis alleuandus, q̃ cladibus onerandus erat. Sed immemor patria tanti viri, maximorũ meritorũ, exequijs filij, damnationẽ patris iunxit. At (inquit) ærario abesse Tr. Pl. querebatur quindecim millia æris (tanti nanq; pœna finita est) indignã summã, propter quã Populus Ro. tali principe careret.

In Scipionem maiorem.

Priore adhuc querela vibrante, alia deinceps exurgit. Africanus superior, non solũ contusam, & confractã belli Punici armis Rẽp. sed pene iam exanguem, atq; morientẽ, Carthaginis dominã reddidit. Cuius clarissima opera iniurijs pensando ciuitatis, ignobilis eum, ac desertæ paludis accolam fecerunt, eiusq; voluntarij exilij acerbitatẽ nõ tacitus ad inferos tulit, sepulchro suo inscribi iubendo. Ingrata patria, ne ossa quidẽ mea habes. Quid ista aut necessitate indignius, aut querela iustius, aut ultione moderatius? Cineres ei suos negauit, quã in cineres collabi nõ fuerat passus. Igit hãc vnam Scipionis vindictã ingrati animi vrbs Ro. sensit maiorẽ me hercle Coriolani violẽtia. Ille enĩ metu patriã pulsauit, hic verecundia. de qua ne queri quidẽ (tanta veræ pietatis constãtia) nisi post fata sustinuit.

In Scipionẽ Asiaticum.

Talia passo (credo) quæ fratri eius acciderunt, solatio esse potue

runt. cui rex Antiochus deuictus, & Asia imperio. Po. Ro. adiecta, speciosissimusq; triumphus, ut peculatus reus fieret, & in carcerem duci iuberetur, causam præbuit.

In Africanum posteriorem.

Nihilo virtute minor posterior Africanus, sed ne exitu quidem fœlicior. Duabus eni vrbibus Numantia atq; Carthagine imperio Ro. imminētibus, ex rerum natura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit. mortis punitorem in foro non repperit.

In Scipionem Nasicam.

Quis ignorat tantū laudis Scipionem Nasicam toga, quantū armis vtrunq; Africanū meruisse? Qui pestifera Tiberij Gracchi manu faucibus oppressam Rempub. strangulari passus non est. Sed is quoq; propter iniquissimam uirtutum suarū apud ciues æstimationem sub titulo legationis Pergamum secessit. Et quod vitæ superfuit, ibi sine vllo ingratæ patriæ desyderio peregit.

In Lentulum.

In eodem nomine versor, nec dum Cornelię gentis querelas exhausi. Nanq;. P. Lentulus clarissimus, & amantissimus Reip. ciuis, cū in Auentino Caij Gracchi nefarios conatus, & aciem pia ac forti pugna magnis vulneribus exceptis fugasset, prælij illius, quo leges, pacem, libertatēq; in suo statu retinuerat, hanc mercedē tulit, ne in nostra quidē vrbe moreretur. Siquidē inuidia & obtrectatione compulsus, legatione a senatu libera impetrata, habitaq; cōcione, qua a Dijs immortalibus petijt, ne vnquā ad ingratū populum reuerteretur, in Siciliā profectus est. ibiq; perseueranter morando compotē se voti fecit. Quinq; igit deinde Cornelij, totidē sunt notissima ingratæ patriæ exēpla, atq; horū quidē secessus volūtarij.

In Halam Ser.

Hala vero cũ magiſtrũ equitũ Spuriũ Meliũ regnũ affectantem occidiſſet, cuſtoditæ libertatis ciuium, exilio ſuo pœnas pependit. Cæterũ vt Senatus, populiq; mens in modũ ſubitæ tempeſtatis concitata, leui querela proſequenda eſt, ita ſingulorũ ingrata facta, liberiore indignatione proſcindenda ſunt. quia potentes conſilij, cum vtrũq; ratione perpendere liceret, ſcelus pietati prætulerũt.

De .P. Sextilio.

Quo enim nimbo, qua procella verborũ, impium Sextilij caput obrui meretur? quod L. Cæſarẽ, a quo tum ſtudioſe, tũ etiã fœliciter grauiſſimi criminis reus defenſus fuerat, Cinnanæ proſcriptionis tẽpore profugũ, præſidiũ ſuũ in fundo Tarquinienſi cladis conditione implorare, beneficij iura repetere coactum, a ſacris perfidæ menſæ, & altaribus nefandorũ penatum auulſum, truculento victori iugulandũ tradere nõ exhorruit. Finge accuſatorẽ eius fortuna publica in ſupplicis nomẽ cõuerſum, tam luctuoſam illam opẽ genibus annixũ oraſſe, crudeliter tñ repulſus videretur. quin etiam quos iniuriæ inuiſos faciunt, gratioſus miſeriæ reddunt. Verum Sextilius non accuſatorẽ, ſed patronũ ſæuiſſimę inimici violẽtiæ ſuis manibus obiecit. ſi metu mortis, vita indignus. ſi præmij ſpe, morte digniſſimus.

De Cn. Popilio Lenate.

Sed vt ad aliũ conſentaneũ huic ingrati animi actum tranſgrediar. Mar. Cic. Cn. Popilium Lenatẽ, Picenæ regionis, rogatu Marci Cœlij, non minore cura, quam eloquẽtia defendit. eumq; cauſa admodũ dubia fluctuantem, ſaluũ ad penates ſuos remiſit. hic Popilius poſtea nec re nec verbo a Cicerone læſus, vltro Marcum Antonium rogauit, vt ad illũ proſcriptum proſequendum, & iugulãdum mitterẽt. Impetratisq; deteſtabilis miniſterij partibus, gaudio exultãs, Caietam cucurrit, & virũ omitto quod ampliſſimæ digni

tatis, certe salutis eius autorē studio præstantis officij priuatim sibi venerandum, iugulum prębere iussit, ac protinus caput Romanæ eloquētiæ, & pacis clarissimā dexteram, per summum, & securum otium amputauit. eaq; sarcina, tanq; opimis spolijs alacer in vrbē reuersus est. neq;. n. scelerum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite eius quōdā perorauerat. Inualidę ad hoc mōstrum suggillandum literæ. quoniā qui talem Ciceronis casum satis digne deplorare possit, alius Cicero non extat.

De Pomp. Magno.

Quo te nunc modo magne Pompei attingam nescio. Nam & amplitudinē fortunæ tuę, quæ quondam omnes terras, & omnia maria fulgore suo occupauerat, intueor, & ruinam eius maiorem esse, q̄ vt manu mea attentari debeat, memini. Sed tamen nobis quoq; tacentibus. Cn. Carbonis, a quo admodū adulescens de paternis bonis in foro dimicās protect⁹ es, iussu tuo interempti mors animis hominū obuersabitur non sine aliqua reprehēsione. quia ingrato facto, plus. L. Syllæ viribus, q̄ propriæ indulsisti verecūdiæ.

EXTERNA. De Carthaginiensibus.

At ne nostra confessis, alienigenæ vrbes insultēt. Carthaginienses Annibalem, qui pro illorū incolumitate & victoria, tot imperatores, totq; exercitus nr̄os trucidauerat, q̄t gregarios milites hostium si occidisset magnæ gloriæ foret, e cōspectu suo submouere in animū induxerūt.

De Spartanis.

Neminem Lycurgo aut maiorē, aut vtiliorem virum Lacedæmon genuit, vtpote cui Apollo Pythius oraculum petenti respondisse fertur, nescire se vtrum illum hominū, an deorum numero aggregaret. Huic tamen neq; vitæ summa sinceritas, neq; cōstantissimus erga patriam amor, neq; leges salubriter excogitatæ auxi-

lio esse potuerũt, quo minus infestos ciues experiretur. Sæpe enim lapidibus petitus, aliquádo eiectus publico furore, etiá priuatꝰ oculo, ad vltimũ ipsa patria pulsus est. Quid aliæ faciẽt vrbes? vbi etiã illa, quæ cõstantię, & moderationis, & grauitatis sibi laudẽ eximiã vendicat, tá ingrata aduersus tam benemeritum extitit?

De Atheniensibus.

Detrahe Atheniẽsibus Thesea, nullę aut non tam claræ Athenæ erunt. Siquidem ille vicatim dispersos ciues suos in vnam vrbem contraxit, separatimq; & agresti more viuẽti populo, amplissimæ ciuitatis formam atq; imaginẽ imposuit. Idem sæua potentissimi regis Minois imperia vix dum ętate pubescente repulit. Idem effrenatam Thebarum insolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit, & quicquid vbiq; monstri, aut sceleris fuit, virtute animi, ac robore dextræ cõminuit. Huius tamẽ summoti ab Atheniensibus, Scyros exule minor insula, ossa mortui cœpit.

In Solonem.

Iam Solon, qui tá præclaras, tamq; vtiles Atheniẽsibus leges tulit, vt si his perpetuo vti uoluissent, sempiternũ habituri fuerint imperiũ, qui Salamina velut hostilẽ arcem ex ꝓpinquo saluti eoꝝ imminentẽ recuperauit, qui Pysistrati tyrãnidẽ primus vidit orientẽ, & solus armis opprimi debere, palã dictitare ausus est, senectutẽ Cypri ꝓfugus exegit. necq; ei in patria, de qua optime meruerat, humari contigit.

In Miltiadem.

Bene egissent Athenienses cũ Miltiade, si eum post trecenta millia Persarũ Marathone deuicta, in exiliũ protinus misissent, ac non in carcere, & vinculis mori coegissent. vt puto hactenus sæuire aduersus optime meritũ abũde duxerũt. Immo ne corpus quidẽ eius sic expirare coacti, sepulturæ prius mandari passi sunt, q̃ filius eius

Cimon eisdē vinculis se constringendū traderet. Hanc hæreditatē paternā maximi ducis filius, & futurus ipse ætatis suæ dux maximus, solū se fortium, catenas. s. & carcerem gloriari potuit.

In Aristidem.

Aristides etiam, quo totius Græciæ iustitia censetur, cōtinentiæ quoq; eximiū specimē, patria iussus excedere est. Fœlices Athenas, quæ post illius exiliū inuenire aliquem aut virū bonū, aut amantē sui ciuem potuerunt, cum quo tunc ipsa sanctitas migrauit.

In Themistoclem.

Themistocles eorū, qui ingratā patriā experti sunt, celeberrimū exemplū, cū illam incolumem, claram opulentā, principē Græciæ reddidisset, eo vsq; sensit inimicā, vt ad Xerxis, quē pauloante destruxerat, non debitā sibi misericordiā perfugere necesse haberet.

In Phocionem.

Phocion vero his dotibus, quæ ad pariendū honorem potētissimæ iudicantur, Clementia & liberalitate instructissimus, non tantum in eculeo ab Atheniēsibus impositus est, sed certe post obitum nullam atticæ regionis, quę ossibus eius inijceret, glebulā inuenit. Iussus extra fines proijci, intra quos optimus ciuis uixerat. Quid abest igitur quin publica dementia sit existimanda summo consensu maximas virtutes quasi grauissima delicta punire, beneficiaq; iniurijs rependere: quod cum vbiq;, tū pręcipue Athenis intolerabile videri debet. in qua vrbe aduersus ingratos actio constituta est, & recte. quia dādi & accipiēdi beneficij cōmercium, sine quo vix vita hominū extat, perdit & tollit, quisquis benemerito parē referre gratiam negligit. Quantum ergo reprehensionē merentur, qui cū æquissima iura, sed iniquissima haberent ingenia, moribus suis quā legibus vti maluerunt: Quod si qua prouidētia deorū effici posset,

vt excellentiſſimi viri, quorũ modo caſus retuli, legem ingratorũ vindicẽ retinẽtes, patriã ſuam in ius, ad aliam ciuitatẽ pertraherẽt, nõne ingenioſum & garrulũ populum mutũ atq; elinguẽ hac poſtulatione reddidiſſent? diſcordes ſoci tui, paciſq; diuidua tuguria Greciæ facta ſunt columẽ. Lucet Marathon perſicis trophæis. Salamis & Artemiſiũ Xerxis naufragia numerant. prævalidis manibus exhauſta mœnia, pulchrioribus operibus conſurgũt. harum rerũ autores vbi vixerunt. vbi iacẽt. reſponde. nempe Theſea paruulo in ſcopulo ſepeliri, & Miltiadem in carcere mori, & Cimona patet ternas induere cathenas, & Themiſtoclẽ victorem victi hoſtis genua cõplecti. Solonẽq; cum Ariſtide, & Phocione penates ſuos ingrata fugere coegiſti, cũ interim cineribus noſtris fœde ac miſerabiliter diſperſis. Oedipodis oſſa cęde patris, nuptijs matris cõtaminata inter ipſum Areopagum diuini atq; humani certaminis venerabile domiciliũ, & excelſis præſidijs Mineruæ arcẽ honore aræ decoratos ſacroſanctiores colis. adeo tibi aliena mala tuis bonis gratiora ſunt. Lege itaq; legem, quæ te iureiurando obſtrictam tenet. & quia benemeritis debita reddere præmia noluiſti, læſis iuſta piacula exolue. Tacent mutæ vmbræ fati neceſſitate conſtrictæ. At immemores beneficiorũ Athenæ repreheñſione, lingua ſermone licẽti ſoluta, nõ uacent. Sed omittamus ingratos, & potius de pijs loquamur. Aliquãdo enĩ ſatius eſt fauorabili, q̃ inuiſę rei vacare. Venite igiť in manus noſtras ꝓſpera parentũ uota. fœlicibus auſpicijs ꝓpagatæ ſoboles. quæ efficitis, vt & genuiſſe iuuet, & generare libeat.

De pietate Coriolani. CAPVT. IIII.

Coriolanus maximi vir animi, & altiſſimi conſilij, optimeq; de Repu. meritus, iniquiſſimæ damnationis ruina proſtratus. ad Volſcos infeſtos tunc Romanis confugit.

Magno vbiq; pretio virtus æstimatur. Itaq; quo latebras quæsitũ venerat, ibi breuissime summum adeptus est imperium. Euenitq;, vt quẽ pro se salutarẽ imperatorẽ ciues habere noluerant, pene pestiferum aduersus se ducem experirent. Frequenter enim fusis exercitibus nostris, victoriarũ suarũ gradibus, aditum iuxta mœnia vrbis Volsco militi struxit. Quapropter fastidiosus ille in æstimandis bonis suis Populus, qui reo non pepercerat, exuli coactus est supplicare. Missi ad eum deprecandũ legati, nihil profecerunt. missi dein de sacerdotes cũ infulis, æque sine effectu redierunt. Stupebat Senatus, trepidabat populus, viri pariter, & mulieres exitiũ imminẽs lamẽtabant. Tunc Veturia Coriolani mater, Volumniã vxorẽ eius & liberos secũ trahẽs, castra Volscorũ petijt. quã vbi filius aspexit, propere vt amens matris cõplexum petijt. Illa ex precibus in iram versa ait. Sine vt priusq̃ complexũ accipiam, sciam an ad hostem an ad filiũ venerim, captiuane, an mater in castris tuis sim. In hoc me longa vita & infœlix senecta traxit, vt exulem, deinde te hostẽ viderem? Potuisti populari hanc terrã, quę te genuit, atq; aluit? nisi te peperissem, Roma nõ oppugnaretur. Multaq; insuper addidit cõplorando, quibus & vxoris ac paruulorũ fletibus motus, matrẽ cõplexus. Expugnasti inquit, & vicisti iram meã. patria p̃cibus huius admonitus, cuius utero cõceptus sum, te quãuis merito mihi inuisam, dono. Cõtinuoq; agrũ Romanũ hostilibus armis liberauit. Ergo pectus acceptę dolore iniuriæ, spe potiũdæ victoriæ, verecũdia detractandi ministerij, metu mortis refertũ, totũ sibi pietas vacuefecit, vniusq; parẽtis aspect⁹, bellũ atrox salutari pace mutauit.

De superiore Africano.

Eadem pietas viribus suis inflammatũ Africanum superiorem, vix dum annos pubertatis ingressum, ad opem patri in acie feren-

dam virili robore armauit. Consulẽ enim cũ apud Ticinum fluuiũ aduersis auspicijs cũ Annibale pugnantẽ, saucium grauiter, intercessu seruauit suo. Neq; illũ aut ætatis infirmitas, aut militiæ tyrocinium, aut infelicis prælij etiã veterano bellatori ptimescẽdus exitus, interpellare valuit, quo minus duplici gloria cõspicuus coronã, imperatore simul & patre ex ipsa morte rapto, mereretur. Auribus ista tam præclara exẽpla Romana ciuitas accepit, illa vidit oculis.

D. L. Manlio Torquato.

Lucio Manlio Torquato diem ad populũ Pomponius Tri. Ple. dixerat, q; occasione bene faciendi belli ductus, obtinẽdi legitimũ imperij tempus excessisset, quodq; filium optimæ indolis iuuenẽ rustico opere grauatũ, publicis usibus subtraheret. Id post, q; Manlius adulescẽs cognouit, protinus vrbẽ petijt, & se in Pomponij domum prima luce direxit. qui estimãs in hoc eũ uenisse. vt patris crimina, a quo plus iusto aspere tractabat, deferret, excedere omnes iussit cubiculo, quo licentius remotis arbitris iudiciũ perageret. nactus occasionẽ opportunã proposito suo iuuenis, gladiũ, quem tectum attulerat, distrinxit, tribunũq; minis, ac terrore compulsum, iurare coegit, a patris eius accusatione recessurũ. eoq; effectũ est, ne Torquatus causam diceret. Cõmendabilis est pietas, quæ mansuetis parẽtibus pręstat, sed Manlius quo horridiorẽ patrẽ habuit, hoc periculo eius laudabilius subuenit, qui ad eũ diligendũ præter naturalẽ amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.

De Marco Cotta.

Hanc pietatem æmulatus Marcus Cotta eo ipse die, quo togam sumpsit virilẽ, ptinus vt e capitolio descendit. Cn. Carbonẽ a quo pater eius dãnatus fuerat, postulauit. protractũq; reũ iudicio afflixit, & ingenium, & adulescentiã, præclaro opere auspicatus.

De .C.Flamineo.

Apud. C.quoq; Flaminium autoritas patria æq; potens fuit. Nã cum Tri .Pl. legem de gallico agro viritim diuidẽdo inuito, & repugnãte senatu ꝓmulgasset, precibus, minisq; eius acerrime resistens, ac ne exercitu quidem aduersus se cõscripto, si in eadẽ sententia perseueraret absterritus, postq̃ pro rostris ei legem, iam referenti pater manum iniecit, priuato factus imperio, descendit e rostris, ne minimo quidem murmure destitutæ concionis reprehensus.

De Claudia virgine vestali.

Magna sunt hęc virilis pietatis opera, sed nescio, an his omnib9 valẽtius, & animosius Claudiæ vestalis virginis factum. quę cum patrẽ suum triumphantem, e curru violenta Tri.Pl.manu detrahi animaduertisset, mira celeritate vtriusq; interponendo se, amplissimã potestatẽ inimicitijs accẽsam depulit. Igitur alterũ triumphũ pater in Capitoliũ, alterum filia in ædem Vestæ duxit. nec discerni potuit, vtri plus laudis tribuerẽt. cui victoria, an cui pietas comes aderat. Ignoscite vetustissimi foci, veniamq; æterni date ignes, si a vestro sacratissimo templo ad necessarium, magisq; speciosum vt bis locũ contextus operis nostri progressus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis sordibus pretium caræ pietatis euilescit. quin etiam eo certius, quo miserius experimentum habet.

De amore filiæ erga matrem.

Sanguinis ingenui mulierẽ prætor apud tribunal suum capitali crimine damnatam, triumuiro in carcere necandam tradidit. quã receptã, is qui custodiæ præerat, misericordia motus, non protinus strangulauit. aditum quoq; ad eam filiæ, sed diligenter excussæ, ne quid cibi inferret, dedit. existimans futurũ, vt inedia cõsumeretur. Cum autẽ iam dies plures intercederẽt, secũ ipse quærens, quid nã

esset, quam tādiu sustentaret, curiosius obseruata filia animaduertit illam exerto vbere famem matris lactis sui subsidio leniētem. Quae tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad Triumuirū, a Triumuiro ad praetorē, a Praetore ad consulum iudiciū perlata, remissionem poenae mulieri impetrauit. Quo non penetrat? aut quid non excogitat pietas? quae in carcere seruandae genitricis nouā rationē inuenit? Quid enim tam inusitatū? quid tam inauditum? quam matrē vberibus natae alitam esse? Putauerit aliquis hoc contra rerū naturam factum, nisi diligere parentes prima naturae lex esset.

De filiae pietate in patrem

Idem praedicatū de pietate eius existimetur, quae patrē suum Cimona consimili fortuna affectum, pariq; custodiae traditū iam vltimae senectutis velut infantē pectori suo admotū aluit. Haerēt, ac stupent hominū oculi, cū huius facti pictā imaginē vident, casusq; antiqui conditionē, praesentis spectaculi admiratione renouāt, in illis mutis membrorū lineamētis viua, ac spirantia corpora intueri credentes. quod necesse est animo quoq; euenire aliquāto efficacio re pictura literarū vetera prodentibus admonitos recordari.

De Cimonis pietate erga patrem.

Ne te quidem Cimon silentio inuoluam, qui patri tuo sepulturā volūtarijs vinculis emere nō dubitasti. Nam & si maxīo tibi postea & ciui, & duci euadere cōtigit, plus tñ aliquanto laudis in carcere, quam in curia assecutus es. Caeterae enī uirtutes admirationis tantūmodo multum, pietas vero etiā amoris plurimū meretur.

EXTERNA De duobus fratribus.

Vos quoq; fratres memoria complectar, quorū animus origine fuit nobilior. Siquidē admodum humiles in Hispania nati, pro parentū alimentis spiritū erogando, specioso exitu vitae inclaruistis.

Duodecim enim milia numũ, quæ post mortẽ vestrã his darent, a filijs Patietis pacti estis, vt eorũ patris interfectorẽ Epastum gentis suæ tyrannum occideretis. Nec ausi solum insigne facinus estis, sed etiã strenuo, ac forti exitu claruistis. Eisdem enim manibus Patietis vltionẽ, Epasti pœnam, genitoribus nutrimenta, vobis gloriosa fata peperistis. Itaq; tumulis etiã nunc viuitis, quia parentũ senectutem tueri, q̃ vestram expectare satius esse duxistis.

De Cleobi & Bitone fratribus, Amphinomo & Anapo.

Notiora sunt fratrũ paria, Cleobis, & Biton, Amphinomus, & Anapus. illi q̀ ad sacra Iunonis peragenda matrẽ vexerunt, ij q̀ patrem, & matrẽ humeris per medios ignes Aetnæ portarũt. sed neutris pro spiritu parentũ expirare propositũ fuit. Nec ego Argiuam detrecto laudẽ, aut Aetnæi montis gloriam inuoluerim. verũ obscuriori propter ignorantiã pietati notitiæ lumen admoueo, sicut Scythis libenter pietatis testimonium reddo.

De Dario rege.

Dario enim totis regni sui viribus in eorũ regionibus subinde impetũ faciẽti, paulatim cedentes, ad vltimas iam solitudines peruenerant. Interrogati deinde ab eo per legatos, quẽ fugiendi finẽ, aut quod initiũ pugnandi facturi essent, respõderũt, se nec vrbes vllas, nec agros cultos, pro quibus dimicarent, habere. Cæterũ cũ ad parentũ suorũ monimenta venissent, sciturũ quẽadmodũ Scythæ præliari solerent. Quo quidẽ vno tam pio dicto immanis, & barbara gens ab omni se feritatis crimine redemit. Prima igitur, & optima rerũ natura pietatis est magistra, quã nullo vocis ministerio, nullo vsu literarũ indigens, proprijs, ac tacitis viribus, charitatem parentũ, liberorũ pectoribus infundit. Quid ergo doctrina pficit? vt politiora, sed non vt meliora fiant ingenia. quoniã quidem

solida virtus nascitur, magis ꝙ fingitur.

De filio Crœsi.

Quis enī plaustris vagos, & syluarū latebris corpora sua tegentes, in modūq; ferarū laniatu pecudū viuentes, sic Dario respōdere docuit? Illa nimirū, quę etiā Crœsi filiū loquendi vsu defectū, ad protegendā patris incolumitatem ministerio vocis instruxit. Captis enim a Cyro Sardibus, cū vnus e numero Persarū, ignarus viri, in cędem eius concitato impetu ferret, velut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset, ne Crœsum regem occideret, proclamādo, pene iam impressum mucronem iugulo reuocauit. Ita, qui ad id tempus mutus sibi vixerat, saluti parentis vocalis factus est.

De quodam iuuene dicto Plutone.

Eadem charitas Italico bello Pinensem iuuenē, cui Plutoni erat cognomen, tanto animi, corporisq; robore armauit, vt cū obsessæ vrbis suę claustris præsideret, & Romanus imperator patrem eius captiuū in conspectu ipsius constitutū districtis militū gladijs circū dedisset, occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbuisset, solus e manibus eorum senem rapuerit. duplici pietate memorandus, ꝙ & patris seruator, nec patriæ fuit proditor.

De Pietate erga fratres. CAPVT. V

HAnc charitatē proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit. Nam vt merito primum amoris vinculum ducit, pluria & maxima beneficia accepisse, ita proximū iudicari debet simul accepisse. Q̄z copiosæ enim suauitatis illa recordatio est, In eodem domicilio ante, ꝙ nascerer, habitaui. in ijsdem incunabulis infantię tempora peregi. eosdē appellaui parētes. eadē pro me vota excubuerunt. parem ex maiorꝝ imaginibus gloriā traxi. cara est vxor, dulces liberi, iucūdi amici, accepti affines. Sed po-

ftea cognitis nulla beneuolétia accedere debet, q̃ prioré exhauriat.

De Scipione maiore.

Atq; hæc tefte Scipione Aphricano loquor,qui tametfi arctiffi-ma familiaritate Lælio iunctus erat, attamé fenatũ fupplex orauit, ne prouinciæ fors fratri fuo erepta, ad eum tranfferretur, legatũq; fe .L. Scipioni in Afiam iturum promifit. & maior natu, minori. & fortiffimus,& belli gloria excellens,laudis inopi, & quod fuper omnia eft,nondum Afiatico iam Aphricanus.Itaq; clariffimorum cognominũ alterũ fumpfit, alterũ dedit. triũphiq; Prætextã huius excepit,illius tradidit.minifterio aliquãto maior,q̃ frater imperio.

De Marco Fabio Confule.

Marcus vero Fabius conful inclyta pugna Etrufcis, & Veienti-bus fuperatis,delatum fibi fummo fenatus, populiq; ftudio trium phum ducere nõ fuftinuit.quia eo prælio,Q.Fabius frater eius cõ-fularis fortiffime dimicans occiderat. quantã in eo pectore pietaté fraternæ charitatis habitaffe exiftimemus, propter quã tantus am-pliffimi honoris fulgor extingui potuit.

De Tiberio Cæfare

Hoc exemplo vetuftas, illo feculum noftrũ ornatum eft, cui con tingit fraternum iugum claudiæ prius,nunc & Iuliæ gentis intue-ri decus.tantum enim amorem Princeps, parensq; nofter infitum animo fratris Drufi habuit, vt cum Ticini,quo victor hoftium ad cõplectendos parentes uenerat,graui illũ,& periculofa ualetudine in germania fluctuare cognouiffet, protinus inde metu attonitus erumperet, Iter quoq; q̃ rapidũ, & præceps velut vno fpiritu cor-ripuerit, eo patet,quod Alpes, Rhenũq; tranfgreffus, die ac nocte, mutato fubinde equo,ducentis millibus paffuum, per modo deui ctam barbariam Antabagio duce folo comite contentus euafit.fed

eum tunc maximo labore,& periculo implicatũ, mortaliumq; frequentia defectũ, sanctissimum pietatis numen, & dij fautores eximiarũ virtut,& fidissimus Romani imperij custos Iuppiter comitatus est. Drusus quoq;,quanq; fato iam suo,quam illius officio propior erat,vigore spiritus,& corporis viribus collapsus,eo ipso tamen quo vita,& mors distinguitur momento,legiones cum in signibus suis fratri obuiam procedere iussit. & vt imperator salutaretur,præcepit.& dextera in parte prætorium ei statui,& consulare,& imperatorium nomen obtinere voluit, eodemq; tempore & fraternæ maiestati cessit,& vita excessit.

De quodam milite Cn.Pompeij.

His scio equidẽ nullũ aliud,q; Castoris & Pollucis specimen cõ sanguineæ charitatis cõueniẽter adijci posse, sed omnis memoriæ clarissimis imperatoribus profecto non erit ingratũ, si militis summa erga fratrẽ suũ pietas, huic voluminis parti adhæserit. Is nanq; in castris Cn. Pompeij stipendia peragens, cũ Sertorianũ militem acrius sibi in aciẽ instantẽ cõminus interemisset, iacẽtemq; spoliaret,vt fratrẽ germanũ esse cognouit,multũ ac diu cõuitio deos ob donum impiæ victoriæ insecutus,prope castra transtulit,& pretiosa veste opertũ,rogo imposuit. ac deinde subiecta face,p̃rinus eodẽ gladio,quo illũ interemerat,pectus suũ transuerberauit, seq; super corpus fratris prostratũ cõmunibus flammis cremandũ tradidit.Licebat ignorãtię beneficio innocenti viuere,sed vt sua potius pietate,q; aliena venia vtereẽ,comes fraternæ neci non defuit.

De Pietate erga patriam. CAPVT. VI.

ARctissimis sanguinis vinculis pietas satisfecit.Restat nũc vt patriæ exhibeatur. cuius maiestati etiam illa, quæ deorum numinibus æquatur autoritas parentum, vires

suas subiecit. fraterna quoq; charitas æquo animo, ac libēter cedit, summa quidem cum ratione. quia euersa domo, interdū Reip. status manere potest, vrbis ruina penates omnes secum trahat necesse est. Verum quid attinet verbis ista complecti? quorū tanta uis est vt aliqui salutis suæ impendio testati sint.

De Bruto primo Consule.

Brutus consul primus cū Arunte Tarquinij superbi filio regno expulsi, in acie ita equo cōcurrit, vt pariter illatis hastis, vterq; mortifero vulnere ictus exanimis prosterneretur. merito obiecerim populo Romano libertatem suam magno stetisse.

De Curtio Romano.

Cum autē in mediā partem fori vasto, ac repentino hiatu terra subsideret, responsumq; esset, ea re illum tantūmodo cōpleri posse qua Populus Ro. plurimū valeret, Curtius & animi, & generis nobilissimus adulescens, interpretatus vrbem nostrā virtute, armisq; præcipue excellere, militaribus insignibus ornatus, equū cōscēdit, eumq; vehementer admotis calcaribus præcipitē in illud profundum egit. Super quē vniuersi ciues honoris gratia certatim fruges iniecerunt. continuoq; terra pristinū habitum recuperauit. Magna postea decora in foro Romano fulserunt. Nullū tamē hodie pietate Curtij erga patriam clarius obuersatur exemplū. cui principatū gloriæ obtinenti consimile factum subnectam.

De Genitio Cippo Prætore.

Genitio Cippo prætori paludato portā egredienti, noui & inauditi generis prodigiū incidit. Nāq; in capite eius subito veluti cornua emerserunt. responsumq; est eum regem fore, si in vrbē reuertisset. Qđ ne accideret, voluntariū, ac ꝑpetuū sibimet indixit exilium. Dignā pietatē, quæ ꝗd ad solidā gloriā attinet, septem regibus

pręferat. Cuius testẽdæ rei gratia capitis effigies ærea portę, qua ex cesserat, inclusa est. dictaq; Raudusculana, q̃d oli rauda ara dicebãt.

De Aelio Prætore.

Genitius laudis huius successionẽ Aelio prætori tradidit, cui ius dicenti, cũ in capite picus consedisset, aruspexq; affirmasset, conser uato eo fore domus ipsius statũ fœlicissimũ, Reip. miserrimũ, occi so, in contrariũ vtrunq; cessurum, ęuestigio picũ morsu suo in con spectu senatus necauit. decem & septem militũ familiam, eximiæ fortitudinis viros, Cannensi prælio amisit Resp. procedente tẽpo re ad summũ imperij fastigiũ excessit. Hæc nimirũ exempla Sylla, & Marius, & Cinna tanq̃ stulta irriserunt.

De Publio Decio.

Publius Decius, qui consulatũ in familiã suam primus intulit, cũ Latino bello Romanã aciem inclinatam Pene iam, & prostratam videret, caput suum pro salute reip. deuouit, ac protinus concitato equo, in mediũ hostiũ agmen patriæ salutem, sibi mortẽ petens, ir rupit, factaq; ingẽti strage, plurimis telis obrutus, super corruit. ex cuius vulneribus, & sanguine insperata victoria emersit.

De filio. P. Decij.

Vnicũ talis imperatoris specimen esset, nisi animo suo respon- dentẽ filiũ genuisset. Is nanq; in quarto cõsulatu patris exemplum secutus, deuotione simili, æque strenua pugna, consentaneo exitu labantes, perditasq; vires vrbis nostræ correxit. Itaq; dignosci ar- duum est, vtrũ Romana ciuitas vtilius habuerit Decios, an amise- rit. quoniã vita eorũ ne vinceretur, obstitit. mors fecit vt vinceret.

De Scipione Aphricano superiore.

Non est extinctus pro rep. superior Scipio Aphricanus, sed admi rabili virtute ne resp. extingueretur, prouidit. Siquidẽ cũ afflicta Can

nensi clade vrbs nostra nihil aliud, q̃ præda victoris esse Anniba-lis videret, ideoq; reliquiæ prostrati exercitus deserendæ Italiæ au ctore Quinto Metello consiliũ agitarent, tribunus militũ admodũ iuuenis, stricto gladio mortem vnicuiq; minitando, iurare omnes nunq̃ se relicturos patriã coegit, pietatẽq; non solũ ipse plenissimã exhibuit, sed etiã ex pectoribus aliorũ abeuntem reuocauit.

DE PVBLICANIS.

Age vt a singulis ad vniuersos transgrediar, quanto, & q̃ æqua li amore patriæ tota ciuitas flagrauit. Nam cũ secundo Punico bel lo exhaustũ ærariũ, ne deorũ quidẽ cultui sufficeret, publicani vltro aditos censores hortati sunt, vt omnia sic locarent, tanq̃ respu. pe-cunia abundaret, seq; præstituros cuncta, nec vllum assem, nisi bel lo confecto petituros polliciti sunt.

De dominis seruorũ, Equitibus, & Centurionibus.

Domini quoq; eorũ seruorũ, quos Sempronius Gracchus ob in signem pugnã Beneuenti manumiserat, pretia ab imperatore exi-gere supersederunt. In castris etiã nõ eques, non centurio stipendiũ sibi dare desiderauit. viri, ac fœminæ, quicquid auri, argentiue ha-buerunt, itẽ pueri insignia ingenuitatis ad sustentandam temporis difficultatẽ contulerunt. ac neq; beneficio senatus, qui muneribus his functos, tributi onere liberauerat, quisq̃ vti voluit, sed insuper id omnes promptissimis animis præstiterũt. Non ignorabãt enim captis Veijs cũ decimarũ nomine, quas Camillus vouerat, aurum Apollini delphico mitti oporteret, neq; emendi eius facultas esset, matronas ornamenta sua in ærariũ retulisse. Similiterq; audierant mille pondo auri, quæ gallis pro obsidione capitolij promissa de-bebantur, earũ cultu expleta. Itaq; & proprio ingenio, & exemplo uetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandũ existimauerunt.

EXTERNA. De Codro Rege Atheniensium.

At externa eiusdem propositi exempla attingam. Rex Athenien sium Codrus, cum ingenti hostiũ exercitu Attica regio debilitata ferro igniq; vastaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis del phici oraculũ cõfugit. perq; legatos sciscitatus est, quo nam modo illud tam graue bellũ discuti posset. Respõdit deus, ita illi finem fo re, si ipse hostili manu occidisset. Quod quidẽ non solũ totis Athe niensium castris, sed etiã contrarijs percrebuit. Eoq; factũ est, ut edi ceretur, ne quis Codri corpus vulneraret. Id postq̃ cognouit, de positis insignibus imperij, familiarẽ cultũ induit. Ac pabulantium hostiũ globo sese obiecit, vnumq; ex his falce percussum, in cędem suam compulit, cuius interitu ne Athenæ occiderent, effectum est.

Ab eodem fonte pietatis Thrasybuli quoq; animus manauit. Is cum Atheniensiũ vrbem triginta tyrannorũ teterrima dominati one liberare cuperet, paruaq; manu maximæ rei molem aggrede retur, & quidã e conscijs dixisset, quantas tandẽ tibi Athenæ per te libertatem consecutæ gratias debebunt? Respondit, dij faciant, vt quantas ipse illis debeo, videar retulisse. Quem affectum inclytum destructæ tyrannidis opus laude cumulauit.

De Themistocle.

Themistocles aũt quẽ virtus sua victorẽ, iniuria patriæ impera torẽ persarũ fecerat, vt se ab ea oppugnãda abstineret, instituto sa crificio, exceptũ patera tauri sanguinẽ hausit, & ante ipsam arã, q̃si quędã pietatis clara victima cõcidit, quo quidẽ tã memorabili eius excessu, ne Gręciæ altero Themistocle opus esset, effectum est.

De duobus Philenis fratribus Carthaginiensibus.

Sequitur eiusdem generis exemplũ. Cum inter Carthaginẽ, & Cyrenas de margine agri pertinacissima cõtentio esset, ad vltimũ

placuit vtriq; eodem tempore iuuenes mitti, & locum, in quem ij cõueniffent, finẽ ambobus haberi populis. Verum hoc pactũ duo fratres Carthaginienses nomine Phileni, perfidia præcurrere, citra cõstitutã horam maturato greffu in longius promotis terminis. quod cum intellexiffent cyrenensium iuuenes, diu de fallacia eorũ questi, postremo acerbitate conditionis iniuriam discutere conati sunt. dixerunt nanq;, fic eum finem ratum fore, fi Phileni viuos se ibi obrui paffi effent. fed cõfilio euentus nõ respondit. Illi enĩ nulla interpofita mora, corpora fua his terra operienda tradiderunt. qui quoniã patriæ, ꝙ vitæ fuæ longiores terminos effe maluerũt, bene iacẽt, manib⁹, & offibus fuis Punico dilatato imperio. Vbi sunt superbæ Carthaginis alta mœnia? vbi maritima gloria inclyti portus? vbi cũctis littoribus terribilis claffis? vbi tot exercitus? vbi tantus equitatus? vbi immẽfo Aphricæ fpacio nõ contẽti fpiritus? oĩa ifta duobus Scipionibus fortuna partita eft. At Philenoꝝ egregij facti memoriã, ne patriæ quidẽ interitus extinxit. Nihil eft igit̃ excepta virtute, quod mortali animo, ac manu, ĩmortale quæri poffit.

De Aristotele.

Iuuenili ardore plena hæc pietas. Aristoteles vero supernæ vitæ reliquias fenilibus, ac rugofis membris in fummo literaꝝ ocio vix custodiens, adeo valẽter pro falute patriæ incubuit, vt eã ab hostilibus armis folo æquatam, in lectulo Atheniẽfi iacẽs, & quidẽ Macedonũ manibus, quibus abiecta erat, eriperet. Ita vrbs nõ tam strata atq; euerfa, Alexãdri, ꝙ restituta Aristotelis notũ eft opus. Patet ergo ꝙ benignæ, ꝙq; profufæ pietatis erga patriã omniũ ordinum, omnis ætatis homines extiterint, fanctiff. mifq; naturæ legibus mitificorũ etiã exemplorũ clara mundo fubfcripferit vbertas.

De Parentũ amore & indulgẽtia in liberos. CAP. VII.

SEd nunc vela pij affectus, & placidi, parentum erga liberos indulgentia, salubriq; aura prouecta, gratã suauitatis secũ dotem afferat. Fabius Rutilianus quinq; cõsulatibus cũ summa gloria peractis, oĩbusq; & virtutibus, & vitæ meritis stipẽdijs, legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile, & periculosum conficiendũ grauatus nõ est: pene ipso per se duntaxat animo sine corpore militaturus. vtpote propter ultimã senectutẽ lectuli ocio, q̃ labori præliorũ habilior. Idem triũphantis currum equo insidens sequi, quẽ ipse paruulũ triumphis suis gestauerat, in maxia voluptate posuit. nec accessor gloriosæ illius põpæ, sed autor spectatus est.

De Ceseto Romano.

Non tam Ceseti speciosa equitis romani sors patria, sed par indulgẽtia, quia Cæsare omniũ iam & externorũ & domesticorũ hostiũ victore cũ abdicare filiũ suum iuberet, quod is Tr. Pl. cũ Marullo collega, inuidiã ei tanq̃ regnũ affectanti fecerat, in hũc modũ respõdere sustinuit. Celerius tu mihi Cæsar oẽs filios meos eripies, q̃ ex his ego vnũ nota pellam mea. Habebat aũt duos prætereа optimæ indolis filios, quibus Cæsar se incrementa benignæ dignitatis largiturũ pollicebat. Hũc patrẽ tametsi summa diuini principis clemẽtia tutum præstitit. Quis tamẽ non humano ingenio maius ausum putet, quod cui totus orbis terrarum succubuerat, non cessit.

De Octauio Balbo.

Sed nescio an Octauius Balbus concitatioris, & ardẽtioris erga filium beneuolẽtiæ fuerit. Proscriptus a triumuiris cũ domo, postico clam esset egressus, iãq; fugæ expeditum initiũ haberet, postq̃ intus filium trucidari falso clamore viciniæ accepit, ei se neci, quã euaserat obtulit, occidendũq; militibus tradidit. Pluris nimirum illud momentũ quo illi præter spem videre filiũ incolumẽ contige

rat, q̄ salutem suam æstimans. miseros adulescẽtis oculos, quibus amãtissimũ sui patrẽ ipsius opera sic expirantẽ, intueri necesse fuit.

De Seleuco Rege.

Cæterum vt ad iucũdiora cognitu veniamus, Seleuci Regis filius Antiochus nouercę Stratonices infando amore correptus, memor q̄ improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia dissimulatione contegebat. Itaq; diuersi ijsdem visceribus affectus, ac medullis inclusi, summa cupiditas, & maxima verecundia ad vltimã tabem corpus eius redegerũt. Iacebat ipse Antiochus in lectulo moribundo similis. Lamẽtabantur necessarij, pater mœrore prostratus, de obitu vnici filij, deq; sua miserrima orbitate cogitabat. totius domus funebris magis, q̄ regius erat vultus. Sed hanc tristitiæ nubem Leptini mathematici, vel, vt quidã tradunt, Herasistrati medici prouidẽtia discussit. iuxta enim Antiochum sedens, vt cũ ad introitum Stratonices rubore perfundi, & spiritu increbrescere, eaq; egrediente pallere, & excitatiorẽ anhelitum subinde recuperare animaduertit, curiosiore obseruatione ad ipsam veritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice, & rursus abeũnte, brachium adulescentis dissimulanter apprehendendo, modo vegetiore, modo languidiore pulsu venarum, comperit cuius morbi æger esset. Protinusq; id Seleuco exposuit. Qui carissimã sibi coniugẽ filio suo cedere non dubitauit, quod in amorem incidisset, fortunæ acceptum referens, quod dissimulare eum vsq; ad mortẽ paratus esset, ipsius pudori imputans. Subijciat animis Senex, Rex, amãs, iam patebit q̄ muta, q̄q; difficilia paterni affectus indulgẽtia superauit.

De Ariobarzane Rege Cappadociæ.

At Seleucus quidẽ vxore, Ariobarzanes filio suo Cappadocię regno cessit in conspectu. Cn. Pompeij, cuius cum ipse tribunal con-

scendisset, inuitatusq; ab eo in curuli sella sedisset, postq̃ filium in cornu scribę humilioré fortuna sua locum obtinentem conspexit. non sustinuit infra se collocatũ intueri. Sed protinus sella descendit, & diadema in caput eius transtulit, hortariq; cœpit, vt eo transiret, vnde ipse surrexerat. exciderunt lachrymæ iuueni, cohorruit corpus, dilapsum diadema est, nec quo iussus erat progredi potuit. quodq; pene fidem veritatis excedit, lætus erat qui regnũ deponebat, tristis cui dabat̃. Nec vllũ finẽ tam egregiũ certamẽ habuisset, nisi patriæ voluntati autoritas Pompeij affuisset. Filiũ enĩ & regẽ appellauit. & diadema sumere iussit, & in curuli sella cõsidere coegit. Comicæ lenitatis hi patres, tragicæ asperitatis illi.

De Parentũ seueritate aduersus liberos. CAPVT VIII.

De L. Bruto.

BRutus par gloria Romulo. quia ille vrbem, hic libertatẽ Romanam cõdidit. filios suos Tarquini dominationem a se expulsam reducẽtes, summum imperium obtinens, comprehensos, proq; tribunali uirgis cæsos, & ad palum religatos securi percuti iussit. Exuit patrem, vt consulem ageret. orbusq; viuere, q̃ publicæ vindictæ deesse maluit.

De Cassio.

Huius æmulatus exemplũ Cassius, filiũ qui Tri. Pl. Agrariã legẽ primus tulerat, multisq; alijs rebus populariter animos hoim amore sui deuictos tenebat, post, quã illã potestatẽ deposuit, adhibito propinquorũ, & amicoꝝ cõsilio affectati regni crimine domi damnauit, uerberibꝰq; affectũ necari iussit, ac peculiũ eiꝰ Cereri cõsecrauit.

De Manlio Torquato.

Titus autẽ Manlius Torquatus, propter egregia multa raræ dignitatis, iuris quoq; ciuilis, & sacrorũ pontificaliũ peritissimus, in

consimili facto nec cõsilio quidẽ necessariorũ indigere se credidit. Nam cũ ad senatũ Macedonia de filio eius Decio Syllano, qui eam prouinciam obtinuerat, querelas per legatos detulisset a P. C. pe- tijt, ne quid ante de ea re statuerẽt, ꝙ ipse Macedonũ, filijq; sui cau- sam inspexisset. summo deĩde tum amplissimi ordinis, tum etiam eorũ, qui questum venerant consensu, cognitione suscepta, domi consedit. solusq; vtriq; parti per totũ biduum vacauit. ac tertio die plenissime, diligentissimeq; auditis testibus, ita pronũtiauit. Sylla- num filiũ meũ pecunias a socijs accepisse mihi probatũ sit, & Rep. eum, & domo mea indignum iudico, protinusq; e cõspectu meo abire iubeo. Tam tristi patris sententia percussus Syllanus, lucẽ vl- terius intueri nõ sustinuit, suspẽdioq; se proxima nocte cõsumpsit. Peregerat iam Torquatus seueri religiosi iudicis partes, satisfactũ erat Reip. habebat vltionẽ Macedonia. Potuit tam verecũdo obi- tu filij, patris inflecti rigor. At ille neq; adulescentis exequijs inter- fuit. & cũ maxime funus eius duceretur, consulere se volentibus, vacuas aures accõmodauit. Videbat enim se in eo atrio consedisse in quo illius imperiosi Torquati seueritate conspicua imago posita erat. Prudentissimoq; viro succurrebat, effigies maiorũ suorũ cum titulis suis idcirco in prima ædium parte poni solere. vt eorũ virtu tes posteri non solum legerent, sed etiã imitarentur.

De Marco Scauro.

Marcus vero Scaurus lumen, ac decus patriæ, cũ apud Athesim flumẽ impetu Cymbrorũ Romani equites pulsi, deserto cõsule Ca tulo, pauidi vrbẽ repeterẽt, cõsternatiõis eorũ participi filio suo mi sit, qui diceret se libẽtius in acie eius interfecti ossibus occursurũ, ꝙ ipm tã deformis fugæ reũ visurũ. Itaq; si quid mõ reliquũ ĩ pectore verecũdiæ supesset, cõspectũ degenerati patris vitaturũ. Recorda-

tione eni iuuẽtę suæ qualis.M.Scauro aut habẽdus,aut spernẽdus, esset filius,admonebat. Quo nũtio accepto iuuenis coactus est for tius aduersus semetipm gladio uti, q̃ aduersus hostes vsus fuerat.

De Aulo Fuluio.

Nec minus animose Aulus Fuluius vir senatorij ordinis euntẽ filiũ in aciem retraxit, q̃ Scaurus e prælio fugientẽ increpuit. Nãq; iuuenẽ & ingenio,& literis,& forma inter æquales nitentem,prauo cõsilio amicitiã Catilinę secutũ, inq; castra eius temerario impe tu ruentẽ,in medio itinere abstractũ,supplicio mortis affecit. Pręfa tus nõ se Catilinæ illũ aduersus patriã, sed patriæ aduersus Catilinã genuisse.licuit donec ciuilis belli rabies præteriret,inclusum arcere. Verũ illud cauti patris narraretũ opus,hoc seueri referẽ. Sed vt hãc incitatã & asperã seueritatẽ mitiores relatu patrũ mores clemẽ tiæ suæ mixtura temperent,exactæ pœnæ concessa venia iungaẽ.

De Parentum moderatione aduersus susceptos liberos. CAPVT. IX.

De Lucio Gellio.

Lucius Gellius omnibus honoribus ad censuram vsq; defunctus,cum crimina grauissima de filio in nouercã, commissum stuprum,& parricidiũ cogitatum,propemodum explorata haberet,nõ tamẽ ad vindictã procurrit cõtinuo.Sed pene uniuerso senatu adhibito in consiliũ expositis suspicionibus,de fendendi se adulescenti potestatẽ fecit. Inspectaq; diligẽtissime cau sa,absoluit eũ tum cõsilij,tũ etiã sentẽtia sua.qp si impetu iræ abstra ctus sæuire festinasset,admisisset magis scelus,q̃ vindicasset.

De Lucio Hortensio.

Quinti autẽ Hortensij,qui suis tẽporibus ornamentũ Romanæ eloquentiæ fuit, admirabilis in filio patienia extitit. Cũ eni eousq;

impietatẽ eius suspectam, & nequitiã inuisam haberet, vt Messalã suæ sororis filiũ hæredem habiturus, ambitus reum defendens, iudicibus diceret, si illum damnassent, nihil sibi præter osculum nepotum in quibus acquiesceret, superfuturum. hac scilicet sententia quam etiam editæ orationi inseruit, filium potius in tormento animi, ꝗ in voluptatibus reponens. tamen ne naturæ ordinem confunderet, nõ nepotes, sed filium hæredem reliquit, moderate vsus affectibus suis. quia & uiuus moribus eius verum testimonium, & mortuus sanguinis honorem debitum reddidit.

De Fuluio.

Idem fecit clari generis, magnæq; dignitatis vir Fuluius, sed in filio aliquantum tetriore. Nam cũ auxilium senatus implorasset, vt suspectus in parricidio, & ob id latens per triumuirum conquireretur, ac iussu patrum. C. comprehensus esset, non solum eum non notauit, sed etiam decedens, dominum omnium esse voluit, quẽ genuerat hæredem instituens, non quem fuerat expertus.

De quodam patre ignoto.

Magnorũ virorũ clemẽtibus actis ignoti patris nouæ atq; inusitatæ rationis consiliũ adijciam. qui cũ a filio necti sibi insidias comperisset, nec inducere in animum posset, vt verũ sanguinẽ ad hoc sceleris progressum crederet. Seductam vxorẽ suspicans suppliciter rogauit, ne se vlterius cælaret, siue illũ adulescẽtem subiecisset, siue ex alio concepisset. asseueratione deinde eius, & iureiurando se nil tale debere suspicari, persuasus, in locum desertum filio perducto, gladiũ, quem secum occultũ attulerat, tradidit, ac iugulum feriendum prębuit, nec veneno, nec latrone ei ad peragendũ parricidium opus esse affirmans. quo facto non paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit. Continuoq; abiecto

gladio, tu vero inquit, pater viue. & si tam obsequẽs es vt hoc pręcari filio permittas, me quoq; exupera. Sed tãtum quæso, ne meus erga te amor eo sit vilior, quod a pœnitẽtia oritur, solitudinẽ sanguine meliorem, pacatioresq; penatibus syluas & alimentis blandius ferrum ac mortis oblatæ, q̃ datę vitæ fœlicius beneficiũ. Cõmemoratis patribus, qui iniurias filiorũ patienter exceperũt, referamus eos, qui mortes æquo animo tolerarunt.

De Horatio Puluillo. CAPVT X.

HOratius Puluillus cũ in capitolio Ioui Opti. Max. ædem pontifex dedicaret, interq; nuncupationẽ solenniũ verborum postem tenens, mortuũ esse filium suũ audisset, neq; manũ a poste remouit, ne tanti templi dedicationẽ interrumperet, neq; vultum a publica religione ad priuatum dolorem reflexit, ne patris magis, q̃ Pontificis partes egisse videretur.

De Aemilio Paulo.

Clarum exemplum, nec minus tamẽ illustre, quod sequitur. Aemilius Paulus nunc fœlicissimi, nunc miserrimi patris clarissima te presentatio, ex quatuor filijs formæ insignis, egregiæ indolis duos iure adoptionis in Corneliam, Fabiáq; gentem tralatos, sibi ipse denegauit. duos ei fortuna abstulit. Quoꝝ alter triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit, alter in triumphali curru conspectus, post diẽ tertium expirauit. Itaq; qui ad donandos vsq; liberos abundauerat, in orbitate subito destitutus est, quem casum quo robore animi sustinuerit oratiõe, quã de rebus a se gestis apud populum habuit, hanc adijciendo clausulam nulli ambiguum reliquit. Cum in maximo prouentu fœlicitatis vestræ quirites timere, ne quid mali fortuna moliretur, Iouem Opt. Max. Iunonemq; reginã, & Mineruã precatus sum, vt si aduersi quid Populo Ro. im-

mineret,totum in meam domum couerteretur. Quapropter bene habet se res. annuẽdo enĩ votis meis id egerũt, vt vos potius meũ casum doleatis,q̃ ego veſtrũ ingemiſcerẽ. Vno etiã nunc domeſtico exẽplo adiecto,in alienis luctib⁹ orationi meæ vagari permittã.

De Quinto Martio Rege.

Quintus Martius Rex ſuperioris Catonis in conſulatu collega filium ſummæ pietatis,magnæ ſpei, & quę non parua calamitatis acceſſio fuit,vnicum amiſit. Cũq; ſe obitu eius ſubrutum, & euerſum videret,ita dolorẽ altitudine conſilij coercuit, vt a rogo iuuenis protinus curiã peteret,ſenatũq;, quem eo die lege habere oportebat,euocaret. quod niſi fortiter mœrorem ferre ſciſſet, vnius diei lucem inter calamitoſum Patrem, & ſtrenuum cõſulem neutra in parte ceſſante officio partiri non potuiſſet.

EXTERNA. De Pericle Principe Athenienſium.

Princeps Athenienſiũ Pericles intra quatriduũ duobus mirificis adoleſcẽtibus filijs ſpoliatus,his ipſis diebus,& vultu priſtinũ habitum retinẽte, & oratione nulla ex parte infractiore cõcionatus eſt. Ille vero caput q̃q; ſolito more coronatũ gerere ſuſtinuit, vt nihil ex vetere ritu propter domeſticũ vulnus detraheret. nõ ſine cauſa igitur tanti roboris animus ad olympi Iouis cognomẽ aſcendit.

De Xenophonte.

Xenophon autem quod ad ſocraticam diſciplinã attinet,proximus a Platone fœlicis,ac beatæ facundiæ,cũ ſolenne ſacrificiũ per ageret,e duobus filijs maiorem natu nomine Gryllum apud Mantineã in prętio cecidiſſe cognouit, nec ideo inſtitutũ deorũ cultum omittendũ putauit. Sed tantummodo coronam deponere cõtentus fuit.quã ipſam, percũctatus quonã modo occidiſſet, vt audiuit fortiſſime pugnantẽ interijſſe,capiti repoſuit, numina qbus ſacrifi

cabat testatus, maiorem se ex virtute filij voluptatem, q̃ ex morte amaritudinem sentire. Alius remouisset hostiā, abiecisset altaria, lachrymis respersa thura disiecisset, Xenophontis cor pia religione immobile stetit, & animus in consilio prudentiæ stabilis, ac dolori succumbere ipsa clade, quæ nuntiata erat, tristius duxit.

De Anaxagora.

Ne Anaxagoras quidē supprimendus est. Audita nanq; morte filij, nihil inquit mihi inexpectatū, aut nouū nuntias, ego enī illū ex me natū sciebā esse mortalem. Has voces vtilissimis præceptis imbuta uirtus mittit. quas si quis efficaciter aurib9 perceperit, nō ignorabit ita liberos procreandos, vt meminerit his a rerum natura, & accipiendi spiritus, & reddendi eodem momento temporis legem dici, atq; vt mori neminem solere qui nō vixerit, ita nec viuere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus.

VALERII MAXIMI LIBER VI.

De Pudicitia. CAPVT. I.

Nde te virorū pariter, ac fœminarum præcipuū firmamentū pudicitia inuocem? Tu enim prisca religione consecratos focos Vestæ incolis. Tu capitolinæ Iunonis puluinaribus incubas. Tu palatij columen Augustos penates, sanctissimūq; Iuliæ genialē torum assidua statione celebras. Tuo p̄sidio puerilis ætatis insignia munita sunt. Tui numinis respectu sincærus iuuentę flos permanet. Te custodē matronalis stola censet. Ades igit̄, & cognosce, q̄ fieri ipsa uoluisti.

De Lucretia.

DuxRomanæ pudicitiæ Lucretia, cuius uirilis animus maligno errore fortunę, Muliebre corpus sortitus est. A Sex. Tarquinij regis

superbi filio per vim stuprũ pati coacta, cũ grauissimis verbis iniuriam suam in cõcilio necessariorũ deplorasset, ferro se, quod veste tectum attulerat, interemit, Causamq; tam animoso interitu imperium consulare pro regio permutandi Populo Ro. præbuit, atq; hanc illatam iniuriam non tulit.

De Virginio viro plebeio.

Virginius Plebeij generis, sed patricij vir spiritus, ne probro cõtaminaretur domus sua, proprio sanguini nõ pepercit. Nam cũ Appius Claudius decemuir, filię eius uirgini stuprũ, potestatis viribus fretus, pertinacius expeteret, deductã in forum puellã occidit. pudicæq; interemptor, q̃ corruptæ pater esse maluit.

De Pontio Aufidiano.

Nec alio robore animi præditus fuit Pontius Aufidianus eques Romanus. Qui postq̃ cõperit filiæ suæ virginitatẽ a pædagogo ꝓditã Faunio Saturnio, non cõtentus sceleratũ seruũ affecisse supplicio, etiã ipsam puellã necauit. Ita ne turpes eius nuptias celebraret, acerbas exequias duxit. Quid Publius Meuius q̃ seuerę pudicitię custodẽ egit? In libertũ nãq; gratũ admodũ sibi animaduertit, quia eum nubilis iam ætatis filiæ suæ osculũ dedisse cognouerat, presertim cũ non libidine, sed errore lapsus videri posset. Cæterũ amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ sensibus, castitatis disciplinam ingenerari magni æstimauit. Eiq; tã tristi exẽplo ꝓcepit, vt nõ solũ virginitatẽ illibatam, sed etiã oscula ad virum sincæra perferret.

De Quinto Fabio Maximo Seruiliano.

Quintus vero Fabius Max. Seruilianus honoribus, q̃s splẽdidissime gesserat, censuræ grauitate cõsumatis, exegit pœnas a filio dubiæ castitatis, & punito pepẽdit voluntario secessu, conspectũ patriæ vitando. De. P. Atilio Philisco.

Dicerem Cenſoriũ virum nimis acerbum extitiſſe, niſi Publiũ Attiliũ Philiſcũ in puericia corpore quęſtũ, a domino facere coactũ tam ſeuerum poſtea patrem cernerẽ. Filiã enim ſuam, eo ꝙ ſtupri ſe crimine coinquinauerat, interemit. Quam ſanctã igitur in ciuitate noſtra pudicitiã fuiſſe exiſtimare debemus, in qua etiã inſtitores libidinis tam ſeueros eius iudices euaſiſſe animaduertimus? ſequit̃ excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplum.

De Marco Claudio Marcello Aedili, & filio ſuo.

Marcus Claudius Marcellus Aedilis curulis. C. Scantinio capitolino Tr. Pl. diem ad populũ dixit, ꝙ filiũ ſuũ de ſtupro appellaſſet. eoq́ʒ aſſeuerãte ſe cogi nõ poſſe, vt adeſſet, quia ſacroſanctã poteſtatẽ haberet, & ob id tribunitiũ auxiliũ implorãte, totũ collegium tribunorũ negauit ſe intercedere, q̃ minus pudicitiæ quæſtio perageret. Citatus itaq́ʒ Scantinius reus vno teſte qui tẽtatus erat, dãnatus eſt. Conſtat iuuenẽ productũ in roſtra, defixo in terrã vultu, ꝑſeuerãter tacuiſſe, verecũdoq́ʒ ſilentio plurimũ in vltionẽ ſuã valuiſſe.

De Metello Celere.

Metellus quoq́ʒ Celer ſtuproſæ mentis acer punitor extitit. Cn. Sergio Silo promiſſorũ matrifamiliæ numorum gratia diẽ ad populum dicendo, eumq́ʒ hoc vno crimine damnando. Non enim factum tunc, ſed animus in quæſtione deductus eſt. plusq́ʒ voluiſſe peccare nocuit, q̃ non peccaſſe profuit.

De Tito Veturio filio Veturij.

Contionis hæc, illa curiæ grauitas. Titus Veturius filius eius Veturij, qui in conſulatu ſuo Samnitibus ob turpiter ictum fœdus deditus fuerat, cũ propter domeſticã ruinã, & graue æs alienũ Cœlio Plotio nexũ ſedare aduleſcẽtulus admodũ coactus eſſet, ſeruilibus ab eo verberibus, quia ſtuprũ patti noluerat, affectus, querelã ad cõ

ſules detulit.a qbus hac de re certior factus ſenatus,Plotiũ in carce-
rẽ duci iuſſit. in qualicũq; enĩ ſtatu poſitã Romano ſanguini pudi-
citiã tutã eſſe voluit. Et quid mirũ, ſi hoc vniuerſi.P.C. cenſuerũt.

De.C.Feſcenino Triumuiro.

Caius Feſceninus Triũuir.C.Corneliũ fortiſſime militiæ ſtipen-
dia emeritũ, virtutiſq; nomine quater honore primipili ab impe-
ratoribus donatũ, ꝙ cũ ingenuo adoleſcentulo ſtupri cõmercium
habuiſſet,publicis vinculis onerauit. a quo appellati tribuni, cũ de
ſtupro nihil negaret, ſed ſponſionẽ ſe facere paratũ diceret, q̃d adu
leſcens ille palam,atq; aperte corpore quæſtũ factitaſſet,interceſſio
nem ſuã interponere noluerũt. Itaq; Cornelius in carcere mori co
actus eſt.Nõ putarũt Tr.Pl.Rempu.noſtrã cũ fortibus viris paciſci
oportere,vt externis periculis domeſticas delitias emerent.

De Tribuno Plebis,ſiue Populo Romano.

Libidinoſi Centurionis ſuppliciũ Marci Lectorij Mergi tribuni
militaris ęque ſimilis fœdus exitus ſequit̃.Cui Cominius Tr.Pl.diẽ
ad populũ dixit, ꝙ corniculariũ ſuum ſtupri cauſa appellaſſet. Nec
ſuſtinuit eius rei ſententiã Lectorius, ſed ſe ipſe ante iudicij tempus
fuga prius ſubtraxit,deinde etiã morte ſe puniuit.Naturæ modum
expleuerat. Fato tamẽ functus, vniuerſæ plebis ſententia crimine
impudicitiæ damnatus eſt. Signa illum militaria, ſacratæ aquilæ,
& certiſſima Romani imperij cuſtos, ſeuera caſtrorum diſciplina,
vſq; ad inferos perſecuta eſt.Quoniam cuius virtutis magiſter eſſe
debuerat,ſanctitatis corruptor tentabat exiſtere.

De Caio Mario.

Hoc monuit.C.Mariũ imperatorẽ tum,cũ Cluſium ſororis ſuæ
filium tribunum militum a Cœlio Plocio manipulario milite iure
cæſum pronunciauit.quia eum de ſtupro compellare auſus fuerat.

Sed vt eos quoq;,qui in vindicáda pudicitia dolore suo publica lege vsi sunt,strictim percurram. Sempronius Musicá .C. Gallium deprehésum in adulterio flagellis cecidit .C.Menius.L. Octauium similiter deprehésum neruis contudit. Carbo Actienus a Bibieno, Item Pontius a.P.Cernio deprehensi castrati sunt.Cn. etiam Furius Broccum,quem deprehenderat,familiæ stuprádum obiecit.quibus iræ suæ indulsisse fraudi non fuit.

EXTERNA. De Hippone fœmina.

Atq; vt domesticis externa subnectam, græca fœmina nomine Hippo,cum hostiũ classe esset excepta,in mare se,vt pudicitiá morte tueretur,abiecit.cuius corpus Erechtheo littori appulsum, proxima vndis humus sepulturæ mandatũ,ad hoc tempus tumulo contegit. sanctitatis vero gloriam æternæ traditam memoriæ Græcia laudibus suis celebrando,quotidie florentioré effecit.

De Orgiagontis vxore Reguli.

Vehementius hoc illud cósideratius exemplũ pudicitiæ.Exercitu & copijs Gallogręcorũ a.Cn. Manilio consule in Olympo móte ex parte deletis , ex parte captis Orgiagontis Reguli vxor miræ pulchritudinis a Céturione,cui custodiéda tradita erat, stuprũ pati coacta,post,q̃ ventũ est in eũ locũ, in quem cósulis iussu Céturio, misso nuntio necessarios mulieris pretiũ,q̃ eam redimerét,afferre, iusserat,aurũ expédente Centurione,& in eius pódus animo,oculisq; intéto,Gallogręcis lingua gentis suę impauit,vt eũ occiderét. interfecti deide caput abscissum manibus retinés ad coniugé uenit. abiectoq; ante pedes eius & iniurię & vltióis suę ordiné exposuit. Huius fœminæ quid aliud quisq̃, q̃ corpus in potestaté hostium venisse dicat ? Nanq; animus neq; vinci,nec pudicitia capi potuit.

De vxoribus Theutonicorum.

Theutonicorũ vero cõiuges Mariũ victorem orarunt, vt ab eo virginibus Vestalibus dono mitterent, affirmantes æque se atq; illas virilis cõcubitus expertes futuras. Eaq; re nõ impetrata, laqueis sibi nocte proxima spiritũ eripuerũt. Dij melius, q hunc animũ viris earũ in acie nõ dederunt. Nam si mulierũ suarũ virtutẽ imitari voluissent, incerta Theutonicæ victoriæ trophęa reddidissent.

Quæ libere dicta aut facta sunt. CAPVT. II.

Libertatem autem vehementis spiritus dictis pariter & factis testatam, vt non inuitauerim, ita vltro veniẽtem nõ exclusferim. quę inter virtutem, vitiumq; posita, si salubri modo se temperauerit, laudem. si quo nõ debuit, profuderit, reprehensionẽ meretur. ac vulgi sic auribus gratior, q̃ sapientissimi cuiusq; animo probabilior est. vtpote frequẽtius aliena venia, q̃ sua prouidentia tuta. Sed quia humanæ vitæ partes prosequi propositum est, nostra fide æstimatione propria referatur.

De quodam Principe Priuernatum.

Priuerno capto, interfectisq; qui id oppidũ ad rebellandũ incitauerant, senatus indignatione accensus, cõsilium agitabat, quid nã sibi de reliquis quoq; Priuernatibus faciendũ esset. Ancipiti igitur casu eorũ salus fluctuabat, eodẽ tempore & victoribus, & iratis subiecta. Cæterũ cũ auxiliũ vnicum in precibus restare animaduerterent, ingenui, & Italici sanguinis obliuisci nõ potuerunt. Princeps enim eorũ in curia interrogatus, quã pœnam mereretur, respõdit, quam merentur qui, cũ se dignos libertate iudicarẽt, arma sumpserãt. Exasperatos .P. cõscriptorum animos verbis inflammauerat. Sed Plautius consul fauens Priuernatium causæ, regressum animoso eius dicto obtulit, quæsiuitq;, qualẽ cum eis pacem habituri romani essent impunitate donata. At is constantissimo vultu. Si bo-

nam dederitis,inquit,perpetuã.si malam,non diuturnam.qua voce perfectũ est, vt victis non solum venia,sed etiam ius, & beneficiũ nostræ ciuitatis dareẽ.sic in senatu priuernas loqui ausus est.

De Lucio Crasso.

Lucius vero Philippus consul aduersus eundẽ ordinem libertatem exercere non dubitauit. nam segniciẽ pro rostris exprobrans, alio sibi senatu opus esse dixit, tantumq; a pœnitentia dicti abfuit, vt etiã Lucio Crasso summæ dignitatis & eloquẽtiæ viro id in curia grauiter ferenti, manum injci iuberet. Ille reiecto lictore, non es,inquit,mihi Philippe consul,quia nec ego tibi senator sum.

De.P.Scipione Aphricano.

Quid Philippum ab incursu suo tutum libertas reliquit? immo & similiter aggressa & æque experta patiẽtia est.Cn.Carbo Tr.Pl. nuper sepultæ Gracchanę seditionis turbulẽtissimus vindex,idẽq; orientium ciuilium malorum fax ardentissima Publium, Aphricanum a Numantiæ ruinis summo cum gloriæ fulgore venientem ab ipsa pene porta in rostra productũ,quid de Tiberij Gracchi morte, cuius sororẽ in matrimonio habebat, sentiret, interrogauit. vt autoritate clarissimi viri, inchoato iam incendio multũ incrementi adijceret. quia non dubitabat quin propter tam arctam affinitatem aliquid pro interfecti necessarij memoria miserabiliter esset locuturus. At is iure eũ cęsum videri respondit. Cuius dicto cum concio tribunitio furore instincta violenter succlamasset, Taceant inquit, quibus Italia nouerca est.orto deinde murmure, nõ efficietis ait, vt solutos verear, q̃s alligatos adduxi. Vniuersus populus iterum ab vno contumeliose correptus erat. Quantus est honos virtutis? tacuit actutũ.recens victoria ipsius Numantina, & patris Macedonica,deuictæq; Carthaginis spolia habita, ac duorum regũ Si

phacis & Persæ ante triumphales currus cathenatę ceruices, tūc totius fori premētes ora clauserūt. Nec timori datum est silentiū. sed quia beneficio Aemiliæ, & Corneliæ gētis multi metus vrbis atq; Italiæ finiti erant, plebs Romana libertatis Scipionis libera nō fuit. Quapropter minus mirari debemus, q̄ amplissima Cn. Pōpeij autoritas toties cū libertate luctata est. nec sine magna laude. quoniā omnis generis hominū licentiæ ludibrio se esse quieta fronte tulit.

De Cn. Pisone.

Cn. Piso, cū Manilium Crispū reum ageret, eumq; euidenter nocentē gratia Pōpeij videret eripi, iuuenili impetu ac studio ad accusationē ꝓuectus, multa, & grauia crimina præpotēti defensori obiecit. Interrogatus deinde ab eo, cur se q̄q; nō accusaret. Da, inquit, vades Reip. te, si postulatus fueris, ciuile bellū nō excitaturū, iā de tuo prius, q̄ de Manilij capite in consiliū iudicis mittā. Ita eodē iudicio duos sustinuit reos, accusatiōe Maniliū, libertate Pompeiū, & eorum alterū lege peregit, alterū professione, qua solum poterat.

De Catone.

Quid ergo libertas sine Catone? nec magis q̄ Cato sine libertate. Nam cum in senatorē nocentē, & infamē reum iudex sedisset, tabellæq; Cn. Pompeij laudationē eius cōtinentes prolatæ essent, proculdubio efficaces futuræ pro noxio, submouit eas e quæstiōe, legem recitando, qua cautum erat, ne senatoribus tali auxilio vti liceret. Huic facto persona admirationē ademit. Nam quæ in alio audacia videretur, in Catone fiducia cognoscitur.

De Cn. Lentulo Marcellino Consule.

Cn. enim Lentulus Marcellinus consul, cum in cōcione de Magni Pompeij nimia potentia quereretur, assensusq; illi clara voce

vniuersus populus esset, acclamate, inquit, acclamate quirites, dũ licet. iam enĩ uobis impune facere nõ licebit. pulsata est tunc eximij ciuis potentia, hinc inuidiosa querela, hinc lamẽtatione miserabili.

Cui candida fascia crus alligatũ habẽti, Fauonius, inqt, nõ refert, qua in parte corporis sit diadema. exigui panni cauillatione regias eius vires exprobrãs. At is neutra in parte mutato vultu, vtrũq; cauit, ne aut hilari frõte libẽter agnoscere potentiã, aut tristi irã ꝓfiteri videref, eaq; patiẽtia inferioris etiã generis, & fortunæ hoĩbus aditum aduersus se dedit, e quorũ turba duos retulisse abunde erit.

De Aelio Mantia Formiano.

Aelius Mantia Formianus libertini filius vltimæ senectutis. L. Libonem apud Censores accusabat, in quo certamine cum Pompeius Magnus humilitatẽ ei, ætatemq; exprobrans ab inferis illum ad accusandum remissum dixisset, non mẽtiris inquit Pompei. venio enim ab inferis in. L. Libonem accusator. sed dũ illic moror vidi cruentum Cn. Domitium ænobarbum deflentem, quod summo genere natus, integerrimæ vitæ, amantissimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu esset occisus. Vidi pari claritate conspicuum Brutum ferro laceratum, querentẽ id sibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonẽ acerrimum pueritiæ tuę, bonorumq; patris tui defensorem in tertio consulatu cathenis, quas tu ei inijci iusseras vinctũ, obtestantem te, aduersus omne fas, & nefas cum in summo esset imperio, a te equite romano trucidatũ. Vidi eodem habitu, & quiritatu tuo prætoriũ virum Perpennam sæuitiam tuam execrantẽ, omnesq; eos una voce indignantes, quod indemnati sub te adulescentulo carnifice occidissent. Obducta iam vetustis cicatricibus bellorũ ciuilium vastissima vulnera, municipali homini seruitutẽ paternam redolenti effrena

tæ temeritatis intolerabilis spiritus impune reuocare licuit. Itaq; eo tempore & fortissimũ erat. Cn. Põpeio maledicere, & tutissimũ. sed non patitur nos hoc longiore querela prosequi personæ insequentis aliquanto sors humilior.

De Diphilo Tragœdo.

Diphilus Tragœdus, cũ Appollinaribus ludis inter actũ ad eum versum venisset, in quo hæc sentẽtia cõtinetur, miseria nostra Magnus est, directis in Pompeiũ Magnũ manibus pronuntiauit. reuocatusq; aliquoties a populo sine vlla cunctatiõe nimiæ illũ, & intolerabilis potẽtię reũ gestu perseuerãter egit. eadẽ petulantia vsus est in ea quoq; parte. virtutẽ istã veniet tempus cum grauiter gemas.

De Marco Castritio.

Marci etiam Castritij libertate inflãmatus animus, qui dum Placentiæ magistratum gereret, Cn. Carbone consule iubente decretum fieri, quo sibi obsides a placentinis darentur, nec summo eius imperio obtẽperauit, nec maximis viribus cessit, atq; etiam dicenti multos se gladios habere, respõdit, & ego annos. obstupuerũt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis q̃q; ira, quia materiam sęuiendi perq̃ exiguam habebat, paruulum vitæ tempus ablatura, in se collapsa est.

De Seruitio Galba.

Iam Seruij Galbæ temeritatis plena postulatio, q̃d diuũ Iuliũ cõsumatis victorijs in foro ius dicentẽ, in hunc modũ interpellare sustinuit. C. Iuli Cæsar pro. Cn. Põpeio Magno quondã genero tuo in tertio eius cõsulatu pecuniã spopondi, quo noĩe nunc appellor. Quid agã? dependã? palã atq; a parte ei bonorũ Pompeio vẽditionẽ exprobrãdo, vt a tribunali summoueref meruerat. sed ipsa illud mansuetudĩe mitius pectus, ęs alienũ Põpei ex suo fisco solui iussit.

De Cefelio viro fapiente.

Age Cefelius vir iuris ciuilis fcientia clarus, q̃ periculofe contu-maxː nullius eñi aut grã, aut autoritate cõpelli potuit, vt de aliqua earũ re℞, quas triumuiri dederãt, formulã cõponeret. Hoc animi iu dicio victoriæ eorũ beneficia extra omnẽ ordinẽ legũ ponens. Idẽ cum multa de tẽporibus Cæfaris liberius loqueret̃, amiciq; ne id fa ceret, monerẽt, duas res, quæ hominibus amatiffimæ vident̃, ma-gnã fibi licentiam præbere refpondit, fenectutẽ, & orbitatem.

EXTERNA De quadam muliere.

Inferit fe tãtis viris mulier alienigeni fanguinis, quæ a Philippo rege temulento immerẽter damnata, prouocarẽ ad Philippum, in-quit, fed fobriũ. excuffit crapulã ofcitanti, ac præfentia animi ebriũ refipifcere, caufaq; diligentius infpecta iuftiorem fententiã ferre co egit. Igitur æquitatem, quã impetrare non potuerat, extorfit, ac po tius præfidium a libertate, q̃ ab innocentia mutuauit.

De quadam fœmina Syracufana.

Iam illa non folum fortis, fed etiã vrbana libertas. fenectutis vl-timæ quędam fyracufis omnibus Dionyfij tyranni exitiũ, propter nimiam morum acerbitatẽ, & intolerabilia onera votis expetenti bus fola quotidie matutino tempore deos, vt incolumis, ac fibi fu perftes effet orabat. Quod vbi is cognouit, non debitam fibi admi ratus beneuolentiam, accerfit eam, & quid ita hoc, aut quo fuo me rito faceret interrogauit. Tum illa, certa eft inquit ratio propofiti mei. puella enim cum grauem tyrannũ haberemus, carere eo cupi-ebam. quo interfecto, aliquãto tetrior arcem occupauit. eius quoq; finiri dominationẽ magni æftimabã. tertium te importuniorẽ fu-perioribus habere cœpimus rectorẽ. Itaq; timens ne fi tu fueris ab-fumptus, deterior in locũ tuum fuccedat, caput meũ pro tua falute

deuoueo. tam facetam audaciam Dionysius punire erubuit.

De Theodoro Cyrenæo.

Inter has, & Theodorum Cyrenęũ quasi animosi spiritus coniugium esse potuit virtute par, fœlicitate dissimile. Is enĩ Lisimacho regi mortem sibi minitãti, enimuero, inquit, magnifica res tibi contigit quia cantaridis vim assecutus es. Cumq; hoc dicto accẽsus cruci eum adfigi iussisset, terribilis hæc (ait) sit purpuratis tuis. mea quidem nihil interest, humi ne, an sublime putrescam.

De Seueritate. CAPVT. III.

ARmet se duritia pectus necesse est, dum horridę, ac tristis seueritatis acta narrantur. vt omni mitiori cogitatione seposita, rebus auditu asperis vacet. Ita enim districtæ, & inexorabiles vindinctæ, & varia pœnarũ genera in medium procurrent. Vtilia quidẽ legum munimenta, sed minime in placido, & quieto paginarum numero reponẽda. M. Manlius vnde gallos depulerat inde ipse pręcipitatus est. quia fortiter defensam libertatem nefarie opprimere conatus fuerat. cuius iustæ vltionis nimirũ hæc præfatio fuit. Manlius eras mihi cum præcipites agebas Senones. post, q̃ imitari cœpisti, vnus factus es ex Senonibus. huius supplicio æternæ memoriæ nota inserta est. Propter illũ enim lege sanciri placuit, ne quis patricius in arce, aut in capitolio habitaret. qui domum eo loci habuerat, vbi nunc ædem Monetæ videmus.

In Spurium Cassium.

Par indignatio aduersus Spurium Cassium erupit. Cui plus suspitio concupitæ dominationis nocuit, q̃ tres magnifici consulatus, ac duo speciosissimi triumphi profuerũt. Senatus enim, Populusq; Ro. nõ contentus capitali eum supplicio afficere, interempto domũ superiecit, vt penatiũ quoq; strage puniret. In solo autẽ ædẽ

Telluris fecit. Itaq; quod prius domiciliũ potentissimi viri fuerat, nunc religiosæ seueritatis monimentum est.

In Spurium Melium.

Eadem ausum Spuriũ Melium consimili exitu patria multauit. Area vero domus eius, q̃ iustitia supplicij notior ad posteros perueniret, Aequimelij appellationẽ traxit. Quantũ ergo odij aduersus hostes libertatis insitũ animis antiqui haberẽt, parietũ, ac tectorum in qbus versati fuerant, ruinis testabanť. Ideoq; & .M. Flacci, & .L. Saturnini seditiosissimoꝝ ciuiũ corporib⁹ trucidatis, penates ab imis fundamẽtis eruti sunt. Cæterũ Flacciana area cũ diu penatibus vacua mansisset, a .Q. Catulo Cimbricis spolijs adornata est.

Viguit in nostra ciuitate Tiberij & Caij Gracchoꝝ summa nobilitas, ac spes amplissima. sed qa statũ ciuitatis conati erant cõuellere, insepulta cadauera iacuerũt, supremusq; humanæ cõcionis honos filijs Gracchi, & nepotib⁹ Aphricani defuit. qnetiã familiares eoꝝ, ne qs Reip. inimicis amic⁹ esse uellet, de robore ꝑcipitati sunt.

Idem sibi licere tam .P. Mutius Tr. Pl. q̃ Senatus & Popu. Ro. credidit, qui omnes collegas suos, qui duce Spurio Cassio id egerãt vt magistratibus non subrogatis cõmunis libertas in dubiũ vocaretur, viuos cremauit. Nihil profecto hac seueritate fidentius, vnus enim tribunus eam pœnam nouem collegis inferre ausus est, quã nouem tribuni ab vno collega exigere exhorruissent.

Libertatis adhuc custos & vindex seueritas, sed pro dignitate etiã ac pro disciplina ęque grauis. M. enim Clodiũ Senatus Corsis, quia turpem cũ his pacẽ fecerat, dedidit, quẽ ab hostibus non acceptum in publica custodia necari iussit. Semel læsa maiestate imperij quot modis iræ pertinax vindex factũ eius rescidit, libertatẽ ademit, spiritũ extinxit, corpus cõtumelia carceris, et detestãda gemoniaꝝ sca

latū nota fœdauit. atq; hic quidē senat⁹ animaduersionē metuerat,

De Cornelio Scipione.

Cn. autē Cornelius Scipio Dispali filius prius, q̄ mereri posset, expertus est. Nam cum ei Hispania prouincia sorte obuenisset, ne illuc iret, decreuit, adiecta causa q̄ recte facere nesciret. Itaq; Cornelius propter vitę inhonestum actum sine vllo prouinciali ministerio tamen repetundarū lege damnatus est.

De Caio Vatieno.

Ne in. C. quidē Vatieno, qui sinistræ manus digitos, ne bello Italico militaret, absciderat, seueritas senatus cessauit. Publicatis enim bonis eius, ipsum æternis vinculis puniēdū cēsuit, effecitq;, vt quē honeste spiritū profundere in acie noluerat, turpiter in catenis cōsumeret.

De. M. Curio Consule.

Id factum imitatus. M. Curius consul, cū delectum subitū educere coactus esset, & iuniorum nemo respondisset, cōiectis in sortem oībus tribubus, Polliæ, quæ proxīa exierat, primū nomē vrna extractū citari iussit. neq; eo respondēte, bona adulescētis hastæ subiecit. Quod vt illi nunciatū est, ad consulū tribunal cucurrit, collegiumq; tribunoꝝ appellauit. Tunc. M. Curius præfatus nō opus esse eo ciue reip. qui parere nesciret, & bona eius, & ipsum uendidit.

De Lucio Domitio Prætore.

Aeque tenax propositi. L. Domitius. Nam cum Siciliā Prætor regeret, & ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus esset, adduci ad se pastorem, cuius manu occisus erat, iussit. Interrogatūq; quomō eam bestiam confecisset, post, q̄ comperit vsum venabulo, crucifixit. quia ipse ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia vastabatur, ne quis telum haberet, edixerat. Hoc aliquis in finē seueritatis, & sæuitiæ ponendum dixerit. disputatione enim vtroq; flecti po-

test. Cæterũ ratio publici imperij Prætorẽ nimis asperũ existimari non patitur. Sic se in viris puniẽdis seueritas exercuit. Sed ne in fœminis quidem supplicio afficiendis segniorem se egit.

De Horatio.

Horatius post prælĩu triũ Curiatiũ conditione pugnæ oĩm Albanorũ victor, cũ ex illa clarissima acie domũ repetens, sororẽ suam virginẽ Curiatij sponsi mortẽ profusius, q̃ illa ætas debebat, flentẽ vidisset, gladio, quo patriæ rẽ bene gesserat, interemit. parũ pudicas ratus lachrymas, quæ præpropero amori dabanẽ. Quem hoc nomine reũ apud populũ actum pater defendit. Ita paulo propensior animus puellę ad memoriã futuri uiri, & fratrem ferocem vindicem, & vindictæ tam rigidum assensorem patrem habuit.

De Spu. Posthumio Albino, & Q. Martio Philippo.

Consimili seueritate senatus postea vsus. Spurio Posthumio Albino, & Q. Martio Philippo Consulibus mandauit, vt de ijs, quæ sacris bacchanaliũ incœstu vsæ fuerant, inquirerent. a quibus cum multæ essent damnatæ, in omnes cognatas intra domos animaduerterunt. lateq; patens obprobrij deformitas, seueritate supplicij emẽdata est. quia quantũ ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerendo incusserant, tantũ laudis grauiter punitæ attulerunt.

De Publicia, & Licinia.

Publicia autẽ, quæ Posthumiũ Albinũ consulẽ. Item Licinia, quę Claudiũ Asellũ viros suos veneno necauerãt, propinquorũ decreto stangulatæ sunt. Nõ enĩ putauerũt seuerissimi viri in tam euidẽti scelere longũ publicæ q̃stionis tempus expectandũ. Itaq; quarũ innocentiũ defensores fuissent, sontium maturi uindices extiterũt. Magno scelere horũ seueritas ad exigendã vindictã concitata est.

De Egnatio Metello.

Egnatij autē Metelli longe minore de causa, qui vxorē, ꝙ vinū bibisset, fuste percussam interemit. Idq; factum non accusatore tan tum, sed etiā reprehensore caruit. vno quoq; existimante optimo il lam exemplo violatæ sobrietatis pœnas pependisse. Et sane quæcunq; fœmina vini vsum immoderate appetit, & virtutibꝰ omni bus ianuam claudit, & delictis aperit.

De. C. Sulpitio Gallo.

Horridū. C. quoq; Sulpitij Galli maritale suppliciū. Nam vxorē dimisit, ꝙ eam capite aperto foris versatā cognouerat. abscissā sen tentia, sed tamen aliqua ratione munita. Lex enim inquit tibi meos tantū præfinit oculos, quibus & formā tuam approbes, & place re desyderes. His decoris instrumenta cōpara, his esto speciosa, horu re certiori credo notitiæ. ulterior tuus conspectus superuacua irrita tione accersitus, in suspicione, & crimine hæreat necesse est.

De. Q. Antistio Vetere.

Nec aliter sensit Quintus Antistius Vetus repudiando vxorē, ꝙ illam in publico cū quadam libertina vulgari secreto loquentē viderat. Nam (vt ita dicam) incunabulis culpæ & nutrimentis non ipsa commotus culpa, citeriorem delicto præbuit vltionem, vt po tius caueret iniuriam, ꝙ̄ vindicaret.

De. P. Sempronio Sopho.

Iungendus est his. P. Sempronius Sophus, qui coniugē repudij nota affecit, nihil aliud, ꝙ̄ se ignorante ludos causam spectare. ergo dum sic olim fœminis occurritur, mens earū a delictis aberat. Cęte rum & si Romanæ seueritatis exemplis, totus orbis terrarū instrui potest, tamen externa summatim cognoscere fastidio non sit.

EXTERNA Ce Archilocho Poeta.

Lacedæmonij libros Archilochi e ciuitate sua exportari iusserūt.

q̃ eorũ parum verecundam, ac pudicam lectionẽ arbitrabant. Noluerunt enim ea liberorũ suorũ animos imbui, ne plus moribus noceret, q̃ ingenijs prodesset. Itaq; maximum Poetam, aut certe summo proximũ, quia domũ sibi inuisam obscœnis maledictis lacerauerat, carminum exilio multarunt.

De Atheniensibus.

Athenienses autẽ Timagoram inter officiũ salutationis Darium regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio affecerunt. vnius ciuis humilibus blanditijs totius vrbis suæ decus Persicę dominationi summissum grauiter ferentes.

De Cambyse Rege.

Iam Cambyses inusitatæ seueritatis, qui mali cuiusdã iudicis ex corpore pellem detractam sellæ intẽdi, in eaq; filiũ eius iudicaturũ cõsidere iussit, cęterum & rex, & barbarus atroci, ac noua pœna iudicis, ne quis postea corrumpi iudex posset, prouidit.

Grauiter dicta aut facta. CAPVT. IIII.

MAgnam, & bonam laudis partem in claris viris etiã illa vendicant, quæ aut ab his grauiter dicta, aut facta pertinax memoria viribus æternis comprehẽdit. quorum ex abundanti copia, nec parca nimis, nec rursus auida manu, quæ magis desiderio satisfaciat, q̃ satietati abundet, hauriamus.

De Manlio Torquato.

Ciuitate nostra cannensi clade perculsa, cum admodũ tenui filo suspẽsa Reip. salus ex sociorum fide penderet, vt eorum animi ad imperiũ romanum tuendũ cõstantiores essent, maiori parti senatus principes latinorũ in ordinẽ suum sublegi placebat. Anius autẽ Campanus etiam consulẽ alterum Capuæ creari debere asseuerabat. sic contusus, & æger romani imperij spiritus erat. tunc Manli-

us Torquatus filius eius, qui latinos apud Veserim inclyta pugna fu derat, q̃ poterat clara voce denũciauit. Si quis socioꝝ inter patres. C. sententiã dicere ausus esset, cõtinuo se ipsum interempturũ. hæ vnius minæ, & romanorũ languẽtibus animis calorẽ pristinũ red diderunt, & Italiam ad ius ciuitatis nobiscum exequendũ consurgere passę nõ sunt. nanq; vt patris armis, ita verbis filij fracta cessit.

De Manlio.

Par illius q̃q; Manlij grauitas, cui cũ consulatus oĩm cõsensu deferret, eumq; sub excusatione aduersæ valitudinis oculorũ recusaret instãtibus cunctis, aliũ, inquit, quirites quærite, ad quẽ hunc honorem transferatis. nam si me gerere eũ cogeritis, nec ego mores vestros ferre, nec vos meum imperium perpeti poteritis. priuati tã ponderosa vox, q̃ graues fasces consulis extitissent.

De Scipione Aemiliano.

Nihilo segnior Scipionis Aemiliani aut in curia, aut in concione grauitas, qui cum haberet consortem censuræ Mumiũ, vt nobilẽ ita eneruis vitæ pro rostris dixit, se ex maiestate Reip. omnia gesturum, si sibi ciues vel dedissent collegam, vel non dedissent.

De eodem Scipione.

Idem cũ Seruius Sulpitius Galba, & Aurelius consules in senatu contẽderent, uter aduersus Viriatũ in Hispaniã mitteref, ac magna inter. P. C. dissensio esset, oĩbus quo nã eius sentẽtia inclinaref expectantibus, neutrũ, inquit, mihi mitti placet, alter nihil habet, alteri est nihil satis. ęque malam licentis imperij magistrã iudicãs inopiã, atq; auaritiã. quo dicto vt neuter in prouinciã mitteref, obtinuit.

De Pompilio legato.

Cn. vero Pompilius a senatu legatus ad Antiochum missus, vt bello se, quo Ptolemæum lacessebat, abstineret, cum ad eum venis

ſet, atq; is prompto animo, & amiciſſimo vultu dextram eī porrexiſſet, inuicem ei ſuam porrigere noluit. ſed tabellas ſenatuſconſultum continentes tradidit. quas vt legit Antiochus, dixit ſe cum amicis collocuturũ. indignatus Pompilius quod aliquã moram interpoſuiſſet, uirga ſolum, quo inſiſtebat, denotauit, & prius inquit, q̃ hoc circulo excedas, da reſponſum, quod ſenatui referam. non legatum locutum, ſed ipſam curiam ante oculos poſitam crederes. cõtinuo enĩ rex affirmauit fore, ne amplius de ſe Ptolemæus quereretur. ac tum demũ Pompilius manum eius tanq̃ ſocij apprehẽdit. Q; efficax eſt animi, ſermoniſq; abſciſſa grauitas. eodẽ momento Syriæ regnũ terruit, Aegyti texit. De Publio Rutilio.

Publij autem Rutilij verba prius, an facta exiſtimẽ, neſcio. nam vtriſq; æque admirabile ineſt robur. Cum amici cuiuſdam iniuſtæ rogationi reſiſteret, atq; is per ſummã indignationẽ dixiſſet. Quid ergo, inquit, mihi opus eſt amicitia tua, ſi q̃d rogo nõ facis? Reſpõdit imo quid mihi tua, ſi ꝓpter te aliquid inhoneſte facturus ſum?

Huic voci conſentanea illa opera, quod magis ordinũ diſſenſione, q̃ vlla culpa ſua reus factus, nec obſoletam veſtem induit, nec inſignia ſenatoris depoſuit, nec ſupplices ad genua iudicũ manus tetẽdit, nec dixit quicq̃ ſplẽdore prçteritorũ annorũ humilius. effecitq; vt periculũ huic nõ impedimentũ grauitatis eius eſſet, ſed experimentũ. atq; etiã cũ ei reditum in patriã ſyllana victoria præſtaret, in exilio, ne quid cõtra leges faceret, remanſit. quapropter fœlicitatis cognomẽ iuſtius quis moribus grauiſſimi viri, q̃ impotentis armis aſſignauerit. Quod quidẽ Sylla rapuit, Rutilius meruit.

De M. Bruto.

Marcus Brutus ſuarum prius virtutum, q̃ patriæ parentis parricida. Vno enim facto, & illas in profundũ prçcipitauit, & omnem

sui nominis memoriã, inexpiabili detestatione perfudit. vltimum prœliũ initurus, necantibus id quibusdam cõmitti oportere. Fidenter, inquit, in aciem descendo, hodie enĩ aut recte erit, aut nihil curabo. Præsumpserat videlicet neq; viuere sine victoria, neq; mori sine securitate posse. Huius mentio mihi subijcit, q̃d aduersus. D. Brutum in Hispania grauiter dictũ est, referre. Nam cũ se ei tota pene Lusitania dedidisset, ac sola gẽtis huius vrbs Cinania pertinaciter arma retineret, tentata redẽptione propemodũ vno ore legatis Bruti respõdit, ferrum sibi a maioribus, quo urbem tuerentur, non aurum, quo libertatem ab imperatore auaro emerent, relictũ. Melius sine dubio homĩes nostri sanguinis hæc dixissent, q̃ audissent. Sed illos quidem natura in huius grauitatis vestigia deduxit.

De Socrate philosopho.

Socrates autem græcæ doctrinę clarissimũ columen cum Athenis causam diceret, defensionẽq; ei Lysias a se compositã, qua in iudicio vteretur, recitasset demissam, & supplicem, imminentiq; procellæ accõmodatam, aufer, inquit, quæso istam. nam ego si adduci possem, vt eam in vltima Scythiæ solitudine perorarẽ, tum meipsum morte multandum concederem. Spiritum contempsit ne careret grauitate. maluitq; Socrates extingui, q̃ Lysias superesse.

De Alexandro Rege.

Quantus hic in sapientia, tantus in armis Alexander illam vocem nobiliter edidit. Dario enim vno iam & altero prælio virtutem eius experto, atq; ideo partem regni Tauro tenus monte, & filiam in matrimonium cum decies centũmillibus talentum pollicente, cum Parmenion dixisset, se, si Alexander esset, vsurũ ea conditione, respondit, & ego vterer si Parmenion essem. Vocem duabus victorijs respõdentẽ, dignãq; cui tertia sicut euenit, tribuereť.

De Lacedæmonijs.

Atq; hæc quidem & animi magnifici & prosperi status. illa vero qua legati lacedæmoniorũ apud patrem eius miseram fortunæ suæ conditioné testati sunt, gloriosior, quã optabilior. Intolerabilibus eni oneribus ciuitaté eorũ implicanti, si quid morte grauius imperare perseueraret, mortem se prælaturos responderunt.

De quodam Spartano.

Nec parum graue Spartani cuiusdam dictũ. siquidem nobilitate, & sanctitate præstans, & in petitione magistratus victus maxime sibi esse lætitiæ prædicauit, quod aliquot patria sua se meliores viros haberet. quo sermone repulsam honori adæquauit.

De Iustitia CAPVT. V.

TEmpus est iustitiæ quoq; sancta penetralia adire, in quibus semper æqui, ac probi facti respectus religiosa cũ obseruatione versať, & vbi studiũ verecũdiæ est, cupiditas ratiõi cedit, nihilq; vtile, q̃d parũ honestũ videri possit, duciť. eius aũt p̃cipuũ, & certissimũ inter oẽs gẽtes nostra ciuitas exemplũ est.

De Senatu.

Camillo consule Phaliscos circũsedente magister ludi plurimos & nobilissimos inde pueros, velut ambulãdi gratia eductos, in castra Romanorũ perduxit. quibus interceptis, nõ erat dubium, quin Phalisci deposita belligerandi pertinacia tradituri se nostro imperatori essent. Ea re cognita senatus censuit, vt pueri vinctũ magistrũ virgis cædentes in patriã remitterentur. qua iustitia animi eorum sunt capti, quorũ mœnia expugnari non poterant. nanq; Phalisci beneficio magis, q̃ armis victi portas Romanis aperuerunt.

De eodem Senatu.

Eadem ciuitas aliquoties rebellando, semperq; aduersis consula

prælijs tandem. Q. Luctatio Cos. dedere coacta est. aduersus quam sæuire cupiens Po. Ro. postq̃ a Papyrio, cuius manu iubente Cos. verba deditiõis scripta erãt, doctus est Phaliscos nõ potestati, sed fidei se Romanorũ cõmisisse, oẽm irã placida mẽte deposuit, paritérq; & virib⁹ odij nõ sane facile vinci assuetis, & uictoriæ obsequio, q̃ prõptissime licentiã subministrat, ne iustitiæ suę deesset, obstitit.

De eodem Populo Romano.

Idem cũ. P. Claudius Camertinos ductu, atq; auspicijs suis captos sub hasta vendidisset, & si ærariũ pecunia, fines agris auctos animaduertebat, tamen quia parũ liquida fide id gestum ab imperatore videbat, maxima cura conquisitos redemit, hisq; habitandi gratia locũ in Auentino assignauit, & prædia restituit, pecuniam etiã nõ ad curiam, sed ad sacraria ædificanda, sacrificiaq; facienda tribuit. iustitiæq; promptissimo tenore effecit, vt exitio suo lætari possent quia sic renati erãt. Mœnibus nostris, & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli, quod sequitur, per totum terrarũ orbem manauit.

De eodem Senatu, & Fabricio.

Timochares Ambraciensis Fabricio Cos. pollicitus est se Pyrrhũ veneno per filiũ suũ, qui potionibus eius præerat, necaturũ. Ea res cũ ad senatũ delata esset, missis legatis Pyrrhum monuit, vt aduersus huius generis insidias cautius se gereret. memor vrbem a filio Martis conditã, armis bella, nõ uenenis gerere debere. Timocharis aũt nomẽ suppressit, vtroq; modo æquitatẽ amplexus. qa nec hostẽ malo exẽplo tollere, nec eũ qui bene mereri paratus fuerat, prodere voluit.

De quatuor tribunis plebis.

Summa iustitia in quatuor quoq; Tribunis Pl. eodẽ tempore cõspecta est. Nam cũ Lucio Atracino, sub quo duce aciẽ nostrã apud Feruginẽ a Volscis inclinatam cũ cæteris equitibus correxerãt, diẽ

ad populū.L.Hortensius collega eorum dixisset,pro rostris iurauerūt, in squalore se esse q̄ad imperator ipsorū reus esset futurus. Nō sustinuerūt enī egregij iuuenes,cuius armati periculū uulneribus & sanguine suo defenderāt,eius togati vltimū discrimen potestatis insignia retinētes intueri. qua iustitia mota concio actione Hortēsium desistere coegit.nec se etiā aliter eo facto,quod sequitur,exhibuit.

De Tiberio Graccho, & Caio Claudio.

Cum Tiberius Gracchus, &.C.Claudius ob nimis seuere gestā censuram,maiorē partem ciuitatis exasperassent, diē his.M. Pompilius tribunus perduellionis ad populū dixit.Præter cōmunē consternationē,priuata etiā ira accensus,quia necessariū eius Rutilium ex publico loco parietem demoliri iusserant.quo in iudicio primæ classis permultæ Centuriæ Claudiū aperte damnabāt. de Gracchi absolutione uniuersæ consentire videbant̄.qui clara voce iurauit, si de collega suo grauius esset iudicatū, in factis se paribus eandem cū illo pœnam exilij subiturum. eaq; iustitia tota illa tempestas ab vtriusq; fortunis,& capite depulsa est. Claudiū enī populus absoluit. Graccho causæ dictionē.M.Pompilius remisit.

De collegio tribunorum.

Magnam laudem & illud collegiū Tribunorum tulit, q̄d cū vnus ex eo.L.Cotta fiducia sacrosanctæ potestatis creditorib⁹ suis satisfacere nollet, decreuit, vt si neq; solueret pecuniā, neq; daret cū quo sponsio fieret,appellātibus se creditoribus,auxilio futurū iniquū ratū,maiestatē publicā priuatę pfidiæ obtentui esse.Itaq; Cottā in tribunatu q̄si i aliquo sacrario latentē,tribunitia inde iustitia extraxit.

De Cn.Domitio tribuno plebis.

Cuius vt ad alium æque illustrē transgrediar,Cn.Domitius Tribunus Plebis .M. Scaurū principē ciuitatis in iudiciū populi deuo-

cauit. vt si fortuna aspirasset, ruinam. si minus, certe ipsa obtrectatione amplissimi viri incrementũ claritatis apprehẽderet. cuius opprimẽdi, cũ summo studio flagraret, seruus Scauri ad eũ noctu peruenit, instructurũ se eius accusationem, multis & grauibus domini criminibus ꝓmittens. Erat in eodẽ pectore inimicus & Domitius & dominus, diuersa æstimatiõe nefariũ iudiciũ perpendẽs, iustitia tñ vicit odiũ. continuo enĩ & suis auribus obseratis, & indicis ore clauso, duci eũ ad Scaurũ iussit. accusatorẽ etiam reo suo ne dicã diligendũ, certe laudandũ, quẽ populus tũ ꝓpter alias virtutes, tum hoc nomine libentius, & Cos. & Censorẽ & Pont. Max. fecit.

De Lucio Crasso.

Nec aliter se. L. Crassus in eodem iustitiæ experimẽto gessit. Cn. Carbonis nomen infesto aĩo vtpote inimicissimũ sibi detulerat, sed tñ scrinium eius a seruo allatũ ad se cõplura continẽs, qbus facile opprimi posset, vt erat signatũ, cũ seruo cathenato ad eum remisit. Quo pacto igiť inter amicos viguisse tũc iustitiã credimus, cum inter accusatores quoq;, & reos, tantũ viriũ obtinuisse videamus?

De .L. Sylla.

Iam. L. Sylla non se tam incolumẽ, q̃ Sulpitium Rufum perditũ voluit. tribunitio furore eius sine vllo fine vexatus, Cęterum cum eum proscriptum, & in villa latẽtem a seruo proditũ comperisset, manumissum parricidã, vt fides edicti sui extaret, præcipitari protinus e saxo Tarpeio, cum illo scelere parto pileo iussit. victor alioqui insolens hoc imperio iustissimus.

EXTERNA. De Pittaco Mitylenæo.

Verum ne alienigenæ iustitiæ obliti videamur. Pittacus Mitylenæus, cuius aut meritis tantũ ciues debuerũt, aut moribus crediderunt, vt suis suffragijs tyrãnidem deferrẽt, tandiu illud imperium

sustinuit, quandiu bellum de Sygeo, cum Atheniēsibus gerendū fu it. postq̄ autem pax victoria parta est, continuo reclamātibus Mitylenæis deposuit, ne dominus ciuium vltra q̄ Reipub. necessitas exegerat, permaneret. atq; etiam cum recuperati agri dimidia pars consensu omniū offerretur, auertit animum ab eo munere, deforme iudicans virtutis gloriam, magnitudine prædæ minuere.

De Aristide Atheniensi.

Alterius nunc mihi prudentia referenda est, vt alterius representari iustitia possit. Cum saluberrimo consilio Themistocles migrare Atheniēses in classem coegisset, Xerxeq; rege & copijs eius, Græcia pulsis, ruinas patriæ in pristinū habitū reformaret, & opes clandestinis molitionibus ad principatū Græciæ capessendū nutriret, in concione dixit, habere se rem deliberatione sua prouisam, quā si fortuna ad effectum perduci passa esset, nihil maius, aut potentius Atheniensi populo futurū, sed eā vulgari nō oportere, postulauitq; vt aliquis sibi, cui illam tacite exponeret, daretur. Datus est Aristides. Is postq̄ cognouit in classem illam Lacedæmoniorū, quę tota apud Gytheum subducta erat, velle incendere, vt ea cōsumpta, dominatio maris ipsis cederet, processit ad ciues, & ipsis retulit, Themistoclem vt vtile consiliū, ita minime iustū animo voluere, eu' ɇ stigio vniuersa concio, quod ęquū nō videret, nec expedire quipē proclamauit. ac protinus Themistoclem incœpto iussit desistere.

De Zaleuco Locrensi.

Nihil illis etiā iustitiæ exemplis fortius Zaleucus urbe Locrensiū a se saluberrimis, atq; vtilissimis legibus munito cū filius eius adul terij crimine damnatus, secundū ius ab ipso constitutū vtroq; oculo carere deberet, ac tota ciuitas in honorē patris necessitatē pœnæ adulescentulo remitteret, aliquandiu repugnauit. ad vltimū preci-

bus populi euictus, suo prius, deinde filij oculo eruto, vsum vtriq; uidēdi reliquit. Ita debitū supplicij modū legi reddidit. ęquitatis ad mirabili temperamēto, se inter misericordem patrē, & iustū legisla torem partitus. De Charonda Tyrio.

Sed aliquanto Charondæ Tyrij pręfractior, & abscissior iustitia ad vim, & cruorē vsq; seditiosas cōciones ciuiū pacauerat lege ca uendo, vt si quis eas cū ferro intrasset, continuo interficeretur. Interie cto deinde tempore ex longinquo rure gladio accinctus, domū re petens, subito indicta concione, sicut erat, in eam processit, ab eoq; qui proxime cōstiterat, solutæ a se legis suæ monitus. Idem ego il lam (inquit) sanciā. ac protinus ferro, quod habebat, districto incu buit. Cūq; liceret culpam vel dissimulare, vel errore defendere, pœ nam tamen repræsentare maluit, ne qua fraus iustitiæ fieret.

De Fide publica. CAPVT. VI.

HVius imagi ante oculos posita, venerabile fidei numē dexteram suam, certissimū salutis humanæ pignus ostē tat, quam semper in nostra ciuitate viguisse, & oēs gen tes senserunt, & nos paucis exemplis recognoscamus.

De Senatu, Po. Q. Ro.

Cum Ptolemæus Rex tutorem Populū Ro. filio reliquisset, Se natus. M. Aemiliū Lepidū Pont. Max. bis Cos. ad pueri tutelam ge rendam *Alexandriā misit*, amplissimiq; & integerrimi viri sancti tatem Reip. vsibus, & sacris comparatā, externæ procurationi va care voluit, ne fides ciuitatis nostræ frustra petita existimaret. cuius beneficio regia incunabula cōseruata pariter ac decorata, incertum Ptolemæū reddiderūt, patris ne fortuna magis, an tutoris maiesta te gloriari deberet. De ciuitate Romana.

Speciosa quoq; illa Romana fides, ingenti Pœnorū classe circa

Siciliā deducta, duces eius fractis animis,cōsilia petendæ pacis agi-tabant.Quorū dux Amilcar ire se ad cōsules negabat audere,ne eo dē modo cathenæ sibi iniÿcerent,quo ab ipsis Cornelio Asinæ cō-suli fuerāt iniectæ.Hanno aūt certior Romani animi æstimator ni hil tale timendū ratus, maxīa cū fiducia ad colloquiū eorū tetēdit. Apud q̄s cū de belli fine ageret,& Tribunus militū ei dixisset,posse illi merito enenire,q̄d Cornelio accidisset,vterq; Cos.tribuno tace re iusso,isto te,inquit,metu Hanno fides ciuitatis nostrę liberat.cla ros illos fecerat tantū hostiū ducē vincere potuisse,sed multo clari ores fecit noluisse.

De eodē Senatu.

Aduersus eosdē hostes parē fidē in iure legationis tuendo Patres C.exhibuere.M.enī Aemilio Lepido,L. Flaminio Cos.L. Minutiū L.Maniliū Carthaginiēsiū legatis, quia manus his intulerāt,per fæ ciales reddendos curauerūt.Sed tūc Senatus nō eos q̄bus hoc præ-stabat,aspexit.

De Superiore Africano.

Huius exemplum Superior Africanus secutus, cū onustā multis & illustribus Carthaginiensiū viris nauem in suā potestatem rede-gisset,inuiolatam dimisit,quia se legatos ad eum missos dicebant: tam etsi manifestum erat,illos vitandi præsentis periculi gratia,fal sum legationis nomē amplecti, vt Romani imperatoris potius de cepta fides,q̄ frustra implorata iudicaretur.

De Senatu po.Q.Ro.

Repręsentemus etiā illud senatus nullo modo prætermittendū opus Legatos ab urbe Apollonia Romam missos. Q. Fabius. Cn. Apronius ædiles orta contētione pulsauerunt. Quod vbi cōperit, cōtinuo eos per fæciales legatis dedidit, quæstoreq; cū his Brundu sium ire iussit, ne quam in itinere a cognatis deditorū iniuriā acci-perent. Illam curiam mortaliū quis concilium, an nō templū fidei

dixerit: quam vt ciuitas nostra semper benignam præstitit, ita etiã in sociorũ quoq; animis constantem recognouit.

EXTERNA.

Post duorũ in Hispania Scipionum, totidemq; Romani sanguinis exercituũ miserabilẽ stragem, Saguntini victricibus Annibalis armis intra mœnia vrbis suæ compulsi, cum vim Punicã vlterius nequirent arcere, collatis in forum, quæ vnicuiq; erant carissima, atq; vndiq; circundatis, accensisq; ignis nutrimentis, ne a societate nostra deficerent, publico, & communi rogo semetipsos superiecerunt. Crediderim tunc ipsam fidem humana negotia speculantem, mœstum gessisse vultum, perseuerantissimũ sui cultum, iniquæ fortunæ iudicio, tam acerbo exitu damnatum cernentem.

Idem præstando, Petilini eundem laudis honorẽ meruerunt. Ab Annibale, quia deficere a nostra amicitia noluerũt, obsessi, legatos ad senatũ auxiliũ implorantes miserunt, quibus propter recentem cladem Cannensem succurri nõ potuit. Cæterũ permissum est eis vt facerent, quod vtilissimũ incolumitati eorũ videret. Liberũ ergo erat Carthaginiensiũ gratiam amplecti. Illi tamẽ fœminis, oĩq; ætate imbelli vrbe egesta, quo tutius armati famẽ traherent, pertinacissime in muris cõstiterunt, expirauitq; prius eorũ tota ciuitas, q̃ vlla ex parte Romanæ societatis respectũ deposuerit. Itaq; Annibali non Petiliã, sed fidum Petiliæ sepulchrũ capere contigit.

De Fide vxorũ erga viros. CAPVT. VII.

ATq; vt vxoriam quoq; fidẽ attingamus. Tertia Aemilia Africani prioris vxor, mater Corneliæ matris. C. & T. Gracchorũ tantæ fuit comitatis, & patientiæ, vt cũ sciret uiro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimulauerit, ne domitorem orbis Africanum, fœmina magnum virum impatientiæ

reum ageret, tantumq; mens eius a vindicta abfuit, vt post mortē Africani manumissam ancillulā in matrimoniū liberto suo daret.

De Turia vxore Quinti Lucretij.

Quintū Lucretiū proscriptū a triumuiris vxor Turia inter camerам, & tectum cubiculi abditum, vna conscia ancillula ab imminente exitio, non sine magno periculo suo tutum pręstitit. singularią fide id egit, vt cū cæteri proscripti in alienis & hostilibus regionibus, per summos animi & corporis cruciatus vix euaderent, ille in cubiculo, & in cōiugis sinu salutem retineret.

De Sulpitia vxore Lentuli.

Sulpitia autē cū a matre Iulia diligētissime custodiretᵣ, ne Lentulum Crustelionē virū suū proscriptum a triumuiris in Siciliā prosequeretur, nihilominus famulari veste sumpta, cū duabus ancillis, totidemq; seruis ad eū clandestina fuga peruenit, nec recusauit seipsam proscribere, vt ei fides sua in coniuge proscripto constaret.

De Fide seruorū erga dominos CAPVT. VIII.

REstat vt seruorū etiā erga dominos, quo minus expectatam, hoc laudabiliorem fidem referamus. Marcus Antonius auorum nostrorum temporibus clarissimus orator incesti reus agebatur. Cuius in iudicio accusatores seruū in quęstione perseuerantissime postulabant, q̄ ab eo cū ad stuprū iret, laternam prę latam concēderent. Erat autē is etiam tum imberbis, & stabat coram, uidebatq; rem ad suos cruciatus pertinere, nec tamē eos fugitauit. Ille vero, vt domū ventū est. Antonium hoc nomīe vehementius confusum, & sollicitū vltro est hortatus. vt se iudicibus torquendū traderet, affirmans nullum ore suo verbū exiturū, quo causa eius læderetur. ac promissi fidem mira patientia præstitit. plurimis etiā laceratus verberibus, eculeoq; impositus, canden

tibus etiã laminis vstus, omnem vim accusatoris, custodita rei salute subuertit. Argui fortuna merito potest, ꝙ tam piũ, & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.

De quodam seruo Caij Marij.

Consulem autẽ. C. Mariũ Prænestine obsidionis miserabilẽ exitum sortitũ, cuniculi latebras frustra euadere conatũ, leuiq; vulnere a Telesino, cũ quo mori destinauerat, perstrictum, seruus suus ut Syllanæ crudelitatis expertem faceret, gladio traiectum interemit. cũ magna præmia sibi proposita videret, si eum victoribus tradidisset. cuius dexteræ tam opportunũ ministeriũ nihil eorũ pietati cedit, a quibus salus dominoꝝ protecta est, quia eo tempore Mario non vita, sed mors in beneficio reposita erat.

De Philocrate seu Euporo seruo Gracchi

Aeque illustre quod sequitur. C. Gracchus ne in potestatẽ inimicorũ deueniret, Philocrati seruo suo ceruices incidendas præbuit, quas cum celeri ictu abscidisset, gladiũ cruore domini madentem per sua egit præcordia. Euporum alij hunc uocitatũ existimãt. Ego de nomine nihil disputo. Familiaris autẽ tãtũmodo fidei robur ad miror, cuius si præstantiã animi generosus iuuenis imitatus foret, suo, non serui beneficio imminentia supplicia vitasset. Nunc commisit, vt Philocratis, ꝙ̃ Gracchi cadauer speciosius iaceret.

De Pindaro seruo Cassij.

Alia nobilitas, alius furor, sed fidei par exemplum. Pindarus. C. Cassiũ Philippensi prælio victum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtruncatũ insultationibus hostium subtraxit, seq; e conspectu hominũ voluntaria morte abstulit, ita vt ne corpus quidẽ eius absumpti inueniretur. Quis deorũ grauissimi sceleris vltor, illam dexterã, quæ in necem patriæ parentis exarserat, tanto torpore al

ligauit, vt se tremebundã Pindari genibus submitteret, ne publici patricidij, quas merebatur, pœnas, arbitrio pij victoris exolueret? Tu pfecto tu Diue Iuli cœlestibus tuis uulnerib⁹ debitã exegisti uindictã. perfidũ erga te caput sordidi auxilij supplex fieri cogẽdo, eo animi ęstu cõpulsum, ut neq; retinere vitã vellet, neq; finire manu sua auderet.

De seruis Caij Plotini Planci, & de ipso Caio.

Adiunxit se his cladibus. C. Plotinus Plancus Munacij Planci Consularis, & censorij frater, qui cũ a triumuiris proscriptus in regione Salernitana lateret, delicatiore vitę genere, & odore vnguẽti, occultam salutis custodiam detexit. Istis enim vestigijs eorũ qui miserum persequebantur, sagax inducta cura, abditũ fugæ eius cubile odorata est, a quibus cõprehensi serui latentes, multũq;, ac diu torti negabãt se scire vbi dominus esset. Non sustinuit deinde Plancus tam fideles, tamq; boni exempli seruos vlterius cruciari. sed pcessit in mediũ, iugulumq; gladijs militũ obiecit. quod certamen mutuę beneuolentiæ arduũ dignosci facit, vtrũ dignior dominus fuerit, qui tam constantẽ seruorũ fidẽ experiret. an serui, qui tam iusta domini misericordia quæstionis sæuitia liberarentur.

De quodam seruo Panopionis.

Quid vrbani Panopionis seruus q̃ admirabilis fidei? Qui cum ad dominũ proscriptũ occidendũ domesticoꝝ indicio certiores factos milites in reatinã villam venisse cognosceret, cõmutata cum eo ueste, permutato etiã anulo, illum postico clam emisit, se autem in cubiculum, ac lectulũ recepit, & vt Panopionẽ occidisse se passus est. Breuis huius facti narratio, sed non parua materia laudationis. Nam si quis ante oculos ponere velit subitũ militũ accursum, cõuulsa ianuæ claustra, minacẽ vocẽ, truces vultus, fulgẽtia arma, rẽ vera æstimatiõe psequet. nec q̃ cito dicit aliquem pro alio mori

voluisse,tam id ex facili etiã fieri potuisse arbitrabit.Panopion autem quantũ seruo deberet,amplũ ei faciendo monimentũ, ac testimoniũ pietatis grato titulo reddendo,cõfessus est. Cõtentus essem huius exẽplis generis,nisi vnũ me dicere admiratio facti cogeret.

De seruo Antij Restij.

Antius Restio proscriptus a triũuiris, cũ omnes domesticos circa rapinã, & prædam occupatos videret, ꝙ maxime poterat dissimulata fuga se penatibus suis intempesta nocte subduxit. cuius furtiuum egressum seruus ab eo uinculorũ pœna coercitus,inexpiabiliq; literaꝝ nota per summã oris cõtumeliã inustus, curiosis speculatus oculis,atq; vestigia huc,atq; illuc errãtia beneuolo studio subsecutus,lateri voluntarius comes arrepsit. Quo quidẽ tam exquisitò, tamq; ancipiti officio, perfectissimũ expectare pietatis cumulũ expleuerat. His enim quoꝝ fœlicior in domo status fuerat, lucro intentis,ipse cũ nihil aliud,ꝙ vmbra, & imago suppliciorũ suorum maximũ sibi esset emolumentũ,eius, a quo tam grauiter punitus erat, salutẽ vendicauit. Cũq; abunde foret iram remittere, adiecit etiã charitatẽ.nec hactenus beneuolentia processit, sed in eo cõseruando mira quoq; arte vsus est. Nam vt sensit cupidos sanguinis milites superuenire,amoto domino rogum extruxit,eiq; egentem a se cõprehensum, & occisum senem superiecit. Interrogantibus deinde militibus vbi nam esset Antius, manum rogo intẽdens, ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis vri respondit. quia verisimilia loquebatur,habita est voci fides.quo euenit,vt Antius statim quærendæ incolumitatis occasionem assequeretur.

De mutatione morũ,& fortunæ. CAPVT IX.

MVltum animis hominũ,& fiducia adijcere, & solicitudinis detrahere potest morum, ac fortunæ in claris vi

tis recognita mutatio, siue nostros status, siue proximorū ingenia cōtemplemur. Nam cum aliorū fortunas spectando ex conditione abiecta, atq; contempta, claritatē emersisse videamus, quid aberit, quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus, memores stultū esse perpetuæ infœlicitatis se damnare, spemq; quæ etiam incerta ratione fouet, interdū certam in desperationē conuertere.

De Manlio Torquato filio Lucij Manlij Torquati.

Manlius autem Torquatus adeo hebetis atq; obtusi cordis inter initia iuuentæ existimatus, vt a patre Manlio amplissimo viro qa & domesticis, & Reip. vsibus inutilis uidebat, rus relegatus, agresti opere fatigaretur, postmodū patrē reum iudiciali periculo Liberauit. filium victorē, qp aduersus imperiū suū cū hoste manū conserverat, securi percussit. patriam Latino tumultu fessam, speciosissimo triumpho recreauit. In hoc credo fortunæ nubilo contemptu adulescētiæ pfusum, quo senectutis eius decus lucidius enitesceret.

De Scipione Africano Superiore.

Scipio autē Africanus Superior, quē dij immortales nasci voluerunt, vt esset in quo virtus se per omnes numeros omnibus efficaciter ostenderet, solutioris vitæ primos adulescentiæ annos egisse fertur. remotos quidem a luxuriæ crimine, sed tamē Punicis trophæis deuictæ Carthaginis ceruicibus imposito iugo teneriores.

De Caio Valerio Flacco.

C. quoq; Valerius Flaccus secundi Punici belli temporibus luxu perditā adulescentiā inchoauit. Cæterū a. P. Licinio Pon. Max. flamen factus, quo facilius a vitijs recederet, ad curā sacroꝝ & cerimoniarū cōuerso aio, vsus duce frugalitatis religione, quantū prius luxuriæ fuerat exemplū, tātum postea modestiæ & sanctitatis specimen euasit.

De Quinto Fabio Maximo.

Nihil.Q.Fabio Maximo,qui Gallica victoria cognomen Allobrogi sibimet ac posteris peperit adulescentiæ magis infame. nihil eodē sene ornatius, aut speciosius illo seculo nostra ciuitas habuit.

De Quinto Catulo.

Quis ignorat.Q. Catuli autoritatē in maximo clarissimorū virorū ꝑuentu excelsum gradū obtinuisse? Cuius si superior ætas reuoluat̄,multi luxus,multæ delitiæ reperient̄. quæ quidē ei impedimēto nō fuerūt,quo minus patriæ princeps existeret, nomēq; eius in capitolino fastigio fulgeret,ac virtute ciuile bellum ingenti motu oriens sepeliret.

De Lucio Sylla.

Lucius vero Sylla vsq; ad quęsturæ suę comitia, vitam libidine, vino,ludicræ artis amore, perinquinatā perduxit.Quapropter.C. Mariū Cos. moleste tulisse traditur, ꝙ sibi asperrimū in Africa bellum gerenti, tam delicatus quæstor sorte obuenisset, eiusdem virtus quasi perruptis,& disiectis nequitiæ qua obsidebat̄, claustris cathenas Iugurthæ manibus iniecit. Mithridatē compescuit, socialis belli luctus repressit, Cinnæ dominationē fregit. eumq; in Africa, qui se quæstorē fastidierat,ipsam illā prouinciā proscriptū,& exulē coegit petere.quæ tam diuersa,tamq; inter se cōtraria, si quis apud animū suū attentiore cōparatione expēdere velit, duos in vno homine Syllas fuisse crediderit. turpem adulescētulum, & virū dicetem fortem,nisi ipse se fœlicem appellari maluisset.

De sublimitatis a statu humili. CAPVT. X.

Atq; vt nobilitatē beneficio pœnitētiæ seipam admonuimꝰ respicere,ita altiora mō suo sperare ausos subtexamꝰ

De Tito Aufidio.

Titus Aufidius cū Asiatici publicani exiguā admodū particulam habuisset,postea totā Asiā pro consulari imperio obtinuit. Nec in-

dignati sunt eius socij parere fascibus, quę aliena tribunalia adulantem viderant. Gessit se etiā integerrime ac splēdidissime, miroq; id modo demonstrauit, pristinū quæstum suę fortunæ, pręsens vero dignitatis incrementū, moribus suis imputari debere.

De Tito. P. Rutilio.

At. P. Rutilius nō Publicanū in Sicilia egit, sed opera publicanis dedit. Idē vltimā inopiā suā autorato socijs officio sustentauit. ab hoc postmodū Cōsule leges vniuersi Siculi acceperūt, acerbissimoq; prædonum ac fugitiuorū bello liberati sunt. Portus ipsos si quis modo mutis rebus inest sensus, tantā in eodē homine varietatē status admiratos arbitror. Quē eni diurnas capturas exigentē aniaduerterant, eundē iura dantē, classesq; & exercitus regentē viderūt.

De Publio Ventidio.

Huic tanto incremento maius adijciam. Asculo capto, Cn. Pompeij Magni pater. P. Ventidiū ætate puberem in triumpho suo populi oculis subiecit. Hic est ventidius, qui postea Romæ ex Parthis & per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter iacētibus, triumphum duxit. Itaq; qui captiuus carcerem exhorruerat uictor Capitolium fœlicitate celebrauit. In eodē etiā illud eximium quod eodem anno Prætor, & Consul est factus.

De varietate casuū. De. L. Lentulo. CAPVT. XI.

CAsuum nunc cōtemplemur varietatē. L. Lentulus cōsularis lege Cæcilia repetundarū crimine oppressus, Censor cū. L. Censorino creatus est. quē quidem fortuna inter ornamēta, & dedecora alterna vice versauit. cōsulatui illius damnationem, damnationi censuram subijciēdo, & neq; bonis cum perpetuis frui, nec malis æternis ingemiscere patiendo.

De Cneo Cornelio Scipione Asina.

Hisdem viribus vti voluit in Cn. Cornelio Scipione Asina, qui Cos. a Pœnis apud Liparas captus, cũ belli iure omnia perdidisset, lætiore subinde vultu eius adiutus cuncta recuperauit. Consul etiã iterũ creatus. Quis crederet illum a duodecim securibus ad Carthaginiensium peruenire cathenas? quis rursus existimaret a Punicis vinculis ad summa imperij peruenturum fastigia? Sed tamen ex cõsule captiuus, & ex captiuo consul factus est.

De Crasso dicto Diuite.

Quid Crasso nõne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit? sed eidem postea inopia turpem decoctoris superlationẽ immisit. Siquidem bona eius a creditoribus, quia solidum præstare non poterat, venierunt. Itaq; amara sugillatione non caruit, cum egens ambularet, diues ab occurrentibus salutabatur.

De Quinto Cepione.

Crassum casus acerbitate. Q. Cepio præcurrit. Is nanq; præturę splẽdore, triũphi claritate, consulatus decore, Maximi Pontificis sacerdotio, vt senatus patronus diceretũ, assecutus, in publicis vinculis spiritũ deposuit, corpusq; eius funesti carnificis manibꝰ laceratũ in scalis gemonijs iacẽs magno cũ horrore totius fori Romani cõspectum est.

De Caio Mario Candidato.

Iam. C. Marius maximæ fortunæ luctatio est. omnes enim eius impetus tam corporis, q̃ animi robore fortissime sustinuit. Arpinatibus honoribus iudicatus inferior, quæsturam Romæ petere ausus est. patiẽtia deinde repulsarũ irrupit magis in curiam, q̃ venit. In tribunatus quoq; & ædilitatis petitione cõsimilem campi notã expertus, præturę cãdidatus supremo loco inhæsit. quã tamen nõ sine periculo obtinuit. ambitus enim accusatus, vix atq; ægre absolutionẽ a iudicibus impetrauit. Ex illo Mario tam humili Arpinate

tam ignobili Romæ, tanq̃ fastidiendo candidato, ille Marius euasit, qui Africam subegit, Iugurthã regẽ ante currum egit, qui Theutonicorũ, Cymbrorũq; exercitus deleuit, cuius bina trophæa in vrbe spectant, cuius septem in fastis consulatus leguntur. cui post exilium Consulem creari, proscriptoq; facere proscriptionẽ contigit. Quid huius conditione inconstantius, aut mutabilius? quẽ si inter miseros posueris miserrimus, inter fœlices fœlicissimus reperiet.

De Caio Cæsare.

Caius autẽ Cæsar cuius virtutes aditũ sibi in cœlum struxerunt inter primæ iuuentutis initia priuatus Asiam petens, a maritimis prædonibus circa insulam Pharmacussam exceptus, quinquaginta se talentis redemit. Parua igitur summa clarissimũ mundi sydus in Pyratico Mioparone rependi fortuna voluit. Quid est ergo q̃ amplius de ea re queramur? si ne consortibus quidẽ diuinitatis suæ parcit. Sed cœleste numen se ab iniuria vindicauit. cõtinuo enĩ captos prædones crucibus affixit. Attento studio nostra cõmemorauimus, remissiore nunc animo aliena narrentur.

EXTERNA. De Polemone Atheniẽsi philosopho.

Perditæ luxurię Athenis adulescẽs Polemon, neq; illecebris eius tantũmodo, sed ipsa etiã infamia gaudens, cũ e cõuiuio nõ post occasum solis, sed post ortum surrexisset, domumq; rediẽs Xenocratis philosophi patentẽ ianuam vidisset, vino grauis, vnguentis delibutus, sertis capite redimito, perlucida veste amictus, refertã turba doctorũ hominũ scholam eius intrauit. nec contẽtus tam deformi introitu, consedit etiã, vt clarissimũ eloquiũ, & prudentissima præcepta temulentiæ lasciuijs eleuaret. Orta deinde, vt par erat, omniũ indignatione, Xenocrates vultũ in eodẽ habitu continuit, omissaq; re, quã disserebat, de modestia, ac tẽperantia loqui cœpit.

Cuius grauitate sermonis resipiscere coactus Polemon, primũ coronam capite detractam proiecit, paulo post brachiũ intra pallium reduxit, procedente tẽpore, oris cõuiualis hilaritatẽ deposuit, ad vltimũ totam luxuriã exuit. uniusq; orationis saluberrima medicina sanatus, ex infami ganeone maximus philosophus euasit. Peregrinatus est huius animus in nequitia, non habitauit.

De Themistocle.

Piget Themistoclis adulescentiã attingere, siue patrem aspiciam, abdicationis iniungentẽ notam, siue matrẽ suspendio finire vitam propter filij turpitudinẽ coactam. cũ omniũ postea graij sanguinis virorũ clarissimus extiterit, mediũq; Europæ, & Asiæ vel spei, vel desperationis pignus fuerit. Hæc enim salutis suæ patronũ habuit, illa vadem victoriæ assumpsit.

De Cimone Atheniensi.

Cimonis vero incunabula opiniõe stultitię fuerunt referta. Eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses senserunt. Itaq; coegit eos stuporis semetipsos damnare, qui eum stolidũ crediderant.

De Alcibiade.

Nanq; Alcibiadẽ quasi duæ fortunæ partitæ sunt. Altera quæ ei nobilitatẽ eximiã, abũdantes diuitias, formã prętantissimã, fauorẽ ciuiũ ꝓpensum, summa imperia, ꝑcipuas potentiæ vires, flagrantissimũ ingeniũ assignaret. Altera quæ damnationẽ, exiliũ, uenditionẽ bonoꝝ, inopiã, odiũ patriæ, violẽtã mortẽ infligeret. Nec aut hęc, aut illa vniuersa, sed varia ꝑplexa, freto atq; æstui simillima.

De Polycrate tyranno Samiorum.

Ad inuidiam vsq; Polycratis Samiorũ tyranni abundantissimis bonis conspicuus vitæ fulgor excessit, nec sine causa. Omnes eñi conatus eius placido excipiebanť itinere. spes certum cupitę rei fru

ctum apprehendebat. vota nuncupabant simul, & soluebant, velle ac posse in æquo positú erat. semel dūtaxat vultū mutauit, perꝗ breui tristitiæ salebra succussum, tunc cum admodū gratū sibi anulum de industria in profundú, ne omnis incōmodi expers esset, abiecit. quem tamē continuo recuperauit, capto pisce qui eum deuorauerat. Sed hunc, cuius fœlicitas semper plenis velis prosperū cursum tenuit, Orontes Darij regis pręfectus in excelsissimo Mycalēsis montis vertice cruci affixit. ex qua putres eius artus, & tabido cruore manātia membra, atq; illam lęuam cui Neptunus anulū piscatoris manu restituerat, situ Marcidam Samos amara seruitute aliquandiu pressa, liberis ac lætis oculis aspexit.

De Dionysio tyranno.

Dionysius autē cū hæreditatis nomine a patre Syracusanorū, ac pene totius Siciliæ tyrannidē accepisset, maximaꝶ opū dominus, exercituū dux, rector classiū, equitatu potēs, ꝓpter inopiam literas puerulos Corinthi docuit. eodēq; tēpore, tanta mutatiōe maiores natu, ne quis nimis fortunæ crederet, magister ludi factus ex tyranno, monuit.

De Siphace Rege.

Sequitur hunc Syphax rex consimilē fortunæ iniquitatē expertus, quē amicū hīc Roma per Scipionē, illinc Carthago per Hasdrubalē vltro petitū, ad penates deos eius venerat. Cæterū eo claritatis euectus, vt validissimorū populoꝶ non tantū arbiter, sed & uictor victoriæ existeret, parui tēporis interiecta mora, cathenatus a Lælio legato ad Scipionē imperatorē pertractus est, cuiusq; dexteram regio insidēs solio arroganti manu attigerat, eius genibus supplex ꝓcubuit. Caduca nimirū & fragilia, puerilibusq; consentanea crepūdijs sunt ista, quæ vires, atq; opes humanæ vocanť. Affluunt subito, repēte dilabunť. nullo in loco, nulla in persona stabilius ni-

xa radicib⁹ cōsistūt, sed incertissimo flatu fortūę huc atq; illuc acta, qs ī sublīe extulerūt, impulso recursu destitutos, in pfundo cladiū miserabiliter immergunt. Itaq; neq; debēt existimari, neq; dici bona, quæ inflictorū malorū amaritudinē, desyderio sui duplicant.

VALERII MAXIMI LIBER SEPTIMVS.

De Fœlicitate. CAPVT. I.

Olubilis fortunæ cōplura exempla retulimus, constantis & propitiæ admodū pauca narrari possunt quo patet eam aduersas res cupido animo infligere, secundas parco tribuere. Eadem vbi malignitatis obliuisci sibi imperauit, non solum plurima, ac maxima, sed etiam perpetua bona congerit.

De. Q. Metello.

Videamus ergo quot gradibus beneficiorū. Q. Metellum a primo originis die, ad vltimū vsq; fati tempus nunq; cessante indulgentia, ad summū beatæ vitę cumulum perduxerit. Nasci enim in vrbe terrarū principe voluit. parentes ei nobilissimos dedit. Adiecit animi rarissimas dotes, & corporis vires, vt sufficere laboribus posset. vxorem pudicitia, & fœcunditate conspicuā cōciliauit. Cōsulatus decus, imperatoriā potestatē, speciosissimi triūphi prætextā largita est. Fecit, vt eodē tempore tres filios consulares, vnū etiam censoriū, duos triumphales, & quartū prætoriū videret, vt tres filias nuptui daret, earūq; sobolem sinu suo exciperet. Tot partus, tot incunabula, tot viriles togæ, tam multę nuptiales faces, honorum imperiorū, omnis deniq; gratulationis summa abundantia, cum interim nullū funus, nullus gemitus, nulla causa tristitiæ. Cœlum cōtemplare, uix tamē ibi talem statū reperies. quoniā quidē luctus,

& dolores, deorum quoque pectoribus, a maximis vatibus assignari videmus. Hunc autẽ vitæ actum eius consentaneus finis excepit. Nã Q. Metellũ vltimæ senectutis spatio defunctũ, leniq; genere mortis inter oscula, cõplexusq; carissimorũ pignorum extinctum filij, & generi humeris suis, per vrbem latum rogo imposuerunt.

De Gyge.

Clara hæc fœlicitas, obscurior illa, sed diuino splendore prępositа. Cũ enĩ Gyges regno Lydiæ, armis, & diuitijs abundantissimo, inflatus animo Apollinẽ Pythiũ sciscitatũ venisset, an aliquis mortaliũ se esset fœlicior, deus ex abdito sacrarij specu, uoce missa Aglaum Psophidiũ ei prætulit. Is erat Arcadũ pauperrimus, sed ætate iã senior, terminos agelli sui nunquã excesserat, paruuli ruris fructibus ac voluptatibus cõtentus. Verũ profecto beatę vitę finẽ Apollo nõ adumbratũ, oraculi sagacitate cõplexus est. Quocirca insolenter fulgore fortunę suæ glorianti respõdit, magis se pbare securitate ridẽs tuguriũ, quã tristẽ curis & solicitudinibus aulã, paucasq; glebas pauoris expertes, quã pinguissima Lydiæ arua metu referta, & vnũ aut alterũ iugum boũ facilis tutelæ, quã exercitus, & arma, & equitatũ, voracibus impensis onerosum, & vsus necessarij horreolũ nimis nulli appetendũ, quã thesauros omniũ insidijs, & cupiditatibus expositos. Ita Gyges dũ adstipulatorẽ vanæ opinionis deum habere cõcupiscit, vbi nam solida, & sincęra esset fœlicitas, didicit.

Sapienter dicta aut facta. CAP V T. II.

NVnc id genus fœlicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est. nec votis petitur, sed in pectoribus sapiẽtia pditis natum, dictis, factisq; prudentibus enitescit.

De Appio Claudio.

Appium Claudium crebro solitũ dicere accepimus, negotiũ po

pulo Romano melius, q̃ ocium cōmitti, non q ignoraret, q̃ iucū dus tranquillitatis status esset, sed q animaduerteret præpotentia imperia, agitatione rerum, ad virtutem capescendam excitari, nimia quiete in desidiam resolui, & sane negotiū nomine horridū ciuitatis nostræ mores in suo statu continuit, blandæ appellationis quies plurimis vitijs respersit.

De Scipione Africano.

Scipio uero Africanus turpe esse aiebat in re militari dicere, non putaram, uidelicet quia explorato, & excusso consilio, quæ ferro aguntur, administrare oportere arbitrabatur summa ratione. Inemendabilis enim est error, qui violentiæ Martis cōmittitur. Idem negabat aliter cū hoste confligi debere, q̃ aut si occasio obuenisset, aut necessitas incidisset, æque prudenter. nam & prosperam gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia est. & in angustias vtiq pugnandi compulsum abstinere se prælio, pestiferæ ignauiæ affert exitium. eorumq qui ista cōmittunt, alter beneficio fortunæ vti, alter iniuriæ nescit resistere.

De. Q. Metello.

Quinti quoq Metelli tum grauis, tum etiā alta in senatu sententia. Qui deuicta Carthagine nescire se illa victoria boni ne plus, an mali Reip. attulisset. asseuerauit. quoniā vt pacem restituendo profuisset, ita Annibalem submouendo, non nihil nocuisset. Eius enī transitu in Italiam, dormientem Populi Ro. virtutem excitatam, metuiq debere, ne acri æmulo liberata, in eundem somnū reuolueretur. In æquo igit̃ malorū posuit vri tecta, vastari agros, exhauriri ærarium, & prisci roboris hebetari neruos.

De Licinio Fimbria Consulari.

Quid illud factum Licinij Fimbriæ Consularis q̃ sapiens? A.M.

Luctatio Pinthia splendido equite Ro. iudex additus de sponsione quã is cũ aduersario, q̃ vir bonus esset, fecerat, nunquã id iudicium pronuntiatione sua finire voluit. ne aut probatũ virum si contra eum iudicasset, fama spoliaret, aut iuraret eum virum bonum esse, cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur. Forẽsibus hæc, illa militaribus stipendijs prudentia exhibita est.

De Papyrio Cursore Consule.

Papyrius Cursor Consul cũ Aquiloniã oppugnans, prælium vellet cõmitteret, pullariusq̃ non ꝓsperantibus auibus optimũ ei auspicium renuntiasset, de fallacia illius factus certior, sibi quidẽ & exercitui bonũ omen datũ credidit, ac pugnã inijt. Cæterũ mendacẽ ante ipsam aciem constituit, vt haberẽt dij, cuius capite, si quid iræ conceperãt, expirarent. Directum est autẽ, siue casu, siue cœlestis numinis prouidentia, quod primũ e cõtraria parte missum erat telum in ipsum Pullarij pectus, eumq̃ exanimẽ prostrauit. Id vt cognouit Cõsul, fidente animo & inuasit Aquiloniã, & cœpit. Tam cito animaduertit, quo pacto iniuria impatoris vindicari deberet, quẽadmodum violata religio expianda foret, qua ratione victoria apprehendi posset, egit, virum seuerum, consulem religiosum, imperatorem strenuum, timoris modum, pœne genus, spei viam, vno mentis impetu rapiendo. Nunc ad senatus acta transgrediar.

De Senatu.

Cum aduersus Annibalem senatus Claudiũ Neronẽ, & Liuium Salinatorẽ Consules mitteret, eosq̃ vt virtutibus pares, ita inimicitijs acerrime inter se diffidentes videret, summo studio in gratiã reduxit, ne propter priuatas dissensiones, Rempu. parũ vtiliter administrarent. quia consimili imperio vbi cõcordia nõ inest, maior aliena opera interpellandi, q̃ sua edendi cupiditas nascitur. vbi ve

ro pertinax intercedit odium, alter alteri, q̃ vterq; cōtrarijs castris certior hostis proficiscitur. Eosdem senatus cū ob nimis aspere actā censuram a Cn. Bebio Tri. Pl. pro rostris agerenť rei, causæ dictiōe decreto suo liberauit, vacuum omnis iudicij metu eum honorem reddendo, qui exigere deberet rationē, nō reddere. Par illa sapiētia senatus Tiberium Gracchum Tr. Pl. agrariam legem promulgare ausum morte multauit. Idem vt secundū legem eius per triūuiros ager populo viritim diuideretur, egregie censuit. Siquidē grauissimæ seditionis eodē tempore & autorem, & causam sustulit. Quā deinde se prudēter in rege Masinissa gessit? Nam cū promptissima & fidelissima eius opera aduersus Carthaginienses vsus esset, eūq; in dilatando regno auidiorem cerneret, legem ferri iussit, qua Masinissæ ab imperio Populi Ro. solutā libertatē tribueret. quo facto tum optime meriti beneuolentiā retinuit, tum Mauritaniæ, & Numidiæ, cæterarūq; illius tractus gentiū nunq̃ fida pace quiescentē feritatem, a valuis suis repulit. Tempus deficiet domestica narrantem, quoniā imperiū nostrū nō tam robore corporū, q̃ animorū vigore, incrementū ac tutelam sui comprehendit, maiori itaq; ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponať, alienigenisq; huius generis exemplis detur aditus.

EXTERNA. De Socrate Philosopho.

Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddā terrestre oraculū, nihil vltra petendū a dijs immortalibus arbitrabať, q̃ vt bona tribuerēt, q̃a ij demū scirēt, q̃d vnicuiq; esset vtile, nos aūt plerūq; id votis expetere, q̃d nō impetrasse melius foret. Etenī densissimis tenebris inuoluta mortaliū mens, in q̃ late patentē errorē cęcas p̄cationes tuas spargis? diuitias appetis? q̃ multis exitio fuerūt? honores concupiscis, qui cōplures pessundederunt? regna tecū ipsa voluis,

quorũ exitus sæpenumero miserabiles cernuntur: splendidis cõiu giis iniicis manus: at hæc vt aliquando illustrant, ita nõnunq̃ fun ditus domos euertunt. Desine igit̃ stulta futuris malorũ tuorũ cau sis quasi fœlicissimis rebus inhiare, teq; totum cœlestiũ arbitrio per mitte, quia qui tribuere bona ex facili solent, etiã eligere aptissima possunt. Idem expedita & cõpendiaria via eos ad gloriã peruenire dicebat, qui id agerent, vt quales videri vellent, tales etiam essent. Qua quidẽ prædicatione aperte monebat, vt homines ipsam po tius virtutẽ haurirent, q̃ vmbram eius consectarent̃. Idẽ ab adule scentulo quodam cõsultus vtrũ vxorẽ duceret, an se omnino ma trimonio abstineret. Respõdit, vtrũ horũ fecisset, acturũ pœniten tiam. Hinc te inquit solitudo, hinc orbitas, hinc generis interitus, hinc hęres alienus excipiet. illinc perpetua solitudo, cõtextus quęre larũ, dotis exprobratio, affiniũ graue superciliũ, garrula socrus lin gua, subsessor alieni matrimonii, incertus liberorũ euentus. nõ pas sus est iuuenem in contextu rerũ asperarũ, quasi lætæ materiæ face re delectũ. Idem cũ Atheniensiũ scelerata dementia tristem de capi te eius sententiã tulisset, fortiq; animo, & constanti vultu potionẽ veneni e manu carnificis accepisset, admoto iã labris poculo, vxo ri Xantippæ inter fletũ, & lamentationẽ vociferanti innocentem eum perimi. quid ergo inquit, nocẽti mihi mori satius esse duxisti: O immẽsam illã sapientiã, quæ ne ipso quidẽ vitæ excessu obliui sci sui potuit.

De Solone.

Age q̃ prudenter Solon neminẽ dum adhuc viueret, beatũ dici debere arbitrabatur, q; ad vltimũ vsq; fati diem ancipiti fortunæ subiecti essemus. Fœlicitatis igit̃ humanę appellationẽ rogus cõsu mat, qui se incursu malorũ obiicit. Idem cũ ex amicis quendã graui ter mœrentẽ videret, in arcem perduxit. hortatusq; est, vt per oẽs

subiectorū ædificiorū partes oculos circunferret. quod vt factū animaduertit, cogita nunc tecū inquit, quàm multi luctus sub his tectis & olim fuerint, hodieqꝫ versentur, insequētibusqꝫ seculis sint habituri. ac mitte mortaliū incōmoda tanquàm propria deflere. Qua cōsolatione demonstrauit, vrbes esse humanarū cladiū consepta miseranda. Idem aiebat, si in vnū locū cuncti mala sua cōtulissent, futurū, vt propria deportare domū, quàm ex omni miseriarū aceruo portionē suam ferre mallent. Quo colligebat nō oportere nos quę fortuito patiamur, præcipua, & intolerabilis amaritudinis iudicare.

De Bia Prienensi.

Bias aūt cū patriā eius Prienen hostes inuasissent, omnibus quos modo sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, pretiosarū rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus quid ita nihil ex bonis suis secū ferret. Ego inquit, vero bona mea mecum porto. Pectore enī illa gestabat, nō humeris, nō oculis uisenda, sed æstimanda animo. quæ domicilio mentis inclusa, nec mortaliū, nec deorū manibus labefactari queunt, & vt manentibus præsto sunt, ita fugiētes nō deserunt.

De Platone Philosopho.

Iam Platonis verbis abstricta, sed sensu prævalens sententia, qui tum demū beatum terrarū orbem futurū prædicauit, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.

De Quodam rege.

Rex etiā ille subtilis iudicij, quē ferunt traditū sibi diadema prius quàm capiti imponeret, retentū diu consyderasse, ac dixisse, O nobilē magis quàm fœlicē pannū, quē si quis penitus cognoscat quàm multis sollicitudinibus, & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidē iacentē tollere vellet.

De Xenocrate Philosopho.

Quid Xenocratis responsum quàm laudabile? Cū maledico sermo

ni quorundã summo silentio intereſſet vno ex his quærẽte cur ſo-lus linguã ſuã cohiberet, quia dixiſſe me, inquit, aliquãdo pęnituit, tacuiſſe nunquam.

De Ariſtophane.

Ariſtophanis quoque altioris eſt prudẽtię præceptũ. qui in comœdia introduxit remiſſum ab inferis Athenienſem Periclem, vaticinantẽ non oportere in vrbe nutriri leonem. ſin autẽ ſit alitus, obſequi ei cõuenire. Monet enim, vt præcipuæ nobilitatis, & concitati ingenij iuuenes refrenentur, nimio vero fauore, ac profuſa indulgentia paſti, quo minus potentiam obtineant, ne impediant quod ſtultũ, & inutile ſit eas obtrectare vires, quas ipſe foueris.

De Thalete Philoſopho.

Mirifice etiã Thales, nã interrogatus an facta hoĩm deos fallerẽt, nec cogitata inquit, vt nõ ſolum manus, ſed etiã mẽtes puras habere vellemus, cũ ſecretis cogitationibus noſtris cœleſte numen adeſſe credidiſſemus.

De Themiſtocle.

Ac ne quod ſequitur quidẽ minus ſapiens. Vnicæ filiæ pater Themiſtoclem conſulebat, vtrum eam pauperi, ſed ornato, an locupleti, ſed parum probato collocaret? Cui is, malo inquit, virum pecunia, quam pecuniam viro indigentem. Quo dicto ſtultum monuit, ut generum potius, quam diuitias generi legeret.

De Rege Philippo patre Alexandri.

Age Philippi quam probabilis epiſtola. In qua Alexandrũ quorũdã Macedonũ beneuolentiã largitione ad ſe attrahere conatum ſic increpuit. Quæ te fili ratio in hanc tam vanam ſpem induxit, vt eos fideles tibi futuros exiſtimares, quos pecunia ad amorẽ tui compuliſſes? a charitate iſtud præſtatur. At vero ante Philippus maiore ex parte mercator Græciæ, quam victor.

De Ariſtotele Philoſopho.

Aristoteles auté Calisthenem auditoré suũ ad Alexandrũ mittés monuit, vt cũ eo aut q̃ rarissime, aut q̃ iucundissime loqueretur. quo .s.apud regias aures vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior. At ille dum Alexandrũ Macedonem Persica salutatione gaudentem obiurgat, & ad Macedonicos mores inuitum reuocare beneuole perseuerat, spiritu carere iussus, seram neglecti salubris cõsilij pœnitentiã egit. Idem Aristoteles de semetipso in neutrã parté loqui debere prædicabat, quoniã laudare se, vani, vituperare stulti esset. Eiusdem est vtilissimũ præceptũ, vt voluptates abeuntes cõsyderemus, quas quidé sic ostendendo minuit. fessas eni, pœnitentiæq; plenas animis nostris subiecit, quo minus cupide repetant̃.

De Anaxagora Philosopho.

Nec parũ prudenter Anaxagoras interroganti cuidã, quis nam esset beatus, nemo (inquit) ex his quos tu fœlices existimas, sed eũ in eo numero reperies, qui a te ex miserijs cõstare credit̃. nõ erit ille diuitijs, & honoribus abũdans, sed aut exigui ruris, aut nõ ambitiosę doctrinę, fidelis, ac pertinax cultor, in secessu, q̃ in frõte beatior.

De Demade.

Demadis quoq; dictum sapiens. Nolentibus enim Atheniensibus diuinos honores Alexandro decernere, videte (inquit) ne dum cœlum custoditis, terram amittatis.

De Anacharsi.

Q̃ porro subtiliter Anacharsis leges aranearũ telis comparabat Nam vt illis infirmiora animalia retineri, valentiora trãsmitti, ita his humiles, & pauperes cõstringi, diuites, & ꝓpotẽtes nõ alligari.

De Agesilao.

Nihil etiã Agesilai facti sapientius. siquidé cũ aduersus Remp. Lacedæmonioꝝ conspirationé ortam noctu cõperisset, leges Lycur-

gi cõtinuo abrogauit, quæ de indemnatis suppliciũ sumi vetabãt. Comprehẽsis autẽ, & interfectis sontibus, easdẽ e uestigio restituit. atq; vtrũq; simul prouidit, ne salutaris animaduersio vel iniusta esset, vel iure impediretur. itaq; vt semper esse possent, aliquãdo nõ fuerunt.

De Hannone.

Sed nescio an Hannonis excellẽtissimæ prudentiæ consiliũ. Magone enĩ Cannensis pugnæ exitũ senatui Pœnorũ nunciante, inq; tanti successus fidẽ annulos aureos triũ modiorũ mensurã explentes fundẽte, qui interfectis nostris ciuibus detracti erãt, quæsiuit an aliquis sociorum post tantã cladẽ a Romanis defecisset? Atq; vt audiuit neminẽ ad Annibalẽ trãsisse, suasit, vt protinus legati Romã, per q̃s de pace ageret, mitterẽtur. Cuius si sentẽtia valuisset, neq; secundo Punico bello deuicta Carthago, neq; tertio deleta foret.

De Herennio Pontio Samnite.

Ne Samnites quidẽ paruas pœnas cõsimilis erroris pependerũt q; Herennij Pontij salutare consiliũ neglexerunt, qui autoritate, & prudentia cæteros præstans, ab exercitu, & duce eius filio suo consultus, quid nam fieri de legiõibus Romanis apud furcas caudinas inclusis deberet, inuiolatas dimittendas respõdit. Postero die eadẽ de re interrogatus, deleri eas oportere dixit. vt aut maximo beneficio gratia hostium emeretur, aut grauissima iactura vires confringerentur. Sed improuida temeritas victorũ, dum vtrãq; partẽ spernit vtilitatis, sub iugum missas in perniciem suam accẽdit. Multis & magnis sapientiæ exemplis paruulum adijciam.

De Cretensibus.

Cretenses cum acerbissima execratione aduersus eos, quos vehementer oderunt, vti volunt, vt mala consuetudine delectentur optant. modestoq; voti genere efficacissimũ vltionis euentũ repe-

tiunt. Inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo perseueranter morari, exitio ea dulcedo vicina est.

Vafre dicta aut facta. CAPVT. III.

EST aliud factorũ, dictorumq; genus a sapientia proximo deflexu, ad Vafre nomẽ progressum. quod nisi fallacia vires assumpserit, fidem propositi nõ inuenit, laudemq; occulto magis tramite, q̃ aperta via petit.

De quodam Antistite Romano.

Seruio Tullo regnãte, cuidam patrifamiliæ in agro Sabino præcipuæ magnitudinis, & eximiæ formæ vacca nata est. quã oraculorũ certissimi autores in hoc a dijs immortalibus editam responderunt, vt quisquis eã Auentinensi Dianæ immolasset, eius patria totius terrarũ orbis imperiũ obtineret. Lætus eo dominus bouem cũ summa festinatione Romã actam, mactandã in Auentino ante aram Dianæ cõstituit, sacrificio Sabinis regimen humani generis daturus. De qua re Antistes templi certior factus, religionẽ hospiti intulit, ne prius uictimã cæderet, q̃ proxima se aqua abluisset. Eoq; alueum Tyberis petẽte, vaccã ipse immolauit, & vrbem nostram tot ciuitatum, tot gentiũ dominã, pio sacrificij furto reddidit.

De Iunio Bruto.

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referẽdus. Nã cum a rege Tarquinio auunculo suo, omnem nobilitatis indolem excerpi, interq; cæteros etiã fratrẽ suum, q vegetioris ingenij erat interfectũ animaduerteret, obtusi se cordis esse simulauit, eaq; fallacia maximas virtutes suas texit. Profectus etiã Delphos cum Tarquinij filijs, quos is ad Apollinẽ Pythium muneribus, sacrificijsq; honorandũ miserat, aurum deo, nomine doni clam cauato baculo inclusum tulit. quia timebat ne sibi cœleste numen aperta libera

litate venerari tutum non esset. Peractis deinde mandatis patris, Apollinē iuuenes cōsuluerūt, quis nā ex ipsis Romæ regnaturus videretur. At is penes eum summā vrbis nostræ potestatē futurā respondit, qui ante omnes matri osculū dedisset. Tunc Brutus perinde atq; casu prolapsus de industria se abiecit, terramq; cōmunem oīm matrē existimās, osculatus est. Quod tam vafre telluri impressum osculum, urbi libertatem, Bruto primum in fastis locū tribuit.

De Scipione superiore.

Scipio quoq; superior præsidiū calliditatis amplexus est. Ex Sicilia enim petens Africam, cū ex fortissimis peditibus Romanis trecentorū equitū numerū implere vellet, neq; tam subito posset eos instruere, quod temporis angustiæ negabant, sagacitate cōsilij assecutus est. Nanq; ex his iuuenibus, quos secum ex tota Sicilia nobilissimos, & ditissimos, sed inermes habebat, ad se vocatos trecentos speciosa arma, & electos equos, q̃ celerrime expedire iussit, velut eos cōtinuo secū ad oppugnandā Carthaginē aducturus. Qui cū imperio vt celeriter, ita longinqui, & periculosi belli respectu solicitis animis paruissent, remittere sese Scipio illam expeditionem, si arma & equos militibus suis tradere voluissent, edixit. rapuit conditionē imbellis, ac timida iuuentus, instrumentoq; suo cupide nostris cessit. Ergo calliditas ducis prouidit, vt si quod protinus imperaretur, graue prius, deinde remisso militiæ metu, maximū beneficium fieret. quod sequitur, narrandum quoq; est.

De. Q. Fabio Labeone.

Quintus Fabius Labeo arbiter a senatu finium cōstituendorum inter Nolanos, & Neapolitanos datus, cum in rem præsentē uenisset, vtrosq; separatim monuit, vt omissa cupiditate, regredi cōtro uersia, q̃ progredi mallent, idq; cū vtraq; pars autoritate viri mo-

ta fecisset, aliquantũ vacui in medio agri relictum est. Cõstitutis de inde finibus, vt ipsi terminauerant, quicquid reliqui soli fuit, Populo Romano adiudicauit. Cæterũ & sic circũuenti Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerunt, secundũ ipsorũ demonstrationẽ dicta sententia, improbo tamẽ præstigiorũ genere, nouũ ciuitati nostræ vectigal accessit. Eundẽ ferũt cum a rege Antiocho, quẽ bello superauerat, ex fœdere icto, dimidiam partem nauiũ accipere deberet, medias omnes secuisse, vt eum tota classe priuaret.

De Marco Antonio.

Nã M. Antonio remittendũ cõuitiũ est. qui idcirco se aiebat nullã orationẽ scripsisse, vt si quid superiore iudicio actũ, ei quem postea defensurus esset, nociturũ foret, nõ dictũ a se affirmare posset. qui facti vix prudẽtis, tolerabilẽ causam habuit. pro periclitantiũ enĩ capite, nõ solũ eloquẽtia sua vti, sed etiã verecũdia abuti erat parat⁹.

De Sertorio.

Sertorius uero corporis robore, atq; animi cõsilio parẽ naturę indulgentiã expertus, proscriptione Syllana dux Lusitanorũ fieri coactus, cum eos oratione flectere nõ posset, ne cũ Romanis vniuersa acie confligere vellent, vafro consilio ad suã sententiã perduxit. Duos enim in conspectu eorũ constituit equos, alterũ validissimũ, alterũ infirmissimũ. ac deinde validi caudã ab imbecillo sene paulatim carpi, infirmi a iuuene eximiarum viriũ vniuersam conuelli iussit. Obtemperatũ imperio est. Sed dum adulescentis dextera irrito se labore fatigat, senio confecta manus ministerium executa est. Tunc barbaræ concioni quorsum ea res tenderet cognoscere cupienti, subiecit, equi caudæ cõsimilem esse nostrũ exercitũ, cuius partes aliquis aggrediens opprimere possit, vniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit victoriam, q̃ occupauerit. Ita gens bar-

bara, & aſpera, & regi difficilis, in exitium ſuum ruens, quam vtili tatem auribus reſpuerat, oculis peruidit.

De Fabio Maximo.

Fabius autẽ Maximus, cuius nõ dimicare, vincere fuit, cũ præcipuæ fortitudinis Nolanũ peditem dubia fide ſuſpectũ, & ſtrenuæ operæ Lucanũ equitẽ amore ſcorti deperditũ in caſtris haberet, vt vtroq; potius bono milite vteretur, q̃ in vtrũq; animaduerteret, alteri ſuſpitionẽ ſuam diſſimulauit, in alteꝛ diſciplinam paululum a recto tenore deflexit. nanq; illum plene pro tribunali laudando, omniq; genere honoris proſequendo, animũ ſuũ a Pœnis ad Romanos coegit reuocare, & hunc clam meretricẽ redimere paſſus, paratiſſimũ pro nobis excurſorem reddidit.

De Marco Voluſio Aedile.

Veniam nunc ad eos, quibus ſalus aſtutia quæſita eſt. M. Voluſius ædilis plebis proſcriptus, aſſumpto Iſiaci habitu, per itinera viasq; publicas ſtipem petens, quiſnã re vera eſſet, occurrẽtes dignoſcere paſſus non eſt. eoq; fallaciæ genere tectus, in M. Bruti caſtra ꝑuenit. Quid illa neceſſitate miſerius? quæ magiſtratũ Populi Ro. abiecto honoris prætextu, alienigenæ religionis obſcuratũ inſignibus, ꝑ vrbẽ iuſſit incedere. Omnes autẽ hi ſuæ vitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, q talia vel ipſi ſuſtinuerũt, vel alios ꝑpeti coegerũt.

De Saturnino Vetulione.

Aliquanto ſpecioſius ſententijs Saturnini Vetulionis in eodem genere caſus, vltimæ ſortis auxiliũ. Qui cũ a triũuiris inter proſcriptos nomen ſuũ propoſitũ audiſſet, cõtinuo præturæ inſignia inuaſit, præcedẽtibusq; in modũ lictorũ, & apparitorũ publicorũ ſeruis ſubornatis, vehicula cõprehendit, hoſpitia occupauit, obuios ſummouit, ac tã audaci vſurpatione imperij, in maxima luce den

ſiſſimas hoſtilibus oculis tenebras effudit. Idem vt Puteolos venit perinde vt publicũ miniſteriũ agens, ſumma cum licẽtia correptis nauibus in Siciliam, certiſſimũ tũc proſcriptorũ profugiũ penetrauit. His uno adiecto leuioris notæ exemplo, ad externa reuertar.

De amore cuiuſdam patris in filium.

Amantiſſimus quidam filij, cũ eum inconceſſis ac periculoſis facibus accenſum, ab inſana cupiditate pater inhibere vellet, ſalubri conſilio patriã indulgentiã temperauit. Petijt enim, vt priuſq̃ ad eam, quam diligebat, iret, vulgari, ac permiſſa Venere vteretur. Cuius precibus obſecutus aduleſcẽs, infœlicis animi impetũ ſatietate licentis concubitus reſolutum, ad id quod non licebat, tardiorem, pigrioremq́ȝ afferens, paulatim depoſuit.

De quodam Aſinario.

Cum Alexander Macedonũ rex forte monitus, vt eum qui ſibi porta egreſſo primus occurriſſet, interfici iuberet, Aſinarium forte ſibi obuiã factum, ad mortẽ arripi imperauit. Eoq́ȝ quærente quidnam ſe immerentẽ capitali ſupplicio, innocentẽq́ȝ addiceret, cũ ad excuſandũ factũ ſuũ oraculi præceptũ retuliſſet, Aſinarius ſi ita eſt, inquit, rex aliũ ſors huic morti deſtinauit. nã aſellus, quẽ ego ante me agebam, prior tibi occurrit. Delectatus Alexander & illius tam callido dicto, & q̃ ab errore ipſe reuocatus erat, occaſionẽ in aliquã to viliore animali expiãdæ religiõis rapuit. Sũma in hoc cũ calliditate mãſuetudo. ſumma q̃q́ȝ in alterius regis equiſone calliditas.

De Dario Rege.

Sordida Magorũ dominatione Perſide oppreſſa, Darius rex adiutoribus eiuſdẽ dignitatis aſſumptis, pactum cum præclari operis conſortibus fecit, vt equis inſidentes ſolis ortu, curſum in quendã locũ dirigerent, isq́ȝ regno potiretur, cuius equus in eo primus hin

nisset. Cæterũ maximæ mercedis cõpetitoribus fortunæ beneficiũ expectãtibus, solus acumine equisonis sui Ebaris prosperũ exoptatæ rei effectũ assecutus est. Qui in equæ genitalem partẽ demissam manum, cũ ad eũ locũ ventũ esset, naribus equi admouit, quo odore irritatus ante omnes hinnitũ edidit. auditoq; eo, sex reliqui summæ potestatis continuo equis delapsi, candidati(vt est mos Persarum)humi prostratis corporibus Dariũ regem salutauerunt. Quantum imperium, q̃ paruo interceptum est vaframento.

De Bia Prienensi.

Bias autẽ, cuius sapiẽtia diuturnior inter hoies est, q̃ patria Priene fuit, siquidẽ hic etiã nunc spirat, illius perinde atq; extinctæ vestigia tantũmodo extant, ita aiebat oportere hoies in vsu amicitiæ versari, vt meminissent eã ad grauissimas inimicitias posse cõuerti. Quod quidẽ præceptũ prima specie nimis fortasse callidũ videatur, inimicũq; simplicitati, qua p̃cipue familiaritas gaudet. sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit, perq̃ vtile reperietur.

De Anaximene præceptore Alexandri.

Lampsacenæ vero vrbis salus vnius vaframenti beneficio constitit. Nam cũ ad excidiũ eius summo studio Alexander ferretũ, progressumq; extra mœnia Anaximenem præceptorẽ suum vidisset, quia manifestũ erat futurũ, vt preces suas iræ eius opponeret, non facturũ se quod petisset, iurauit. Tunc Anaximenes peto inquit, vt Lampsacũ diruas. Hæc velocitas sagacitatis oppidũ vetusta nobilitate inclytum, exitio cui destinatum erat, subtraxit.

De Demosthene.

Demosthenis quoq; astutia mirifice cuidã ancillę succursum est. Quæ pecuniã depositi nomine a duobus hospitibus acceperat, ea conditione, vt illam simul vtrisq; redderet. quorũ alter interiecto

tempore tanquã mortuo socio squallore obsitus, deceptæ omnes nũmos abstulit. superuenit deinde alter, & depositũ petere cœpit. Hærebat misera in maxima pariter & pecuniæ, & defensionis penuria. iamq; de laqueo, & suspendio cogitabat. sed opportune Demosthenes ei patronus affuit. qui vt in aduocationẽ venit, mulier inquit, parata est depositi se fidem soluere. sed nisi sociũ adduxeris, id facere nõ potest. quoniã vt ipse vociferaris, hæc dicta est lex, ne pecunia alteri sine altero numeretur.

De quodam viro Atheniensi.

Ac ne illud quidẽ parũ prudẽter. Quidã Athenis vniuerso populo inuisus, causam apud eum capitali crimine dicturus, maximum honorẽ subito petere cœpit, nõ ꝙ speraret se illum consequi posse, sed vt haberent homines, vbi procursum iræ, qui acerrimus esse solet, effunderent. Neq; eũ tam callidi cõsilij ratio fefellit. comitij enĩ clamore infesto, & crebris totius cõcionis sibilis vexatus. nota etiã denegati honoris perstrictus, eiusdẽ plebis paulopost in discrimine vitæ clemẽtissima suffragia expertus est. Quod si adhuc ei vltionẽ sitienti, capitis sui periculũ obiecisset, nullã partẽ defensionis odio obseratæ aures reciperẽt. Huic vaframento cõsimilis illa calliditas.

De Annibale.

Annibal a Duillio cõsule nauali ꝓlio victus, timẽsq; classis amissæ pœnas dare, offensam astutia mire auertit. Nã ex illa infœlici pugna priusq̃ cladis nuntius domũ peruenitet, quendã ex amicis cõpositũ, & ornatũ Carthaginẽ misit. Qui postq̃ ciuitatis eiꝰ curiã intrauit, cõsulit inqt vos Annibal, cũ dux Romanorũ magnas secũ maritimas trahens copias aduenerit, an cũ eo cõfligere debeat. Acclamauit vniuersus senatꝰ nõ esse dubiũ quin oporteret. Tũ ille cõflixit (inquit) & superatus est. Ita liberum his nõ reliquit id factum da-

minare, q̃d ipsi fieri debuisse iudicauerát. De Annibale.

Itidem Annibal Fabiũ Maximũ inuictam armorũ suorũ vim saluberrimis cunctationibus pugnæ ludificantẽ, ut aliqua suspicione trahẽdi belli respergeret, totius Italiæ agros ferro, atq; igni vastando, vnius eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere reliquit. Profecisset aliquid tãti beneficij insidiosa adumbratio eius, nisi Romanæ vrbi, & Fabij pietas, & Annibalis vafri mores fuissent notissimi. De Tusculanis.

Tusculanis etiã acumine consilij incolumitas parta est. Cũ enim crebris rebellationibus meruissent, vt eorũ vrbẽ funditus Romani euertere vellent, atq; ad id exequendũ Furius Camillus, maximus dux, validissimo instructus exercitu venisset, vniuersi ei togati ob uiam processerunt, cõmeatusq;, & cætera pacis munia benignissime præstiterunt, armatũ etiã intrare mœnia passi sunt, nec vultu, nec habitu mutato. Qua cõstantia tranquillitatis nõ solũ ad amicitiæ nostræ ius, sed etiã ad cõmunionẽ ciuitatis vsq; penetrauerũt. Sagaci Hercule vsi simplicitate, quoniã apertius esse intellexerant metum officijs dissimulare, q̃ armis protegere.

De Tullo Duce Volscorum.

At Volscorũ ducis Tulli execrabile consiliũ. Qui ad bellum inferendũ Romanis maxima cupiditate accensus, cũ aliquot aduersis prælijs cõtusos animos suorũ, & ob id paci proniores animaduerteret, insidiosa ratione quo volebat compulit. Nã cum spectandorum ludorũ gratia magna Volscorũ multitudo Romã cõuenisset, Consulibus dixit, vehementer se timere ne quid hostile subito molirentur. monuitq;, vt essent cautiores, & protinus ipse vrbe egressus est. Quam rem Consules ad senatũ retulerunt, qui tametsi nulla suspicio suberat, autoritate tamen Tulli cõmotus, vt ante noctẽ

Volsci abirēt, decreuit. Qua cōtumelia irritati, facile impelli potuerunt ad rebellandū. Ita mendaciū versuti ducis, simulatione beneuolentiæ inuolutum, duos simul populos fefellit. Romanum ut insontes notaret, Volscum vt deceptis irasceretur.

Strategemata. CAPVT. IIII.

ILla vero calliditatis egregia, & ab omni reprehensione procul remota. cuius opera, quia appellatione nostra vix apte exprimi possunt, græca pronuntiatiōe Strategemata dicant.

De Tullo Hostilio.

Omnibus militaribus copijs Tullo Hostilio Fidenas aggresso, quæ surgētis imperij nostri incunabula crebris rebellationibus tot pere passæ nō sunt, finitimisq; trophæis, ac triumphis alitā virtutē eius, spes suas promouere vlterius docuerūt. Metius Suffetius dux Albanorū, dubiam, & suspectā semper societatis suę fidem repente in ipsa acie detexit. Detecto enim Romani exercitus latere, in proximo colle cōsedit, pro adiutore speculator pugnæ futurus, vt aut uictis insultaret, aut victores fessos aggrederet. Nō erat dubiū, quin ea res militū nostrorū aīos debilitatura esset, cū eodē tēpore & hostes confligere, & auxilia deficere cerneret. Itaq; ne id fieret, Tullus prouidit. concitato enī equo, pugnantiū globos præcurrit. prædicans suo iussu secessisse Metiū, eumq;, cū ipse signū dedisset, inuasurū Fidenatiū terga, quo imperatoriæ artis cōsilio, metū fiducia mutauit, proq; trepidatione, alacritate suorū pectora repleuit.

De Sexto Tarquinio.

At ne cōtinuo a nostris regibus recedamus. Sextus Tarquinius Tarquinij filius indigne ferēs, ꝙ patris viribus expugnari Gabij nequirent, valentiorē armis excogitauit rationē, qua interceptum id oppidum Romano imperio adijceret. Subito nanq; se ad Gabios

contulit tanq̃ parentis sæuitiã, & verbera quæ voluntate sua per-
pessus erat, fugiens, ac paulatim vniuscuiusq; fictis, & compositis
blandicijs alliciendo beneuolentiam, vt apud omnes plurimũ pos
set consecutus, familiaré suum ad patré misit indicaturũ, quemad-
modum cuncta in sua manu haberet, & quæsiturũ quidnam fieri
uellet, iuuenili calliditati senilis astutia respondit. Siquidé re eximia
delectatus Tarquinius, fidei auté nuntij parũ credens, nihil respon
dit. sed ducto eo in ortum, maxima, & altissima papauerũ capita
baculo decussit. Cognito adulescens silentio patris, simul ac facto,
causam altius arguméti peruidit, nec ignorauit præcipi sibi, vt ex-
cellentissimũ quenq; Gabinorũ, aut exilio summoueret, aut morte
consumeret. Ergo spoliatam bonis propugnatoribus ciuitaté tan-
tum non vinctis manibus ei tradidit.

De Romanis:

Illud quoq; a maioribus, & cõsilio prudenter, & exitu fœliciter
prouisum. Cum enim urbe capta Galli capitoliũ obsiderent, soláq;
potiendi eius spem in fame eorũ repositã animaduerterent, perq̃
callido genere consilij Romani vsi, vnico perseuerantiæ irritamé
to victores spoliauerunt. panes enim iacere cõpluribus ex locis cœ
perunt. Quo spectaculo obstupefacti, infinitãq; frumenti abundan
tiam nostris superesse credentes, ad pactioné omittendæ obsidio-
nis cõpulerunt. Misertus est tunc profecto Iupiter Romanæ virtu-
tis, præsidiũ ab astutia mutuantis, cum summa alimentorũ inopia
projici præsidia inopiæ cerneret. Igitur vt vafro, ita periculoso cõ
silio salutaré exitum dedit. Idem Iupiter postea præstantissimorum
ducum nostrorũ sagacibus consilijs propitius aspirauit. Nam cum
alterũ Italiæ latus Annibal laceraret, alterũ inuasisset Asdrubal, ne
duorũ fratrum iunctæ copiæ intolerabili onere fessas simul res no-

ſtras vrgerẽt, hinc Claudij Neronis vegetũ conſiliũ, illinc Liuij Salinatoris inclyta prouidẽtia effecit. Nero enim cõpreſſo a ſe in Lucanis Annibale, pręſentiã ſuam, quoniã ita ratio belli deſyderabat, mentitus hoſti, ad opem ferendam collegæ per longũ iter celeritate mira tetendit. Salinator in Vmbria apud Metaurũ flumẽ proximo die dimicaturus, ſumma cũ diſſimulatione Neronẽ caſtris noctu recepit. tribunos enim a tribunis, centuriones a centurionibus, equites ab equitibus, pedites a peditibus excipi iuſſit. ac ſine vlla tumultuatione, ſolo vix vnum exercitũ capiente, alterũ inſeruit. quo euenit ne Aſdrubal cũ duobus ſe cõſulibus prælíaturũ prius ſciret, ꝙ vtriusq; virtute proſterneret. Ita illa toto terrarum orbe infamis Punica calliditas, Romana eluſa prudentia, Annibalem Neroni, Aſdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

De Quinto Metello Conſule.

Memorabilis etiã conſilij. Q. Metellus. Qui cũ proconſul bellũ in Hiſpania aduerſus Celtiberos gereret, vbẽq; Contrebiam caput eius gentis viribus expugnare nõ poſſet, intra pectus ſuum multũ ac diu cõſilijs agitatis viã repperit, qua propoſitũ ad exitũ perduceret. itinera magno impetu ingrediebat̃, deinde alias atq; alias regiones petebat. hos obſidebat mõtes, paulopoſt ad illos trãſgrediebatur. cũ interim tam ſuis oĩbus, ꝙ ipſis hoſtibus ignota erat cauſa inopinatæ eius, ac ſubitæ fluctuationis. Interrogatus quoq; a quodã amiciſſimo ſibi, qd ita ſparſum & incertũ militiæ genus ſequeret̃, abſiſte inquit iſtud quærere. nã ſi huius cõſilij mei interiorẽ tunicã cõſciam eſſe ſenſero, cõtinuo eam cremari iubebo. Quorſum igit̃ ea diſſimulatio erupit? aut quem finem habuit? Poſtꝙ uero & exercitũ ſuũ ignorantia, & totam Celtiberiã errore implicauit, cũ alio curſum direxiſſet, ſubito ad Contrebiã reflexit, eãq; inopinatã, &

attonitã oppreſſit. Ergo niſi mentẽ ſuã dolos ſcrutari coegiſſet, ad vltimã ei ſenectutẽ apud mœnia Cõtrebiæ armato ſedendũ foret.

EXTERNA De Agathocle rege Syracuſarũ.

Agathocles autẽ Syracuſarũ rex audacter callidus. Cũ enim vrbem eius maiore ex parte Carthaginienſes occupaſſent, exercitum ſuum in Africã traiecit, vt metũ metu, vim vi diſcuteret. neq́ ſine effectu. nam repentino eius aduentu perculſi Pœni, libenter incolumitatẽ ſuam ſalute hoſtium redemerunt. Pactiq́ ſunt, vt eodẽ tempore & Africa Siculis, & Sicilia Punicis armis liberaretur. Agathocles autẽ Syracuſarũ mœnia ſi tueri perſeueraſſet, illa belli malis vrgerentur, bona pacis fruenda, ſecuræ Carthagini reliquiſſet. Nunc inferendo quæ patiebatur, dum alienas potius laceſſit opes, q̃ ſuas tuetur. quo æquiore animo regnum deſeruit, eo tutius recepit.

De Annibale.

Quid Annibal Cannenſem Populi Romani aciem ſpeculatus, nonne prius q̃ ad dimicandũ deſcenderet, cõpluribus aſtutię complicatã laqueis, ad tam miſerabilẽ perduxit exitũ? Ante omnia enĩ prouidit, vt & ſolẽ, & puluerẽ, qui ibi vento multus excitari ſolet, aduerſum haberet. deinde partẽ copiarũ ſuarũ, inter ipſum prælij tempus de induſtria fugere iuſſit. quã cũ a reliquo exercitu abruptã legio Romana ſequeretẽ, trucidandã eam ab ijs, quos in inſidijs collocauerat, curauit. Poſtremo quadringẽtos equites ſubornauit, qui ſimulata tranſitione petierũt Conſulẽ, a quo iuſſi more tranſfugarum depoſitis armis in vltimam pugnæ partem ſecedere, diſtrictis gladijs, quos inter tunicas, & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorũ ceciderũt. Hæc fuit Punica fortitudo, dolis, & inſidijs, & fallacia inſtructa. quæ nunc certiſſima circũuentæ uirtutis noſtræ excuſatio eſt. quoniã decepti magis, q̃ victi ſumus.

De Repulsis. CAPVT. V.

CAmpi quoq; repræsentata conditio, ambitiosam ingre-
diẽtes viam, ad fortius sustinendos parum prosperos co
mitiorũ euentus vtiliter instruxerit. quia propositis ante
oculos clarissimorũ virorũ repulsis, vt non minore cũ spe hono-
ris, ita prudentiore cũ animi iudicio petẽt, meminerintq; nefas nõ
esse, aliquid ab omnibus vni negari. cũ sæpenumero singuli cũcto
tum voluntatibus resistere fas esse duxerint. scientes etiã patientia
quæri debere, quod gratia impetrari nequierint.

De Quinto Aelio Tuberone.

Quintus Aelius Tubero a. Q. Fabio Maximo epulum Populo
Ro. nomine. P. Africani patrui sui dante rogatus, vt tricliniũ ster-
neret, lectulos Punicanos pellibus hedinis strauit, & pro argenteis
vasis samia exposuit. Cuius rei deformitas sic omnes offendit, vt
cũ alioqui vir egregius haberetur, comitijsq; prætorijs candidatus
in campũ. L. Paulo auo, & . P. Africano auunculo nixus decendis-
set, repulsa inde abiret notatus. nam vt priuatim semper continen
tiã probabant, ita publice maxima cura splendoris habita est. Quo
circa vrbs nostra nõ vnius cõuiuij numerũ, sed totam se in illis pel
liculis iacuisse credens, ruborẽ epuli, suffragijs suis vindicauit.

De. P. Scipione Nasica.

P. autẽ Scipio Nasica togatæ potentiæ clarum lumen, is qui Cõ
sul Iugurthæ bellum indixit, qui matrẽ Idæam e Phrygijs sedibus
ad nostras aras, focosq; migrantem, sanctissimis manibus excepit.
qui multas, & pestiferas seditiones autoritatis suæ robore oppres-
sit. quo principe senatus aliquot annos gloriatus est, cum ædilitatẽ
curulem adulescens peteret, manũq; cuiusdam rustico opere dura
tam, more candidatorũ tenacius apprehẽdisset, ioci gratia interro-

gauit eũ,num manibus solitus esset ambulare. Quod dictũ a circũstãtibus exceptũ, ad populũ manauit, causamq; repulsę Scipioni attulit. omnes nãq; rusticę tribus paupertatẽ sibi ab eo exprobratã iudicantes, irã suam aduersus cõtumeliosam eius vrbanitatẽ distrinxerunt. Igitur ciuitas nostra nobiliũ iuuenum ingenia ab insolentia reuocando, magnos, & vtiles ciues fecit, honoribusq; non patiendo eos a scurris peti, debitum autoritatis pondus adiecit.

De Lucio Aemilio Paulo.

Nullus error talis in. L. Aemilio. P. conspectus est. sed tamen aliquoties frustra consulatũ petijt. Idemq; cũ iam campũ repulsis suis fatigasset, bis Consul, & Censor factus est. amplissimũ etiam dignitatis gradũ obtinuit. Cuius virtutẽ iniuriæ nõ fregerunt, sed acuerunt. quoniã quidẽ nota ipsa accensam cupiditatẽ summi honoris ardentiorem ad comitia detulit, vt populũ, quẽ nobilitatis splendore, & animi bonis mouere non potuerat, pertinacia vinceret.

De Quinto Cæcilio Metello.

Q. autẽ Cæciliũ Metellũ, pauci, & mœsti amici cõsulatus repulsa afflictum tristitia, ac rubore plenũ, domũ reduxerunt. Eundẽ de pseudo Philippo triumphantẽ vniuersus senatus lætũ, & alacrem in capitoliũ prosecutus est. Achaici etiã belli, cui summã manũ. L. Mumius adiecit, maxima pars ab hoc viro profligata est. Ei ne ergo populus consulatũ negare potuit, cui mox duas clarissimas prouincias aut daturus erat, aut debiturus, Achaiã & Macedoniã? Et quidẽ hoc facto, meliore eo ciue vsus est. intellexit enĩ q̃ industriæ sibi gerẽdus esset cõsulatus, quẽ tanto labore impetrari senserat.

De Lucio Sylla.

Quid tam excellens, quid tam opulentũ, q̃. L. Sylla? Diuitias, & imperia largitus est. leges vetustas abrogauit, nouas tulit. Hic q̃q;

in eodẽ campo, cuius postea dominus extitit, repulsa prętura fugillatus est. Omnia loca petiti honoris, si quis modo deorũ formam, & imaginẽ futuræ eius potẽtię Po. Ro. representasset, imperatur?.

De. M. Porcio Catone.

Sed vt comitiorũ maximum crimen referam. M. Porcius Cato plus moribus suis præturæ decoris adiecturus, q̃ prętexta eius splẽdoris ipse laturus, consequi illam a populo aliquando non potuit. proxima dementiæ suffragia. quæ quidẽ satis graues pœnas erroris sui pependerunt. quoniã quẽ honorẽ Catoni negauerant, Vatinio dare coacti sunt. Ergo si vere æstimare volumus, non Catoni tunc prætura, sed præturæ Cato negatus est.

De Necessitate. CAPVT. VI.

ABominandæ quoq; necessitatis amarissimæ leges, & truculẽtissima imperia, tum urbem nostram, tum etiã exteras gentes, multa nõ intellectu tantum, sed etiam auditu grauia, perpeti coegerunt. Nam aliquot aduersis prælijs secũdo Punico bello exhausta militari iuuẽtute Romana, senatus autore Tib. Graccho Consule censuit, vti publice serui aduersus propulsandorum hostium impetum emerentur, eaq; de re per Tribunos Plebis apud populũ lata rogatione tres creati sunt viri, qui quatuor & uiginti millia seruorũ cõparauerunt, adactosq; iureiurando strenuã se, fortemq; operã daturos, quoad Pœni essent in Italia, datis armis in castra miserũt. Ex Appulia etiã & a Fidiculis septuaginta atq; ducenti ad supplementũ equitatus sunt empti. Quanta violentia est casus acerbi? Quæ ciuitas ad id tẽpus ingenuæ quoq; originis capite censos habere milites fastidierat, eadem cellis seruilibus extracta corpora, & a pastoralibus casis collecta mancipia, velut præcipuũ firmamentũ exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus

ſpiritus vtilitati,& fortunæ viribus ſuccumbit. vbi niſi tutiora cõſilia legeris,ſpecioſa ſequenti concidendum eſt.

De Ciuitate Romana.

Cannenſis autẽ clades adeo vrbem noſtrã vehementer contudit,vt opera. M.Iunij dictaturam Reip.adminiſtrãtis ſpolia hoſtiũ affixa tẽplis,deorũ numini cõſecrata,inſtrumẽta militiæ futura cõuellerent, ac prætextati pueri arma induerẽt.adiudicatorũ etiã, & capitali crimine dãnatorũ ſex millia cõſcriberent, q̃ ſi per ſe aſpiciant,aliqd ruboris habeãt.ſin aũt admotis neceſſitatis viribus ponderentur,ſæuitiæ tẽporis cõuenientia præſidia videant.

De eadem ciuitate.

Propter eandẽ cladem,ſenatus Octacilio,qui Siciliam,Cornelio Mammulæ,qui Sardiniã proprætores obtinebant, querentibus q̃ neq; ſtipẽdiũ,neq; frumentũ claſſibus eoꝝ,& exercitibus ſocij pbeent,affirmantibus etiã ne habere quidẽ eos vnde id præſtare poſſent,reſcripſit.ærariũ longinquis expẽſis nõ ſufficere.proinde quo pacto tantæ inopiæ ſuccurrendũ eſſet, ipſi viderẽt. His literis quid aliud q̃ imperij ſui gubernacula e manibus abiecit? Siciliamq;, & Sardiniam,benigniſſimas vrbis noſtræ nutrices,gradus & ſtabilimẽta belloꝝ,tam multo ſudore,& ſanguine in poteſtatẽ redactas, paucis verbis,ita ſcilicet neceſſitate iubente dimiſit.

De Caſilinatibus.

Eadem Caſilinates obſidione Annibalis clauſos, alimẽtorũq; facultate defectos,lora neceſſarijs vinculorũ vſibus ſubducta,eq; ſcutis detractas pelles feruenti reſolutas aqua,mandere voluiſti. Quid illis,ſi acerbitatẽ caſus intueare,miſerius? ſi cõſtantiam reſpicias, fidelius? qui ne a Romanis deſciſcerent, tali vti cibi genere ſuſtinuerunt.cũ pinguiſſima arua ſua, fertiliſſimosq; campos mœnibus ſu

is subiectos intuerent. Itaq; Căpanæ vrbis, quę Punicā feritatē deli tijs suis cupida fouit, in propinquo sitū Casilinū moderatū uirtute, clarū perseuerātis amicitiæ pignore, impios oculos verberauit.

De prænestinis.

In illa obsidione, & fide, cū trecenti Prænestini permanerēt, eue nit, vt ex his quidā murem captū ducētis potius denarijs vendere, q̄ ipse leniendæ famis gratia consumere mallet. Sed credo deorū prouidentia effectum, vt & venditori, & emptori, quē vterq; me rebatur, exitū attribuerit. Auaro enim fame consumpto, manubijs sordiū suarū frui nō licuit. Aequi animi vir, ad salutarē impensam faciendam, care quidem, verū necessarie comparato cibo vixit.

De Ciuitate Romana.

C. autē Mario, &. Cn. Carbone Consulibus bello ciuili cum. L. Sylla diffidentibus, quo tēpore nō Reip. victoria quærebatur, sed præmiū victoriæ res erat publica, senatusconsulto aurea, atq; argē tea templorū ornamenta, ne militibus stipendia deessent, conflata sunt. digna enim causa erat, hi ne, an illi crudelitatem suam proscri ptione ciuium satiarent, vt dij immortales spoliarentur. Non ergo conscriptorum voluntas, sed teterrimæ necessitatis truculenta ma nus illi consulto stilum suum impressit.

De diuo Iulio.

Diui Iulij exercitus, id est inuicti ducis inuicta dextera, cū armis Mundam clausisset, aggeriq; extruendo materia deficeret, conge rie hostiliū cadauerum, quā desyderauerat altitudinem, instruxit. eamq; tragulis, & pilis, quia roboreæ sudes deerāt, magistra nouæ molitionis necessitate vsus vallauit.

De diuo Augusto.

Atq; vt diuinam filij mentionem, cœlestis patris recordationi

ſubnectā,cum effuſurus ſe in noſtras prouincias Parthoꝝ rex Phraates videret,vicinæq; imperio eius regiones ſubita inducti tumultus denuntiatiōe quaterent,tanta in Boſphorano tractu cōmeatus penuria inceſſit,vti ſex millibus denarijs,ſingula vaſa olei, frumētiq; modijs totidē mancipia permutarent, ſed amariſſimā tempeſtatem Auguſti cura,tutelæ tunc terrarū vacans,diſpulit.

EXTERNA. De Cretenſibus.

Cretenſibus nihil tale præſidij affulſit. qui obſidione Metelli ad vltimā vſq; penuriā compulſi, ſua iumentorūq; ſuorū vrina ſitim torſerunt,iuſtius dixerim,q̄ ſuſtentauerunt. quia dum vinci timēt id paſſi ſunt,quod eos ne victor quidem pati coegiſſet.

De Numantinis.

Numantini aūt a Scipione vallo, & aggere circūdati,cū omnia quę famem eorum trahere poterant,conſumpſiſſent,ad vltimum humanorū corpoꝝ dapibus vſi ſunt.Quapropter capta iam vrbe, complures inuēti ſunt artus,& membra trucidatorū corporum ſinu ſuo geſtātes. Nulla eſt in his neceſſitatis excuſatio. nam quibus mori licuit,ſic viuere neceſſe non fuit.

De Caliguritanis.

Horum trucem pertinaciā in conſimili facinore Caliguritanorū execrabilis impietas ſupergreſſa eſt.Qui quo perſeuerātius interempti Sertorij cineribus obſidionē.Cn. Pompei fruſtrantes fidē præſtarent, quia nullum iam aliud in vrbe eorū ſupererat animal,vxores ſuas, natosq; ad vſum nefariæ dapis verterunt. Quoq; diutius armata iuuētus viſcera ſua viſceribus ſuis aleret,infœlices cadauerū reliquias ſalire non dubitauit. En quē aliquis in acie hortaretur, vt pro ſalute cōiugum & liberorū fortiter dimicaret,ex hoc nimirum hoſte tāto duci pœna magis, q̄ victoria petēda fuit. quia plus

vindicatus libertatis, q̃ victus gloriæ afferre potuit. cum omne ser pentum, ac ferarum genus comparatiõe sui titulo feritatis superarit. nanq; illis dulcia vitæ pignora proprio spiritu cariora sunt, ea caliguritanis prandia, atq; cœnæ extiterunt.

De Testamẽtis quæ rescissa sunt. CAPVT. VII.

VAcemus nunc negotio, quod actorum hominis, & præcipuæ curæ, & vltimi est tẽporis. Cõsyderemusq; quæ testamẽta, aut rescissa sunt legitime facta, aut cum merito rescindi possent, rata manserunt. quæue ad alios, q̃ qui expectabant, honorem hæreditatis transtulerunt.

De quodam milite.

Atq; ita, vt ea ordine, quo proposui exequar, militantis cuiusdã pater, cum de morte filij falsum e castris nunciũ accepisset, alijs hæredibus scriptis decessit. peractis deinde stipendijs, adulescẽs domũ petit. errore patris, impudentia amicorũ domum sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florẽ iuuentæ pro Rep. absumpserat. maximos labores, & plurima pericula tolerauerat. aduerso corpore exceptas ostẽdebat cicatrices. & postulabat, ne auitos eius lares ociosa ipsi vrbi onera possiderent. Itaq; depositis armis coactus est in foro, togatam ingredi militiã acerbe. cum improbissimis enim hæredibus de paternis bonis apud centumuiros contendit, omnibusq; non solũ consilijs, sed etiã sententijs superior discessit.

De filio. M. Anci Carseolani equitis Romani.

Item. M. Anci Carseolani splendidissimi equitis Romani filius a Suffenate auunculo suo adoptatus, testamentũ naturalis patris, quo præteritus erat, apud centũuiros rescidit. cum in eo Tullianus Pompei Magni familiaris, ipso quidem Pompeio signatore, hæres scriptus esset. Itaq; illi in iudicio plus cũ excellentissimi viri gratia,

q̄ cū parentis cineribus negotij fuit. Cæterū quāuis vtraq; hæc ad-
uersus se nitebant, tamē paterna bona obtinuit. Nam. L. quidē Sex
tilius, &. P. Popilius, quos. M. Ancus sanguine sibi cōiunctos eadē
ex parte, qua Tullianū hæredes fecerat, sacramēto cū adulescentu-
lo contendere ausi nō sunt. tametsi præcipuis eo tēpore magni vi-
ribus ad defendendas tabulas testamenti inuitari poterant, etsi ali-
quantulū adiuuabat hæredes, quod. M. Anci filius in Suffenatis fa-
miliā, ac sacra trāsierat. sed arctissimū inter homines procreationis
vinculū, patris simul voluntatē, & principis autoritatē superauit.

De Tertio filio Tectij.

C. autē Tectium infantem a patre exhæredatum Petronia ma-
tre, quā Tectius quoad vixit in matrimonio habuerat natū, diuus
Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit, patris patriæ ani-
mo vsus. quoniam Tectius in proprio iure procreato filio, summa
cum iniquitate paternum nomen abrogauit. Septicia quoq; mater
Trachalorū Ariminensiū filijs irata, in contumeliā eorum, cū iam
parere non posset, Publio Seni admodum nupsit, testamēto etiam
vtroq; præterito, a quibus aditus diuus Augustus, & nuptias muli
eris, & suprema iudicia improbauit. Nam hæreditatē maternam
filios habere iussit. dotem, quia nō creandorū liberorū causa coniu
gium intercesserat, virum retinere vetuit. Si ipsa æquitas hac de re
cognoscere potuerit iustius ne, aut gratius pronuntiaret? Spernis
quos genuisti, nubis effœta, testamenti ordinem violento animo
cōfundis. Neq; erubescis ei totum patrimoniū addicere, cuius pol-
luto iam corpori marcidā senectutē tuam substrauisti. Ergo dū sic
te egeris, ad inferos vsq; cœlesti fulmine afflata es.

De. C. Calpurnio Pisone.

Egregia quoq; Calpurnij Pisonis præfecti vrbis constitutio. Cū

enim ad eum Terẽtius ex octo filijs, quos in adulescentiã perduxe rat, ab uno in adoptionem dato exhæredatũ se querelã detulisset, bonorũ adulescentis possessionẽ ei dedit, hæredesq; lege agere pas sus non est. Monuit profecto Pisonẽ patria maiestas, donũ vitę, be neficiũ educatiõis. sed aliqd etiã ipsum flexit, circunstantiũ liberoꝝ numerus, quod cũ patre septẽ fratres impie exhæredatos videbat.

De Genutio quodam.

Quid Mamerci Aemilij Lepidi Cõsulis q̃ graue decretũ? Genutius quidam matris magnæ Gallus a. Cn. Oreste prætore vrbis impetrauerat, vt restitui se in bona Neniani iuberet, quorũ possessionem secundũ tabulas testamenti ab ipso acceperat. appellatus Mamercus a Surdinio, cuius libertus Genutiũ hęredẽ fecerat, prætoriã iurisditionẽ abrogauit. q diceret Genutiũ amputatis sui ipsius spõte genitalibus corporis partibus, neq; virorũ, neq; mulierũ numero haberi debere. Conueniẽs Mamerco, cõueniẽs principi senatus decretũ. quo prouisum est, ne obscœna Genutij p̃sentia, inquinataq; voce tribunalia magistratuũ sub specie petiti iuris pollueren.

De Vetilio Lenone.

Multo. Q. Metellus prætorẽ vrbanũ seueriorem egit, q̃ Orestes gesserat. qui Vetilio Lenoni iuueni bonorũ possessionẽ secundum tabulas testamenti nõ dedit. quia vir nobilissimus, & grauissimus fori, ac lupanaris separandam cõditionem existimauit. Nec aut factum illius cõprobare voluit, qui fortunas suas in stabulũ contaminatum proiecerat, aut huic tanquã integro ciui iura reddere. qui se ab omni honesto vitæ genere abruperat.

De testamẽtis quæ rata manserũt. CAPVT. VIII.

His rescissorũ testamentorum exemplis contenti, attingamus ea, quæ rata manserunt, cũ causas haberẽt propter

quas rescindi possent. Quã certe, q̃ etiã notæ insaniæ Tuditanus, vtpote qui populo numos sparserit, togãq; velut tragicam uestem in foro trahens maximo cũ hominũ risu conspectus fuerit, ac multa his consentanea fecerit, testamẽto filiũ instituit hæredem. quod T. Longus, sanguine ei proximus, hastæ iudicio subuertere frustra conatus est. magis enim cẽtumuiri quod scriptum esset in tabulis, q̃ quis eas scripsisset consyderandũ existimauerunt.

De Ebucia cõtra vxorem. L. Menenij Agrippæ.

Vita Tuditani demens, Ebuciæ autẽ, quæ L. Menenij Agrippæ vxor fuerat, tabulæ testamenti plenæ furoris. Nam cũ haberet duas simillimæ probitatis filias, Pletoniam, & Aphroniam animi sui potius inclinatiõe prouecta, q̃ vllis alterius iniurijs, aut officijs cõmota, Pletoniam tantũmodo hæredẽ instituit. filijs etiã Aphroniæ ex admodũ amplo patrimonio viginti numos legauit. Aphronia tum cũ sorore sacramento contẽdere noluit, testamentũq; matris, patiẽtia honorare, q̃ iudicio cõuellere sanctius esse duxit. eo se ipsam indigniorẽ iniuria ostendens, quo eã æquiore animo sustinebat.

De. Q. Metello.

Minus mirandum errorẽ muliebrem. Q. Metellus fecit. Is nãq; plurimis, & celeberrimis eiusdem nominis viris in vrbe nostra vigentibus, Claudiorũ etiã familia, quã arctissimo sanguinis vinculo contingebat florẽte, Carinatem solum hæredem reliquit, nec hoc testamentum eius quisquam attentauit.

De Pompeio Rhegino.

Item Pompeius Rheginus vir transalpinæ regionis cũ testamẽto fratris præteritus esset, & ad coarguendam iniquitatẽ eius binas tabulas testamentorũ suorũ in comitio incisas, habita vtriusq; ordinis maxima frequentia recitasset, in quibus magna ex parte hæ-

res frater erat scriptus, prælegabatq; ei cēties & quinquagies sestertium, multum ac diu inter assentientes indignationi suæ amicos questus, quod ad hastę iudicium attinuit, cineres fratris quietos esse passus est. & erant ab eo instituti hæredes, neq; sanguine Rhegino pares, neq; proximi, sed & alieni, & humiles, vt non solum flagitiosum silentium, sed etiā prælatio contumeliosa videri posset. æque fęlicis īpunitatis, sed nescio an tetrioris hæc delicti testamēta.

De Q. Cæcilio, & Lucio Lucullo. CAPVT. IX.

Q. Cæcilius. L. Luculli promptissimo studio, maximaq; liberalitate, & honestum dignitatis gradū, & amplissimū patrimoniū cōsecutus, cum præ se semper tulisset vnū illum sibi esse hæredē, moriens etiā annulo ei suos tradidisset, Pomponiū Atticū testamēto adoptauit, omniūq; bonorū reliquit hæredē, sed fallacis, & insidiosi cadauer Po. Ro. ceruicibus reste circundatū per viam traxit. Itaq; nefarius homo filiū quidē, & hæredem habuit, quē voluit. funus autē, & exequias quales meruit.

De Tito Mario Vrinate.

Neq; alijs dignus fuit. T. Marius Vrinas. qui ab infimo militię loco beneficijs diui Augusti imperatoris, ad summos castrēses honores perductus eorūq; vbertimis quæstibus locuples factus, nō solū cæteris vitæ tēporibus ei se fortunas suas relinquere, a quo acceperat, pdicauit, sed etiā pridie, q̄ expiraret, idē illud ipsi Augusto dixit. Cum interim ne nomen quidē eius tabulis testamēti adiecerit.

De Lucio Valerio, & Cornelio Balbo.

L. autē Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit, togatum hostem Corneliū Balbum expertus, vtpote opera eius, & consilio, cō pluribus priuatis vexatus litibus, ad vltimū q; subiecto accusatore capitali crimine accusatus, præteritis aduocatis, & patronis suis, so

lũ hæredẽ reliquit. Nimirũ consternatio, animũ eius transuersum egit. amauit eñi sordes suas, & dilexit pericula, & damnationem votis expetiuit, autorẽ harũ rerũ beneuolentia, ꝓpulsatorẽ odio insecutus.

De Tito Barrulo, & Lentulo.

T. Barrulus Lentulo Spintheri, cuius amantissimũ animũ, liberalissimamq́ senserat amicitiam, decedens suos annulos perinde atq́ vnico hæredi tradidit, quem nulla ex parte hæredem relinquebat. Quantũ illo momento temporis conscientia, si modo vires, quas habere creditur, possidet, a teterrimo homine suppliciũ exegit. inter ipsam enim fallacis, & ingratæ culpæ cogitationem, spiritum posuit, quasi tortore aliquo mentem eius interius cruciante. quod animaduertebat e vita ad mortem, transitum suum & superis dijs inuisum esse, & inferis detestabilem futurum.

De. M. Popilio.

M. vero Popilius senatorij ordinis Oppiũ Gallum ab ineunte ætate familiarissimũ sibi, moriẽs pro vetusto iure amicitiæ, & vultu benigno respexit, & verbis magnum præ se amorẽ ferentibus prosecutus est. vnũ etiam de multis. qui assidebant, vltimo cõplexu, & osculo dignũ iudicauit, semperq́ annulos quoq́ suos ei tradidit. videlicet ne quid ex ea hæreditate, quam non erat aditurus, amitteret, Quos Oppius vir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos, & a præsentibus assignatos, diligentissime hæredibus illius, exhæres ipse reddidit. Quid hoc loco inhonestius? aut quid intempestiuius? senator Populi Ro. curia egressus, homo vitæ fructibus continuo cariturus, sanctissima iura familiaritatis morte pressis oculis, & spiritu supremos anhelitus reddente, scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.

VALERII MAXIMI LIBER OCTAVVS.

Infames rei quibus ex causis absoluti, aut damnati sunt. CAPVT. I.

Vnc quoq;, vt æquiore animo ancipites iudicioꝝ motus tolerētur, recordemur in inuidia laborantes, quibus de causis aut absoluti sunt, aut damnati. M. Horatius interfectæ sororis crimine a Tullo rege damnatus, ad populū prouocato iudicio absolutus est. quorū alterū atrocitas necis mouit, alterū causa flexit. quia immaturū virginis amorem seuere magis, q̄ impie punitum existimabat. Itaq; forti punitione liberata fratris dextera, tantū consanguineo, quantum hostili cruore gloriæ haurire potuit. acrē se tunc pudicitiæ custodem Populus Ro. postea plus iusto placidū iudicē præstitit.

De Sergio Galba.

Cum a Libone Tr. Pl. Sergius Galba pro rostris vehementer increparetur, q̄ Lusitanorū magnam manū, interposita fide prætor in Hispania interemisset, actioniq; tribunitiæ. M. Cato vltimæ senectutis, oratiōe sua, quam in originibus retulit, subscriberet, reus pro se iam nihil recusans, paruulos liberos suos, & galli sanguine coniunctum filiū, flens cōmendare cœpit. eoq; facto mitigata concione, qui omniū cōsensu periturus erat, pene nullum triste suffragium habuit. Misericordia ergo illā quæstionē, non æquitas texit. quoniā quæ innocentiæ tribui nequierat, absolutio respectui puerorum data est. Consentaneum quod sequitur.

De. A. Gabinio.

A. Gabinius in maximo infamiæ suæ ardore suffragijs populi Mēmio accusatore subiectus, abruptæ esse spei videbat. quoniā &

accusatio partes suas plene exhibebat, & defensionis præsidia, inualida fide nitebantur, & qui iudicabant, ita perciti pœnam hominis cupide expectabāt. Igitur lictor, & carcer ante oculos obuersabantur. cum interim omnia ista propitiæ fortunæ interuentu depulsa sunt. Filius nanq; Gabinij Sisenna, consternationis impulsu, ad pedes se Memmij supplex prostrauit, inde aliquod fomentū procellæ petens, vnde totus impetus tempestatis eruperat. quem truci vultu a se victor insolens repulsum, excusso e manu annulo humi iacere aliquandiu passus est. Quod spectaculū fecit, vt Lælius Tri. Pl. approbantibus cunctis Gabiniū dimitti iuberet, ac documentū daret, neq; secundarū rerū prouentu insolenter abuti, neq; aduersis propere debilitari oportere. idq; proximo exemplo æque patet.

De Appio Claudio.

Appius Claudius nescio religionis maior, an patriæ iniuria. Siquidē illius vetustissimū morem neglexit, huius pulcherrimā classem amisit. infesto populo obiectus, cū effugere debitam pœnam nullo modo posse crederetur, subito coorti imbris beneficio tutus fuit a damnatione. discussa enim quæstione, aliam velut dijs interpellantibus de integro instaurari nō placuit. Itaq; cui maritima tēpestas causæ dictionem contraxerat, cœlestis salutē attulit.

De Tucia Virgine Deæ Vestæ.

Eodē auxilij genere Tuciæ virginis Vestalis incesti criminis reæ castitas, infamiæ nube obscurata emersit, quæ cōscia certæ sinceritatis suæ, spem salutis ancipiti argumento petere ausa est. Arrepto enī cribro Vesta inquit, si sacris tuis castas semper admoui manus, effice, vt hoc hauriā ex Tyberi aquā, & in ædē tuā perferā. audacter & temere iactis votis sacerdotis, rerum ipsa natura cessit.

De Lucio Pisone.

Itē.L. Piso a.L. Claudio Pulchro accusatus,ꝙ graues,& intole-rabiles iniurias socijs intulisset, haud dubiæ ruinæ metũ fortuito auxilio vitauit. Nãq; per id ipsum tempus, quo tristes de eo sententiæ ferebantur,repentina vis nimbi incidit. Cumq; prostratus humi pedes iudicum oscularet̃,os suum cœno repleuit.Quod cõspectum totam quæstionẽ a seueritate ad clementiã,& mansuetudinẽ transtu lit. qnia satis iam graues pœnas socijs dedisse arbitrati sunt huc deductũ necessitatis, vt abijcere se tam suppliciter, aut attollere tam deformiter cogeret̃. Subnectam duos accusatorũ suoꝝ culpa absolutos

De.Q. Flauio.

Q.Flauius a.G.Valerio ædile apud populũ reus actus,cũ quatuordecim tribunũ suffragijs dãnatus esset, ꝓclamauit se innocentẽ opprimi.cui Valerius æque clara voce respõdit,nihil sua interesse, nocẽs ne,an innoxius periret, dũmodo periret. Qua violẽtia dicti reliquas tribus aduersario donauit.abiecerat inimicũ. eundẽ, dũ ꝓ certo pessundatũ credidit, erexit, victoriãq; in ipsa victoria ꝑdidit.

De Caio Cosconio.

Caium etiã Cosconium Seruilia lege reum,propter plurima, & euidentissima facinora, sine vlla dubitatione nocentẽ,Valerij Valentini accusatoris eius recitatũ in iudicio carmen, quo puerũ prætextatum, & ingenuam virginẽ a se corruptam poetico ioco significauerat,contexit. Siquidem iudices iniquum rati sunt eum victorem dimittere,qui palmam nõ ex alio ferre, sed de se dare merebatur.Magis ergo Valerius in Cosconij absolutiõe damnatus,q̃ Cosconius in causa sua liberatus est.

De.A. Attilio Calatino.

Attingã eos quoq; quoꝝ salus proprijs obruta criminibus,proximorũ claritati donata est. A. Attilium Calatinũ Soranorũ oppidi

proditione reū admodū infamem, imminentis dānationis pericu lo. Q. Maximi soceri pauca verba subtraxerūt. quibus affirmauit, si in eo crimine sontē illū ipse cōperisset, direpturum se fuisse affini tatē. cōtinuo enī populus pene iam exploratā sententiā suā, vnius iudicio concessit. indignū ratus eius testimonio nō credere, cui dif ficilis Reipub. tēporibus, bene se exercitus credidisse meminerat.

De M. Aemilio Scauro.

M. quoq; Aemilius Scaurus repetundaꝝ reus, adeo perditam & comploratā defensionē in iudiciū attulit, vt cū accusator diceret le ge sibi centū atq; viginti hoibus denuntiare testimoniū licere, seq; nō recusare, quo minus absolueret, si totidē nominasset, quibus in ꝓuincia nihil abstulisset, tā bona cōditione vti nō potuerit. tamen propter vetustissimā nobilitatē, & recentē memoriā patris absolu tus est.

De Cotta.

Sed queādmodū splendor amplissimorū virorū in protegendis reis plurimū valuit, ita opprimendis non sane multū potuit, quin etiā euidēter noxijs, dum eos acrius impugnauit, profuit. L. Scipio Aemilianus Cottam apud populū accusauit. Cuius causa ꝗuis gra uissimis criminibus erat confossa, septies ampliata, & ad vltimum octauo iudicio absoluta est. quia homines verebanť, ne præcipue accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimareť. Quos hæc secū locutos crediderim, nolumus caput alterius petentē in iu diciū, triumphos, & trophæa, spoliaq;, ac deuictarū nauium rostra deferre. Terribilis sit is aduersus hostem. ciuis uero salutē tanto ful gore gloriæ subnixus ne insequať. Tam vehementes iudices aduer sus excellentissimū accusatorē, ꝗ̄ mites in longe inferioris fortunæ reo.

De Callidio Bononiensi.

Callidius Bononiensis in cubiculo mariti nocte deprehēsus, cū

ob id causam adulterij diceret, inter maximos, & grauissimos infamię fluctus, emersit tanquam fragmentum naufragij. Leue admodum genus defensionis amplexus. affirmauit enim se ob amorem pueri sui eo esse perductum. suspectus erat locus, suspectum tēpus, suspecta matrisfamiliæ persona, suspecta etiā adulescentia ipsius. Sed crimen libidinis, confessio intemperantiæ liberauit.

De Cœlijs fratribus, & filijs Titi Cœlij.

Remissioris hæc, illud aliquanto grauioris materiæ exemplum Cum parricidij causam duo fratres Cœlij dicerent, splendido Terracinę loco nati, quorum pater Titus Cœlius in cubiculo quiescēs, filijs altero cubātibus lecto, erat interēptus, neque aut seruus quisquam, aut liber inueniretur, ad quem suspicio cædis pertineret, hoc vno nomine absoluti sunt. quia iudicibus planum factum est illos aperto ostio inuentos esse dormientes. Somnus innoxiæ securitatis certissimus index miseris opem tulit. Iudicatum est enim rerum naturam non recipere, vt occiso patre, supra vulnera, & cruorem eius, quietem capere potuerint.

De Lucio Scipione.

Percurremus nūc eos, quibus in causæ dictione magis quę extra quæstionē erant, nocuerūt, quam sua innocentia opem tulit. L. Scipio post speciosissimū triumphum de rege Antiocho ductum, perinde ac si pecuniam ab eo accepisset, damnatus est. Non puto quod precio corruptus fuerat, ut illum totius Asiæ dominū, & iam Europæ victrices manus inijcientē, vltra Taurū mōtem summoueret, sed alioquí vir sincerissimæ vitæ, & ab hac suspicione procul remotus, inuidiæ, quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus habitabat, resistere non potuit.

De Publio Furio.

At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor. C. autẽ Deciano ſpectatæ integritatis viro, vox ſua exitium attulit. Nam cum. P. Furium inquinatiſſimæ uitæ pro roſtris accuſaret, quia quadã in parte actionis de morte Lucij Saturnini queri auſus fuerat, nec reum damnauit, & inſuper ei pœnas adiectas pependit.

De Titio Sexto.

Sextum quoq; Titiũ ſimilis caſus proſtrauit. Erat innocens, agraria lege lata gratioſus apud populũ, tamen quia Saturnini imaginẽ domi habuerat, ſuffragijs eum tota concio oppreſſit.

De Claudia.

Adijciatur his Claudia, quã inſontẽ crimine, quo accuſabatᷣ, votum impiũ ſubuertit. quia cũ a ludis domum rediens turba elideretur, optauerat, vt frater ſuus maritimarũ virium noſtrarum præcipua iactura reuiuiſceret, ſæpiusq; Cõſul factus infœlici ductu nimis magnam vrbis frequentiam minueret.

De Militio Cneo Lolio, & Lucio Sextilio.

Poſſumus & ad illos breui diuerticulo tranſgredi, quos leues ob cauſas dãnationis incurſus abripuit. M. Militius. Cn. Lolius. L. Sextilius triumuiri, q ad incendiũ in ſacra via ortum extinguendũ tardius venerant, a Tr. Pl. die dicta ad Populũ damnati ſunt.

De Publio Bilio Triumuiro.

Item. P. Bilius triumuir nocturnus a. P. Aquilo. Tr. Pl. accuſatus populi iudicio cõcidit, quia vigilias negligentius circumierat.

De Marco Aemilio Porcina.

Admodũ ſeueræ notæ & illud populi iudicium. Cũ. M. Aemiliũ Porcinã a. L. Caſſio accuſatũ crimine nimis ſublime extructæ villæ in Alſienſi agro, graui multa affecit.

De quodam.

Non supprimenda illius quoq; damnatio, qui puerili sui nimio amore corruptus. rogatus ab eo ruri, vt omasum in cœnam fieri iuberet, cũ bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset, domito boue occiso, desyderiũ eius expleuit, eoq; nomĩe publica quęstione afflictus est. innocẽs nisi tam prisco seculo natus esset.

De quadam muliere, quæ matrẽ interfecit.

Atq; vt eos quoq; referamus, qui in discrimen capitis adducti, neq; damnati, neq; absoluti sunt. Apud. M. Popiliũ Lennatẽ prætorem, quædã q̃ matrẽ percussam fuste interemerat, causam dixit. de qua neutrã in partẽ latæ sententiæ sunt. quia abunde cõstabat eandem veneno necatorũ liberorũ dolore cõmotam, quos auia filiæ infensa sustulerat, parricidiũ vltam parricidio esse. quorũ alterũ vltione, alterũ absolutione non dignum iudicatum est.

De quadã muliere, quæ virum & filiũ interemit.

Eadẽ hæsitatione Publij quoq; Dolobellæ procõsulari imperio Asiã obtinẽtis anĩus fluctuatus est. Materfamilias Smyrnæa virũ & filiũ interemit, cũ ab ijs optimæ indolis iuuenẽ, quẽ ex priore viro enixa fuerat, occisum cõperisset. quã rem Dolobella ad se delatam Athenas ad Areopagi cognitionẽ relegauit. quia ipse neq; liberare cædibus duabus cõtaminatã, neq; punire eam iusto dolore impulsam sustinebat. Cõsyderãter & mansuete Populi Ro. magistratus. sed Areopagitæ quoq; nõ minus sapienter. qui inspecta causa & accusatorẽ, & reã post centũ annos ad se reuerti iusserũt. eodẽ affectu moti quo Dolobella. sed ille transferẽdo quæstionẽ, hi differendo damnandi, atq; absoluẽdi inexplicabilem cunctationẽ mutabant.

De priuatis iudicijs. CAPVT. II.

PVblicis iudicijs adijciam, quorũ magis æquitas quæstio nũ delectare, q̃ immoderata turba lectorẽ offendere po-

terit. Claudius Centummalus ab auguribus iussus altitudinem domus suæ, quam in Cœlio monte habebat, summittere, quia his ex arte augurium capientibus officiebat, vendidit eam Calpurnio lanario, nec indicauit, quod imperatum a collegio augurum erat. A quibus Calpurnius demoliri domum coactus, M. Porcium Catonem inclyti Catonis patrem arbitrum cũ Claudio adduxit, vt formulam daret, quid sibi de ea re facere oporteret ex fide bona. Cato vt est doctus, de industria Claudium edictum sacerdotum suppressisse, continuo illum Calpurnio damnauit, summa quidem cũ æquitate. quia bonæ fidei uenditorem, nec commodorũ spem augere, nec incõmodorũ cognitionẽ obscurare oportet. Notum suis temporibus iudicium commemoraui, sed nec quod relaturus quidem sum, obliteratum est silentio.

De .C. Viselio.

C. Viselius Varro graui morbo correptus, trecenta milia numũ ab Octacilia Laterensi, cum qua cõmercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est, eo consilio, vt si decessisset, ab hæredibus eam summã peteret, quã legati genus esse voluit, libidinosam liberalitatem debite nomine colorando. Euasit deinde ex illa tempestate aduersus vota Octaciliæ, quæ offensa ꝙ spem ꝑdæ suæ morte nõ maturasset, ex amica obsequenti subito districta fœneratricẽ agere cœpit numos petendo, quos vt fronte inuerecũda, ita inani stipulatione captauerat. De qua re Caius Aquilius vir magnæ autoritatis, & scientia iuris ciuilis excellens iudex adductus, adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia, & religione sua mulierem repulit. Quod si eadem formula & Varro damnari, & aduersaria absolui potuisset, eius quoq; non dubito quin turpem, & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit. Nunc priuatæ

actionis calumniā ipse cōpescuit, adulterij crimē publicę q̄stioni iudicandū reliquit.

De Caio Mario.

Multo animosius,& vt militari spiritu dignū erat, se in cōsimili genere iudicij.C. Marius gessit. Nā cum Caius Ticinius Minturnensis Fanniam uxorem,quā impudicam de industria duxerat,eo crimine repudiatam,dote spoliare conaretur, sumptus inter eos iudex,in conspectu habita quæstione,seductum Ticiniū monuit, vt incœpto desisteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cum sępius frustra fecisset,coactus ab eo sententiā pronuntiare, mulierem impudicitiæ sestertio numo Ticiniū summa totius dotis damnauit. Præfatus ideo se hunc iudicandi modum secutum , quod liqueret sibi Ticinium patrimonio Fanniæ insidias struentem impudicæ coniugium expetisse.Fannia autē hæc est,quæ postea Marium hostem a senatu iudicatum,cœnoq; paludis, qua extractus erat,oblitum,etiā in domum suam custodiendum Minturnis deductū, ope quantacūq; potuit,adiuuit. memor quod impudica suis moribus, quod dotem seruasset,illius religioni acceptum ferri debere.

De quodam damnato furti.

Multus sermo eo etiā iudicio manauit, in quo quidā furti dānatus est,quod equo,cuius vsus illiusq; Ariciā cōmodatus fuerat,ulteriore eius municipij cliuo vectus esset. Quid aliud hoc loci, q̄ verecūdiā *illius* seculi laudemus,in q̄ tā minimi a pudore excessus puniebant.

Quæ mulieres apud magistratus pro se aut alijs causas agerent. CAP. III.

NE de his quidem fœminis tacendum est, quas conditio naturæ,& verecūdiæ stola,vt in foro , & iudicijs tacerent,cohibere nō valuit. Amesia prętoris sententia rea, causam suam Lucio Titio prætore iudiciū cogēte populi maximo

concursu egit, motusq; omnes, ad neruos defensionis non solum diligēter, sed etiā fortiter executa, & prima actione, & fere cunctis sententijs liberata est. quam quia sub specie fœminæ virilē animū gerebat, Androgynem appellabant.

De Affrania vxore Licinij Bructionis.

Caia Affrania vero Licinij Bructionis vxor prompta ad lites cō trahendas, pro se semper apud prætorē uerba fecit, nō q; aduocatis deficeret, sed q; impudentia abundabat. Itaq; inusitatis foro latratibus assidue tribunalia exercēdo ad muliebris calumniæ notissimū exemplū euasit, adeo vt pro crimine improbis fœminaꝝ moribus C. Affraniæ nomē obijciat̃. prorogauit autē spiritū suū ad. C. Cęsarem tertiū, iterūq; Seruiliū consulē. tale enim monstrū magis quo tēpore extinctum, q; quo sit ortum memoriæ tradendum est.

De Hortensia filia Quinti Hortensij.

Hortensia vero. Q. Hortensij filia, cū ordo matronarū graui tributo a triumuiris esset oneratus, nec quisquā virorū patrociniū eis accōmodare auderet, causam fœminarū apud triumuiros & constāter, & fœliciter egit. repræsentata enim patris facundia, impetrauit ut maior pars imperatæ pecuniæ his remitteretur. Reuixit cum muliebri stirpe. Q. Hortensius, verbisq; filiæ aspirauit. Cuius si virilis sexus posteri vim sequi voluissent, Hortensianæ eloquentiæ tanta hæreditas vna fœminæ actione abscissa non esset.

De Quæstionibus CAPVT. IIII.

ATq; ut omnes iudiciorum numeros exequamur, quæstiones, quibus aut creditum non est, aut temere habita fides est, referamus. M. Agrij Argētarij seruus Alexandrū Titi Fannij seruum occidisse insimulatus est, eoq; nomine tortus a domino admisisse id facinus constantissime asseuerauit. Itaq; Fan-

nio deditus, supplicio affectus est. paruulo deinde tempore interie=cto, ille, cuius de nece creditũ erat, domum rediјt.

De Alexandro seruo Fannij.

Contra Fannij seruus Alexander cũ in hanc suspicionem .C. Fl. equitis Romani occisi venisset, septies tortus pernegauit ei se cul=pæ affinem fuisse. sed perinde atq̃ cõfessus, & a iudicibus damna=tus, & a. L. Calpurnio triumuiro in crucem actus est.

De Fuluio Flacco.

Itẽ Fuluio Flacco causam dicẽte, Philippus seruus eius, in quo to ta quæstio nitebat̃, octies tortus, nullũ oĩno verbũ, quo dominus pstringeret̃, emisit. & tñ reus dãnatus est, cũ certius argumẽtũ inno centiæ vnus octies tortus exhiberet, q̃ octo semel torti pbuissent.

De Testibus. CAPVT. V.

De Cneo & Quinto Seruilio.

SEquitur ut ad testes pertinẽtia exempla commemorẽ. C. & Q. Seruilijs Cepionibus ijsdẽ parẽtibus natis, & per omnes honorum gradus ad summam amplitudinẽ prouectis, item fratribus Metellis Quinto & Lucio cõsularibus, & cẽsoribus, alte=ro etiam triũphali in. Q. Pompeiũ Aufidiũ repetundarum reum acet rime dicẽtibus testimoniũ, nõ abrogata fides absoluto Pompeio, sed ne potentia inimicũ oppressisse viderentur, occursum est.

De Marco Aemilio Scauro.

M. etiã Aemilius Scaurus princeps senatus ·C. Memiũ repetun=darũ reum districto testimonio insecutus est. Item. C. Flauiũ eadẽ lege accusatũ testis proscidit. Nam. C. Norbanum maiestatis crimi ne publicæ subiectũ questioni, ex professo opprimere conatus est. nec tamẽ aut autoritate, qua plurimũ pollebat, aut religiõe, de qua nemo dubitabat, quenq̃ illorum affligere potuit.

De Lucio Crasso.

L.quoq; Crassus tantus apud iudices, quantus apud.P.C. Aemilius Scaurusq;.nāq; eorū suffragia robustissimis,& fœlicissimis eloquentiæ stipendijs regebat,eratq; sic fori,vt ille curiæ princeps, cū vehementissimū testimonij fulmen in.M. Marcellum reum iniecisset,impetu grauis,exitu vanus apparuit.

De.Q.Metello Pio.L.Marco,Lucio Hortensio,&.Q.Marco Lepido.

Age.Q.Metellus Pius,&.L,& Marcus Luculli .Q. Hortensius, M.Lepidus.Cn. Corneliū maiestatis reum, nō modo testes onerarunt, sed etiā salutē, negantes illo incolumi stare Remp. posse, depoposcerūt. quæ decora ciuitatis (pudet referre) vmbone iudiciali repulsa sunt.

De .M. Cicerone.

Quid.M.Cicero forensi militia summos honores,amplissimūq; dignitatis locū adeptus, nōne in ipsius eloquētiæ suæ castris testis abiectus est? dū.P.Clodiū Romę apud se fuisse iurauit.illo sacrilegium,& flagitiū vno argumēto absentiæ tuēte, siquidē iudices Clodiū incæsti crimine, q̄ Ciceronē infamia piurij liberare maluerūt.

De.P.Seruilio Consulari.

Tot eleuatis testibus vnum, cuius noua ratione iudiciū ingressa autoritas confirmata est,referam.P.Seruilius Cōsularis,Censorius Triumphalis, qui maiorū suorū titulis Isaurici cognomen adiecit, cū forum præteriens testes in reum dari vidisset, loco testis constitit.ac per summā inter patronorū pariter, ac accusatorū admirationem sic orsus. Hunc ego iudices qui causam dicit,cuius sit, aut quā vitam egerit,quamq; merito vel iniuria accusetur,ignoro. illud tātum scio. cū occurrisset mihi Laurentina via iter facienti admodū angusto loco equo descendere noluisse.Quod an aliquid ad religi-

onem nostrā pertineat, ipsi æstimabitis. ego id supprimendū non putaui. Iudices reum vix auditis cæteris testibus damnauerūt. Valuit enī apud eos tum amplitudo viri, tum grauis neglectæ dignitatis eius indignatio. eūq;, qui venerati principes nesciret, in quod libet facinus procursurum crediderunt.

Qui quæ in alijs vindicarunt, ipsi cōmiserūt. CAP. VI.

NE illos quidem latere patiamur, qui quæ in alijs vindicarunt, ipsi cōmiserunt. C. Licinius cognomine Hoplomachus a prætore postulauit, vt patri suo bonis tanq̄ ea dissipanti, interdiceretur. & quidē quod petierat, impetrauit. Sed ipse paruo postea tēpore mortuo sene, ampla ab eo relicta latifundia festinanter consumpsit. Dignus hac vicissitudine pœnę fuit, quoniā hæreditatem absumere, q̄ hæredem maluit tollere.

De Caio Mario.

C. autē Marius cū magnū, & salutarē Reip. ciuē in. L. Saturnino opprimendo egisset, a quo in modū vexilli pileū seruituti, ad arma capienda ostentatū erat. L. Sylla cū exercitu in vrbē irrumpente, ad auxiliū seruorū pileo superlato cōfugit. Itaq; dum facinus, quod punierat, imitatur, alterū Marium, a quo affligeretur, inuenit.

De Marco Licinio Stolone.

M. vero Licinius Stolo, cuius beneficio plebi petendi consulatū potestas facta est, cum lege sanxisset, ne quis amplius, q̄ quingenta agri iugera possideret, ipse mille cōparauit, dissimulandiq; criminis gratia, dimidiam partem filio emancipauit. q̄ ob causam a. M. Popilio Lenate accusatus, primus sua lege cecidit, ac docuit nihil aliud præcipi debere, nisi quod prius quisq; sibi imperauit.

De Quinto Vario Tribuno.

Q. autē Varius, propter obscurum ius ciuitatis Hybrida cogno

minatus Tri. Pl. legem aduersus intercessionẽ collegarum proro-
gauit, qua iubebat quæri quorũ dolo malo socij ad arma ire coacti
essent, magna cũ clade Reip. sociale enim prius, deinde ciuile bellũ
excitauit. Sed dum ante pestiferũ Tr. Pl. ꝗ̃ certum ciuẽ agit, sua lex
eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.

De studio & industria. CAPVT. VII.

Quid cesso vires industriç, cõmemorare? Cuiꝰ alacri spiri-
tu militiæ stipẽdia roborant, forensis gloria accenditur,
fido sinu cũcta studia recepta nutriunt. quicqd aio,
quicqd manu, quicquid lingua admirabile est, ad cumulum laudis
perducit, quæ cũ ꝑfectissima sit virtus, duramento sui confirmat.

De Catone superiore.

Cato sextum & octogesimũ annum agens, dum in Rep. tuenda
iuuenili animo perstat, ab inimicis capitali crimine accusatus, cau-
sam suam egit, neq; aut memoriã eius quisquã tardiorẽ, aut firmi-
tatẽ lateris ulla ex parte quassatã, aut os hæsitatione impeditũ anim-
aduertit. quia. S. omnia ista in statu suo æquali, ac ꝑpetua industria
cõtinebat. quin etiã in ipso diutissime actç vitç fine disertissimi ora-
toris Galbæ accusationi, defensionẽ suam pro Hispania opposuit.
Idẽ grçcis literis erudiri cõcupiuit. ꝗ̃ sero, inde çstimemꝰ, ꝙ etiã la-
tinas pene iã senex didicit. cũq; eloquẽtia magnã iam gloriã partã
haberet, id egit, vt iuris ciuilis quoq; esset peritissimus.

De inferiore.

Cuius mirifica proles Cato, propior nostræ ætati, ita doctrinæ
cupiditate flagrauit, vt ne in curia quidẽ, dum senatus cogitur, tẽ-
peraret sibi, quo minus græcos libros lectitaret, qua quidem indu-
stria ostendit, alijs tempora deesse, alios temporibus superesse.

De Terentio Varrone.

Terentius autē Varro humanæ vitæ exemplo, & spatio nominandus, nō annis, quibus seculi tempus æquauit, q̄ stilo viuacior fuit. in eodē enī lectulo & spiritus eius, & egregiorū operū cursus extinctus est.

De Liuio Druso.

Consimilis perseuerantiæ Liuius Drusus, qui & ætatis viribus, & acie oculorū defectus, ius ciuile populo benignissime interpretatus est, vtilissimaq; discere id cupientibus monimēta cōposuit. Nā vt senem illum natura, & cæcū fortuna facere potuit, ita neutra interpellare valuit, ne non animo & videret, & vigeret.

De.P. Senatore, & Lucio Pontio equite Romano.

Publius vero Senator, & Lucius Pontius eques Romanus suis tēporibus celebres causarū actores, luminibus capti eadē industria, forēsia stipēdia executi sunt. Itaq; frequētius etiā audiebant̄ cōcurrētibus alijs, qa ingenio eorū delectabant̄, alijs, quia constantiā admirabant̄. Nanq; alij incōmodo pculsi secessum petūt, duplicāt tenebras, fortuitis voluntaria adijciētes.

De Publio Crasso.

Iam.P. Crassus cū in Asiam ad Aristonicū regē debellandū Consul venisset, tanta cura græcæ linguæ notitiā anio cōprehendit, vt eā in quinq; diuisam genera, per oēs partes, ac numeros penitus cognosceret. Quę res maximū ei sociorū amorē conciliauit, qua quis eorū lingua apud tribunal eius postulauerat, eadē decreta reddēti.

De Roscio.

Ne Roscius quidē subtrahat̄ scænicæ industriæ notissimū exemplū. qui nullū vnquā spectanti populo gestum, nisi quē domi meditatus fuerat ponere ausus est. Quapropter nō ludicra ars Rosciū, sed Roscius ludicram artem cōmendauit, nec vulgi tantū fauorē, verumetiā principum familiaritates amplexus est. Hæc sunt attenti & anxij, & nunquam cessantis studij præmia. propter quæ tanto-

rũ virorũ laudibus non impudenter se persona histrionis inseruit.

EXTERNA De Demosthene.

Græca quoq; industria, quoniã nostræ multũ profuit, quem mereatur fructum latina lingua, recipiat. Demosthenes cuius cõmemorato nomine, maximæ eloquentiæ consumatio audientis animo oboritur, cũ inter initia iuuentæ, artis, quã affectabat, primã literã dicere nõ posset, oris sui vitiũ, tãto studio expugnauit, vt ea a nullo expressius referretur. Deinde propter nimiã exilitatẽ acerbã auditu vocẽ suam exercitatione continua ad maturũ & gratũ auribus sonum perduxit. Lateris etiã firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat, a labore mutuatus est. Multos enĩ versus vno impetu spiritus cõplectebatur, eosq; aduersa loca celeri gradu scandens, pronuntiabat. Ac vadosis litoribus insistens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionũ, patientia duratis auribus, in actionibus vteretur. Fertur quoq; ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus, quo vacuũ promptius esset & solutius. Præliatus est cũ rerũ natura, & quidẽ victor abijt, malignitatẽ eius ptinacissimo animi robore superãdo. Itaq; alterũ Demosthenẽ mater, alterũ industria enixa est.

De Pythagora philosopho.

Atq; ut ad vetustiorẽ industriæ actum transgrediar, Pythagoras perfectissimũ opus sapientiæ, a iuuenta pariter, & omnis honestatis percipiendæ cupiditatẽ ingressus (nihil enim quod ad vltimum sui peruenturũ est finem, nõ & mature, & celeriter incœpit) Aegyptum petijt, vbi literis gentis eius assuefactus, præteriti æui sacerdotum cõmentarios scrutatus, innumerabiliũ seculoꝝ obseruationes cognouit. Inde ad Persas profectus, magorum exactissimæ prudentiæ se formandũ tradidit, a quibus syderũ motus, cursusq; stel-

larũ, & vniuscuiusq; rei proprietatẽ, & effectum benignissime de- monstratũ docili animo sumpsit. Cretam deinde, & Lacedæmo- na nauigauit, quarũ legibus ac moribus inspectis, ad olympicũ cer tamen descendit. Cumq; multiplicis scientiæ maximã toti Græciȩ admirationẽ, ac specimen exhibuisset, quo cognomine cenferetᷣ in terrogatus, nõ se sapientẽ (iam enĩ illud septẽ sapientes viri occupa uerãt) sed amatorẽ sapiẽtiæ .i. græce φιλόσοφον edidit. In Italiæ etiã parte, quæ tũc maior Græcia appellabatᷣ, perrexit. in qua plurimis, & opulentissimis vrbibus effectus suorũ studiorꝝ approbauit. Cu- ius ardentẽ rogũ plenum uenerationis oculis Metapontus aspexit, operũ Pythagoræ ꝙ suorũ cinerũ nobilius clariusq; monimentũ.

De Platone philosopho.

Plato autẽ patriã Athenas, præceptorẽ Socratẽ sortitus, & locũ, & hominẽ doctrinæ fertilissimũ, ingenij quoq; diuina instructus abundantia, cũ omniũ iam mortaliũ sapientissimus haberetur, eo quidẽ vsq;, vt si ipse Iuppiter cœlo descendisset, nec elegãtiore, nec beatiore facundia vsurus videretᷣ, Aegyptũ peragrauit, vbi a sacer- dotibus eius gentis geometriæ multiplices numeros, cœlestiũ ob- seruationẽ rationũ percepit. quo q; tẽpore a studiosis iuuenibus cer tatim Athenæ Platonẽ doctorem quærentibus petebantᷣ, ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, vastissimosq; campos, effusam bar- bariem, & flexuosos fossarũ ambitus Aegyptiorũ senũ discipulus lustrabat. Quominus miror in Italiã transgressum, vt ab Archyta Tarenti, a Timæo, & Arione, & Ceto Locris Pythagoræ prȩcepta & instituta acciperet. Tanta enim vis, tanta copia literarũ vndiq; colligenda erat, vt inuicem per totum terrarũ orbem dispergi, & dilatari posset. Altero etiam & octogesimo anno decedens, sub ca pite Sophronis numeros habuisse fertur. sic ne extrema quidẽ eius

hora agitatione ſtudij vacua fuit.

De Democrito philoſopho.

Ad Democritus,cũ diuitijs cenſeri poſſet,quæ tantæ fuerunt, vt pater eius,Xerxis exercitui epulum dare facile potuerit, quo magis vacuo animo ſtudijs literarũ eſſet operatus, parua admodũ ſumma retenta,patrimoniũ ſuũ patriæ donauit. Athenis autẽ cõpluribus annis moratus,omnia temporũ momenta ad præcipiendam, & exercendam doctrinam conferens,ignotus illi vrbi vixit.quod ipſe quodam volumine teſtatur. Stupet mens admiratione tantæ induſtriæ,& iam tranſit alio.

De Carneade philoſopho.

Carneades laborioſus, & diuturnus miles ſapientiæ. Siquidem nonaginta expletis annis, idem illi viuẽdi, ac philoſophandi finis fuit.ita ſe mirifice doctrinæ operibus addixerat,vt cũ cibi capiendi cauſa recubuiſſet cogitationibus inhærens, manũ ad menſam porrigere obliuiſceretur.Sed eum Meliſſa,quã vxoris loco habebat, tẽperato inter ſtudia, nõ interpellandi, ſed inediæ ſuccurrendi officio, dextera ſua neceſſarijs vſibus aptabat. Ergo animo tantũmodo vita fruebat͂, corpore vero quaſi alieno & ſuperuacuo circũdatus erat. Idẽ cũ Chryſippo diſputaturꝰ, helleboro ſe ante purgabat ad exprimendũ ingeniũ ſuum attentius, & illius refellendũ acrius, quas potiones induſtria ſolidæ laudis cupidis appetendas affecit.

De Anaxagora philoſopho.

Quali porro ſtudio Anaxagorã flagraſſe credimus? Qui cũ poſt diutinã peregrinationẽ patriã repetiſſet,poſſeſſionesq̃ deſertas vidiſſet, nõ eſſem inquit ego ſaluus, niſi iſtæ perijſſent. Vocẽ petitæ ſapiẽtiæ compotẽ.nã ſi prædiorũ potius,q̃ ingenij culturæ vacaſſet,dominus rei familiaris intra penates manſiſſet,nõ tantus Ana-

xagoras ad eos redijsset.

De Archimede philosopho.

Archimedis quoq; fructuosam industriã fuisse dicerem, nisi eadẽ illi & dedisset vitam, & abstulisset. Captis enim Syracusis, Marcellus machinationibus eius multũ, ac diu victoriã suam inhibitã sensisset, eximia tamẽ hominis prudẽtia delectatus, vt capiti illius parceretur, edixit. pene tantũ gloriæ in Archimede seruato, quantũ in oppressis Syracusis hostis reponens. At is dũ animo, & oculis in terram defixis, formas describit, militi, qui prædandi gratia domũ irruperat, strictoq; super caput gladio, quis nã esset, interrogabat, propter nimiã cupiditatẽ inuestigandi, quod requirebat, nomẽ suũ indicare nõ potuit. Sed protracto manibus puluere, noli inquit obsecro istũ circulũ disturbare, ac perinde quasi negligẽs imperij victoris, obtrũcatus sanguine suo artis suæ lineamẽta cõfudit. Quo accidit vt propter idẽ studium modo donaretũ vita, modo spoliaretur.

De Socrate philosopho.

Socratem etiã constat ætate prouectũ fidibus tractandis operã dare cœpisse, satius iudicantẽ eius artis usum sero, q̃ nunq̃ percipere. & quantula Socrati accessio illa futura sciẽtiæ erat. Sed pertinax hominis industria, tantis doctrinæ suæ diuitijs, etiã musicæ rationis vtilissimũ elementũ accedere voluit. Ergo dum ad discendum semper se pauperẽ credidit, ad docendum se fecit locupletissimum. Atq; vt longæ, & fœlicis industriæ quasi in vnũ aceruũ exẽpla redigamus, Isocrates nobilissimũ librum, qui inscribitur παναθηναϊκός, quartũ & octogesimũ annum agens, ita vt ipse significat, composuit, opus ardentis spiritus plenum. Ex quo apparet, senescentibus membris eruditorũ, intus animos, industriæ beneficio florẽ iuuentæ retinere. Neq; hoc stilo terminos vitæ suæ clausit. nanq; admirationis eius fructum quinquennio percepit.

De Chrysippo.

Citerioris ætatis metas,sed nō tamē parui spatij Chrysippi viuacitas flexit. Nam octogesimo anno, cœptū ante quadragesimum λογικῶν exactissimæ subtilitatis uolumen reliquit.cuius studium in tractandis ingenij sui monimentis tantū operis,laborisq; sustinuit vt ad ea,quæ scripsit,penitus cognoscenda,longa vita sit opus.

De Cleanthe philosopho.

Te quoq; Cleanthe tam laboriose haurientem, & tam pertinaciter tradentē sapientiā, numen ipsius industriæ suspexit, cum adulescentē quæstu extrahendæ aquæ nocturno tēpore inopiam tuam sustentantem, diurno Chrysippi præceptis percipiēdis vacantem, eundemq; ad vndecentesimū annū attenta cura erudientē auditores tuos uideret.Duplici enim labore unius seculi spatiū occupasti, incertū reddendo discipulus ne, an præceptor esses laudabilior.

De Sophocle.

Sophocles quoq;, cū rerum natura gloriosum certamē habuit, tam benigne ille mirifica opera sua exhibēdo, q̄ illa operibus eius tempora liberaliter subministrando.prope enim centesimū annū attigit. sub ipsum transitum ad mortē Oedipo de coloneo scripto, qua sola fabula omniū eiusdem studij poetarū præripere gloriam potuit,idq; ignotum esse posteris filius Sophoclis noluit σοφὸν sepulchro patris,quæ retuli in sculpendo.

De Simonide poeta.

Simonides vero poeta octogesimo anno & docuisse se carmina, & in eorum certamē descendisse ipse gloriatur. nec fuit iniquū illum voluptatem ex ingenio suo diu percipere, cum eam omni æuo fruendam traditurus esset.

De Solone.

Nam Solon quanta industria flagrauerit, & versibus cōplexus est, quibus significat, se quotidie aliquid addiscentē senescere, & supremo vitæ die cōfirmauit, q̄d assidentibus amicis, & quadā de re sermonē inter se cōferentibus, satis iā pressum caput erexit. Interrogatus q; quapropter id fecisset, respondit. vt cum istud quicqd est, de quo disputatis pcepero, moriar. Migrasset profecto ex hoībus inertia, si eo animo vitā ingrederenť, quo eam Solon egressus est.

De Themistocle.

Q̄ porro industrius Themistocles, qui maximarū rerū cura districtus, omniū tamē ciuiū suorū nomina memoria cōprehendit, per summā nanq; iniquitatē patria pulsus, & ad Xerxem, quē paulo ante deuicerat, confugere coactus, priusq̄ in conspectu eius veniret, Persico sermoni se assuefecit, vt laborē parta cōmendatione regijs auribus familiarem, & assuetū sonum vocis adhiberet.

De Cyro, & Mithridate.

Cuius vtriusq; industriæ laudem duo reges partiti sunt, Cyrus omniū militū suoꝝ noīa, Mithridates duarū & uiginti gentiū quę sub regno eius erāt, linguas discēdo. Ille vt sine monitore exercitū salutaret, hic ut eos, qbus imperabat, sine interprete alloqui posset.

De Ocio. CAPVT. VIII.

Ocium, quod industriæ, & studio maxime contrariū videtur, præcipue subnecti debet. non quo euanescit virtus, sed quo recreatur. alterū enim etiam inertibus vitandum, alterum strenuis quoq; interdū appetendum est. Illis ne propriæ vitæ inertiam exigat, his vt tempestiua laboris intermissione ad laborandum fiant vegetiores.

De Scipione, & Lælio.

Par veræ amicitiæ clarissimū Scipio, & Lælius, tum amoris vin

culo, tum etiã oim virtutum inter se iunctum societate, vt actuosę vitæ iter æquali gradu exequebant, ita animi quoq; remissioni cõmuniter acquiescebãt. Cõstat nanq; eos Caietæ, & Lauréti vagos litoribus cõchulas, & calculos lectitasse, idq; se. P. Crassus ex socero suo. Q. Scæuola, q gener Lælij fuit, audisse sæpenumero pdicauit.

De Scæuola.

Scæuola autẽ quietæ remissionis eorũ certissimus testis, optime pila lusisse traditur. quia videlicet ad hoc diuerticulũ animum suũ forensibus ministerijs fatigatũ, transferre solebat. Aleæ quoq;, & calculis vacasse interdum dicitur, cum bene, ac diu iura ciuium, & cerimonias deorum ordinasset. vt enim in rebus serijs Scęuolam, ita & in scurrilibus lusibus hominem agebat, quem rerum natura continui laboris patientem esse non sinit.

EXTERNA De Socrate philosopho.

Idq; vidit, cui nulla pars sapientiæ obscura fuit, Socrates. ideoq; non erubuit tunc, cum interposita arundine cruribus suis, cum paruulis filiolis ludens ab Alcibiade risus est.

De Homero poeta.

Homerus quoq; ingenij cœlestis vates nõ aliud sensit, vehemẽtissimis Achillis manibus canoras fides aptando, vt earum militare robur leni pacis studio relaxaret.

Quanta vis eloquentiæ est. CAPVT. IX.

POtentiam vero eloquentiæ & si plurimũ pręualere animaduertimus, tamen sub proprijs exemplis, quo scilicet vires eius testatiores fiant, recognoscere conuenit

De valerio.

Regibus exactis plebs discedẽs a patribus, iuxta ripam fluminis Anienis in colle, qui sacer appellatur, armata consedit. eratq; nõ so

lum deformis, sed etiã miserrimus Reip. status, a capite eius cætera parte corporis pestifera diuisa, ac ni Valerij subuenisset eloquentia, spes tanti imperij in ipso pene ortu suo corruisset. Is nanq; populũ noua & insolita libertate temere gaudentẽ, oratione ad meliora, & saniora cõsilia reuocatũ, senatui subiecit, id est vrbẽ vrbi iunxit. Verbis ergo facundis ira, consternatio, arma cesserunt.

De. M. Antonio.

Quę etiã Marianos, Cinnanosq; mucrones ciuilis profundendi sanguinis cupiditate furẽtes inhibuerũt. Missi enĩ a sæuissimis ducibus milites, ad. M. Antoniũ obtruncandũ, sermone eius obstupefacti, districtos iam, & vibratos gladios cruore vacuos uaginis reddiderunt. quibus digressis. P. Antonius (is enĩ solus in ambitu expers Antonianæ facũdiæ steterat) crudele imperiũ truculẽto ministerio peregit. Q̃ disertũ igit̃ eum fuisse putemus, quẽ ne hostiũ quidẽ quisq̃ occidere sustinuit, q̃ modo vocẽ ei⁹ ad aures suas uoluit admittere?

De Iulio Cæsare.

Diuus quoq; Iulius, q̃ cœlestis numinis, tam etiã humani ingenij perfectissimũ columẽ, vim facundiæ propriæ expressit, dicẽdo in accusatione. C. Dolobellæ, quẽ reũ egit, extorqueri sibi causam optimam. L. Cottæ patrocinio. siquidem maxima tunc eloquẽtia questa est, cuius facta mentione, quoniã domesticum nullum maius adiecerim exemplũ, peregrinandum est.

EXTERNA. De Pisistrato.

Pisistratus dicendo tantũ valuisse traditus est, vt ei Athenienses regium imperiũ oratione capti permitterent, cũ præsertim ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur. sed alterius salubriores erant conciones, alterius disertiores. quo euenit, vt alioqui prudentissima ciuitas, libertati seruitutem præferret.

De Pericle.

Pericles autem fœliciſſimis naturæ incrementis, ſub Anaxagora præceptore ſummo ſtudio perpolitus, & inſtructus, liberis Athenarum ceruicibus, iugũ ſeruitutis impoſuit. egit enim illã vrbem, & verſauit arbitrio ſuo. Cumq; aduerſus voluntatẽ populi loqueret, iucunda nihilominus, & popularis eius vox erat. Itaq; veteris comœdiæ maledica lingua, quãuis potentiã uiri pſtringere cupiebat, tamẽ in labris hominis melle dulciorẽ leporẽ fatebat habitare. inq; anis, qui illũ audierant, quaſi aculeos quoſdã relinqui prædicabat.

De quodam ſene.

Fertur quidam cũ admodũ ſenex primæ concioni Periclis aduleſcentuli intereſſet, idemq; iuuenis Piſiſtratũ decrepitũ iam cõcionantem audiſſet, nõ temperaſſe ſibi quo minus exclamaret caueri illum ciuem oportere, quod Piſiſtrati orationi ſimillima eius foret oratio, nec hominem aut æſtimatio eloquij, aut morũ augurium fefellit. Quid enim inter Piſiſtratũ, & Periclem interfuit? niſi quod ille armatus, hic ſine armis tyrannidem geſſit.

De Hegeſia philoſopho.

Quantũ eloquẽtia valuiſſe Hegeſyam Cyrenaicum philoſophũ arbitramur? qui ſic mala vitæ repreſentabat, vt eorum miſeranda imagine audientiũ pectoribus inſerta, multis voluntariam mortis appetendæ cupiditatẽ ingeneraret. Ideoq; a rege Ptolemæo vlterius hac de re diſſerere prohibitus eſt.

Quantum momentum ſit in pronunciatione, & apto motu corporis. CAPVT. X.

ELoquentiæ autẽ ornamenta in pronunciatiõe apta, & conueniẽti motu corporis conſiſtunt. quibus cũ ſe inſtruxerit, tribus modis hoĩes aggredit, animos eorũ ipſa inuadẽdo.

horũ alteri aures, alteri oculos ꝑmulcẽdos tradẽdo.

De. C.Gracco.

Sed propositi fide in personis illustribus exhibeatur. C.Graccus eloquentiæ, ꝙ propositi fœlicioris adulescẽs, quoniã flagrãtissimo ingenio cũ optime Rẽp. tueri posset, ꝑturbari impie maluit, quoties apud populũ cõcionatus est, seruũ post se musicæ artis peritũ habuit, qui oculte eburnea fistula ꝓnũciatiõis eius modos formabat, aut nimis remissos excitando, aut plus iusto concitatos reuocãdo. quia ipsum calor, atq; impetus actionis attentum huiusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur.

De. Q. Hortensio.

Q. autẽ Hortensius plurimũ in corporis decoro motu repositũ credens, pene plus studij in eodem laborando, ꝙ in ipsa eloquẽtia affectanda impendit. Itaq; nescires vtrũ cupidius ad audiendũ eũ, an ad spectandũ cõcurrerẽt. Sic verbis oratoris aspectus, & rursus aspectui verba seruiebant. Constat Aesopum, Rosciũq; ludicræ artis peritissimos, illo causas agente, in corona frequẽter astitisse, vt foro petitos gestus, in scenam referrent.

De, M. Cicerone.

Nam. M. Cicero quantũ in vtraq; re, de qua loquimur, momẽti sit, oratione, quã pro Gallo habuit, significauit. M. Callidio accusatori exbrobrando, quod præparatũ sibi a reo venenũ testibus, chirographis, quæstionibus probaturũ affirmans, remisso vultu, & languida voce, & soluto genere orationis vsus esset. pariterq; & oratoris vitiũ detexit, & causæ periclitantis argumẽta adiecit. totũ hũc locũ ita claudendo. tu istud. M. Callidi, nisi fingeres, sic ageres.

EXTERNA. De Demosthene.

Consentaneum huic Demosthenis iudiciũ. qui cum interroga-

teř, quidnã effet in dicẽdo efficaciſſimũ, reſpõdit, Hypocriſis. Iterũ deinde, & tertio interpellatus idem dixit. pene totum ſe illi debere confitendo.

De Aeſchine.

Recte itaq; Aeſchines, cũ propter iudicialem ignominiã relictis Athenis Rhodũ petiſſet, atq; ibi rogatu ciuitatis ſuã prius in Cteſiphontẽ, deinde Demoſthenis pro eodẽ orationẽ clariſſima, & ſuauiſſima voce recitaſſet, admirãtibus cunctis vtriuſq; columinis eloquentiã, ſed aliquãto magis Demoſthenis, quid ſi inquit, ipſum audiſſetis? Tantus orator, & modo tã infeſtus aduerſarius ſic inimici vi, ardorẽq; dicẽdi ſuſpexit, vt ſe ſcriptorum eius parũ idoneũ lectorẽ eſſe pdicaret. expertus acerrimũ vigorẽ oculorum, terribile vultus põdus, accõmodatũ ſingulis verbis ſonũ vocis, efficaciſſimos corporis motus. Ergo & ſi operi illius adijci nihil poteſt, tamẽ in Demoſthene magna pars Demoſthenis abeſt, qd legitur potius, quam audiť.

Qui magni effectus artium ſint. CAPVT. XI.

EFfectus etiam artium recogniti, poſſunt aliquid afferre voluptatis, protinusq;, & quam vtiliter excogitatę ſunt, patebũt, & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur, & labor in his edendis ſuo fructu non carebit.

De Sulpitio Gallo

Sulpitij Galli maximũ in omni genere literarũ recipiẽdo ſtudiũ plurimũ Reip. profuit. Nam cũ L. Pauli, bellũ aduerſum regem Perſen gerẽtis, legatus eſſet, ac ſerena nocte ſubito luna defeciſſet, eoq; veluti diro quodam monſtro perterritus exercitus noſter manus cũ hoſte conferendi fiduciã amiſiſſet, de cœli ratione, & ſyderũ natura peritiſſime diſputando, alacrem eum in aciem miſit. Itaq; illi inclytæ Paulianæ victoriæ, liberal es artes Galli additũ dederunt. quia niſi ille metum noſtrorũ militũ uiciſſet, imperator Romanus

vincere hostes nō potuisset. Spurinæ quoq; in consectandis deorū monitis efficacior scientia apparuit, q̄ vrbs Romana voluit. Prædixerat. C. Cęsari, vt proximos. xxx. dies quasi fatales caueret, quorum vltimus erat Idus Martiæ. Et cū forte mane vterq; in domum Caluini Domitij ad officiū cōuenisset, Cæsar Spurinæ, ecquid scis Idus Martias iam venisse? & is, ecquid scis illas nondū præterijsse? Abiecerat alteri timorem tanquā exacto tempore suspecto, alter ne extremā quidē eius partē periculo vacuā esse arbitratus est. Vtinā aruspicē potius auguriū, q̄ patriæ parentē securitas fefellisset.

EXTERNA. De Pericle.

Sed vt alienigena scrutemur, cū obscurato repēte sole inusitatis perfusæ tenebris Athenæ solicitudine agerent, interitū sibi cœlesti denunciatione portendi credentes, Pericles processit in mediū, & quæ a pceptore suo Anaxagora ptinentia ad Solis & lunę cursum acceperat, disseruit. nec vlterius trepidare ciues suos vacuo metu passus est.

De Alexandro rege.

Quantū porro dignitatis a rege Alexādro tributū arti existimamus? qui se & pingi ab vno Apelle, & fingi a Lysippo tantūmodo voluit.

De Vulcano Alcamenis.

Tenet visentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus. Præter cætera enim perfectissimæ artis in ea percurrentia iudicia, etiā illud mirantur, q̄ stat dissimulatæ claudicationis sub veste leuiter vestigiū repræsentans, vt non tanq̄ exprobratū vitium, ita tanquā certam, propriamq; dei notam decore significans.

De Venere Praxitelis.

Cuius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantē in tēplo Cnidiorū collocauit, propter pulchritudinē operis a libidine se cuiusdam cōplexu parum tutam. quo excusabilior est error equi, qui

visa pictura equæ, hinnitū edere coactus est, & canū latratus aspe-ctu picti canis incitatus, taurusq; ad amorē, & cōcubitū æneæ vaccæ Syracusis nimiæ similitudinis irritamento cōpulsus. Quid eni vacua rationis animantia arte decepta miremur? cū hominis sacri legam cupiditatē muti lapidis lineamentis excitatā videamus?

Quædam nulla arte effici posse. CAPVT. XII.

CAeterū natura queādmodum sæpenumero æmulam virium suarū artem esse patit, ita aliquādo irritā fesso labore dimittit, q̄d summi artificis Euphranoris man⁹ senserūt. Nam cum Athenis .xij. deos pingeret, Neptuni imaginem, q̄s poterat excellentissimis maiestatis coloribus cōplexus est, perinde ac Iouis aliquanto augustiorem repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere assumpto, posteriores eius conatus assurgere, quo tenebant, nequiuerunt.

Dd Timante pictore.

Quid ille alter æque nobilis pictor luctuosum immolatæ Iphigeniæ sacrificiū referens, cum Calchantē tristem, mœstū Vlyssem, clamantem Aiacem, lamentantē Menelaum circa aram statuisset, caput Agamēnonis inuoluendo, nonne summi mœroris acerbitatem arte exprimi non posse confessus est? Itaq; pictura eius aruspicis, & amici, & fratris, & lachrymis madet, patris fletū spectantis affectu existimandum reliquit.

De alio pictore.

Atq; vt eiusdem studij adijciam exemplū, præcipuæ artis pictor equum ab exercitatione venientem, modo non viuum labore industriæ suæ comprehenderat. Cuius naribus spumas adijcere cupiens, tantus artifex in tam paruula materia multum, ac diu frustra tenebatur. Indignatione deinde accensus, spongiam omnibus im

butam coloribus forte iuxta se positam apprehēdit, & eam veluti corrupturus opus suum tabulæ illisit. quā fortuna ad ipsas e qui nares directam desyderium pictoris coegit explere. Itaq; quod ars adumbrare non valuit, casus imitatus est.

Suæ quenq; artis optimum & autorem esse, & disputatorem. CAPVT. XIII.

SVæ autem vnumquenq;, & autorem, & disputatorē optimum esse ne dubitemus, paucis exemplis admoneamus.

De Quinto Scæuola.

Q. Scęuola clarissimus legum vates, & certissimus, quotiescūq; de iure prætorio consulebatur, ad Furiū & Cassell iū, quia huic sciētiæ dediti erant, consultores reijciebat. Quo quidē facto moderationem suam magis cōmendabat, q̄ autoritatē minuebat. ab his negotium aptius explicari posse confitendo, qui quotidiano eius vsu callebant. Sapientissimi igitur artis suæ professores sunt, a quibus & propria studia verecunde, & aliena callide æstimantur.

De Platone philosopho.

Platonis q̄q; eruditissimū pectus hęc cogitatio attigit, qui cōductores sacræ arę domū, & formā ei⁹ secū sermonē cōferre conatos, ad Euclidē Geometrē ire iussit. sciētiæ eius cedēs īmo professioni.

De Atheniensibus, & de Philone.

Gloriantur Athenę armamentario suo, nec sine causa. est enim illud opus & impensa, & elegantia visendum, cuius architectum Philonem ita facunde rationem institutionis suæ in theatro reddidisse constat, vt disertissimus populus non minorem laudem eloquentiæ eius, q̄ arti tribueret.

De quodam artifice.

Mirifice & ille artifex, qui in opere suo monstri se a sutore de cre

pida, & ansulis passus, de crure etiam disputare incipientem, supra plantam ascendere vetuit.

De Senectute. CAPVT. XIIII,

SEnectus quoq; ad vltimum sui finē prouecta, in hoc eodem opere, inter exempla industriæ, in aliquo t claris uiris conspecta est. se paratim tamē, & proprium titulum habeat. ne, cui deorum immortalium præcipua indulgentia affuit, & nostra ornata mentio defuisse existimetur. & simul spe diuturnioris vitæ, quasi adminicula quædam dentur, quibus insistens, alacriorem se respectu vetustæ fœlicitatis facere possit, tranquillitatēq; seculi nostri, qua nulla vnq; beatior fuit, subinde fiducia cōfirmet, salutaris pricipis incolumitatē, ad lōgissimos humanę cōditionis terminos prorogando.

De. M. Valerio Coruino.

M. Valerius Coruinus centesimum annum compleuit, cuius inter primum & sextum consulatū quadraginta sex anni intercesserunt, suffecitq; integris viribus corporis non solum speciosissimis Reipub. ministerijs, sed etiam exactissimæ agrorum suorū culturę, & ciuis, & patrisfamiliæ optabile exemplum.

De Metello.

Huius vi[illegible] spaciū æquauit Metellus, quartoq; anno post consularia imperia senex admodū Pont. Max. creatus, tutelam cerimoniarum per duos & viginti annos, neq; ore in votis nuncupādis hæsitante, neq; in sacrificijs faciendis tremula manu gessit.

De Quinto Fabio Maximo.

Quintus autem Fabius Max. duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotiū sustinuit, robusta iam ætate id adeptus, quæ vtraq; tēpora si in vnum conferanť facile seculi modum expleuerint.

De Marco Perpenna.

Iam de Marco Perpenna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu rogauerat, superstes fuit, septemq; tantũmodo, quos Censor collega Lucij Philippi legerat e patribus.C.reliquos vidit, toto ordine amplissimo diuturnior.

De Appio.

Appij vero æuũ clade metirer, quia infinitũ numerũ annorũ orbatus luminibus exegit, nisi quatuor filios, quinq; filias, plurimas clientelas, rẽ deniq; publicã hoc casu grauat⁹ fortissime rexisset. Quin etiã fessus iã viuẽdo, lectica se in curiã deferri iussit, vt cũ Pyrrho deformẽ pacẽ fieri prohiberet. Hunc cæcũ aliquis nominet, a quo patria, quod honestũ erat, per se parũ cernẽs, coacta est prouidere.

De Liuia Rutilij, De Terẽtia Ciceronis, & Clodia filia Auli.

Muliebris etiam vitæ spacium non minus longũ in cõpluribus apparuit, quarũ aliquas strictim retulisse me satis erit. Nam & Liuia Rutilij septimum & nonagesimũ, & Terẽtia Ciceronis tertium & centesimnm, & Clodia Auli filia quindecim filijs ante enixis, quintumdecimum & centesimum expleuit annum.

De Masinissa rege Numidiæ

Iungam his duos reges, quorũ diuturnitas Reip. nostræ fuit vtilissima. Siciliæ rector Hiero ad nonagesimũ annum peruenit. Masinissa rex Numidiæ hunc modũ excessit, regni spaciũ sexaginta annis emensus, & ante omnes homines robore senectæ admirabilis. Cõstat eũ, queadmodũ Cicero refert libro quẽ de senectute scripsit, nullo vnquã imbri, nullo frigore, vt caput suũ ueste tegeret, adduci potuisse. Eundẽ ferunt aliquot horis in eodẽ vestigio perstare solitũ, non ante moto pede, q̃ consimili labore iuuenes fatigasset, ac si quid agi a sedẽte oporteret, toto die sæpenumero nullam in partem cõuerso corpore in solio durasse. Ille vero etiã exercitus equo insidens, noctem diei plerunq; iungendo duxit, nihilq; omino ex

his operibus, quæ adulescés sustinere assueuerat, quo min⁹ senectu te ageret, omisit. Veneris etiã vsu ita semper viguit, vt post sextũ & octogesimũ annum filiũ generaret, cui Methymato nomẽ fuit. terram quoq;, quam vastam & desertam acceperat, perpetuo cul- turæ studio frugiferam reliquit.

De Gorgia Leontino philosopho.

Gorgias etiã Leontinus Isocratis, & cõpluriũ magni ingenij vi- rorũ præceptor, sua sentẽtia fœlicissimus. Nã cũ centesimũ & septi- mũ ageret annũ, interrogatus quapropter tandiu vellet in vita re manere, quia nihil inquit habeo, q̃ senectutẽ meã accusem. Quid isto tractu ætatis aut longius, aut beatius? Iam alterũ seculũ ingres sus, neq; in hoc querelam vllã inuenit, neq; in illo reliquit.

De Xenophilo Chalcidensi Pythagorico.

Biennio minor Xenophilus Chalcidẽsis Pythagoricus, sed fœli citate non inferior. Siquidem (vt ait Aristoxenus musicus) omnis humani incõmodi expers, in summo perfectissimæ splendore do- ctrine extinctus est

De Arganthonio Gaditano.

Arganthonius autẽ Gaditanus tandiu regnauit, q̃ diu etiã ad sa tietatẽ vixisse abunde foret. Octoginta enim annis patriã suã rexit cũ ad imperiũ sexaginta annos natus accessisset. cuius rei certi sunt autores. Asinius etiã Pollio nõ minima pars Ro. stili, in tertio histo riarũ suarũ libro, centũ illũ & triginta annos expleuisse cõmemo- rat. & ipse numerosæ viuacitatis haud paruũ exemplum.

De Aethiopibus & Indis.

Huius regis consumationẽ annoꝝ minus admirabilem faciunt Aethiopes, quos Herodotus scribit centesimũ & trigesimum annũ transgredi. & Indi, de quibus Ctesias quidem tradit.

De Epimenide Cnosio.

Et Epimenides Cnosius, qué Theopompus dicit septé & quinquaginta & centum annos vixisse.

De quibusdam Epiorum.

Hellanicus vero ait quosdá ex gẽte Epiorum, quæ est pars Aetoliæ, ducentos explere annos, eiq; subscribit Damiates, hoc amplius firmans, Litoriũ quendam ex his maximarũ virium, staturæq; prę cipuæ trecentesimũ annum cumulasse.

De Dandone quodam.

Alexander vero in eo uolumine, quod de Illyrico tractu composuit, affirmat Dandoné quendam ad quingentesimũ vsq; annum nulla ex parte senescentem processisse. Sed multo liberalius Xenophon, cuius περὶ γήρως legitur. Is enim latinorũ regem octingentis vitæ annis donauit. at ne pater eius parum benigne acceptus videretur, ei quoq; sexcentos assignauit annos.

De Cupiditate gloriæ. CAPVT. XV.

GLoria vero vnde oriat, aut cuius sit habitus, aut qua ratiõe debeat comparari, & an melius a virtute velut nõ necessaria negligatur, viderint ij, quorũ in cõtemplandis huiusmodi rebus cura teritur, quibusq; etiã quæ prudẽter anim aduerterunt, facunde contigit eloqui. Ego in hoc opere factis autores, & autoribus facta sua redderem, cõtentus, quanta cupiditas eius esse soleat, proprijs exemplis demonstrare conabor.

De superiore Africano.

Superior Africanus Ennij poetæ effigiem in monimentis Corneliæ gentis collocari voluit, q; ingenio eius opera sua illustrata iu dicaret, nõ quidé ignarus q̃ diu Romanũ imperiũ floreret, & Africa Italiæ pedibus esset subiecta, totiusq; terrarum orbis summũ culmen arx capitolina possideret, eorũ extingui memoriã nõ posse, si

tantum illis literarum quoq; lumen accessisset magni æstimás, vi^r Homerico, q̃ rudi, atq; impolito præconio dignior.

De Decimo Bruto.

Similiter honoratus animus erga poetá Accium Decimi Bruti suis temporibus clari ducis extitit, cui⁹ familiari cultu, & prompta laudatione delectatus, eius versibus templorũ aditus, quæ ex manubijs consecrauerat, adornauit.

De Pompeio Magno.

Ne Pompeius quidem Magnus ab hoc affectu gloriæ auersus, qui Theophanem Mitylenęum scriptoré rerum suarũ in concione militũ ciuitate donauit, beneficiũ per se amplum accurata etiam & testata oratione prosecutus. Quo effectum est, vt ne quis dubitaret quin referret potius gratiam q̃ inchoaret.

De Lucio Sylla.

Lucius auté Sylla, & si ad neminé scriptoré animũ direxit, tñ Iugurtha a Boccho rege ad Mariũ pductο, totá sibi laudé cupide affectuit, vt annulo, quo signatorio vtebaſ, sculptá illá traditioné haberet, & quátus postea: ne minimũ quidé gloriæ vestigiũ contépsit.

De Scipione, & quodam equite.

Atq; vt imperatoribus gloriosum militis spiritũ subnectam, Scipioné, dona militaria ijs, qui strenuá operá ediderát, diuidenté . T. Labienus. vt forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit. eoq; se negante id factutũ, ne castrensis honos in eo, qui pauloante seruisset, violaretur, ipse ex præda Gallica aurũ equiti largitus est. nec tacite id Scipio tulit. Nam equiti habebis inquit, donum viri diuitis, quod ubi ille accepit, proiecto ante pedes Labieni auro, vultum demisit. Idem vt audiuit Scipioné dicenté, Imperator te argenteis armillis donat, alacer gaudio abijt. Nulla est ergo tanta humilitas,

quæ dulcedine gloriæ non tangatur. Illa vero & a claris viris inter dum ex humillimis rebus petita est.

De Quinto Fabio.

Nã quid sibi voluit Caius Fabius nobilissimus ciuis? Qui cũ in æde salutis, quã C. Iunius Bubulc⁹ dedicauerat, parietes pinxisset, nomẽ his suũ inscripsit. Id enim demũ ornamẽti familiæ cõsulatibus, & sacerdotijs, & triũphis celeberrimæ deerat. Cæterũ sordido studio deditũ ingeniũ, qualencunq; illũ laborẽ suũ, silẽtio oblitera ri noluit, videlicet Phidiæ secutus exemplũ, qui clypeo Mineruæ effigiẽ suã inclusit, qua conuulsa tota operis colligatio solueretur.

EXTERNA. De Themistocle.

Sed melius aliquãto, si imitatione aliena capiebatur, Themistoclis ardorem esset æmulatus, quẽ ferunt stimulis virtutum agitatũ, & ob id noctes inquietas exigentem, quærentibus quid ita eo tem pore in publico versaretur, respõdisse, quia me trophæa Miltiadis de somno excitant. Marathon nimirũ animũ eius, & Arthemisiũ, & Salamis naualis gloriæ fertilia nomina illustrãda tacitis facibus incitabant. Idem theatrũ petens, cum interrogaretur cuius vox auditu illi futura esset gratissima, dixit, eius a quo artes meæ optime canerentur. dulcedini gloriæ pene adiecit gloriam.

De Alexandro rege.

Nã Alexãdri pectus insatiabile laudis, qui Anaxarcho comiti suo ex autoritate Democriti p̃ceptoris, innumerabiles mũdos esse referẽti. Heu me (inqt) miserũ, q nec vno quidẽ adhuc sum potitus. an gusta homini possessio gloriæ fuit, q̃ deoꝝ oĩm domicilio sufficit.

De Aristotele philosopho

Regis, & iuuenis, flagrantissimæ cupiditati similem Aristotelis in capessenda laude sitim subnectam. Is nanq; Theodecti disci-

pulo oratoriç artis libros, quos ederet, donauerat. molesteq; postea ferens titulum eorũ sic alij cessisse, proprio volumine quibusdã rebus insistens, planius sibi de his in Theodectis libris dictũ esse adiecit. Nisi me tantæ & late patentis scientiæ verecundia teneret, dicerem dignũ philosophum, cuius stabiliendi mores, altioris animi philosopho traderenẽ Cæterũ gloria ne ab ijs quidẽ, qui contemptum eius introducere conantur, negligiẽ. quoniã quidẽ ipsis voluminibus nomina sua diligẽter adijciunt, vt quod professione eleuant, vsurpatione memoriæ consequanẽ. Sed qualiscunq; horum dissimulatio, proposito illorũ longe tolerabilior est. qui dũ æternã memoriã assequerenẽ, etiã sceleribus innotescere non dubitauerũt. quorũ e numero nescio an in primis Pausanias debet referri. Nam cũ Hermoclem percunctatus esset, quonã modo subito clarus posset euadere, atq; is respõdisset, si illustrẽ virum aliquem occidisset, futurũ vt gloria eius ad ipsum redundaret, continuo Philippũ interemit, & quidẽ quod petierat, assecutus est. tam enim se parricidio, q̃ Philippus virtute notum reddidit.

De quodã qui ꝓpter gloriã incẽdere voluit templũ Dianç.

Illa vero gloriæ cupiditas sacrilega. Inuentus est enĩ qui Dianæ Ephesiæ templũ incẽdere vellet, ut opere pulcherrimo cõsumpto, nomen eius per totũ terrarũ orbẽ diffunderẽ. Quem quidẽ mẽtis furorẽ eculeo impositus detexit. Ac bene consuluerant Ephesij decreto memoriã teterrimi hominis abolendo, nisi Theopompi magnæ facundiæ ingeniũ, in historijs eum suis comprehendisset.

Quæ cuiq; magnifica cõtigerunt. CAPVT. XVI.

CAndidis autem animis uoluptatẽ præbuerunt in conspicuo posita, quæ cuiq; magnifica merito contigerũt. quia æque præmiorum virtutis, atq; honorũ contemplatio

iudicanda est,ipsa natura nobis alacritatē subministrante,cum honorem industriæ appeti,& exolui gratiæ videmus. Verū & si mēs hoc loco protinus ad angustam domū,beneficentissimū & honoratissimū templum omni impetu fertur, melius cohibebitur. quoniam cui ascensus in cœlum patet,q̄uis maxima,tamē debito minora sunt,quæ in terris tribuuntur.

De superiore Africano.

Superiori Africano consulatus citerior legitimo tempore datus est,quod fieri oportere,exercitus senatū literis admonuit.Ita nescias utrum illi plus decoris patrū conscriptorū autoritas,an militum consiliū adiecerit. Toga enim Scipionē ducē aduersus Pœnos creauit, arma poposcerunt. cui quæ in vita præcipua assignata sunt. & longū est referre.quia multa,& non necessariū, quia maiore ex parte iam relata sunt.Itaq;, quod hodie quoq; eximiū eius memoria capit,adijciam.Imaginē in cella Iouis Opti.Max. positā habet, quæ quotiescunq; munus aliquod Corneliæ gentis celebrandum est,inde petitur.vniq; illi instar atrij capitoliū est.Tam hercle,q̄ curia, superioris Catonis effigies, ad eius generis officia expromitur. gratū ordinē,qui vtilissimū Reipu.senatorē, tantū nō semper secū habitare voluit.omnib9 numeris virtutis diuitē,magisq; suo merito,q̄ fortunę beneficio magnū,cuius prius consilio,q̄ Scipionis imperio est deleta Carthago.

De Scipione Nasica.

Verum specimen honoris a Scipione quoq; Nasica oborit. Eius nanq; manibus,& penatibus nondum quæstoris, Senatus Pythij Apollinis monitu, Pessinūte accersitā deam excipi voluit, quia eodem oraculo præceptū erat,vt hæc mysteria matris deū,a sanctissimo viro præstarent. explica totos fastos, constitue omnes currus

triumphales,nihil tamē in eorū principatu speciosius reperies.

De Scipione Aemiliano.

Tradunt subinde nobis ornaméta sua Scipiones cōmemorāda. Aemilianū enī populus ex candidato ædilitatis, Consulē fecit. eūdēq;,cū quæstorijs comitijs suffragator.Q.Fabij .M. fratris filij, in campū descēdisset.Cōsulem iterū reduxit. Eidē senatus bis sine sorte prius Africā, deinde Hispaniā dedit. Atq; hæc neq; ciui cupido, neq; senatori ambitioso,quemadmodū non solū vitæ eius seuerissimus cursus,sed etiā mors clandestinis illata insidijs declarauit.

De .M.Valerio.

Marcū quoq; Valeriū duabus rebus insignibus dij pariter,atq; ciues speciosum reddiderunt. Illi cū quodā Gallo cōminus pugnāti coruum pugnatorē subijcientes, ij tertiū & vigesimū annum ingresso,consulatū largiti, quorū alterū decus vetustæ originis optimi hois gens Coruina amplexa cognomē vsurpat, alterū summo subiungit̄ ornamēto,tā celeritate, q̄ principio cōsulatus gloriādo.

De.Q. Scæuola.

At ne Quinti quidē Scæuolæ, quem Lucius Crassus in cōsulatu collegā habuit,gloria parū illustris. qui Asiā tam sancte, & tā fortiter obtinuit, vt senatus deinceps in eā prouinciā ituris magistratibus, exemplū, atq; formā officij Scæuolā decreto suo proponeret.

De Caio Mario.

Inhærent illi voci posterioris Africani,septē.C.Marij cōsulatus, ac duo amplissimi triumphi. ad rogū enim vsq; gaudio exultauit. Qui cū apud Numantiā sub eo duce stipēdia equestria mereretur, & forte inter cœnam quidā Scipionē interrogasset,siquid illi accidisset,quē nam Resp.æque magnū habitura esset imperatorē,respiciens se supra ipsum cubantē,vel hūc dixit. Quo augurio perfectis-

ſima virtus, maximā orientē virtutē viderit ne certius, an efficacius acciderit, perpendi vix poteſt. Illa nimirū cœna militaris, ſpecioſiſſimas tāta in vrbe Mario futuras cœnas ominata eſt. Poſtq̃ Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius puenit, nemo fuit, qui nō illi tanq̃ dijs immortalibus, apud ſacra menſæ ſuæ libauerit.

De Cn. Pompeio.

Iam quæ in Cn. Pompeiū & ampla, & noua geſta ſunt. hinc aſſenſione fauoris, illinc fremitu inuidiæ, literarum monimētis obſtrepitur. Eques Romanus, proconſul in Hiſpania aduerſus Sertorium pari imperio cū pio Metello principe ciuitatis miſſus eſt. non dum illum honorē auſpicatus bis triumphauit. Initia magiſtratuū a ſummo imperio cœpit. tertiū cōſulatū decreto ſenatus ſolus geſſit. De Mithridate, & Tigrane, de multis præterea regibus, & gentibus, plurimisq; ciuitatibus, & prædonibus vnū duxit triumphū.

De. Q. Catulo.

Quintum etiam Catulū Populus Romanus voce ſua tantū nō ad ſydera vſq; euexit. Nam cū ab eo pro roſtris interrogaretur ſi in vno Pōpeio Magno omnia reponere perſeueraſſet, abſumpto illo ſubiti caſus incurſu, in quo ſpem eſſet habiturus, ſummo cōſenſu acclamauit, in te. vim honorati iudicij admirabilem. ſiquidem magno Pompeio cum omnibus ornamentis, quæ retuli, duarū ſyllabarum ſpatio incluſum Catulum æquauit.

De M. Catone.

Poteſt & M. Catonis e Cypro cum regia pecunia reuertentis appulſus ad ripam Tyberis, memorabilis videri, cui naue egredienti Conſules, & cęteri magiſtratus, & vniuerſus. S.P.Q.R. officij gratia præſto fuit. non q̃ magnum pondus auri, & argenti, ſed q̃. M. Catonē claſſis illa incolumem aduexerat, lætatus.

De Lutio Marco.

Sed nescio an præcipuũ sit.L. Marci inusitati decoris exemplũ. Quẽ equitẽ Romanũ duo exercitus.P.&.Cn.Scipionũ interitu, victoriaq; Annibalis lacerati,ducẽ legerunt.quo tẽpore salus eorũ in vltimas angustias deducta,nullũ ambitionis locũ relinquebat.

De Sulpitia.

Merito cõmemorationi viroꝝ Sulpitia Seruij Paterculi filia.Q. Fuluij Flacci vxor adijcitur. quæ cũ senatus libris Sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset, vt Veneris Verticordię simulacrum consecraretur,quo facilius virginũ, mulierũq; mens a libidine ad pudicitiã cõuerteretur,& ex omnibus matronis centũ, ex centum autẽ decem sorte ductæ, de sanctissima fœmina iudiciũ facerent, cunctis castitate prælata est.

EXTERNA. De Pythagora.

Cæterũ quia sine vlla diminutione Romanæ maiestatis externa quoq; insignia respici possunt,ad ea transgrediamur.Pythagoræ tanta veneratio ab auditoribus tributa est, vt quæ ab eo acceperant,in disputationẽ deducere nefas existimarent. quinetiã interpellati ad reddendã causam,hoc solum respondebant, αὐτὸς ἔφη. Magnus honos,sed schola tenuis illa vrbium suffragijs tributa.

De eodem Pythagora.

Enixo Crotoniatæ studio ab eo petierunt, vt senatũ ipsoꝝ, qui mille hominũ numero cõstabat, cõsilijs suis vti paterẽ, opulẽtissimaq; ciuitas tam frequẽter uenerati post mortem,domum eius Cereris sacrarium fecerunt. quamq; illa vrbs viguit, & dea in hominis memoria,& homo in deæ religione cultus est.

De Gorgia Leontino.

Gorgiæ vero Leontino studijs literarũ ætatis suæ cunctos præ-

ftanti,adeo vt primus in conuentu poſcere,qua de re quiſq; audire vellet,auſus ſit,vniuerſa Græcia in tẽplo Delphici Apollinis ſtatuã ſolido ex auro poſuit,cũ cæterorũ ad id tẽpus auratas collocaſſet.

De Amphiarao.

Eadẽ gens ſummo cõſenſu ad Amphiaraũ decorãdũ incubuit, locũ in quo humatus eſt, in formã conditionẽq; tẽpli redigendo. Atq; inde oracula capi inſtituẽdo,eius cineres idẽ honoris poſſidẽt, quod Pythicæ Cortinæ, quod Aheno Dodone,quod Hammonis fronti datur.

De Pherenice.

Pherenices quoq; non vulgaris honos, cui ſoli omniũ fœminarum gymnico ſpectaculo intereſſe permiſſum eſt. cũ ad Olympia filium Euclea certamen ingreſſum adduxiſſet, Olympionica patre genita, fratribus eandẽ palmã aſſecutis latera eius cingentibus.

VALERII MAXIMI LIBER NONVS.

De Luxuria. CAPVT. I

Landum etiam malum luxuria, quã accuſare aliquanto facilius eſt, q̃ vitare, operi noſtro inſeratur.non quidem vt ullum honorem recipiat,ſed vt ſeipſam recognoſcens ad pœnitẽtiam impelli poſſit.iungatur illi libido.quoniam ex eiſdẽ vitiorũ principijs oritur, neq; aut a reprehẽſione, aut ab emendatione ſeparentur gemino mentis errore connexæ.

De.C.Sergio Orata.

Caius Sergius Orata penſilia balnea primus facere inſtituit, quę impenſa leuibus initijs cœpta,ad ſuſpenſa calidæ aquæ tantũ non æquora penetrauit.Idem videlicet ne gulam Neptuni arbitrio ſub iectam haberet,peculiaria ſibi maria excogitauit, æſtuarijs interci

piendo fluctus, pisciũq; diuersos greges separatis molibus includẽdo, vt nulla tam sæua tẽpestas incideret, qua non oneratæ mensæ varietate pisciculorũ abundarent. Aedificijs etiã spatiosis, & excelsis, deserta ad tempus ora Lucrini lacus pressit, quo recentiore vsu conchyliorũ frueretur. vbi, dum se publicæ aquæ cupidius immergit, Considij Publicani iudiciũ nactus est. in quo Lucius Crassus aduersus illum causam agens, errare amicũ suũ Considiũ dixit, ꝙ putaret Oratam remotũ a lacu cariturũ ostreis, nanq; ea, si inde petere nõ licuisset, in tegulis reperturum. Huic nimirũ magis Aesopus tragœdus in adoptionẽ dare filiũ suum, ꝙ bonorũ suoꝝ hæredem relinquere debuit, nõ solum perditæ, sed etiã furiosæ luxuriæ iuuenem. quẽ cõstat cantu cõmendabiles auiculas immanibus emptas pretijs, in cœna pro ficedulis ponere, acetoq; liquatos magnæ summæ vniones potionibus aspergere solitũ, amplissimũ patrimoniũ tanquã amarã aliquã sarcinam ꝙ celerrime abijcere cupientẽ. quorũ alterius senis, alterius adulescentis sectam secuti, longius manũ porrexerunt. Neq; enim vllum finitur vitium ibi, vbi oritur. Inde ab Oceani litoribus attracti pisces, inde infusæ culinis arcæ, censibusq; edendi atq; bibendi voluptas reperta est.

De mulieribus Romanis.

Vrbi autẽ nostræ secundi belli Punici finis, & Philippus rex Macedoniæ deuictus, licentioris vitæ fiduciã dedit. quo tẽpore matronæ Brutoꝝ domũ ausę sunt obsidere, qui abrogationi legis Appiæ intercedere parati erant, quam fœminæ tolli cupiebãt. quia his nec veste varij coloris vti, nec auri plus semiuncia habere, nec iuncto vehiculo propius vrbẽ mille passibus nisi sacrificij gratia vehi permittebat. Et quidẽ obtinuerunt, vt ius per cõtinuos viginti annos seruatũ aboleretur. Nec enĩ prouiderũt seculi illius viri, ad quẽ cul-

tum tenderent insoliti cœtus, pertinax studiũ, aut quo se vsq; effu-sura esset legũ victrix audacia. Quod si animos muliebris appara-tus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuo-sius adiectum est, in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissent. Sed quid ego de fœminis vlterius loquor? quas & imbecillitas mentis, & grauiorũ operũ negata affectatio, omne studiũ ad curiosiorẽ sui cultum hortatur conferre. cum temporũ superiorũ & nominis, & animi excellentes viros, in hoc priscæ cõtinentiæ ignotũ diuerti-culum prolapsos videam, idq; iurgio ipsorum pateat.

De Cn. Domitio, &. L. Crasso.

Cneus Domitius Lucio Crasso collegæ suo altercatione orta ob iecit, q columnas hymettias in porticu domus haberet. quẽ cũ cõ-tinuo Crassus quãti ipse domũ suam æstimaret, interrogaret, atq; vt respõdit sexagies sextertio, quo ergo eã inquit minoris fore æsti mas, si decem arbusculas inde succidero? ipse tricies sestertio inquit Domitius. Tunc Crassus, vter igit̃ luxuriosior est, ego ne qui decẽ columnas. C. millibus numũ emi? an tu qui decẽ arbuscularũ vm-brã tricies sestertiũ summa cõpensas? Sermonẽ oblitũ Pyrrhi, im-memorẽ Annibalis, iãq; transmarinorũ stipendiorũ abũdantia osci tantẽ, & quãto tñ insequentiũ seculorũ ædificijs & memoribus au gustiorẽ ritũ introduxerũt. Atq; inchoatã a se lauticiã posteris relin quere, q̃ a maioribus acceptã continentiã retinere maluerunt.

De Metello Pio.

Quid eni sibi voluit princeps suorũ temporũ Metellus Pius tũc, cũ in Hispania aduentus suos ab hc spiritibus aris, & thure excipi pa tiebatur? cum Attalicis aulæis cõtectos parietes læto animo intue-batur? cum immanibus epulis apparatissimos interponi ludos si-nebat? cũ palmata veste cõuiuia celebrabat? demissasq; lacunarib9

aureas coronas velut cœlesti capite recipiebat? Et vbi ista? non in Græcia, neq; in Asia, quarum luxuria seueritas ipsa corrumpi poterat. Sed in horrida, & bellicosa prouincia, cũ præsertim acerrimus hostis Sertorius Romanorum exercituũ oculos Lusitanis telis perstringeret. adeo patris illi sui Numidica castra exciderant. Patet igitur q̃ celeri transitu luxuria affluxerit. Nam cuius adulescentia priscos mores vidit, senectus nouos orsa est.

De Curionibus.

Consimilis mutatio in domo Curionũ extitit. Siquidem forum nostrum, & patris grauissimũ superciliũ, & filij sexcenties sestertiũ æris alieni aspexit contractum famosa iniuria nobiliũ iuuenũ. Itaq; eodem tempore, & in ijsdem penatibus diuersa secula habitarunt, frugalissimum alterum, alterum nequissimum.

De Publio Clodio.

Publij autẽ Clodij iudiciũ quanta luxuria, & libidine abũdauit? In quo vt euidenter incęsti crimine nocens reus absolueret, noctes matronarũ, & adulescentiũ nobiliũ magna summa emptæ mercedis loco iudicibus erogatæ sunt. Quo in flagitio tam tetro, tamq; multiplici nescias primũ quẽ detestere, an qui istud corruptelæ genus excogitauit? an qui pudicitiã sequestrẽ periurij fieri passi sunt? an qui religionem stupro permutarunt?

De Gemello Tribunitio.

Aeq; flagitiosum illud conuiuium, quod Gemellus Tribunitius viator ingenui sanguinis, sed officij intra seruilem habitum deformis, Metello & Scipioni consulibus, ac tribunis plebis, magno cũ rubore ciuitatis cõparauit. Lupanari enim domi suæ instituto, Muciam & Fuluiam tum a patre, tum a viro vtranq; inclytam, & nobilem puerũ Saturninum in eo prostituit. probrosa sapientiæ cor-

pora ludibrio temulentæ libidinis futura. epulas Cõfulibus & Tribunis non celebrandas, fed vindicandas.

De Catilina.

Verũ præcipue Catilinæ libido fcelefta. Nam vefano amore Aureliæ Oreftillę corruptus, cũ vnum impedimentũ videret, quo minus nuptijs inter fe iungerent, filiũ fuũ, quẽ & folum, & ætate iam puberem habebat, veneno fuftulit. protinusq; ex rogo eius maritalem facem accendit, ac nouæ maritæ orbitatẽ fuam loco muneris erogauit. Eodem deinde animo ciuẽ, quo patrem egerat, filij pariter manibus, & nefarie attentatæ patriæ pœnas dedit,

De Annibale.

At Campana luxuria perq; vtilis ciuitati noftræ fuit. Inuictum enim armis Annibalem illecebris fuis cõplexa, vincẽdũ Romano militi tribuit. Illa vigilantiffimũ ducẽ, illa exercitũ acerrimũ dapibus largis, abundãti vino, vnguentorũ fragrantia, Veneris vfu lafciuiore ad fomnũ, & delitias euocauit, ac tum demũ fracta & contufa Punica feritas eft, cũ Seplafia ei, & Albana, caftra effe cœperũt Quid ergo his vitijs fœdius? Quid etiã damnofius? quibus virtus atteritur, victoriæ languefcunt, fopita gloria in infamiã conuertit, animiq; pariter & corporis vires expugnantur. adeo vt nefcias ab hoftibus ne, an ab illis capi perniciofius habendum fit

De Volfinienfibus.

Quæ etiã Volfinienfiũ vrbem grauibus, & erubefcendis cladibus implicarũt. Erat opulẽta. erat moribus, & legibus ornata. Etrurię caput habebatur. fed poftq; luxuria prolapfa eft, in profundum iniuriarũ, & turpitudinis decidit, vt feruorũ fe infolentiffimæ dominationi fubijceret. qui primũ admodũ pauci fenatoriũ ordinẽ intrare aufi, & mox vniuerfam Remp. occupauerunt. teftamenta

E

ad arbitriũ ſuũ ſcribi iubebant. cõuiuia, cœtusq; ingenuorũ ſeri ve tabant. filias dominorũ in matrimoniũ ducebant. Poſtremo lege ſanxerunt, vt ſtupra ſua in viduis pariter, atq; nuptis impunita eſſent, ac ne qua virgo ingenuo nuberet. cuius caſtitatem nõ ante ex numero ipſorum aliquis delibaſſet.

De Xerxe.

Age Xerxes opum regiarũ oſtentatione eximia, eo vſq; luxuria gaudens, vt edicto præmium ei proponeret, qui nouum voluptatis genus reperiſſet, quanta, dum delitijs nimijs capitur, ampliſſimi imperij ruina euaſit?

De Antiocho rege Syriæ.

Antiochus q̃q; Syriæ rex nihilo cõtemptioris exẽpli, cuius cæcã & amentẽ luxuriã exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidis ſubiectos habuit, argenteaq; vaſa ad vſum culinæ cõparauit, & tabernacula textilibus ſigillis adornata ſtatuit. auaro potius hoſti præda optabilis, q̃ vlla ad vincendũ ſtrenuo mora.

De Ptolemæo rege Aegypti.

Iam Ptolemæus rex acceſſione vitiorũ ſuorũ vixit. Ideoq; Phyſcon appellatus eſt. Cuius nequitia q̃d nequius?託Sororẽ natu maiorẽ cõmuni fratri nuptã ſibi nubere coegit. poſtea deĩde filia eius per vim ſtuprata ipſam dimiſit, vt vacuũ locũ nuptijs puellæ faceret.

De Populo Aegypti.

Conſentaneus igitur regibus ſuis gentis Aegyptiæ populus, qui ductu Archelai aduerſus Aulũ Gabiniũ mœnibus vrbis egreſſus, cum caſtra vallo, atq; foſſa cingere iuberet, vniuerſus ſucclamauit, vt id opus publica pecunia faciendũ locaret. quapropter delitijs tã enerues animi, ſpiritũ exercitus noſtri ſuſtinere non potuerunt.

De Cyprijs.

Sed tamẽ effœminatior multitudo Cypriorũ, qui reginas suas mulierũ corporibus velut gradibus constructis, quo mollius uestigia pedum ponerent, currus conscendere æquo animo sustinebãt. Viris enim, si modo viri erãt, vita carere, q̃ tam delicato imperio obtemperare satius fuit. Hæc est societas vitiorũ lasciui vultus, & nouæ cupiditati inhærentiũ oculorũ, ac delicato vultu affluentis, perq; varios illecebrarum motus volitantis animi.

De Crudelitate. CAPVT. II.

Crudelitatis vero horridus habitus, truculẽta species violenti spiritus, vox terribilis, oĩa minis & cruentis imperijs referta. cui silentiũ donare, incrementũ est adijcere. Etenim quẽ modũ sibi ipsa statuet, sine sugillatiõis quidẽ frenis fuerit reuocata: ad summã cũ penes illã sit timeri, penes nos sit odisse.

De Lucio Sylla.

Lucius Sylla, quẽ neq; laudare, neq; vituperare quisquã satis digne potest, quia dum quærit victorias, Scipionẽ se Populo Ro. dũ exercet, Annibalẽ repræsentauit: egregie nanq; autoritate nobilitatis defensa, crudeliter totã vrbem, atq; omnes Italiæ partes, ciuilis sanguinis fluminibus inundauit, quatuor legiones cõtrariæ partis fidem suã secutas, in publica villa, quæ in Martio campo erat, nequicq̃ fallacis dextræ misericordiã implorantes, obtruncari iussit. quarũ lamẽtabiles queritatus trepidæ ciuitatis aures receperũt. lacerata ferro corpora Tyberis impatiẽs tanti oneris cruẽtatis aquis vehere coactus est. Quinq; millia Prænestinorũ spe salutis, per. P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocatos, cũ abiectis armis humi corpora prostrauissent, interficienda, protinusq; per agros dispergenda curauit. Quatuor millia & septingentos diræ proscriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit, uidelicet ne me

moria tam præclaræ rei dilueretur. Nec cõtentus in eos sæuire, qui armis a se dissenserant, etiã quieti animi ciues, propter pecuniæ ma gnitudinẽ per nomenclatorẽ cõquisitos proscriptorũ numero adiecit. Aduersus mulieres quoq; gladios distrinxit, quasi parũ cædibus virorũ satiatus. Id quoq; inexplebilis feritatis indiciũ est, abscissa miserorũ capita modo nõ vultũ, ac spiritũ retinentia, in conspectũ suum afferri voluit, ut oculis illa, quia ore nefas erat, manderet. Quã porro crudeliter se in. M. Mario prætore gessit? quẽ per ora vulgi ad sepulchrũ Luctatiæ gentis pertractũ, non prius vita priuauit, quã oculos infœlicis erueret, & singulas corporis partes confringeret. Vix mihi verisimilia narrare uideor. At ille etiam. M. Pletoriũ, quia ad eius suppliciũ exanimis ceciderat, cõtinuo ibi mactauit. Nouus punitor misericordiæ, apud quẽ iniquo aĩo scelus intueri, scelus ad mittere fuit. Sed mortuorũ vmbris saltẽ pepercit? minime. Nã. C. Marij, cuius & si postea hostis, Quæstor tñ aliquãdo fuerat, erutos cineres, in Anienis alueũ sparsit. En quibus actis fœlicitatis nomen afferendũ putauit. De Caio Mario.

Cuius tamẽ crudelitates. C. Marij inuidiã leuat. Nã & illa nimia cupiditate persequendi inimicos iram suã nefarie distrinxit. C. Cæsaris Cõsularis, & Censorij nobilissimũ corpus, ignobili sæuitia trucidando, & quidẽ apud seditiosissimi, & abiectissimi hominis Varij bustum. id enim malorũ miseriæ tunc Reip. deerat, vt Varij Cæsar piaculo caderet. pene tanti victoriæ eius nõ fuerũt, quarũ oblitus plus criminis domi, quã laudis in militia meruit. Idẽ caput. M. Antonij abscisum suis manibus inter epulas per summã animi, ac verborũ insolentiã aliquandiu tenuit, clarissimiq; & ciuis & oratoris sanguine cõtaminari mẽsæ sacra passus. Atq; etiã. P. Anniũ, qui id attulerat, in sinũ suum recentis cædis vestigijs aspersum recepit.

De Damasippo.

Damasippus nihil laudis habuit,quod corrūperet. itaq; memoria eius licentiore accusatione perstringit.cuius iussu principū ciuitatis capita hostiarū capitibus permixta sunt. Carbonisq; Aruinæ truncū corpus patibulo affixū gestatū est, adeo aut flagitiosissimi hominis prætura multū,aut Reipublicæ maiestatis nihil potuit.

De Munatio Flacco Romano.

Munatius enī Flaccus Pōpeiani nominis acrior, q̄ probabilior defensor,cū ab imperatore Cæsare in Hispania inclusus mœnibus Attinguensiū obsideret, efferatam crudelitatē suā truculentissimo genere vesaniæ exercuit. oēs enim eius oppidi ciues,quos studiosiores Cęsaris senserat,iugulatos muris pręcipitauit. fœminas quoq; citatis nominibus virorum, qui in contrarijs castris erant, vt cædes coniugū suarū cernerēt, & maternis gremijs superpositos liberos trucidauit. Infantes alios in conspectu parentum humo infigi, alios superiactos pilis excipi iussit. q̄ auditu etiam intolerabilia,Romano iussu,Lusitanis manibus administrata sunt. Cuius gētis p̄sidio Flaccus vallatus, diuinis operibus, vecordi ptinatia resistebat.

EXTERNA. De Carthaginiensibus.

Transgrediamur nunc ad illa,quibus vt par dolor, ita nullus nostrę ciuitatis rubor inest.Carthaginienses Attiliū Regulū palpebris resectis,machina,in qua vndiq; præacuti stimuli eminebant,inclusum,vigilantia pariter, & cōtinuo tractu doloris necauerunt. Tormenti genus indignū passo,autoribus dignissimū. Eadē crudelitate vsi in milites nostros, Martis certamine in suam potestatē redactos,nauibus substrauerunt,vt earū carinis, ac pondere elisi,inusitata ratione mortis barbaram feritatē satiarent, tetro facinore pollutis classibus ipsum mare violaturi.

De Annibale.

Horum dux Annibal, cuius maiore ex parte virtus sæuitia con-stabat, in flumine Gelo corporibus Romanis ponte facto exercitũ traduxit, vt æque terrestriũ scelestum Carthaginiensiũ copiarum egressum terra, quàm maritimarũ Neptunus experiretur. Idẽ captiuos nostros oneribus & itinere fessos, iam prima pedũ parte succisa relinquebat. Quos vero in castra perduxerat, paria fratrũ & propinquorũ iungens, ferro decernere cogebat. neq; ante sanguine explebatur, quàm ad vnũ victorẽ, omnes redegisset. Iusto ergo illũ odio, veruntamen tardo supplicio senatus, Prusiæ regis factum supplicem, ad voluntariam mortem compulit.

De Rege Mithridate.

Tam Hercle, quàm Mithridatẽ regẽ, qui vna epistola octoginta millia ciuium Romanorũ in Asia per urbes negotiandi gratia dispersa interemit, tantæq; prouinciæ hospitales deos, iniusto, sed nõ inulto cruore respersit. quoniã cũ maximo cruciatu veneno repugnantem spiritũ suũ tandem succumbere coegit. Simulq; piacula crucibus illis dedit, quibus illos amicos suos autore Gauro spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio affecerat.

De gentis Thraciæ regina.

Numulisintis Diogiridis filiæ Thraciæ regis, & si minus admirabilem crudelitatẽ gentis ipsius feritas narrandam, tamẽ rabies sæuitiæ facit. cui neq; viuos homines medios secare, neq; parentes liberorum vesci corporibus nefas fuit.

De Ptolemæo rege Aegypti, & de Cleopatra.

Iterũ Ptolemæus Physcon emergit, pauloante libidinosæ amentiæ tetertimũ exemplum, idẽ etiã inter præcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim hoc facto truculẽtius? Filiũ suũ nomine

Memphité, qué ex Cleopatra eadé sorore & vxore sustulerat, liberalis formæ, optimæ spei puerũ in cóspectu suo occidi iussit, pedes eius preciosos, & caput, & manus in cistam chlamyde opertos, pro munere natalicio matri misit, perinde quasi ipse cladis, quã illi inferebat, expers. ac nó infœlicior, q̄ in cómuni orbitate Cleopatrã miserabilem, cunctis se inuisum redderet. Adeo cæco furore summa quæq; efferuescit crudelitas, cui munimentũ ex se ipsa repperit. Nã cum animaduerteret, quanto sui odio patria teneretur, timori remedium scelere petiuit, quoq; tutius plebe trucidata regnaret, frequens iuuentute gymnasium armis & igni circundedit, omnesq; qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necauit.

De Ocho dicto Dario.

Ochus auté, qui postea Darius appellatus est, sanctissimo Persis iureiurando obstrictus, ne qué ex cóiuratione, quæ septé magos cũ eo oppresserat, aut veneno, aut ferro, aut vlla ui, aut inopia aliméntorũ necaret, crudelioré mortis rationé excogitauit. Quæ hos iunctos sibi, non pertupto vinculo religionis tolleret, septum enĩ altis parietibus locum cinere compleuit, suppositoq; tigno prominéte benigno cibo, & potione exceptos in eo collocabat, e quo somno sopiti, in illam insidiosam congeriem decidebant.

De Ocho Artaxerxe.

Aptior, & tetrior alterius Ochi cognomine *Artaxerxis* crudelitas. qui Occham sororé, atq; eandé socrũ viuam capite defodit, & patruũ cũ centũ & amplius filijs, ac nepotibus vacua area destitutum iaculis cófixit, nulla iniuria lacessitus, sed q̄ in his maximam apud Persas probitatis, & fortitudinis laudem consistere videbat.

De Atheniensibus.

Consimili genere æmulationis instincta ciuitas Atheniensium

indigno gloriæ suæ decreto Aeginensiũ iuuẽtuti pollices abscidit, vt classe potẽs populus, in certamẽ maritimaꝝ uiriũ secũ descẽdere nequiret. Non agnosco Athenas timori remediũ a crudelitate mutuantes.

De inuentore ænei tauri.

Sæuus etiã ille ænei tauri inuentor, quo inclusi subditis ignibus, lõgo & abdito cruciatu, mugitꝰ resonantẽ spiritũ edere cogebant, ne eiulatus eorũ humano sono uocis expressi, Phalaridis tyrãni misericordiã implorare possent. quã, quia calamitosis deesse voluit, teterrimũ artis suę opus primꝰ artifex inclusus merito auspicatus est.

De Etruscis.

At ne Etrusci quidẽ parũ feroces in pœna excogitanda. qui uirorum corpora cadaueribus aduersa aduersis alligata, atq; constricta, ita vt singulæ membrorũ partes, singulis essent accõmodatæ, tabescere simul patiebant. amari vitæ pariter, ac mortis tortores.

De Barbaris.

Sicut illi Barbari, quos ferunt mactatarũ pecudum intestinis & visceribus egestis, hoĩes inserere, ita vt capitibus tantũmodo emineant, atq; diutius pœnæ sufficiãt, cibo & potione infœlicẽ spiritũ protogant. donec intus putrefacti laniati sunt ab animalibus, quæ tabidis in corporibus nasci solent. Queramur nunc cũ natura rerũ ꝙ nos multis & asperis aduersæ ualetudinis incõmodis obnoxios esse voluerit, habitumq; cœlestis roboris humanæ conditioni denegatum moleste feramus, cum tot cruciatus sibimetipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauerit.

De Ira, & Odio. CAPVT. III.

IRa quoq;, aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant, procursu celerior illa, nocendi cupidine hoc pertinacius, vterq; cõsternatiõis plenus affectus, ac nunquã sine tor-

mento sui violentus.quia dolorem cum inferre vult,patitur amaꝛ ra sollicitudine, ne non cōtingat vltio ,anxius. sed proprietatis eoꝛ rum certissimę sunt imagines,quas dij ipsi in claris personis,aut di cto aliquo,aut facto vehementiore cōspici voluerunt.

De Liuio Salinatore.

Cum aduersus Hasdrubalem Liuius Salinator bellum gesturus vrbe egrederetur,monente Fabio Maximo,ne ante descenderet in aciem,q̄ hostiū vires, animūq; cognosceret, primā occasionē puꝛ gnandi nō omissurū se respondit. Interrogatusq; ab eodē, quid ita tam festinanter manū conserere vellet, vt q̄ celerrime (inquit) aut gloriam ex hostibus victis, aut ex ciuibus prostratis gaudiū capiā. Ira tunc, atq; Virtus sermonem eius inter se diuiserunt. illa iniustæ damnationis memor,hæc triumphi gloriæ intenta.Sed nescio an eiusdem fuerit hoc dicere, & sic vincere,

De Figulo.

Ardentis spiritus virū, & bellicis operibus assuetū,huc iracūdiæ stimuli egerunt . C. autē Figulū mansuetissimū, pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimū, prudentiæ, moderationisq; immemorē redꝛ diderunt. Consulatus enim repulsæ dolore accensus,eo quidē maꝛ gis, q illum bis patri suo datum meminerat, cū ad eum postero co mitiorū die multi consulendi causa venissent,omnes dimisit, præ fatus.omnes consulere scitis, Consulem facere nescitis. Dictū graꝛ uiter,& merito,sed tamen aliquanto melius non dictum.

De Patricijs Romanis.

Nam quis Populo Ro.irasci sapienter potest? Itaq; ne illi quidē probandi quāuis factum eorū nobilitatis splēdore protectū sit, qui quod.Cn.Flauius humillimæ quondā fortis pręturā adeptus erat, offensi annulos aureos sibimetipsis, & phaleras equis suis detraꝛ

ctas abiecerũt, doloris impotentia tantũ non luctũ profecto testati. Talis iræ motus aut singulorũ, aut paucorũ aduersus populũ vniuersum. Multitudinis autẽ erga principes, ac duces eiusmodi.

De iuuenibus Romanis, & Manlio Torquato.

Manlio Torquato amplissimã, & gloriosissimam ex Latinis & Campanis victoriã in vrbem referenti, cũ seniores omnes lætitia ouantes occurerent, iuniorũ nemo obuiam processit, ꝙ filiũ adulescentẽ fortissime aduersus imperiũ suũ præliatũ securi percussum occidisset. Miserti sunt æquales nimis aspere puniti, nec factũ eorũ defendo, sed iræ vim indico, quæ unius ciuitatis & ætates, & affectus diuidere valuit. Eademq; tantũ potuit, vt vniuersum Populi Ro. equitatũ a Fabio Consule ad hostiũ copias persequendas missum, cũ & tuto, & facile eas liceret delere, legis agrariæ ab eo impeditæ memorem, immobilem retineret. Illa vero etiã Appio duci, cuius pater, dum pro senatus amplitudine nititur, cõmoda plebis acerrime impugnauerat, infensum exercitum faciẽdo, voluntaria fuga terga hosti, ne triumphum imperatori quæreret, dare coegit. Quoties victoriæ victrix, congratulationẽ eius in Torquato spernendam, in Fabio pulcherrimã partem omittendam, in Appio totam fugæ proponendam reddidit.

De eodem Po. Ro.

Age ꝙ violenter se in pectore vniuersi populi Ro. gessit eodem tempore, quo suffragijs eius dedicatio ædis Mercurij. M. Pletorio primipili centurioni data est: Præteritis Consulibus Appio, quod obstitisset, quo minus ære suo alieno succurreret. & Seruilio, ꝙ susceptã causam suã languido patrocinio protexisset. Negas efficacẽ iram, cuius hortatu miles summo imperio prælatus est: quæ quidẽ nõ proculcauit tantũ imperia, sed etiã gessit impotenter.

De Metello.

Nanq; Metellus cũ vtranq; Hiſpaniã Conſul prius, deinde Proconſul pene iam ſubegiſſet, poſtq̃ cognouit. Q. Põ. Conſulẽ inimicũ ſuũ ſucceſſorẽ ſibi mitti, omnes qui modo militiã voluerũt finire, dimiſit. cõmeatus petentibus, nec cauſis excuſſis, nec cõſtituto tẽpore, dedit. horrea, cuſtodibus remotis opportuna rapinæ prębuit. Arcus, ſagittasq; Cretenſiũ frangi, atq; in amnem abijci iuſſit. elephantis cibaria dari vetuit. Quibus factis vt cupiditati ſuæ indulſit, ita magnifice geſtarũ rerum gloriam corrupit, meritũq; honorem triumphi hoſtium, q̃ iræ fortior victor amiſit.

De. L. Sylla.

Quid Sylla dum huic vitio obtemperat, nõne multo alieno ſanguine profuſo, ad ultimũ & ſuũ erogauit? Puteolis enim ardens indignatione, q Granius princeps eius coloniæ pecuniã a decurionibus ad refectionẽ Capitolij promiſſam, cunctatius daret, animi cõcitatione nimia, atq; immoderatæ vocis impetu, conuulſo pectore, ſpiritũ cruore ac minis mixtum euomuit. Nec ſenio iam prolapſus, vtpote ſexageſimũ ingrediẽs annũ, ſed alita miſerijs Po. Ro. impotentia furẽs, igit̃ in dubio eſt Sylla ne prior, an iracũdia Syllæ ſit extincta. Neq; ab ignotis exẽpla petere iuuat, & maxis vitis exprobrare vitia ſua verecundiæ eſt. Cæterũ cũ ꝓpoſiti fides excellẽtiſſima quæq; complecti moneat, voluntas operi cedat, dũ præclara libenter probando, neceſſaria narrandi conſcientia non deſit.

EXTERNA. De Alexandro rege.

Alexandrũ iracundia ſua propemodũ cœlo diripuit. Nam quid obſtitit, quo minus illuc aſſurgeret, niſi Lyſimachus leoni obiectus & Clytus haſta traiectus, & Caliſthenes mori iuſſus. quia tres maximas victorias, totidẽ amicorũ iniuſtis cædibus victor edidit.

De Amilcare.

Q; vehemens deinde aduersus Populum Ro. Amilcaris odiũ? Quatuor enim puerilis ætatis filios intuens,eiusdẽ numeri catulos leoninos,in perniciẽ imperij nostri alere se prædicabat. Digna nutrimenta,quæ in exitiũ patriæ suæ,vt euenit,cõuerterentur.

De Annibale.

E quibus Annibal mature adeo patris vestigia subsecutus est,vt eo exercitũ in Hispaniã traiecturo,& ob id sacrificãte,octo annorũ natus,altaria tenens iuraret,se cũ primũ per ætatẽ potuisset, acerrimũ hostẽ Populo Ro. futurũ, vt pertinacissimis precibus instantis belli cõmilitiũ exprimeret. Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago, & Roma dissiderẽt, inflicto in terram pede, suscitatoq; puluere, tunc inter eas fore finẽ belli dixit, cũ alterutra pars in habitũ pulueris esset redacta. In puerili pectore tantum vis odij potuit.sed in muliebri quoq; æque multum valuit.

De Semiramide regina Babylonis

Nanq; Semiramis Assyriorũ regina,cũ ei circa cultum capitis occupatæ nuntiatũ esset Babylonẽ defecisse,altera parte criniũ adhuc soluta, protinus ad eam expugnandã cucurrit, nec prius decorem capillorũ in ordinem,q̃ tantam vrbem in potestatẽ suam redegit. Quocirca statua eius Babylone posita est illo habitu,quo ad vltionem exigendam celeritate præcipiti tetendit.

De Auaritia CAPVT. IIII.

PRotrahatur etiã in mediũ Auaritia, latentium indagatrix lucrorũ,manifestæ prædæ auidissima vorago,nec habendi fructu fœlix,& cupiditate quærendi miserrima.

De.M.Crasso,&.Q.Hortensio.

Cum admodũ locupleti. L. Minutio Basilio falsum testamentũ

quidā in Græcia subiecisset, eiusdemq; confirmandi gratia potentissimos ciuitatis nostræ viros. M. Crassum, & Q. Hortensiū, quibus Minutius ignotus fuerat, tabulis hæredes inseruisset, quanq; euidens fraus erat, tamen vterq; pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus nō repudiauit. Quantā culpam q̃ leuiter retuli? lumina curiæ, ornamenta fori, quod scelus vindicare debebant, inhonesti lucri captura inuitati, autoritatibus suis texerunt.

De. Q. Cassio.

Verū aliquanto maiores vires in. Q. Cassio exhibuit, qui in Hispania Silium & Calpurniū occidendi sui gratia cum pugionibus deprehēsos, quinquagies sestertium ab illo, ab hoc sexagies pactus dimisit. At quis dubitet, si alterum tantum daretur, iugulum quoq; suum æquo animo illis fuisse præbiturum.

De. L. Septimuleio.

Cæterū Auaritia ante omnes. L. Septimuleij pręcordia possedit. qui cum. C. Gracchi familiaris fuisset, caput eius abscindere, & per vrbem pilo fixum ferre sustinuit. quia Opimius Consul auro id se repensurū edixerat. Sunt qui tradunt, liquato plumbo eum cauati partē capitis, quo ponderosius esset, explesse. Fuerit ille seditiosus, bono perierit exemplo, clientis tamen scelesta fames in has vsq; iacentis iniurias esurire non debuit.

De Ptolemæo rege Cypriorum.

Odio merita Septimuleij auaritia. Ptolemæi autē regis Cypriorum risu prosequenda. Nam cū anxijs sordibus magnas opes corripuisset, propterq; eas periturum se videret, & ideo omni pecunia imposita nauibus in altū processisset, vt classe perforata suo arbitrio periret, & vt hostes præda carerent, nō sustinuit mergere aurū & argentum, sed futurum suæ necis pręmiū domum reuexit. Pro-

culdubio hic non possedit diuitias, sed a diuitijs possessus est. titulo rex insulæ, animo autem pecuniæ miserabile mancipium.

De Superbia, & Impotentia. CAPVT. V.

De M. Fuluio Flacco.

ATque ut superbia quoque & impotẽtia in conspicuo ponantur, Marcus Fuluius Flaccus Consul, Marci Planci Hipsei collega, cum perniciosissimas Reipub. leges introduceret de ciuitate danda, & de prouocatione ad populũ, eorum qui ciuitatẽ mutare voluissent, ægre cõpulsus est, vt in curiam veniret. deinde partim monenti, partim oranti senatui, vt incœpto desisteret, responsum nõ dedit. Tyrannici Consul spiritus haberetur, si aduersus vnum senatorẽ hoc modo se gessisset, quo Fuluius in totius amplissimi ordinis cõtemnenda maiestate versatus est.

De M. Druso Tribuno.

Quæ a. M. quoque Druso Tri. Pl. per summã contumeliã vexata est. parũ enim habuit. L. Philippũ Cõsulem, quia se interpellare cõcionantẽ ausus fuerat, obtorta gula, & quidẽ nõ per viatorẽ, sed per clientem suũ adeo violenter in carcerem præcipitẽ egisse, vt multus e naribus eius cruor perfunderetur. Verum etiam cũ senatus ad eum misisset, vt in curiam veniret, quare nõ potius inquit ipse in Hostiliam propinquã Rostris ad me venit? Piget adijcere quod sequitur tribunus Senatus imperiũ despexit, Senatus tribuni verbis paruit.

De Cn. Pompeio.

Cn. autẽ Pompeius quam insolenter egit? qui balneo egressus ante pedes suos prostratũ Hipseum ambitus reum, & nobilẽ virũ, & sibi amicũ iacẽtem reliquit, cõtumeliosa voce proculcatũ. Nihil enĩ eum aliud agere, quam vt conuiuiũ suũ moraretur, respõdit. & huius dicti conscius securo animo cœnare potuit. Ille vero etiã in foro

nō erubuit. P. Scipionē ſocerū ſuū legibus noxiū, quas ipſe tulerat, in maxima quoq; reoꝝ, & illuſtriū, ruina muneris loco a iudicibus depoſcere, maritalis lecti blanditijs ſtatum Reip. temperando.

De Marco Antonio.

Tetrū facto pariter ac dicto. M. Antonij conuiuiū. Nam cū ad eū triumuirū Ceſetij Rufi ſenatoris caput allatū eſſet, auerſantibus id cæteris, ꝓpius admoueri iuſſit, ac diu, diligēterq; cōſyderauit. cunctis deinde expectātibus quid nā eſſet dicturus, hūc ego (inquit) notum nō habui. Superba de ſenatore, impotēs de occiſo cōfeſſio.

EXTERNA De Alexandro rege.

Satis multa de noſtris. aliena nunc adijcientur. Alexandri regis uirtus, & fœlicitas, tribus inſolentiæ gradibus exultauit euidentiſſimis. Faſtidio enim Philippi, Iouem Hammonē patrem aſciuit. tædio morum & cultus Macedonici, veſtē & inſtituta Perſica aſſumpſit. Spreto mortali habitu, diuinum caput ęmulatus eſt, nec fuit ei pudori, filium, ciuem, hominem, diſſimulare.

De Xerxe rege.

Iam Xerxes, cuius in nomine ſuperbia, & impotētia habitat, ſuo iure ꝙ inſolēter vſus eſt, ꝙ Græciæ indicturus bellū, adhibitis Aſiæ principibus, ne viderer (inquit) meo tantūmodo vſus conſilio uos contraxi. Cæterū mementote parendū magis vobis, ꝙ ſuadendū. Arroganter etiam ſi victori repetere ei regiam cōtigiſſet. tam defor miter victi, neſcias vtrum inſolentius dictum, an impudentius.

De Annibale.

Annibal autem Cannenſis pugnæ ſucceſſu elatus, nec admiſit quenquā ciuium ſuorū in caſtra, nec reſponſum vlli niſi per interpretem dedit. Maharbalem etiā ante tabernaculū ſuum clara voce affirmantem, proſpexiſſe ſe quo nam modo paucis diebus Romæ

in capitolio cœnaret, aspernatus est. Adeo fœlicitatis, & moderationis diuiduum contubernium est.

De Carthaginiensibus, & Campanis.

Insolentiæ vero inter Carthaginiensem,& Campanũ senatum quasi æmulatio fuit. Ille enim separato a plebe balneo lauabatur. hic diuerso foro vtebatur. Quem morem Capuæ aliquandiu retentum.C.quoq; Gracci oratione in Plautium scripta patet.

De Perfidia. CAPVT. VI.

OCcultum iam & insidiosum malũ perfidia, latebris suis extrahatur,cuius efficacissimæ vires sunt mẽtiri,ac fallere. Fructus in aliquo admisso scelere consistit tum certus, cum crudelitatem nefarijs vinculis circundedit, tantum incõmodi humano generi afferens,quantum salutis bona fides pręstat. Habeat igitur nõ minus reprehensionis,q̃ illa laudis consequitur.

De Tatio Sabino.

Romulo regnante Spurius Tarpeius arci præerat, cuius filiã virginẽ aquã sacris petitũ extra mœnia egressam, Tatius, vt armatos Sabinos in arcẽ secũ reciperet,corrupit,mercedis noĩe pactus, quæ in sinistris manibus gerebãt.erant aũt his armillę & annuli magno ex põdere auri. Loco potitũ agmen Sabinorũ puellã p̃miũ flagitãtem,armis obrutã necauit,p̃inde quasi p̃missum,q̃ ea quę leuis gestauerant,soluit.Absit reprehẽsio, quia impia proditio celeri pœna vindicata est.

De Seruio Galba.

Seruius quoq; Galba summæ perfidiæ. Trium enim Lusitaniæ ciuitatũ conuocato populo,tanquã de cõmodis eius acturus,nouẽ millia,in quibus flos iuuentutis consistebat,electa,& armis exuta, partim trucidauit,partim vendidit. quo facinore maximã cladem Barbarorum,magnitudine criminis antecessit.

De Cn.Domitio.

Cn.autē Domitiū summi generis,& magni animi virū,nimiæ gloriæ cupiditas perfidū existere coegit. Iratus nanq; Bituito regi Aruernorū,q tum suā,tum etiā Allobrogū gentē,scetiā tum in prouincia morante,ad.Q. Fabij successoris sui dextrā cōfingere hortatus esset,per colloquij simulationē accersitū, hospitioq; exceptum vinxit,ac Romā naue deportandū curauit. Cuius factum Senatus neq; probare potuit,neq; rescindere voluit.ne remissus in patriam Bituitus,bellū renouaret,igitur eū Albā custodiæ causa relegauit.

De.Q.Seruilio Cepione.

Viriathi etiā cædes duplicē perfidiæ accusationē recepit in amicis,q eorū manibus interemptus est.m.Q.Seruilio Cepione Consule,q is sceleris huius autor, impunitate promissa,fuit. victoriāq; nō meruit sed emit.

De Carthaginiensibus.

Verum vt ipsum fontē perfidiæ cōtemplemur, Carthaginiēses Xantippū Lacedæmoniū,cuius optima opera primo Punico bello vsi fuerant & quo iuuante Attiliū Regulū ceperāt, simulantes sese domū reuehere, in alto merserūt. Quid tanto facinore petētes? an ne victoriæ eorū socius superesset? extat nihilominus & quidē cū opprobrio,quē sine vlla gloriæ iactura,inuiolatū reliquissent.

De Anniba'e.

Annibal porro Nucerinos hortatu suo cū binis vestimentis vrbem inexpugnabilibus muris cinctā egressos vapore, & fumo balnearum strangulādo,& Aceranorū senatū eadem ratiōe extra mœnia euocatū,in profundo puteorū abijciendo,nōne bellū aduersus Populū Ro.& Italiam professus, aduersus ipsam fidem acrius gessit: mēdacijs,& fallacia quasi præclaris artibus gaudens? Quo euenit, vt alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus in du

bio maior ne, an peior vir haberi deberet, poneret.

De vi, & seditione, & de Populo Ro. CAPVT. VII.

SEd vt violentiæ, & seditionis tam togatæ, quam etiam armatæ facta referantur. L. Equituũ, qui se Gracci filium simulabat, tribunatũque aduersus leges cum. L. Saturnino petebat, a Mario quintũ cõsulatũ gerente in publicã custodiam ductum, populus claustris carceris conuulsis, raptũ humeris suis, per summã animorum alacritatẽ portauit. Idemque. Q. Metellũ Censorem, quod ab eo tanquam Gracci filio censum recipere nolebat, lapidibus prosternere conatus est, affirmantẽ tantũmodo tres filios. T. Gracco fuisse, e quibus vnũ in Sardinia stipendia merentẽ. Alterũ infantem Prænestẽ, tertiũ post patris mortẽ natũ Romæ decessisse, nec oportere clarissimæ familiæ ignotas sordes inseri. cũ interim improuida cõcitatæ multitudinis temeritas, pro imprudentia, & audacia aduersus consulatum, & censuram tetendit. principesque suos omni petulantiæ genere vexauit. Væsana hęc tantũmodo, illa etiam cruenta seditio. Populus enim Mumiũ competitorẽ Saturnini, nouẽ iam creatis tribunis, unoque loco candidatis duobus restante, vĩ prius in ædes priuatas compulit, extractum deinde interemit, vt cæde integerrimi ciuis, facultas adipiscendæ potestatis teterrimo ciui daret.

De Certis creditoribus, &. L. Cassio.

Creditorũ quoque consternatio, aduersum Sempronij Asellionis prętoris vrbani caput, intolerabili modo exarsit. quẽ, quia causam debitorũ susceperat, cõcitati a. L. Cassio Tri. Ple. pro æde Concordiæ sacrificiũ facientẽ, ab ipsis altaribus fugere extra forum coactũ, inque tabernacula latitantẽ, prætextatũ discerpserũt. Detestanda fori conditio, sed si castra respicias, æque magna orietur indignatio.

De militibus. L. Syllæ, & morte Gratidij.

Cum. C. Mario lege Sulpitia prouincia Asia, vt aduersus Mithridatem bellū gereret, priuato decreta esset, missum ab eo Gratidium legatum ad. L. Syllam Consulem accipiendarū legionū causa milites trucidarūt, proculdubio indignati, q̄ a summo imperio, ad eū qui nullo in honore versaretur, transire cogerentur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentē? Pro Cōsule istud tam violenter exercitus, illud aduersus Consulem.

De militibus. Cn. Pompeij, & morte. Q. Pompeij.

Q. enim Pompeiū Syllæ collegam, senatus iussu ad exercitum Cn. Pom. quē aliquandiu inuita ciuitate obtinebat, contendere ausum, ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactauerunt, tantūq; scelus curia castris cedere se confessa, inultum habuit.

De quodam exercitu & morte. C. Carbonis.

Ille quoq; exercitus nefarie violentus, qui. C. Carbonem fratrē Carbonis ter Consulis, ꝓpter bella ciuilia dissolutā disciplinā militarē præfractius, & rigidius astringere conatū, priuauit uita, satiusq; duxit maxīo scelere coinqnari, q̄ prauos, ac tetros mores mutare.

De Temeritate. CAPVT. VIII.

TEmeritatis etiā ita subiti, vt vehementes sunt impulsus, quoꝝ ictibus hoīm mentes concussæ, nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta æstimatiōe prosequi valēt.

De superiore Africano.

Q̄ enim temere se Africanus superior ex Hispania duabus quinqueremibus ad Syphacem traiecit in vnius Numidæ infidis præcordijs suam pariter, & patriæ salutē depositurus. Itaq; exiguo momento, maximæ rei. P. casus fluctuatus est, vtrum interfector, an captiuus Scipio Syphacis fieret.

De.C. Cæsare.

Nam.C.Cæsaris anceps conatus,& si cœlestium cura protectus est,tamẽ uix sine horrore animi referri potest.Siquidẽ impatiens legionũ tardioris a Brundusio Apolloniã traiectus, per simulationẽ aduersæ valetudinis conuiuio egressus, maiestate sua, seruili veste occultata,nauiculam cõscendit e flumine, ac maris Adriatici sæua tẽpestate fauces petijt,protinusq; in altũ dirigi iusso nauigio, multum,ac diu cõtrarijs iactatus fluctibus,tandem necessitati cessit.

De militibus Albini ducis.

Age illa q̃ execrabilis militũ temeritas? Fecit eni vt Aulus Albinus nobilitate, moribus, honorũ oim cõsumatione, ciuis eximius propter falsas,& inanes suspitiones in castris ab exercitu lapidibus obrueretur, quodq; accessionẽ indignationis nõ recepit orãti, atq; obsecranti duci, a militibus causæ dicendæ potestas negata est.

EXTERNA. De Annibale Carthaginiensi.

Itaq; minus miror apud trucẽ, & sæuũ Annibalis animũ defensionis locũ innoxio gubernatori fuisse, qui a Petilia classe Africam repetẽs,freto appulsus,dum tam paruo spatio Italiã, Siciliãq; inter se diuisas non credidit,veluti insidiosum cursus rectorẽ interemit. postea diligentius inspecta veritate,tunc absoluit,cũ eius innocentiæ nihil vltra sepulcri honorẽ dari potuit.Igiť angusti, atq; ęstuosi maris ex alto tumulo spectatrix statua,tã memoriæ Pelori, q̃ Punicæ temeritatis, vltra citraq; nauigãtiũ oculis collocata indiciũ est.

De Atheniensibus.

Iam Atheniensiũ ciuitas ad vesaniam vsq; temeraria, quæ decẽ imperatores suos,& quidem a pulcherrima victoria venientes, capitali iudicio exceptos necauit. q; militum corpora, sæuitia maris interpellante, sepulturæ mandare nõ potuissent, necessitatem pu-

niens, cum honorare virtutem deberet.

Quantum valet error CAPVT. IX.

TEmeritati proximus est error. queadmodũ ad lædendũ par, ita cui facilius quis ignouerit quia non sua sponte, sed vanis concitatus imaginibus, culpæ se implicat. qui ꝗ late in pectoribus hominũ vagetur, si complecti coner, vitio de quo loquor, sim obnoxius. Paucos igitur eius lapsus referemus.

De errore Populi Ro. in Caium Eluium.

Caius Eluius Cinna Tr. Pl. ex funere. C. Cæsaris domũ suã petẽs populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna, in quẽ sæuire se existimabat, iratus ei, ꝙ cũ affinis esset Cæsaris, aduersus eũ nefarie raptum, impiã pro rostris orationẽ habuisset. eoq; errore propulsus est, vt caput Eluij perinde atq; Cornelij circa rogũ Cæsaris, fixum iaculo ferret. officij sui, & alieni erroris piaculum miserabile.

De. C. Cassio.

Nam. C. Cassium error a semetipso pœnas exigere coegit. Inter illũ enim pugnæ quatuor exercituũ apud Philippos variũ, ipsisq; ducibus ignotum euentum, iussus ab eo Titinius centurio nocturno tempore vt specularet, quo nã in statu res. M. Bruti essent, dum crebros excessus viæ petit, quia tenebratũ obscuritas, hostes ne, an cõmilitones occurrerent, dignoscere nõ sinebat, tardius ad Cassiũ redijt. Quẽ is exceptũ ab hostibus, omniaq; in eorũ potestatem recidisse existimans, finire vitã properauit. cũ & castra hostiũ inuicẽ capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes essent.

De Titinio Centurione.

Titinij vero nõ obliteranda silentio virtus, qui oculis paulisper hæsit, inopinato iacentis ducis spectaculo attonitus. deinde profusus in lachrymas, & si imprudẽs (inquit) imperator causa tibi mor-

tis fui,tamen ne idipsum impunitum sit,accipe me fati tui comitẽ Superq; exanime corpus eius, iugulo suo gladiũ capulo tenus demisit,ac permixto vtriusq; sanguine,duplex victima iacuit. pietatis hæc,erroris illa.

De Satellitibus Regis Veientum.

Cæterum falsa opinatio nescio an præcipuã iniuriam Lartis Tolumnij Veientum regis penatibus intulerit. nam cũ in tesserarum prospero iactu per iocũ collusori dixisset,occide, & forte legati Romanorũ interuenissent,satellites eius errore vocis impulsi, interficiendo legatos,lusum ad imperium transtulerunt.

De Vltione. CAPVT. X.

VLtionis autem quemadmodũ acres,ita iusti aculei sunt. qui lacessiti concitantur,acceptum dolorem pensare cupientes.quos latius complecti non attinet.

De Tribu Pollia.

Tri.Pl.M.Fuluius ad populũ de Tusculanis retulit, q eorũ consilio Veliternos, Priuernatesq; rebellaturos diceret, qui cũ coniugibus,ac liberis squallore obsiti,cũ supplices Romam venissent,accidit, vt reliquis tribubus salutarẽ sententiã secuti sola Pollia iudicaret,oportere publice eos uerberatos securi percuti,imbellẽ multitudinẽ sub corona venire. Quã ob causam Popilia tribus, in qua plurimũ postea Tusculani in ciuitatẽ recepti potuerunt, neminẽ vnq; candidatũ Polliæ tribus fecit magistratũ, ne ad eã vllus honor suis suffragijs peruniret,q̃ illis vitã,ac libertatẽ, quantũ in ipsa fuit, ademerat.illã vero vltionẽ, & senatus,& cõsensus oĩm approbauit.

De vltione Romanorũ in Adrianum.

Cum enim Adrianus ciues Romanos, qui Vticæ consistebant, sordido imperio vexasset, iccircoq; ab his viuus esset exustus, nec

quæstio vlla in vrbe hac de re habita, nec querela versata est.

EXTERNA. De Regina Tomyri.

Claræ vltionis vtraq; Regina & Tomyris, quæ caput Cyri abscissum in vtrem humano sanguine repletum demitti iussit, exprobrans illi insatiabilem cruoris sitim, simulq; pœnas occisi ab eo filij sui exigens. Et Beronice, quæ Laodices insidijs interceptũ sibi filiũ grauiter ferens, armata currum conscendit, persecutaq; satellitem regium, crudelis operis ministrum nomine Ceneum, quoniam hasta nequicq; petierat, saxo ictũ prostrauit, ac super eius corpus, actis equis inter infesta contrariæ patris agmina ad domũ, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit.

De morte Iasonis.

Iasonem Thessalum Persarũ regi bellum inferre parantẽ, an satis iusta vltio absumpserit, ambiguæ æstimationis est. Taxillo enĩ Gymnasiarcho a quibusdã iuuenibus pulsatũ se conquesto, permisit, vt aut tricenas ab his dragmas exigeret, aut denas plagas singulis imponeret. quo posteriore vindicta vso, qui vapulauerat, Iasonem interfecerunt, animi, non corporis dolore pœnæ modũ æstimantes. Cæterũ paruo irritamento ingenui pudoris maximæ rei expectatio subruta est. quoniã opinione Græciæ tantũ in spe Iasonis, quantum in effectu Alexandri reponebatur.

Dicta improba, aut facta scelerata. CAP. XI.

NVnc quatenus vitæ humanę, tum bona, tum etiam mala substitutis exemplorũ imaginibus prosequamur, dicta improba, & facta scelerata referantur. Vnde autẽ potius q; a Tullia ordiar? quia tempore vetustissimũ, consciẽtia nefarium, voce monstri simile exemplũ est. Cũ carpento veheretur, & is qui iumenta agebat, succussis frenis constitisset, repentinæ mo-

ræ causam requisiuit,& vt comperit corpus patris Seruij Tullij oc cisi ibi iacere, supra id duci vehiculum iussit, quo celerius in complexũ interfectoris eius Tarquinij veniret. Qua tam impia, tamq; probrosa festinatione, non solum se ęterna infamia, sed ipsum etiã vicum cognomine sceleris cõmaculauit.

De Fimbria.

Non tam atrox.C.Fimbriæ & dictũ,& factum.sed si per se æstimetur, vtrũq; audacissimũ.Id egerat, vt Scæuola in funere.C. Marij iugularetur. quem postq̃ ex vulnere recreatum comperit, accusare apud populum instituit. Interrogatus deinde quid de eo secus dicturus esset, cui pro sanctitate morũ, satis digna laudatio reddi nõ posset, respõdit, se obiecturũ illi, q̃ parcius corpore telũ recepisset.licentiam furoris ægre Reip.gemitu prosequendam.

De.L. Catilina.

L.vero Catilina in senatu.M.Cicerone incendium ab ipso excitatum dicente, sentio(inquit)& quidẽ illud si aqua nõ potuero, ruina extinguam. Quem quid aliud existimemus, q̃ conscientiæ stimulis actum, simulacrũ a se inchoati parricidij peregisse?

De Magio Chilone.

Consternatũ etiã Magij Chilonis amẽtia pectus qui.M.Marcello datũ a Cæsare spiritũ, sua manu eripuit. vetus amicus,& Põpeianæ militiæ comes, indignatus aliquos sibi amicorũ ab eo pręferri. vrbẽ enim a Mytilenis quo se cõtulerat, repetentẽ, in Atheniensiũ portu pugione cõfodit, protinusq; ad irritamẽta vesaniæ suæ trucidanda tetẽdit.amicitiæ hostis, diuini beneficij interceptor. publicæ religiõis, q̃ ad salutẽ clarissimi ciuis recuperandã attinuit, acerba labes.

De .C. Turanio.

Hanc crudelitatẽ, cui nihil adijci posse videt.C.Turanius atroci

tate parricido superauit. Nanq; triumuirum partes secutus, proscripti patris sui Prætorij, & ornati viri latebras, ætatem, notasq; corporis, quibus agnosci posset, centurionibus edidit, qui eum persecuti sunt. Senex de filij magis vita, & incremētis, q̄ de reliquo spiritu suo solicitus, an incolumis esset, & an imperatoribus satisfaceret, interrogare eos cœpit. E quibus vnus, ab illo inquit, quē tanto pere diligis, demōstratus nostro ministerio, filij indicio occideris. protinusq; pectus ei⁹ gladio traiecit. Collapsus itaq; est infœlix, autore cædis, q̄ ipsa cæde miserior.

De filio Tullij Annalis.

Cuius facti acerbitatē. L. Tullius Annalis sortitus, cū in campū ad quæstoria comitia filij descendēs, proscriptum se cognosceret, ad clientem suū cōfugit. sed ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarij iuuenis effectū est. siquidem per ipsa vestigia patris militibus ductis, occidendum eum in conspectu suo obiecit. bis parricida, cō silio prius, iterum spectaculo.

De vxore Vitij Sallassi.

Ne Vitius quidē Sallassus proscriptus parum amari exitus. quem latentē vxor interficiendū, quid dicam, tradidit? an ipsa iugulauit? Quanto enim leuius est scelus, cui tantūmodo manus abest? Illud autē facinus, quia externum, tranquilliore affectu narrabitur.

EXTERNA. De duobus fratribus filijs regijs.

Scipione Africano patris, & patrui memoriā gladiatorio munere Carthagine noua celebrante, duo regij filij nuper patre mortuo in arenam processerūt, polliciti q; sunt ibi se de regno præliaturos, quo spectaculū illud illustrius pugna sua facerent. Eos cum Scipio monuisset, vt verbis cōtendere, q̄ ferro dimicare mallent, vter regnare deberet, ac iam maior natu consilio eius obtēperaret, minor

corporis viribus fretus, in amentia perstitit, initoq; certamine pertinatior impietas fortunæ iudicio, morte multata est.

De Mithridate.

Mithridates autẽ multo sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellum de dominatiõe gessit. In quo quis aut homines vllos adiutores inuenerit, aut deos inuocare ausus sit pro admiratione habetur.

De Sariastre filio Tigranis regis.

Quanq; quid hoc quasi inusitatũ illis gentibus miremur? cum Sariaster aduersus patrẽ suum Tigranem Armeniæ regem ita cum amicis consenserit, vt omnes dextris manibus sanguinẽ mitterẽt, atq; eum inuicem sorberẽt, vix ferrent pro salute parentis tam cruenta conspiratione fœdus facientem.

De quodam qui interficere uoluit Octauianũ Augustũ.

Sed quid ego ista consector, aut quid in his immoror? cũ vnius parricidij cogitatione cuncta scelera superata cernam? Omni igit̃ impetu mentis, omnibus indignationis uiribus, ad id lacerandum pio magis, q̃ valido affectu rapior. Quis eni amicitiæ fide extincta genus humanũ cruentis in tenebris sepelire conatũ, profundo execrationis debitæ, satis efficacibus uerbis adegerit. Tu videlicet efferatæ Barbariȩ immanitate truculentior, habenas Romani imperij quas princeps, parensq; noster salutari dextera cõtinet, capere potuisti? Haud te compote furoris in suo statu mundus mansisset. Vrbem a Gallis captam, & trecentorũ inclytȩ gentis virorum strage fœdatã Alliensem diẽ, & oppressos in Hispania Scipiões, & Trasimenũ lacũ, & Cannas, bellorũq; ciuiliũ domestico sanguine manantes furores, amẽtibus propositis furoris tui representare, & vincere voluisti? Sed vigilarunt oculi deorũ, sydera suum vigorẽ obti

nuerunt.aræ,puluinaria templa,præsenti numine vallata sunt.Nihil quod pro capite Augusti,ac patria excubare debuit,torporē sibi permisit, & in primis autor,& tutela nostræ incolumitatis Iuppiter,ne excellētissima merita sua totius orbis ruina collaberenť,diuino consilio prouidit.Itaq; stat pax, valent leges, syncærus priuati, ac publici officij tenor seruatur. Qui autē hęc violatis amicitiæ fœderibus tentauit subuertere, omni cum stirpe sua Populi Ro. viribus obtritus,etiam apud inferos,si tamē illuc receptus est,quæ merentur supplicia,pependit.

De moribus nō vulgaribus. CAPVT. XII.

HVmanæ aūt vitæ conditionē præcipue primus, & vltimus dies cōtinet.quia plurimū interest quibus auspicijs inchoeť,& quo fine claudatur.ideoq; eū demū fœlicem fuisse iudicamus,cui & accipere lucem prospere, & reddere placide cōtigit.Medij tēporis cursus,prout fortuna gubernaculū rexit,modo aspero,modo trāquillo motu peragitur, spe semper minor, dū cupide votis extēditur,& fere sine ratione consumiť.Nam & si eo bene vti velis,etiā paꝝ amplissimū efficies numeꝝ annorum,multitudine operū superando.Alioqui quid attinet inerti mora gaudere, si magis exigas vitam, ꝙ̄ approbes? Sed ne longe euager, corū mentionē faciam, qui non vulgari genere mortis absumpti sunt.

De Tullo Hostilio.

Tullus Hostilius fulmine ictus,cū tota domo conflagrauit.Singularem fati sortem,qua accidit,vt columen vrbis, in ipsa vrbe raptum, ne supremo quidem funeris honore a ciuibus decorari posset,cœlesti flamma in eadem conditione redactum,vt eosdē penates & regiam,& rogum,& sepulchrum haberet.

De duabus mulieribus.

Vix verisimile est in eripiendo spiritu idem gaudium potuisse, quod fulmen, & tamē idem valuit. Nunciata enim clade, quæ ad lacum Trasimenū inciderat, altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia, complexu eius expirauit. altera cū falso mortis filij nuntio mœsta domi sederet, ad primum conspectum redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatū, quas dolor nō extinxerat, lætitia consumpsit.

De M. Iuuentio Talua Consule.

Sed minus miror, quod mulieres. Marcus Iuuentius Talua Consul, collega Tiberij Gracci Consulis, cum in Corsica, quam nuper subegerat, sacrificaret, receptis literis decretas ei a senatu supplicationes, nuntiantibus intento illas animo legens, caligine orta ante foculum collapsus mortuus humi iacuit. Quem quid aliud q̃ nimio gaudio euectum putemus? En cui Numantia, aut Carthago excidenda traderet.

De Q. Catulo.

Maioris aliquanto spiritus dux Quintus Catulus Cimbrici triūphi cū Mario particeps a senatu datus, sed exitus violentioris. nāq; ab hoc eodē Mario postea ꝑpter ciuiles dissensiones mori iussus, recēti calce illito, mītoq; igni percalfacto cubiculo, se inclusum peremit. cuius tā dira necessitas maxīus Marianæ gloriȩ rubor extitit.

De L. Cornelio Merula.

Qua tempestate Rei P. Lucius quoq; Cornelius Merula consulatis, & flamen Dialis, ne ludibrio insolentissimis uictoribus esset, in Iouis sacrario venis incisis cōtumeliosæ mortis denunciationem effugit, sacerdotisq; sui sanguine vetustissimi foci maduerunt.

De Herennio Siculo.

Acer etiā & animosus vitæ exitus Herennij Siculi, quo. C. Graccus & aruspice, & amico vsus fuerat. Nam cū eo nomine in carcerem duceret, in poste illiso capite in ipso ignominiæ aditu conci

dit,ac spiritũ deposuit,vno gradu a publico supplicio, manuq; carnificis citerior.

De Caio Licinio.

Consimili impetu mortis Caius Licinius Macer vir Prætorius, Calui pater repetundarũ reus,dum sententiæ dicerent̃,in Mænianũ cõscendit.Siquidẽ cum Marcũ Ciceronẽ,qui id iudicium cogebat, prætextã ponentẽ vidisset,misit ad eum qui diceret, se nõ damnatum sed reum perijsse,nec sua bona hastę posse subijci. Ac protinus sudario,quod forte in manu habebat,ore,& faucibus coartatis,inclusọ spiritu pœnam morte præcurrit,qua cognita re Cicero de eo nihil pronunciauit.Igitur illustris ingenij orator ab inopia rei familiaris, & a crimine domesticæ damnationis inusitato paterni fati genere vindicatus est.Fortis huius mors,illorum perridicula.

De Cornelio Gallo,& Tito Aetherio.

Cornelius enim Gallus Prętorius,& Titus Aetherius eques Ro. inter vsum puerilis Veneris absumpti sunt, quanq; quorsum attinet eorũ cauillari fata, quos non libido sua, sed fragilitatis humanæ ratio abstulit: Fine nanq; vitæ nostræ varijs, & occultis causis exposito, interdũ immerẽtia supremi fati titulum occupant, cum magis in tempus mortis incidant,q̃ ipsam mortem accersant.

EXTERNA. De Coma fratre Diogenis.

Sunt & externæ mortes dignæ annotatu, qualis in primis Comæ, quẽ ferunt maximi latronũ ducis Diogenis fratrẽ fuisse. Is enĩ ad Rutiliũ Consulẽ Enna quã Prædones tenuerant,in potestatem nostram redacta, productus,cũ de viribus, & conatibus fugitiuorum interrogaretur,sumpto tempore ad se colligendũ,caput operuit,innixusq; genibus,compresso spiritu,inter ipsas custodũ manus,inq; conspectu summi imperij , exoptata securitate acquieuit. Torqueant se m seri,quibus extingui,q̃ superesse vtilius est,trepi-

do & anxio consilio, qua nam ratione vita exeat quærentes. ferrũ acuant, venena temperent, laqueos apprehendant, vastas altitudines circunspiciãt. tanq̃ magno apparatu, aut exquisita molitione opus sit, vt corporis, atq; animi infirmo vinculo cohærẽs societas dirimatur. Nihil horum Coma, sed intra pectus inclusa anima finẽ sui reperit. Enimuero minimo studio retinendũ bonũ, cuius caduca possessio tam leui afflatu violentiæ concussa dilabi potuit.

De Eschylo Poeta.

Eschyli vero poetæ excessus, quemadmodũ nõ voluntarius, sic propter nouitatẽ casus referẽdus. In Sicilia mœnibus vrbis, in quã morabatur, egressus aprico in loco resedit. super quẽ aquila testudinem ferens, elusa splendore capitis (erat enim capillis vacuũ) perinde atq; lapidi eã illisit, vt fractæ testudinis carne vesceretũ, eoq; ictu origo, & principium fortioris tragœdiæ extinctum est.

De Homero poeta.

Non vulgaris etiam Homeri mortis causa fertur, qui in insula; quia quæstionẽ a piscatoribus positam soluere nõ potuisset, dolore absumptus creditũ.

De Euripide poeta.

Sed atrocius aliquanto Euripides finitus est. Ab Archelai enim regis cœna in Macedonia domũ hospitalẽ repetens, canum morsibus laniatus obijt. Crudelitas fati tanto ingenio non debita, sicut illi excessus illustriũ poetarũ & moribus, & operibus indignissimũ.

De Sophocle.

Sophocles vltimæ iam senectutis, cũ in certamen tragœdiã dimisisset, ancipiti sententiarũ euentu diu sollicitus, aliquando tamẽ vna sententia victor, causam mortis gaudium habuit.

De Philemone.

Philemonẽ autẽ vis risus immoderati abstulit. paratas ei ficos,

atq; in conspectu positas Asello cõsumente, puerũ vt illũ abigeret inclamauit. qui cũ iam comestis omnibus superuenisset, quoniam inquit tam tardus fuisti, da nunc merum Asello. Ac protinus vrbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnoq; prosecutus, senile guttur salebris spiritus prægrauauit.

De Pindaro

At Pindarus, cum in Gymnasio super gremiũ pueri, quo vnice delectabat, capite posito quieti se dedisset, nõ prius decessisse cognitus est, q̃ Gymnasiarcha claudere eum iam locũ volente, nequicq; excitaretur. Cui quidé crediderim eadé benignitate deorũ, & tantũ poeticæ facundiæ, & tam placidũ vitæ finem attributum.

De Anacreonte.

Sicut Anacreonti quoq;, qué bis tantũ humanæ vitæ modũ supergressum, dum passæ vuæ succo, tenues & exiles viriũ reliquias foueret, unius grani pertinacior in aridis faucibus humor assumsit. Iungam illos, quos & propositum, & exitus pares fecit.

De Milone Crotoniate.

Milo Crotoniates, cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam vidisset, fretus viribus, accessit ad eã, insertisq; manibus diuellere conatus est, quas arbor excussis cuneis in suam naturã reuocata compressit, eumq; cũ tot Gymnicis palmis lacerandum feris præbuit.

De Polydamante.

Item Polydamas athleta tempestate speluncam subire coactus, nimio & subito incursu aquæ labefactata ea, ac ruente, cæteris comitibus fuga periculum egressis, solus restitit, tanquã humeris suis totius ruinæ molem sustentaturus. sed põdere omni corpore humano potentiore pressus, imbribus petitam latebram, dementis factu sepulchrũ habuit. Possunt ij præbere documentũ nimio robo-

re membrorũ, vigorem mentis hebeſcere. quaſi abnuente naturæ vtriuſq; boni largitionẽ, ne ſupra mortalem ſit fœlicitatẽ, eundem & valentiſſimum eſſe, & ſapientiſſimum.

De Cupiditate vitæ. CAPVT. XIII.

VErum quia exceſſus e vita & fortuitos, & viriles, quoſdam etiam temerarios oratiõe attigimus, ſubijciamus nunc æſtimationi eneructs, & effœminatos, vt ipſa cõparatione pateat, quanto non ſolum fortior, ſed etiam ſapientior mortis interdum, q̃ vitæ ſit cupiditas.

De Marco Aquilio.

Marcus Aquilius, cũ ſibi glorioſe mortem cõſciſcere poſſet. Mithridati maluit turpiter ſeruire, quẽ quis nõ immerito dixerit pontico ſupplicio, q̃ Romano imperio digniorem. quoniam cõmiſit, vt priuatum opprobrium publicus rubor exiſteret.

De Cneo Carbone.

Cn. quoq; Carbo magnæ verecundiæ eſt Latinis annalibus. tertio in conſulatu ſuo iuſſu Pompeij in Siciliam ad ſuppliciũ ductus petijt a militibus demiſſe, & flebiliter, vt ſibi aluum leuare, priuſq̃ expiraret, liceret. quo miſerrimæ lucis vſu diutius frueretẽ, eouſq; moram trahens, donec caput eius ſordido in loco ſedentis abſcinderetur, ipſa verba tale flagitiũ narrantis ſecũ luctantur, nec ſilentio amica, quia occultari non merentur, neq; relatione familiaria, quia dictu faſtidienda ſunt.

De Bruto.

Quid Brutus exiguũ & infœlix momentũ vitę, quanto dedecore emit? qui a Furio, quẽ ad eum occidendũ Antonius miſerat, cõprehenſus, nõ ſolum ceruicẽ gladio ſubtraxit, ſed & cõſtantius eã præbere admonitus, ipſis his verbis iurauit. Ita viuam: dabo cun-

ſtationē fati ærumnoſam. O iurandi ſtolidā fidem. ſed hos tu futo res immoderata retinēdi ſpiritus dulcedo ſubijcis. ſane ratiōis modum expugnando, quæ vitā diligere, mortē non timere præcipis.

De Xerxe rege.

Eadem Xerxem regem pro totius Aſiæ armata iuuentute, q̄ intra centū annos eſſet obitura, profundere lachrymas coegiſti, qui mihi in ſpecie aliena, re vera ſuam conditionē deploraſſe videtur, opum magnitudine, q̄ altiore animi ſenſu fœlicior. Quis eni etiā mediocriter prudens mortalem ſe natum fleuerit?

Qui exquiſita cuſtodia vſi ſunt, quibus ſuſpecti domeſtici fuerunt. CAPVT. XIIII.

Referam nunc eos, quibus aliquos ſuſpectos habentibus exquiſitior ſui cuſtodia q̄ſita eſt. Nec a miſerrimo, ſed ab eo qui inter paucos fœliciſſimus fuiſſe credit, incipiam.

De Maſiniſſa rege.

Maſiniſſa rex Numidarū, & Po. Ro. amiciſſimus, parū fidei in pectoribus hominū reponens, ſalutē ſuam cuſtodia canū vallauit. Quo tam late patens imperiū? quo tantus liberorū numerus? quo deniq; tam arcta beneuolētia cōſtricta Romana amicitia? ſi ad hęc tuenda nihil canino lattatu, ac morſu valentius duxit?

De rege Alexandro.

Hoc rege infœlicior Alexander. cuius pręcordia hinc amor, hinc metus torſerunt. Nam cū infinito ardore cōiugis Thebes teneret, ad candē ex epulis in cubiculum ueniens, barbarum compunctum notis Threicijs, ſtricto gladio iubebat anteire. nec prius ſe idem lecto cōmittebat, q̄ a ſtipatoribus diligenter eſſet ſcrutatus. Supplicium irato deorum numine compoſitum, nec libidini, nec timori poſſe imperare. Cuius timori eadem & cauſa, & finis fuit. Alexan-

ctum enim Thebe pellicatus ira mota, interemit.

De Dionysio rege Syracusanorum.

Age Dionysius Syracusanorũ tyrannus huiusce tormenti q̃ lon ga fabula. qui duo de quadraginta annorũ dominationẽ in hunc modum peregit. Summotis amicis in eorũ locũ ferocissimarũ gen tium homines, & a familijs locupletũ electos prævalidos seruos, quibus latera sua cõmitteret, substituit. tonsorũ quoq; metu, tõde re filias suas edocuit. quarũ ipsarum, postq̃ adultæ ætati appropin quabant, manibus ferrum nõ ausus cõmittere, instituit, vt canden tium iuglandiũ, aut nucum putaminibus, barbam sibi & capillum adurerent. Nec securiorẽ se maritũ egit, q̃ patrem. Duarũ enĩ eodẽ tẽpore Aristomaches Syracusanæ, & Locrensis Doridis matrimo nijs alligatus, neutrius vnquã nisi excussæ complexum petijt. Atq; etiã cubicularẽ lectum perinde quasi castra, lata fossa cinxit, in quẽ se ligneo ponte recipiebat, cum forem cubiculi extrinsecus a custo dibus opertam, interiorem claustro ipse diligenter obserasset.

De similitudine formæ. CAPVT. XV.

De similitudine autẽ oris, & totius corporis, altiore do ctrina prædi subtilius disputant, eorũq; alij in ea sunt opinione, vt existimẽt illã origini, & contextui sangui nis respõdere. Nec paruũ argumentũ ex cęteris animalibus trahũt, quæ fere gignẽtibus similia nascunt. Alij negant certã hanc esse na turæ legẽ, sed species mortaliũ, prout fortuita sors cõceptionis ob tulit, attribui. atq; ideo plerunq; ex speciosis deformes, ex robustis inualidos partus edi. Verũ quoniã ista quæstio in ambiguo versa tur, pauca inter alienos cõspectæ similitudinis exẽpla referemus.

De Vibio & Publicio Libertino, simili bus Pompeio Magno.

Magno Pompeio Vibius ingenuæ stirpis, & Publicius Libertinus ita similes fuerunt, vt permutato statu, & Pompeius in illis, & illi in Pōpeio salutari possent. Certe quocūq; aut Vibius, aut Publicius accesserant, ora hominū in se obuertebant, vno quoq; speciē amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante. Quod quidē fortuitum ludibriū, quasi hæreditarium ad eum penetrauit.

De Menogene Coco, simili patri Pompeij Magni.

Nam pater quoq; eius eousq; Menogenis Coci sui similis esse visus est, vt vir & armis præpotens, & ferox animo, sordidum eius nomen repellere a se non valuerit.

De Cornelio Scipione cognomento Serapione.

Eximiæ vero nobilitatis adulescens Cornelius Scipio, cū plurimis, & clarissimis familiæ suæ cognominibus abūdaret, in seruilē Serapionis appellationē vulgi sermōe impactus est. quod huiusce hominis victimario similis erat, nec illi aut morū ꝓbitas, aut respectus tot imaginū, q̄ minus hac cōtumelia aspergeret, opitulata est.

De Lentulo & Metello similibus histrionibus.

Generosissimus consulatus collegio Lentuli & Metelli fuit, qui ambo in scenam propter similitudinē histrionum propemodum spectati sunt. Sed alter ex quodam asseclarū cognomen Spintheris traxit. Alter nisi Nepotis a morib⁹ accepisset, Pamphili retiarij, cui simillimus esse ferebatur, habuisset.

De .M. Messala simili Menogeni, & Curione simili Burbuleio.

At .M. Messala Consularis & Censorius, Menogenis, Curioq; omnibus honoribus abundans Burbulei, ille propter oris aspectū, hic propter parem corporis motum, vterq; scænici nomē coactus est recipere. Abunde sint hæc domesticis. quoniā personis sunt ex-

cellentia,& non obscura notitia celebrantur.

De rege Antiocho simili Artenio.

Regi Antiocho vnus ex æqualibus & ipse regiæ stirpis nomine Artenio, per quàm similis fuisse traditur. quem Laodice uxor Antiochi interfecto viro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo perinde quasi ipsum regem ægrum collocauit. Admissumque vniuersum populum & sermone eius,& vultu consimili fefellit. crediderúntque homines ab Antiocho moriente, Laodicen, & natos eius sibi commendari.

De Hybrea Mylasio simili cuidam seruo Gymnicorũ.

Hybrean autẽ Mylasiũ copiosæ atque cõcitatę facundiæ oratorẽ. Gymnicorũ seruo strigmenta Gymnasij colligẽti, tam similem ferunt, vt tanquam germanũ fratrẽ totius Asiæ oculi assignarent. ita lineamentis oris,& omnium membrorũ compares erant.

De quodam Prætore Romano, simili cuidã Siculo

Ille vero, quẽ in Sicilia Prætoris admodũ similẽ fuisse cõstat, petulantis animi. Proconsule enim dicente, mirari se quapropter sui tam similis esset, cũ pater suus in eam prouinciã nunquã accessisset. At meus (inquit) Romã frequẽter accessit. Ioco namque lacessitã matris suæ pudicitiã inuicẽ suspitione in matrẽ eius reiecta, audacius quàm virgis & securibus subiecto conueniebat, vltus est.

De his qui infimo loco nati, mendatio se clarissimis familijs inserere conati sunt. CAPVT. XVI.

SEd tolerabilis hæc,& vni tantũmodo anceps temeritas. Quod sequitur impudentiæ genus, nec ferendum vllo modo, periculique tum priuatim, tum etiã publice late patentis. Nam vt Equitium Firmo Piceno monstrũ ueniens relatum iam in huiusce libri superiore parte, prætereã, cuius in amplectendo Tiberio Gracco patre, euidens mendaciũ, turbulento vulgi errore, amplissima

tribunatus potestate vallatum est. Herophilus Equarius medicus. C. Mariũ septies Consulem auum sibi vendicando ita se extulit, ut coloniæ se veteranorũ complures, & municipia splendida, collegiaq; fere omnia patronum adoptarẽt. Quinetiam cum. C. Cæsar Cn. Pompeio adulescente in Hispania oppresso, populum in hortos suos admisisset, proximo intercolũnio pene pari studio frequẽtiæ salutatus est. quod nisi diuinæ Cæsaris vires huic erubescendæ procellæ obstitissent, simile vulnus resp. excepisset, atq; in Equitio acceperat. Cæterũ decreto eius extra Italiã relegatus, postq; ille cœlo receptus est, in vrbẽ redijt, & consiliũ interficiendi Senatus capere sustinuit, quo nomine iussu patrum necatus in carcere, feras prompti animi ad omne moliendũ scelus pœnas pependit.

De quodã qui se fecit filiũ Octauiæ sororis Augusti.

Nec diui quidẽ Augusti etiãnum terras regentis excellentissimũ numen intentatũ ab hoc iniuriæ genere extitit, cũ quidã clarissimæ ac sanctissimæ sororis eius Octauiæ, vtero se genitũ fingere auderet, propter summã aũt imbecillitatẽ corporis, ab eo, cui datus erat perinde atq; ipsius filiũ retentũ subiecto in locum suũ proprio filio diceret. videlicet vt eodẽ tempore sanctissimi penates, & veri sanguinis memoria spoliarent, & falsi sordida contagione inquinarẽtur. Sed cum plenis impudentiæ velis, ad summũ audaciæ gradũ fertur imperio Augusti remo publicæ triremis affixus est.

De quodam qui se dicebat filium Quinti Sertorij.

Repertus est etiã qui se diceret esse. Q. Sertorij filiũ. quẽ vt agnosceret vxor eius, nulla vi compelli potuit. Quid Trebellius Calca q; asseueranter se Clodiũ tulit? & quidẽ dum de bonis eius contendit, in centũuirale iudiciũ adeo fauorabilis descendit, vt vix iustis, & æquis sententijs; cõsternatio populi vllum relinqueret locum.

illa tamẽ quæſtione neq; calumniæ petitoris,neq; violentię plebis iudicantiũ religio ceſſit. Multo fortius ille,qui Cornelio Sylla Rep. potiente,in domũ.Cn. Aſſidionis erupit, filiũq; eius patrijs penatibus expulit, vociferando nõ illum, ſed ſe Aſſidione eſſe procreatũ. Verum poſtq̃ a Syllana violentia Cæſariana æquitas reduxit gubernacula Romani imperij, iuſtiore principe obtinente Remp. in publica cuſtodia ſpiritũ poſuit. Eodem pręſide Reip. in conſimili mendatio muliebris temeritas Mediolani repreſſa eſt. Siquidem cum ſe pro Rubria quædã perinde ac falſo credita eſſet incẽdio periſſe, nihil ad ſe pertinẽtibus bonis inſereret, nec ei aut tractus eius ſplendidi teſtes aut cohortis Auguſti fauor deeſſet, propter inexpugnabilem Cæſaris conſtantiã irrita nefarij propoſiti abijt. Idem barbarũ quendam, ob eximiam ſimilitudinẽ, Cappadociæ regnũ affectantem, tanq̃ Ariarathes eſſet, quem a .M. Antonio interemptum luce clarius erat, quanq̃ pene totius orientis ciuitatũ, & gentium credula ſuffragatione ſuffultum caput, imperio dementer imminens, iuſto impendere ſupplicio coegit.

F I N I S.

Argentorati, Ex ædibus Schurerianis,
Menſe Iulio. ANNO.
M. D. XVI.

REGNANTE CAES. MAXIMILIANO. P. F. AVG.

Cum Priuilegio Imperiali ad Sexennium.

Cauimus, at ſi quis nobis non credet auarus,
Incidet in caſſes præda petita meos.

EX MVNIFICENTIA DIVI IMPERA-
toris Cæsaris Maximiliani semper Aug.

SIBI ET SVIS.

quod adeo ipse eius mentibus ~~[illegible]~~ consilium non fortuito
modo sed divina providentia factum esse arbitrare qui efficit
ut in omni sententia non sua iam iusta et bona et
dissere [illegible]

et cum [illegible] [illegible] et [illegible] deliberare [illegible]
[illegible] quod [illegible] esse videatur illi deliberare
[illegible] [illegible] petitio
quam parte [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] dies in [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]
ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
corpore bona [illegible] in [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
sedicio [illegible] [illegible] [illegible]
aquisitio [illegible]
summa [illegible]
Ille adeo supplex fuit [illegible] ut [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] suos filios [illegible] [illegible]
suo aliquo modo [illegible] est
[illegible] cum [illegible] et ut [illegible] [illegible]
[illegible] bona patrie [illegible] et mala quedam [illegible]
[illegible] [illegible] in se

